

RI NAKHON PHATHOM

1000103256

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง
อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

สำนักวิทยบริการ

โดย

พันตำรวจโทสมบัติ เชื้อทหาร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาไทยคดีศึกษา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

พ.ศ. ๒๕๔๗

(วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย)

ISBN: 947 - 9505 - 24 - 7

THE ECOTOURISM MANAGEMENT OF THAI-STYLE HOMESTAY
AT PLAI PONGPANG SUB-DISTRICT, AMPAWA DISTRICT,
SAMUT SONGKHRAM PROVINCE

By

POL. LT. COL. SOMBAT CHUETHAHAN

D 20834
เลขทะเบียน D..... 20881
วัน เดือน ปี..... 17 พ.ย. 2547
เลขหมู่..... 915.93
ค 2547
2547
8.1

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment
of the Requirements for the Degree
MASTER OF ARTS IN THAI STUDIES
Graduate School
NAKHON PATHOH RAJABHAT UNIVERSITY

2004

ISBN: 947 - 9505 - 24 - 7

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา

เรื่อง ภาษาไทย การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง,
อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

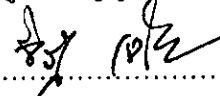
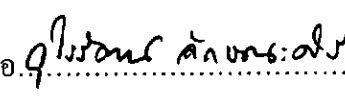
ภาษาอังกฤษ THE ECOTOURISM MANAGEMENT OF THAI-STYLE HOMESTAY
AT PLAI PONGPANG SUB-DISTRICT, AMPAWA DISTRICT,
SAMUT SONGKHRAM PROVINCE

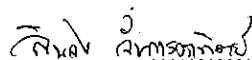
นามผู้วิจัย พันตำรวจโทสมบัติ เชื้อทหาร

คณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ลินจง จันทร์วรชาติย์ ประธานกรรมการ
๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเดช นิลพันธุ์ กรรมการ

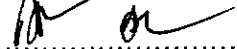
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาแล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา ได้

ลงชื่อ..........ประธานกรรมการ ลงชื่อ..........กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์จิริฐิ เจริญราษฎร์) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์จู่ไรรัตน์ ลักขณะศิริ)

ลงชื่อ..........กรรมการ ลงชื่อ..........กรรมการและเลขานุการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเดช นิลพันธุ์) (ผู้ช่วยศาสตราจารย์ลินจง จันทร์วรชาติย์)

วันที่.....๑๗.....เดือน.....กันยายน.....พ.ศ.....๒๕๕๗

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา

ลงชื่อ..........

(อาจารย์ ดร.ณัฐกาญจน์ อ่างทอง)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....๒๒.....เดือน.....ตุลาคม.....พ.ศ.....๒๕๕๗

ชื่อเรื่องวิทยานิพนธ์	การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
ผู้วิจัย	พันตำรวจโทสมบัติ เชื้อทหาร
หลักสูตร	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษา	๑. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ลินจง จันทรวราทิตย์ ๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเดช นิลพันธุ์
ปีการศึกษา	๒๕๔๗

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ๒) เพื่อศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษาคือตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุที่ชุมชนตำบลปลายโพงพางสามารถจัดการให้ชุมชนที่เดิมมีประชาชนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและสงบแวดล้อมด้วยสวนไม้ผล ต้นจาก ตลอดจนฝิ่งคลองและลำกระโดงสภาพบ้านเรือนเป็น บ้านทรงไทยที่มีอายุประมาณ ๑๐๐ ปีเป็นเอกลักษณ์ มาเป็นชุมชนที่มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพางได้นั้นเกิดจากปัจจัย ๓ ประการ คือ ๑) นโยบายของรัฐบาลที่ต้องการแก้ไขปัญหาการฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ๒) สภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสมของตำบลปลายโพงพาง และ ๓) การได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากรัฐวิสาหกิจที่มีหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยตรง คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หน่วยภาครัฐคือ จังหวัดสมุทรสงครามและการร่วมมือดำเนินการของชุมชนคือ ชาวบ้านและผู้นำท้องถิ่น

ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพางที่มี ๒ ด้าน ได้แก่ผลกระทบในด้านดีคือ มีการปรับปรุงบ้านพักให้สะอาดและทันสมัย การสร้างความรักในท้องถิ่นและความภูมิใจของชุมชน ตลอดจนการเกิดความเข้าใจและการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างเชื้อชาติ รวมถึงการทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ส่วนการศึกษาผลกระทบในด้านเสียพบว่า การพึ่งพาทายของฝิ่งคลอง มลภาวะทางเสียง และปัญหาขยะที่ทำความสกปรกให้กับคลองซึ่งส่วนมากเกิดจากนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้พักค้าง

Thesis Title THE ECOTOURISM MANAGEMENT OF THAI-STYLE HOMESTAY AT
PLAI PONGPANG SUB-DISTRICT, AMPAWA DISTRICT, SAMUT
SONGKHRAM PROVINCE

Researcher Pol. Lt. Col. Sombat Chuethahan

Degree Master of Arts (Thai Studies)

Thesis Advisors 1. Assistant Professor Linjong Chantarawatit
2. Assistant Professor Somdej Nilaphan

Academic Year 2004

ABSTRACT

The purposes of this research were to investigate the ecotourism management of the Thai-style homestay at Plai Pongpang sub-district, Ampawa district, Samut Songkhram province; and to determine the impacts of the ecotourism on the environment of the sub-district. The qualitative research was conducted at Plai Pongpang sub-district where Thai-style houses are managed to become a site of homestay ecotourism.

The results indicated the 3 reasons that encouraged the ecotourism management of the sub-district where residents used to live a simple lifestyle in the unique Thai-style houses aged about 100 years, surrounded with orchards and nipa palms along both sides of the canal and waterways to become a Thai-style homestay site. The first reason is the government's policy to revive deteriorated tourist attractions. Second, the superior geographic site of the Plai Pongpang sub-district. Third, support from the Tourism Authority of Thailand, and the public administrators, as well as the cooperation between the residents and local community leaders.

Regarding to the impacts of the ecotourism on the environment of Plai Pongpang sub-district, the results indicated 2 factors. First, the positive impacts are namely the restoration of the houses which become cleaner and more modernized; building affection and pride in the community among the residents; promoting mutual understanding and cultural exchange between the local residents and other people of different races; and, making the community earn more income. Second, the negative impacts include worse erosion of the canal banks; noise pollution; and garbage mostly disposed by non-homestay tourists, which makes the canals filthy.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้เพราะได้รับความกรุณาจากผู้ช่วยศาสตราจารย์ลินจง จันทรวราทิตย์ ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมเดช นิลพันธุ์ กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์จิริฐิ เจริญราษฎร์ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์อุไรรัตน์ ลักษณะศิริ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่กรุณาให้คำแนะนำแก้ไข ข้อบกพร่องต่างๆ เป็นอย่างดีตลอดมา

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์อนันต์ ทรงวิทยา ประธานกรรมการบริหารหลักสูตร ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา ที่คอยเป็นกำลังใจ ให้ความห่วงใย เอาใจใส่ ความคืบหน้างานงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี

ขอขอบคุณกำนันธวัช บุญพิศ ประธานชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทยปลาย โพงพางที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านทรงไทยปลาย โพงพางและช่วยตอบคำถามสัมภาษณ์ในการวิจัย ครั้งนี้เป็นอย่างดี จนทำให้งานวิจัยฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์

ขอขอบคุณกลุ่มชาวบ้านตำบลปลายโพงพางที่เข้าร่วมโครงการทุกคน ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเข้าร่วมโครงการตลอดจนถึงการจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ (homestay) พร้อมทั้งให้การต้อนรับ และการดูแลผู้วิจัยเป็นอย่างดี

และขอขอบคุณอาจารย์อุฬารัตน์ เชื้อทหาร อาจารย์โรงเรียนสิรินธรราชวิทยาลัย ที่ช่วยเหลือ ให้กำลังใจ พร้อมทั้งร่วมออกพื้นที่ทุกครั้ง จนทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์

ผู้วิจัยขอขอบคุณทุกคนในครอบครัว และผู้อยู่เบื้องหลังทุกท่านที่เป็นกำลังใจและสนับสนุน หลายประการ เพื่อให้ผู้วิจัยได้ศึกษาสำเร็จสมความปรารถนาด้วยดี

พันตำรวจโทสมบัติ เชื้อทหาร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ค
สารบัญ.....	ง
สารบัญภาพ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฐ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๖
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๖
ขอบเขตของการวิจัย.....	๗
คำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	๘
วิธีการศึกษาและค้นคว้า.....	๙
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๑๑
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๒๕
บทที่ ๒ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและพื้นที่ศึกษา.....	๒๖
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	๓๒
แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	๓๓
กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	๓๖
แผนการจัดการการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	๓๘
นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.....	๔๐
การท่องเที่ยวรูปแบบ “โฮมสเตย์”.....	๔๒

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
พื้นที่ศึกษา.....	๔๘
สภาพทางกายภาพและพัฒนาการของชุมชนที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง	๔๘
พัฒนาการของชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม.....	๕๘
ลักษณะภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมของชุมชน.....	๖๑
ลักษณะวิถีชีวิตและการทำมาหากิน.....	๖๕
แหล่งวัฒนธรรมของชุมชน.....	๖๖
ความเชื่อและศรัทธาของชุมชน.....	๖๗
การพัฒนาและความเปลี่ยนแปลงของชุมชน.....	๖๘
ข้อมูลพื้นฐานและประวัติความเป็นมาของชุมชนปลายโพงพาง.....	๗๐
ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน.....	๗๐
ประวัติความเป็นมาของชุมชนปลายโพงพาง.....	๗๒
บทที่ ๓ บึงจัยและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง.....	๗๕
สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์.....	๗๗
ทรัพยากรในท้องถิ่น.....	๘๑
บ้านทรงไทย.....	๘๑
วัด/มัสยิด.....	๘๓
วิถีชีวิตชุมชน.....	๘๕
การทำสวนมะพร้าว.....	๘๕
การขึ้นตาล.....	๘๗
การเคี้ยวตาล.....	๘๘
การทำสวนส้มโอ.....	๙๑
การดักจับกุ้ง.....	๙๒
บุคลากรในท้องถิ่น.....	๙๔
ผู้นำท้องถิ่น.....	๙๔
ชาวบ้านผู้ร่วมโครงการ.....	๙๕

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การจัดการท่องเที่ยว.....	๕๘
นโยบายรัฐบาลด้านการท่องเที่ยว.....	๕๘
การบริหารจัดการท่องเที่ยวบ้านทรงไทยปลายโพงพาง.....	๕๕
ด้านโครงสร้างบริหารจัดการ.....	๕๕
การออกข้อบังคับดำบลเรื่องการจัดการด้านการท่องเที่ยว.....	๑๐๐
การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทย ปลายโพงพาง.....	๑๐๑
การเปิดการค้าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทย ปลายโพงพาง.....	๑๐๑
การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐ และรัฐวิสาหกิจ.....	๑๐๒
ด้านการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยว.....	๑๐๔
บ้านผู้เข้าร่วมโครงการ.....	๑๐๕
การคมนาคม.....	๑๔๒
กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์(homestay).....	๑๔๖
รายการและค่าบริการการท่องเที่ยว.....	๑๕๕
สภาพของกลุ่มนักท่องเที่ยว.....	๑๕๗
รายได้ของชุมชน.....	๑๕๘
บทที่ ๔ ปัจจัยและ ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อสภาพแวดล้อม.....	๑๕๕
ปัจจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อสภาพแวดล้อม.....	๑๖๐
สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์.....	๑๖๐
ทรัพยากรในท้องถิ่น.....	๑๖๑
วิถีชีวิตชุมชน.....	๑๖๑
ผู้นำชุมชน.....	๑๖๑
การจัดการ.....	๑๖๑
ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อสภาพแวดล้อมของการท่องเที่ยว.....	๑๖๒

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางด้านดี.....	๑๖๓
ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางด้านเสีย.....	๑๖๕
บทที่ ๕ สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๗๒
สรุปผลการวิจัย.....	๑๗๔
อภิปรายผล.....	๑๗๒
ภาพรวมของการเปลี่ยนแปลง ปัญหา ข้อจำกัดการเปลี่ยนแปลง.....	๑๗๔
ข้อเสนอแนะ.....	๑๗๖
บรรณานุกรม.....	๑๗๗
ภาคผนวก.....	๑๙๖
ประวัติผู้วิจัย.....	๒๐๐

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ ๑	การเรียนรู้และการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ	๔๑
ภาพที่ ๒	สภาพชายหาดที่เสื่อมโทรมเนื่องจากการทิ้งขยะเคลื่อนกลาด	๔๑
ภาพที่ ๓	แผนที่แสดงการไหลของแม่น้ำแม่กลอง	๔๕
ภาพที่ ๔	แผนที่พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง	๕๑
ภาพที่ ๕	แผนผังแสดงทิศทางและฤดูของลมประจำท้องถิ่น	๖๔
ภาพที่ ๖	แผนผังแสดงพื้นที่ตำบลปลายโพรงพาง	๗๐
ภาพที่ ๗	แผนที่การแบ่งการปกครองทั้ง ๕ หมู่บ้านตำบลปลายโพรงพาง	๗๑
ภาพที่ ๘	สภาพคลองเป็นคู คูเป็นลำกระโดงเข้าไปเป็นร่องสวน	๗๗
ภาพที่ ๙	สภาพต้นจากและพืชพรรณไม้อื่นๆ มองเหมือนชุ่มโคล้งธรรมชาติ	๗๗
ภาพที่ ๑๐	นกระเต็นสีฟ้าอกขาว ทำโพรงในดิน ไม้ใหญ่ริมน้ำ	๗๘
ภาพที่ ๑๑	สภาพแวดล้อมบริเวณริมคลองมีสัตว์หลายชนิดใช้อาศัยกิน	๗๘
ภาพที่ ๑๒	ต้นลำพูที่ขึ้นอยู่ริมคลองต่างๆ ซึ่งมีตัวแมลงหึ่งห้อยอาศัยอยู่	๗๙
ภาพที่ ๑๓	ชาวบ้านปลายโพรงพางที่ใช้เรือพายเป็นหลักในการสัญจร	๘๐
ภาพที่ ๑๔	ลักษณะของบ้านเรือนไทยที่อยู่ติดริมน้ำ หลังคาหน้าจั่ว	๘๒
ภาพที่ ๑๕	ด้านหน้าบ้านยื่นเป็นเรือนชานริมน้ำ มีขนาดไม่กว้างขวาง	๘๒
ภาพที่ ๑๖	แผนผังที่ตั้งทั้ง ๔ วัดในตำบลปลายโพรงพาง	๘๓
ภาพที่ ๑๗	มัสยิดที่ประชุมทำศาสนกิจของมุสลิม	๘๔
ภาพที่ ๑๘	ชาวบ้านปลายโพรงพางส่วนมากมีอาชีพในการทำสวนมะพร้าว	๘๕
ภาพที่ ๑๙	วิธีการเพาะมะพร้าว	๘๖
ภาพที่ ๒๐	การใส่เปลือกต้นพะยอมในกระบะก่อนนำไปรองน้ำตาล	๘๗
ภาพที่ ๒๑	การสัมภาษณ์นางสำเภา ไพโรฤกษ์ เจ้าของเตาน้ำตาลมะพร้าวทวีศักดิ์	๘๘
ภาพที่ ๒๒	การสัมภาษณ์นางสำเภา ไพโรฤกษ์ เจ้าของเตาน้ำตาลมะพร้าวทวีศักดิ์	๘๘
ภาพที่ ๒๓	อุปกรณ์การเคี้ยวน้ำตาล	๘๙
ภาพที่ ๒๔	อุปกรณ์การเคี้ยวน้ำตาล	๙๐
ภาพที่ ๒๕	สวนส้มโออาชีพในปัจจุบันที่กำลังแทนที่สวนมะพร้าว	๙๑

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ ๑	การเรียนรู้และการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ	๔๑
ภาพที่ ๒	สภาพชายหาดที่เสื่อมโทรมเนื่องจากการทิ้งขยะเกลื่อนกลาด	๔๑
ภาพที่ ๓	แผนที่แสดงการไหลของแม่น้ำแม่กลอง	๔๕
ภาพที่ ๔	แผนที่พื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง	๕๑
ภาพที่ ๕	แผนผังแสดงทิศทางและฤดูของลมประจำท้องถิ่น	๖๔
ภาพที่ ๖	แผนผังแสดงพื้นที่ตำบลปลายโพงพาง	๗๐
ภาพที่ ๗	แผนที่การแบ่งการปกครองทั้ง ๕ หมู่บ้านตำบลปลายโพงพาง	๗๑
ภาพที่ ๘	สภาพคลองเป็นคู คูเป็นลำกระโดงเข้าไปเป็นร่องสวน	๗๗
ภาพที่ ๙	สภาพต้นจากและพืชพรรณไม้อื่นๆ มองเหมือนชุ่มชื้น ใค้งธรรมชาติ	๗๗
ภาพที่ ๑๐	นกกระเด็นสีฟ้าอกขาว ทำโพรงในต้นไม้ใหญ่ริมน้ำ	๗๘
ภาพที่ ๑๑	สภาพแวดล้อมบริเวณริมคลองมีสัตว์หลายชนิดใช้อาศัยกิน	๗๘
ภาพที่ ๑๒	ต้นลำพูที่ขึ้นอยู่ริมคลองต่างๆ ซึ่งมีตัวแมลงหึ่งห้อยอาศัยอยู่	๗๙
ภาพที่ ๑๓	ชาวบ้านปลายโพงพางที่ใช้เรือพายเป็นหลักในการสัญจร	๘๐
ภาพที่ ๑๔	ลักษณะของบ้านเรือนไทยที่อยู่ติดริมน้ำ หลังคาหน้าจั่ว	๘๒
ภาพที่ ๑๕	ด้านหน้าบ้านขึ้นเป็นเรือนชานริมน้ำ มีขนาดไม่กว้างขวาง	๘๒
ภาพที่ ๑๖	แผนผังที่ตั้งทั้ง ๔ วัดในตำบลปลายโพงพาง	๘๓
ภาพที่ ๑๗	มัสยิดที่ประชุมทำศาสนกิจของมุสลิม	๘๔
ภาพที่ ๑๘	ชาวบ้านปลายโพงพางส่วนมากมีอาชีพในการทำสวนมะพร้าว	๘๕
ภาพที่ ๑๙	วิธีการเพาะมะพร้าว	๘๖
ภาพที่ ๒๐	การใส่เปลือกต้นพะยอมในกระบอกก่อนนำไปร่อนน้ำตาล	๘๗
ภาพที่ ๒๑	การสัมภาษณ์นางสำเภา ไพโรฤกษ์ เจ้าของเต้าน้ำตาลมะพร้าวทวีศักดิ์	๘๘
ภาพที่ ๒๒	การสัมภาษณ์นางสำเภา ไพโรฤกษ์ เจ้าของเต้าน้ำตาลมะพร้าวทวีศักดิ์	๘๘
ภาพที่ ๒๓	อุปกรณ์การเคี้ยวน้ำตาล	๘๙
ภาพที่ ๒๔	อุปกรณ์การเคี้ยวน้ำตาล	๙๐
ภาพที่ ๒๕	สวนส้มโออาชีพในปัจจุบันที่กำลังแทนที่สวนมะพร้าว	๙๑

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ๒๖	ซังอุปกรณ์ที่ใช้ในการดักจับกุ้งและปลา ๕๒
ภาพที่ ๒๗	ซังอุปกรณ์ที่ใช้ในการดักจับกุ้งและปลา ๕๒
ภาพที่ ๒๘	โพงพางเครื่องมือจับสัตว์น้ำของชาวปลายโพงพาง ๕๓
ภาพที่ ๒๙	โพงพางเครื่องมือจับสัตว์น้ำของชาวปลายโพงพาง ๕๓
ภาพที่ ๓๐	การเปิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพาง ๑๐๑
ภาพที่ ๓๑	แผนผังบ้านผู้เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านปลายโพงพาง ๑๐๕
ภาพที่ ๓๒	สภาพบ้านของนายธวัช และนางมะลิ บุญพัก ๑๐๖
ภาพที่ ๓๓	สภาพบ้านส่วนหนึ่งที่ใช้เป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ๑๐๗
ภาพที่ ๓๔	สภาพบ้านเรือนไม้ด้านหลังศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ๑๐๗
ภาพที่ ๓๕	สัมภาษณ์ นายธวัช บุญพัก ๑๐๘
ภาพที่ ๓๖	นางมะมิ บุญพัก อายุ ๕๓ ปี ภรรยาผู้บุกเบิกโครงการ ๑๑๐
ภาพที่ ๓๗	สภาพบ้านของนางทองคำ กฤษณะเสรณี ๑๑๒
ภาพที่ ๓๘	นางทองคำ กฤษณะเสรณี อายุ ๗๕ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว สัมโอ ๑๑๒
ภาพที่ ๓๙	สภาพห้องน้ำใหม่ ๓ ห้อง ของบ้านนางทองคำ กฤษณะเสรณี ๑๑๓
ภาพที่ ๔๐	สภาพบ้านนางสาวอัจฉรา สิงห์จันทร์ ๑๑๔
ภาพที่ ๔๑	นางสาวอัจฉรา สิงห์จันทร์ อายุ ๔๕ ปี อดีตผู้ช่วยพยาบาล ๑๑๔
ภาพที่ ๔๒	สภาพบ้านนางเกลี้ย ปานมา ๑๑๕
ภาพที่ ๔๓	นางสาวรัชณี ปานมา อายุ ๕๐ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว ๑๑๖
ภาพที่ ๔๔	สภาพบ้านนางบุญส่ง ยศวิปาน ๑๑๗
ภาพที่ ๔๕	นายบุญส่ง ยศวิปาน อายุ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว ๑๑๗
ภาพที่ ๔๖	สภาพบ้านนางไกล่และนายพุฒ เมืองรมย์ ๑๑๘
ภาพที่ ๔๗	นายพุฒ เมืองรมย์ อาชีพทำสวนผลไม้ ๑๑๙
ภาพที่ ๔๘	สภาพบ้านนายสมพงษ์ เมืองรมย์ ๑๒๐
ภาพที่ ๔๙	นายสมพงษ์ เมืองรมย์ อายุ ๖๒ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว ๑๒๐
ภาพที่ ๕๐	ประตูทางเข้าบ้านนายสมพงษ์ เมืองรมย์ และฤดูทวคลายปี พ.ศ.๒๕๘๘ ..... ๑๒๑

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ๕๑	สภาพบ้านนางมะลิ ยศวิปาน ๑๒๒
ภาพที่ ๕๒	นางมะลิ ยศวิปาน อายุ ๖๕ ปี อาชีพทำสวนผลไม้ ๑๒๒
ภาพที่ ๕๓	สภาพห้องน้ำที่ทำใหม่เพิ่มเป็น ๒ ห้องของบ้านนางมะลิ ยศวิปาน ๑๒๔
ภาพที่ ๕๔	สภาพบ้านนายสำรวย นาคพูน ๑๒๕
ภาพที่ ๕๕	นายสำรวย นาคพูน อายุ ๖๗ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว ๑๒๕
ภาพที่ ๕๖	สภาพบ้านนางอรุณ กลิ่นทอง ๑๒๖
ภาพที่ ๕๗	นางอรุณ กลิ่นทอง อายุ ๗๓ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว ๑๒๗
ภาพที่ ๕๘	สภาพบ้านนางสนม ประสบแสง ๑๒๘
ภาพที่ ๕๙	นางสาวอารมภ์ ประสบแสง อายุ ๔๗ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว ๑๒๙
ภาพที่ ๖๐	สภาพบ้านนางทองดี มาประกอบ ๑๓๐
ภาพที่ ๖๑	นางทองดี มาประกอบ อายุ ๗๓ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว ๑๓๑
ภาพที่ ๖๒	นายสมศักดิ์ อินทรวีเชียร อายุ ๗๖ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว ๑๓๑
ภาพที่ ๖๓	สภาพบ้านนางทองสุข ยมะสมิต ๑๓๓
ภาพที่ ๖๔	นางทองสุข ยมะสมิต อายุ ๕๙ ปี อาชีพรับราชการครู ๑๓๓
ภาพที่ ๖๕	สภาพบ้านนายสมนึก สระคง ๑๓๕
ภาพที่ ๖๖	นายสมนึก สระคง อายุ ๕๒ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว ๑๓๕
ภาพที่ ๖๗	สภาพบ้านนางของนางสาวสมปอง พุ่มเทียน ๑๓๗
ภาพที่ ๖๘	นางสาวสมปอง พุ่มเทียน อายุ ๕๑ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว ๑๓๗
ภาพที่ ๖๙	สภาพบ้านนางสำภา ไพโรฤกษ์ ๑๓๙
ภาพที่ ๗๐	นางสำภา ไพโรฤกษ์ อายุ ๗๑ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว ๑๓๙
ภาพที่ ๗๑	เส้นทางไปหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพาง เส้นที่ ๑ ..... ๑๔๒
ภาพที่ ๗๒	เส้นทางไปหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพาง เส้นที่ ๒ ..... ๑๔๓
ภาพที่ ๗๓	เส้นทางไปหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพาง เส้นที่ ๓ ..... ๑๔๔
ภาพที่ ๗๔	ป้ายยินดีต้อนรับขององค์การบริหารส่วนตำบลปลายโพงพาง ๑๔๕
ภาพที่ ๗๕	การรับประทานอาหารเย็นที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวบ้านกำนันธวัช บุญพืด ๑๔๖

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ ๗๖	หัวค้ำเรือจะพานักท่องเที่ยวไปชมหิ่งห้อย ๑๔๗
ภาพที่ ๗๗	เรือที่มารับไปเป็นกลุ่มประมาณ ๕-๑๐ คน แล้วแต่ขนาดของเรือ ๑๔๗
ภาพที่ ๗๘	สภาพที่พักที่กางมุ้งให้กับนักท่องเที่ยว ๑๔๗
ภาพที่ ๗๙	สภาพที่พักอาศัยอีกบ้านผู้ร่วมโครงการอีกหลังหนึ่ง ๑๔๘
ภาพที่ ๘๐	ร่วมทำบุญตักบาตรพระภิกษุมารับบาตรทางเรือในตอนเช้า ๑๔๙
ภาพที่ ๘๑	กิจกรรมพายเรือเล่นช่วงเย็นของนักท่องเที่ยว ๑๕๐
ภาพที่ ๘๒	กิจกรรมภายในครอบครัวที่ลงเล่นน้ำของนักท่องเที่ยว ๑๕๐
ภาพที่ ๘๓	ทิวทัศน์ตามลำคลองที่คดเคี้ยวลัดเลาะผ่านละมေးไม้ ๒ ฟังคลอง ๑๕๑
ภาพที่ ๘๔	ลักษณะบ้านทรงไทยริมคลองที่ใช้เป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว ๑๕๑
ภาพที่ ๘๕	แม่ค้าเรือเร่ขายอาหาร ๑๕๒
ภาพที่ ๘๖	บรรยากาศริมคลอง แม่ค้าเรือเร่กล้วยเดี่ยว ๑๕๒
ภาพที่ ๘๗	ตลาดน้ำท่าคา วิถีชีวิตของคนริมน้ำ ๑๕๓
ภาพที่ ๘๘	สภาพตลาดน้ำมีทั้งอาหาร ผลไม้ และพืชสวนต่างๆ ในท้องถิ่นนำมาขาย ๑๕๓
ภาพที่ ๘๙	การเกี่ยวน้ำตาลมะพร้าว ผลิตภัณฑ์พื้นเมืองของชาวอัมพวา ๑๕๔
ภาพที่ ๙๐	สภาพขยะที่ตกค้างจากการท่องเที่ยวตามริมน้ำ ๑๖๖
ภาพที่ ๙๑	สภาพขยะที่ตกค้างจากการท่องเที่ยวตามริมน้ำ ๑๖๖
ภาพที่ ๙๒	สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่หน้าเกษตรอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ๑๖๘

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ ๑	กิจกรรมการท่องเที่ยวและผลกระทบที่เกิดขึ้น.....	๒๘
ตารางที่ ๒	สภาพชุมชนและรูปแบบการใช้ที่ดินของพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลอง.....	๕๔
ตารางที่ ๓	รายชื่อชาวบ้านผู้ร่วมโครงการ.....	๕๕

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ ๑ การจัดการ โฮมสเตย์กับการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน.....	๔๕
แผนภูมิที่ ๒ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง.....	๗๖

บทที่ ๑

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ในช่วงเวลาสามทศวรรษที่ผ่านมา ธุรกิจการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก โดยถือว่าเป็นสินค้าบริการประเภทหนึ่งที่สามารถนำรายได้เข้าสู่ประเทศได้โดยไม่ต้องมีการส่งออก หรือเรียกได้ว่าเป็นสินค้าส่งออกที่มองไม่เห็น (invisible goods) ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวกับรายได้จากการส่งสินค้าออกอื่นๆแล้ว การท่องเที่ยวถือว่าได้ครองอันดับสินค้าที่สร้างรายได้ให้กับประเทศไทยในลำดับต้นมาโดยตลอด และการท่องเที่ยวเป็นภาคเศรษฐกิจที่สามารถโอบอุ้มและเกื้อหนุนประเทศไทยโดยตรงและรวดเร็วแล้ว ยังเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตในสาขาอื่นๆ อีกหลายสาขา ทำให้เกิดการจ้างงานและการกระจายรายได้ในภาคเศรษฐกิจเป็นจำนวนมากอีกด้วย ที่เป็นเช่นนี้เพราะการท่องเที่ยวกำลังกลายเป็นโอกาสให้กับคนชนบทและคนในภาคเกษตรมากยิ่งขึ้น การท่องเที่ยวในชุมชน (community-based tourism) ได้เริ่มแผ่กระจายไปทั่วประเทศ ซึ่งมีใช่เป็นเพียงผลดีในด้านการจ้างงานและรายได้เท่านั้น แต่การท่องเที่ยวทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นในชุมชนทั้งการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องราวในชุมชน ภูมิปัญญาบรรพบุรุษ ไปจนถึงทักษะการจัดการการท่องเที่ยว และเป็นการเพิ่มโอกาสในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับนักท่องเที่ยวอีกด้วย

การท่องเที่ยวของประเทศไทยเป็นอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญ สร้างรายได้ให้กับประเทศมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เป็นผลจากกระแสการเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยของนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เพิ่มมากขึ้น โดยในปี ๒๕๔๓ มีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเดินทางเข้ามาประเทศไทยเป็นจำนวนถึง ๘.๕ ล้านคน ซึ่งเพิ่มขึ้นจากปี ๒๕๔๒ ถึง ๑๑% โดยนักท่องเที่ยวเหล่านี้สามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศในรูปของค่าใช้จ่ายการซื้อบริการการท่องเที่ยวคิดเป็นมูลค่าถึง ๒๘๕,๒๗๒ ล้านบาท

ได้มีการคาดการณ์สถิติการท่องเที่ยวขององค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization) ไว้ว่า ในปี ๒๕๔๘ จำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศที่เข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยจะมี

---

* ไร่ไพพรรณ แก้วสุริยะ. “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แผน + นโยบาย เสนอที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.” ใน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๓) หน้า ๑๗. (อัคราณา)

แนวโน้มสูงขึ้นเป็น ๑๖.๒๒ ล้านคน โดยมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศกระจายตัวเดินทางท่องเที่ยวในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศประมาณ ๘๓ ล้านครั้ง และสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศกว่าหนึ่งล้านล้านบาท และได้ประมาณไว้อีกว่าในปี ๒๕๕๓ จะมีนักท่องเที่ยวต่างประเทศเดินทางเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมากถึง ๑๗.๕ ล้านคน และเพิ่มเป็น ๑๖.๘ ล้านคน ในปี ๒๕๖๓ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ การขยายตัวด้านการท่องเที่ยวในระดับโลกแล้วพบว่า ประเทศไทยจะมีอัตราการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๓ - ๒๕๔๓ ถึงร้อยละ ๗.๘ ซึ่งสูงกว่าอัตราการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวโลกซึ่งเท่ากับร้อยละ ๔.๒^๒

จุดเด่นของประเทศไทยที่ทำให้การท่องเที่ยวเหนือกว่าประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเดียวกัน ได้แก่ การที่เป็นประเทศที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ สวยงาม และมีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม โบราณวัตถุ โบราณสถาน วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ ศูนย์รวมสถานบันเทิง และสถานบริการต่างๆ ที่มีความทันสมัยไม่แพ้กับประเทศอื่นๆ

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่ประเทศไทยใช้เป็นหลักในการดึงดูดนักท่องเที่ยว มีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมากที่เลือกเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย เพราะมีธรรมชาติที่สวยงามให้เลือกมากมาย ไม่ว่าจะเป็นความสวยงามของหาดทราย ทะเล น้ำตก ภูเขา สถานที่ท่องเที่ยวเหล่านี้ล้วนสร้างความประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยว ทำให้เกิดอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่จัดว่าเป็นอุตสาหกรรมเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย ซึ่งปัจจุบันได้เจริญอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากการเติบโตของแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ การขยายตัวของตลาดกลุ่มเป้าหมายที่เพิ่มขึ้น การพัฒนาเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการจัดการธุรกิจการท่องเที่ยว ตลอดจนการลงทุนด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการอย่างมากมาย

ถึงแม้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะมีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก แต่การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดยขาดการวางแผนที่สอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ย่อมมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและทำให้ทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม ซึ่งหากจำเป็นต้องทำการฟื้นฟูจะต้องสิ้นเปลืองงบประมาณจำนวนมากและใช้เวลานาน ท้ายสุดจะส่งผลกระทบต่อจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ของประเทศโดยส่วนรวม ในประเทศที่พัฒนาแล้วประชาชนส่วนใหญ่ มีความตระหนักในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

^๒ สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. “บทคัดย่อโครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทพัฒนาการท่องเที่ยวไทยสำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘. (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๘).” [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.tat.or.th/masterplan/draft.html/> (22 April 2002)

และสิ่งแวดล้อม ซึ่งความสำคัญในการอนุรักษ์ดังกล่าวนี้ ได้มีอิทธิพลครอบคลุมไปถึงการดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวและพักผ่อนอีกด้วย การท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสภาพสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติในรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (conservation tourism) จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างมากในขณะนี้

รัฐบาลได้กำหนดกรอบวิสัยทัศน์และทิศทางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๙)^๓ ในยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยว โดยเน้นเรื่องคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อให้การท่องเที่ยวเจริญเติบโต แต่การเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อธรรมชาติและสภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลงเช่นเดียวกัน ปัญหาด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยดังกล่าว จึงควรพัฒนาให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ โดยเน้นการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างและการรักษาเอกลักษณ์ ด้านวัฒนธรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวเดิมและนักท่องเที่ยวใหม่ พร้อมพัฒนาความสามารถในการแข่งขันกับแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆของประเทศอื่นได้ เพื่อเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเพื่อสนองตอบปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งส่งผลทำให้เกิดกระแสต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวที่สำคัญ ๓ ด้าน คือ

๑. กระแสความต้องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
๒. กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวในการศึกษา เรียนรู้สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
๓. กระแสความต้องการพัฒนาคน โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากกระแสความต้องการทั้ง ๓ ด้านดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการพัฒนาในรูปแบบการท่องเที่ยวที่ป้องกันผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและเพื่อเป็นการรักษาระบบนิเวศ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (green tourism หรือ ecotourism)^๔ ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีกรอบและโครงสร้างที่รวมกันแล้วสามารถนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism)^๕ คือ การใช้แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นพื้นที่ธรรมชาติซึ่งมีการอนุรักษ์ธรรมชาติและสภาพแวดล้อมเช่น ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก สวนผลไม้ หรืออาจหมายถึง

^๓ วิจิตร วรรณอง. "การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย." วารสารธุรกิจท่องเที่ยว. ๑๒, ๘ (กันยายน ๒๕๔๔) หน้า ๑๘.

^๔ กรมส่งเสริมคุณภาพและสิ่งแวดล้อม, กองส่งเสริมและเผยแพร่. ความรู้สิ่งแวดล้อม. (กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมคุณภาพและสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๖) หน้า ๓.

^๕ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. จดหมายข่าวการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. ๑๒ (กรกฎาคม ๒๕๔๐) หน้า ๖.

แหล่งประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ที่ปรากฏในพื้นที่ การท่องเที่ยวประเภทนี้เน้นการให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และการเสริมสร้างจรรยาบรรณในด้านการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมไม่ทำลายระบบนิเวศทางธรรมชาติ แต่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติพร้อมกับเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนในท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งเน้นลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ในการดึงดูดนักท่องเที่ยวมากกว่าการเสริมแต่งหรือพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก โดยให้ชาวบ้านเจ้าของท้องถิ่นหรือชุมชนได้มีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยว ในลักษณะที่สามารถสนองตอบความต้องการความสะดวกสบาย ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว การสร้างรายได้และความพอใจให้กับคนในหมู่บ้านหรือชุมชน พร้อมกับการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมวิถีชีวิตไทย และสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านหรือชุมชนให้คงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชนในปัจจุบันได้รับความนิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นอย่างมาก เนื่องจากแต่ละภาคของประเทศไทยประกอบไปด้วยผู้คนหลายเชื้อชาติ ซึ่งมีขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ภาษา การแต่งกาย อาหารการกิน ตลอดจนบ้านเรือนที่อยู่อาศัย แตกต่างกันไป ในปัจจุบันนักท่องเที่ยวบางกลุ่มจึงเริ่มที่จะหันมาท่องเที่ยวตามเส้นทางวัฒนธรรมซึ่งมีให้เลือกหลายรูปแบบ รูปแบบหนึ่งที่ได้รับคามนิยม คือ การท่องเที่ยวในรูปแบบ “โฮมสเตย์” (homestay) ที่ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปใช้ชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกับคนในท้องถิ่น โดยการเข้าไปพักในบ้านชาวบ้านจริงๆ อย่างเช่น ที่หมู่บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช บ้านปราสาท จังหวัดนครราชสีมา หรือหมู่บ้านไทยทรงดำ จังหวัดเพชรบุรี การท่องเที่ยวรูปแบบนี้นักท่องเที่ยวจะได้สนุกสนานกับกิจกรรมร่วมกับชาวบ้าน ได้เรียนรู้วิถีชีวิตของผู้คนที่ต่างไปจากในเมืองหลวง นอกจากนี้นักท่องเที่ยวบางคนอาจเลือกท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในลักษณะอื่นๆ เช่น การเยี่ยมชมตลาดน้ำ จังหวัดราชบุรีและสมุทรสงคราม ที่มีชาวบ้านพายเรือมาค้าขาย สะท้อนให้เห็นถึงชีวิตความเป็นอยู่ จึงเป็นกระแสทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้พัฒนาและส่งเสริมการจัดที่พัก ที่เป็นการท่องเที่ยวแบบกินนอนกับชาวบ้าน หรือที่รู้จักในชื่อ “โฮมสเตย์” เพื่อให้ผู้มาท่องเที่ยวได้สัมผัสธรรมชาติ ป่าไม้ สายน้ำลำคลอง ประเพณีวัฒนธรรมชุมชน วิถีชีวิตพื้นบ้านที่ห่างไกลสิ่งอำนวยความสะดวก และเป็นการส่งเสริมบทบาทของคนในชุมชน ให้มีส่วนร่วมในการรักษาแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการสืบสานศิลปวัฒนธรรม ที่นับวันจะเลือนหายไปเพราะความเติบโตเป็นชุมชนเมือง

จังหวัดสมุทรสงครามเป็นจังหวัดที่เล็กที่สุดของประเทศไทย มีป่าชายเลน มีสวนมะพร้าว สวนผลไม้ สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนชาวสมุทรสงครามเป็นสภาพวิถีชีวิตชาวบ้าน ที่มีความสงบร่มเย็น มีธรรมชาติที่สมบูรณ์เหลือพอเพียงให้ได้สัมผัส มีวัฒนธรรมพื้นบ้านให้ได้ศึกษา

ทำความเข้าใจ อีกทั้งประชาชนยังคงรักษานบธรรมเนียมประเพณี มีการจัดงานบุญ งานกุศล สภาพบ้านเรือนที่พักอาศัยมีเอกลักษณ์ของบ้านทรงไทย การประกอบอาชีพส่วนใหญ่คือ การเกษตร และการประมง ตลอดจนการรักษาเอกลักษณ์ของชาวสวนอย่างเหนียวแน่น นับเป็นวิถีชีวิต ประเพณีดั้งเดิมของชาวสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงครามจึงเป็นจังหวัดที่เหมาะสมต่อการท่องเที่ยว สำหรับผู้สนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่จะศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ในขณะเดียวกันผู้นำท้องถิ่นได้มีการจัดการท่องเที่ยวรูปแบบ “โฮมสเตย์” (homestay) ขึ้นอีกส่วนหนึ่ง เพื่อช่วยเสริมให้ประชาชน ได้มีรายได้เพิ่มขึ้น

หมู่บ้านปลายโพงพาง ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะเหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) สภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้าน เป็นวิถีชีวิตของชุมชนดั้งเดิมที่สืบสานวิถีชีวิตมาจากบรรพบุรุษ เช่น การทำสวนผลไม้ การขึ้นตาล การเลี้ยงน้ำตาลมะพร้าว ซึ่งเป็นชีวิตที่เรียบง่าย รักสงบ ดำรงอยู่ในศีลธรรมเพราะการอยู่กับวัด และมัสยิด แม้ในปัจจุบันสังคมเปลี่ยนแปลงไปทำให้สภาพแวดล้อมและการประกอบอาชีพ เปลี่ยนแปลงไปบ้าง ผลักดันให้คนบางส่วนออกไปทำงานนอกบ้าน เช่น ไปทำการค้าขาย รับจ้าง ทำงานในโรงงาน และมีการสร้างถนนเชื่อมโยงระหว่างหมู่บ้าน แต่ชาวบ้านปลายโพงพางก็ยังคง ดำเนินวิถีชีวิตในลักษณะอย่างเดิมไม่เปลี่ยนแปลง นับว่าเป็นการอนุรักษ์สภาพวิถีชีวิตความเป็นไทย ที่ยั่งยืน

สภาพบ้านเรือนที่พักอาศัยของชาวหมู่บ้านปลายโพงพางยังคงเอกลักษณ์ของการปลูกบ้านเรือน แบบทรงไทย ตั้งอยู่ริมน้ำอันนับร้อยๆ ปี มีลำคลอง คูน้ำ ลำกระโดง ฯลฯ ที่ใสสะอาด มีการสัญจรทางเรือไปมาหาสู่กันของผู้คนในชุมชน ตอนเช้ามีพระภิกษุพายเรือรับบิณฑบาตตาม บ้านเรือนริมคลอง ท่ามกลางสภาพร่องสวนที่ยังมีสัตว์ที่เรียกว่าตัวเงินตัวทองคลานจากราก ต้นไม้ลงน้ำ นกกระเด็นบินตัดหน้าเรือไปมา เห็นกระรอกกระโดดบนกิ่งมะพร้าวเป็นช่วงๆ ในอดีตชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำสวนมะพร้าว สวนส้มโอ การทำน้ำตาลมะพร้าว การใช้ชีวิต อยู่กับสภาพธรรมชาติสะท้อนให้เห็นถึง การรักษาวัฒนธรรมชาวสวนอย่างเหนียวแน่น สภาพธรรมชาติ ของหมู่บ้านที่มีต้นไม้ขึ้นอยู่ริมน้ำจำพวก ต้นแสม ต้นโกงกาง ต้นลำพู ต้นจาก จำนวนมาก และในยามค่ำคืนมีความงามของแสงสว่างจากดวงเมลงหึ่งห้อยซึ่งอาศัยต้นลำพูริมน้ำ

จากศักยภาพทางธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมของตำบลปลายโพงพางที่มีต้นทุนทาง สังคมอันเป็นลักษณะเด่นและเอกลักษณ์ดังกล่าวข้างต้น จึงได้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพางขึ้น โดยมีที่พักแบบโฮมสเตย์ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอนุรักษ์บ้านทรงไทย แล้วยังเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการ

เข้ามาเที่ยวและพักค้างคืน พาไปดูหิ้งห้อย พาชมสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดตอนเช้ามีการตักบาตรพระที่หน้าบ้าน และศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านริมคลอง ซึ่งในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพางได้รับความสนใจอย่างดีจาก กลุ่มนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ จากจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดปัญหาผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การทิ้งขยะในแม่น้ำ ลำคลอง เรือหางยาวที่ส่งเสียงรบกวนชาวบ้านและสัตว์ที่อาศัยอยู่ตามลำคลอง เป็นต้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นเรื่องที่น่าสนใจทั้งในด้านแนวคิด วัตถุประสงค์ในการจัดการ วิธีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความสมดุล ผลกระทบที่มีต่อการดำเนินชีวิต สภาพแวดล้อม เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวอื่นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม
๒. เพื่อศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีกรอบแนวคิดพื้นฐานในการศึกษาตามทฤษฎีต่างๆ ดังนี้

๑. ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (structural and functional theory) แนวคิดนี้เป็นของ ทัลคอตต์ พาร์สันส์ (Talcott Parsons) ซึ่งกล่าวว่า การปฏิบัติการทุกระบบประกอบด้วยหน้าที่พื้นฐาน ๔ ประการ คือ
  - ก. การปรับตัวระบบจำเป็นต้องปรับให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นภายนอก ระบบจะต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และปรับสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องกับความต้องการต่าง ๆ ของระบบ
  - ข. การที่จะบรรลุเป้าหมาย ระบบจะต้องมีการกำหนดและดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายหลักต่าง ๆ

^๖ สุเทพ สุนทรเกสัช. ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย. (เชียงใหม่: โกลบอลวิชั่น, ๒๕๔๐) หน้า ๕๕-๕๖.

ข. บูรณาการ ระบบจำเป็นจะต้องกำหนดความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ และจะต้องจัดการความสัมพันธ์ระหว่างหน้าที่พื้นฐานอื่นๆ อีกด้วย

ค. การดำรงไว้ซึ่งแบบแผนระบบจะต้องทำให้เกิดการดำรงไว้ และฟื้นฟูแรงจูงใจของปัจเจกบุคคลและแบบแผนทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดและดำรงไว้ซึ่งแรงจูงใจดังกล่าว

จากกรอบทฤษฎีดังกล่าวสามารถนำมาใช้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจ และอธิบาย ลักษณะของชุมชนปลายโพงพาง ที่สามารถดำรงวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ได้โดยไม่ต้องทิ้งบ้านเรือนตนเอง ไปในเมืองเพื่อหางานทำ โดยปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้บรรลุถึง แนวคิดความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม การสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และเอกลักษณ์ความเป็นไทย

๒. ทฤษฎีสัญญาภาพในการพัฒนาและการแพร่กระจาย^๑ (development potential diffusion theory) แนวคิดเป็นของ พอล ดี เรโนลด์ส์ (Paul D. Reynolds) ซึ่งกล่าวว่า ความเจริญพัฒนาของชุมชนใดๆ ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์การ สังคม ผู้นำของชุมชน และการศึกษาของชุมชนนั้น รวมทั้งการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชุมชนนั้นกับโลกภายนอก ทฤษฎีดังกล่าวสามารถนำมาเป็นกรอบว่าชุมชนใดชุมชนหนึ่งจะมีการพัฒนา หรือก้าวหน้าได้นั้น จะต้องมียปัจจัยหลายอย่างสนับสนุน เช่น การพัฒนาหมู่บ้านปลายโพงพาง จะต้องประกอบไปด้วย ปัจจัยดังที่กล่าวมาข้างต้น และจะต้องเป็นองค์ประกอบที่จะต้องผสมผสานศักยภาพเข้าด้วยกัน

๓. ทฤษฎีนิเวศวิทยา^๒ (ecological theory) แนวคิดนี้เป็นของ อี พี โอดัม (E.P. Odum) ซึ่งกล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงแทนที่ (succession) มีส่วนช่วยให้เกิดสภาพสมดุลและสภาพคงตัวมากยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงในแต่ละขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงแทนที่เท่ากับเป็นการปรับสภาพของชุมชนทางนิเวศให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับสภาพสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านทรงไทยปลายโพงพางอันจะเป็นผลทางระบบนิเวศต่อชุมชนแห่งนั้น

ขอบเขตของการวิจัย

๑. ขอบเขตด้านพื้นที่

กำหนดพื้นที่ของตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ตามการแบ่งพื้นที่การปกครองของกระทรวงมหาดไทย รวมตลอดถึง คลอง ภูเขา ลำกระโดง ที่เชื่อมโยงติดต่อตำบลข้างเคียงที่อาจกระทบต่อสภาพนิเวศสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านที่ศึกษา

^๑ ัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสัญญาภาพ การสร้าง การประเมินค่าและการใช้ประโยชน์. (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒) หน้า ๓๒-๓๕.

^๒ สมสุข มัจฉาชีพ. นิเวศวิทยา. (กรุงเทพมหานคร: เจริญรัฐการพิมพ์, ๒๕๒๘) หน้า ๖-๑๒.

๒. ขอบเขตด้านเนื้อหา

๑. ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง
๒. ศึกษาปัจจัยผลกระทบจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีต่อสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการ (management)^๕ หมายถึง กระบวนการวางแผนเพื่อจัดระบบการดำเนินงานและควบคุมให้บุคคลดำเนินกิจการจนบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้

การท่องเที่ยว (tourism)^๖ หมายถึง ลักษณะนันทนาการรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นระหว่างเวลาว่างที่มีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากที่หนึ่ง ที่หมายถึงที่อยู่อาศัยไปยังอีกที่หนึ่งที่ถือว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมีแรงกระตุ้นจากความต้องการในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านปฏิสัมพันธ์ และด้านสถานะหรือเกียรติคุณ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism)^๗ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติ ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

โฮมสเตย์ (homestay)^๘ หมายถึง บ้านพักประเภทหนึ่งที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าบ้าน และมีวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของเจ้าของบ้านซึ่งเต็มใจที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งจัดที่พักและอาหารให้แก่นักท่องเที่ยวโดยได้รับค่าตอบแทน ตามความเหมาะสม

^๕ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. องค์การและการจัดการ. (กรุงเทพฯ: ธรรมสารโรงพิมพ์, ๒๕๔๕) หน้า ๑๕.

^๖ เสรี วังสีไพจิตร. จุดหักเหของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวขนานให้เกิดขบวนการนิเวศวิทยาทางการเมือง. (นครศรีธรรมราช: โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช, ๒๕๓๕) หน้า ๑๒.

^๗ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ - ๒๕๓๘ ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด, ๒๕๓๘) หน้า ๑๐.

^๘ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. คู่มือแนวทางการจัดที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท. (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔) หน้า ๑.

สภาพแวดล้อม (environment) หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบตัวเรา ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรม (จับต้องและมองเห็นได้) เช่น ทรัพยากรธรรมชาติทางชีวภาพ (biotic natural resource) ได้แก่ ต้นไม้และสัตว์ และทรัพยากรธรรมชาติทางกายภาพ (abiotic natural resource) ได้แก่ ดิน น้ำ อากาศ แร่ธาตุ และที่เป็นนามธรรม เช่น วัฒนธรรม แบบแผน ประเพณี ความเชื่อ และในการวิจัยครั้งนี้สภาพแวดล้อม ได้แก่ วัฒนธรรม ประเพณี ต้นไม้ สัตว์ ดิน น้ำ อากาศ ทุกอย่างที่มีผลกระทบต่อบ้านทรงไทยปลายโพงพาง จังหวัดสมุทรสงคราม

วิธีการศึกษาและค้นคว้า

การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลด้วยวิธี ดังนี้

๑. ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร โดยศึกษารวบรวมเอกสารจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เอกสารทางวิชาการ รายงานผลการวิจัย รายงานประจำปีและสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลคือหอสมุดแห่งชาติ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากรวิทยาเขตวังท่าพระ วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สำนักวิทยบริการสถาบันราชภัฏนครปฐม และห้องสมุดประชาชนจังหวัดสมุทรสงคราม

๒. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้ออกภาคสนามตามระเบียบวิธีวิจัยแบบเชิงคุณภาพ ดังนี้

๒.๑ การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญแบบไม่เป็นทางการโดยเน้นการสัมภาษณ์แนวลึก บุคคลผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่

๒.๑.๑ ผู้นำชุมชนของหมู่บ้าน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

๒.๑.๒ เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น ได้แก่ นักพัฒนาชุมชน

๒.๑.๓ ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ มัคคุเทศก์ท้องถิ่น

๒.๑.๔ นักท่องเที่ยวที่มาพักอาศัย

๒.๑.๕ เจ้าของบ้านทรงไทยที่เข้าร่วมโครงการของหมู่บ้านท่องเที่ยว

๒.๑.๖ ประชาชนที่อยู่ในชุมชน

๒.๒ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยได้เข้าไปพักค้างในบ้านที่เข้าร่วมโครงการบ้านทรงไทยปลายโพงพางด้วยการพูดคุยแนวลึกกับเจ้าของบ้าน และทำการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับปรากฏการณ์และกระบวนการที่มองเห็นในขณะที่ทำการศึกษา พร้อมกับการจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตนำมาเชื่อมโยงกับประเด็นของวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอ

๓. การจัดทำข้อมูล ผู้วิจัยได้จัดทำข้อมูลดังนี้

๓.๑ จัดระเบียบข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตภาคสนามให้เป็นหมวดหมู่เพื่อวิเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง

๓.๒ รวบรวมภาพถ่ายสภาพแวดล้อมหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามทั้งหมด เพื่อศึกษาผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมที่เกิดจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

๓.๓ เปรียบเทียบข้อมูลของหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพางกับข้อมูลจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกันเพื่อวิเคราะห์จุดเด่นและจุดด้อย

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ โดยใช้กรอบทฤษฎีดังที่กล่าวไว้แล้ว เป็นเครื่องมือนำร่องในการเก็บข้อมูลโดยวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อมๆ กับการเก็บข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา ดังต่อไปนี้

๔.๑ จัดระเบียบข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสังเกตภาคสนามให้เป็นหมวดหมู่เพื่อวิเคราะห์หารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง และผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน

๔.๒ รวบรวมภาพถ่ายสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

๔.๓ เทียบเคียงข้อมูลของหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง กับข้อมูลจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

๕. การนำเสนอการศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยนำเสนอรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพ แบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยมีแผนที่แผนผัง และภาพถ่ายประกอบ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามครั้งนี้ เป็นการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบยั่งยืนซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่สร้างจิตสำนึกแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องธรรมชาติ สะท้อนให้เห็นระบบความรู้ ความคิด ในการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม ผู้วิจัยมีแนวคิดที่สำคัญและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ในประเด็นต่อไปนี้

๑. การท่องเที่ยว
๒. แนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ
๓. แนวคิดเรื่องทรัพยากรการท่องเที่ยวและผลกระทบการท่องเที่ยว

๑. การท่องเที่ยว

ความหมายการท่องเที่ยว ได้มีผู้รู้ให้คำนิยามหรือความหมายของ “การท่องเที่ยว” ไว้แตกต่างกัน แต่ในรายละเอียดของเนื้อหาสาระจะใกล้เคียงกัน ดังนี้

เสรี วังสไพจิตร^{๑๑} กล่าวว่า “การท่องเที่ยว (tourism) หมายถึง ผลรวมของปรากฏการณ์และความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ หรือการกระทำต่อกันและกันของนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการ รัฐบาล และชุมชนผู้เป็นเจ้าของบ้านในกระบวนการดึงดูดใจ และต้อนรับจับคู่ นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนอื่นๆ”

ส่วน เสกสรรค์ ขวณิชย์^{๑๒} ได้อธิบายถึงความหมายของการท่องเที่ยวไว้ว่า “การท่องเที่ยว คือ การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราวด้วยความสมัครใจ ตามวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ได้ ที่มีใจเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้”

นอกจากนี้ วิชัย เทียนน้อย^{๑๓} ยังให้คำจำกัดความของการท่องเที่ยวว่า “การท่องเที่ยว หมายถึง การเที่ยวไปในสถานที่ต่างๆ”

สำหรับ นิคม จารุมณี^{๑๔} ได้ให้คำจำกัดความเพิ่มเติมไว้ว่า “การท่องเที่ยวประกอบด้วยองค์ประกอบอย่างน้อย ๓ ประการ คือ การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว

^{๑๑} เสรี วังสไพจิตร. เรื่องเดิม. หน้า ๑๒.

^{๑๒} เสกสรรค์ ขวณิชย์. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. (ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๖) หน้า ๑๑.

^{๑๓} วิชัย เทียนน้อย. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเคียนสตรี, ๒๕๓๐) หน้า ๑.

เป็นการเดินทางด้วยความสมัครใจ และเป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตาม ที่มีใจเพื่อ
การประกอบอาชีพหรือหารายได้”

ความสำคัญของการท่องเที่ยว ถ้าพิจารณาถึงภาพรวมแล้วพบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่
เป็นชาวต่างชาติที่เดินทางจากที่พักอาศัยปกติเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย ทำให้เกิดรายได้ และ
ผลต่อระบบเศรษฐกิจ ดังมีผู้กล่าวไว้ดังนี้

วิจิตร ณ ระนอง^{๑๖} กล่าวว่า การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการทำรายได้เข้าสู่
ประเทศและเป็นจักรกลที่สำคัญในการสร้างงาน สร้างอาชีพและกระจายรายได้ การท่องเที่ยวเป็น
อุตสาหกรรมหลักที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศทั่วโลก ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่ง
ซึ่งได้ใช้อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่องมา
กว่า ๓๐ ปี จนกลายเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศมากเป็นอันดับหนึ่ง
ติดต่อกันมาเป็นเวลาหลายปี และการท่องเที่ยวโลกได้สำรวจพบว่าประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวมาก
เป็นอันดับที่ ๒๐ ของโลก มีรายได้จากการท่องเที่ยวมากเป็นอันดับที่ ๑๘ ของโลกโดยทำรายได้
เป็นเงินตราต่างประเทศประมาณ ๓๐๕,๖๗๒ ล้านบาท ซึ่งมีส่วนอย่างมากในการส่งเสริมเศรษฐกิจ
ของประเทศได้เป็นอย่างดี

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย^{๑๗} ได้อธิบายถึงพัฒนาการการท่องเที่ยวของประเทศไทย
เพิ่มเติมว่า ในปี พ.ศ.๒๕๐๓ จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ นายกรัฐมนตรี ได้ประกาศจัดองค์การ
ส่งเสริมการท่องเที่ยว (อ.ส.ท.) ขึ้น และย้ำถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวว่ารายได้อาจจะไม่ได้
เข้าสู่รัฐบาลโดยตรง แต่จะกระจายไปสู่ประชาชนทุกหมู่เหล่า และเหนือสิ่งอื่นใดก็คือ รายได้ที่
มองไม่เห็น อันได้แก่ ความนิยมยกย่องคนไทยเมื่อได้เห็นวัฒนธรรมและคุณธรรมของคนไทย
ซึ่งมีค่ากว่าเงินตราเสียอีก

จากแนวคิดข้างต้นนี้ พลโทเฉลิมชัย จารุวัตร ผู้บัญชาการคนแรกขององค์การส่งเสริม
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (พ.ศ. ๒๕๐๓ - ๒๕๑๕) ได้กล่าวย้ำข้อความที่สนับสนุนความสำคัญ
ของการท่องเที่ยวว่า

^{๑๖} นิคม จารุมณี. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
โอเคียนสโตร์, ๒๕๓๖) หน้า ๒.

^{๑๗} วิจิตร ณ ระนอง. เรื่องเดิม. หน้า ๑๘.

^{๑๘} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ๒๕ ปี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (กรุงเทพฯ:
งานพัฒนาข่าวสารกองบริการท่องเที่ยว สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๕) หน้า ๒๗.

“...ที่สำคัญนอกเหนือจากเงินตราต่างประเทศที่เพิ่งได้รับแล้ว ยังมีผลตอบแทนสำคัญยิ่งที่มองไม่เห็นอยู่อีกประการหนึ่งคือ บรรดาชาวต่างประเทศที่เคยมาท่องเที่ยวประเทศไทยแล้วนั้น จะยกย่องประเทศไทยและให้เกิดรักคนไทยที่เขาพบในต่างแดน หรือในเมืองของเขามากกว่าผู้ที่มีเคยมา เพราะการที่ได้มาท่องเที่ยวเมืองไทยได้สร้างความประทับใจ และความนิยมชมชื่นคนไทย และเมืองไทยให้แก่เขาโดยไม่รู้ตัว”^{๑๑}

กล่าวโดยสรุป "การท่องเที่ยว" หมายถึง ลักษณะนันทนาการรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นระหว่างเวลาว่างที่มีการเดินทางเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยเป็นการเดินทางจากที่หนึ่ง ที่หมายถึงที่อยู่อาศัยไปยังอีกที่หนึ่งทีถือว่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม โดยมีแรงกระตุ้นจากความต้องการในด้านกายภาพ ด้านวัฒนธรรม ด้านปฏิสัมพันธ์ และด้านสถานะหรือด้านเกียรติคุณ และการท่องเที่ยวดังกล่าวนี้ยังสามารถสร้างรายได้ให้กับท้องถิ่นอีกส่วนหนึ่ง

๒. แนวคิดเรื่องสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ

ความหมายของสิ่งแวดล้อม

ณรงค์ ณ เชียงใหม่^{๑๒} ได้กล่าวถึงสิ่งแวดล้อม (environment)ว่า เป็นรากศัพท์เดิมจากภาษาฝรั่งเศส คือ environ แปลว่า round หมายถึง ทุกสิ่งที่ล้อมรอบตัวเราทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตที่เป็นสสารและพลังงาน ซึ่งอาจได้แก่ ธรรมชาติที่อยู่รอบๆ ตัวเรา คือดิน น้ำ อากาศ ท้องฟ้า ฯลฯ และสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นมา เช่น ถนน บ้านเรือน หรือประดิษฐกรรมด้านวัตถุ เช่น รถยนต์ พลาสติก เป็นต้น

นาท ดัฒนวิรุฬห์ และพูลทรัพย์ สมุทรสาคร^{๑๓} ได้ให้คำนิยามของสิ่งแวดล้อมว่า การที่เราจะตอบว่าสิ่งแวดล้อมหมายถึงอะไร เราจำเป็นต้องกำหนดศูนย์กลางเสียก่อน เช่น ตัวเราเป็นศูนย์กลาง ทุกสิ่งทุกอย่างรอบๆ ตัวเราคือสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตอาจตามธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น มีรูปธรรมหรือนามธรรมและมีความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมก็ได้ เช่น แสงแดด แม่น้ำ ถนน บ้านเรือน โบราณสถาน ประเพณีและวัฒนธรรม เป็นต้น

^{๑๑} ศิริ ฮามสุโพธิ์. สังคมวิทยาการท่องเที่ยว. (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเคียนสตรี, ๒๕๔๑) หน้า ๔๐.

^{๑๒} ณรงค์ ณ เชียงใหม่. มลพิษสิ่งแวดล้อม. (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.ปรี้นติ้งเฮาส์, ๒๕๒๕) หน้า ๑.

^{๑๓} นาท ดัฒนวิรุฬห์ และพูลทรัพย์ สมุทรสาคร. สถานภาพความหลากหลายทางชีวภาพ. (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๓๘) หน้า ๕๗.

สวัสดี โนนสูง^{๒๒} ได้ให้ความหมายของสิ่งแวดล้อมไว้ว่า สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งที่อยู่รอบตัวมนุษย์ อาจเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หรือมนุษย์สร้างขึ้น มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต มีรูปธรรม และมีความเหมาะสมหรือไม่มีความเหมาะสมก็ได้ เช่น แม่น้ำ บ้าน ประเพณี วัฒนธรรม เป็นต้น

ดังนั้นสรุปได้ว่า สิ่งแวดล้อมคือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต สามารถเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือมนุษย์สร้างขึ้น ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ เช่น วัฒนธรรม ประเพณี

เอ คาล์ถาน (A. Dahlan)^{๒๓} ได้แบ่งระดับสิ่งแวดล้อมออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ (natural Environment) หรือระบบนิเวศ (ecosystem) ประกอบด้วยทรัพยากรที่สร้างขึ้นใหม่ได้และไม่ได้ ทั้งสิ่งมีชีวิตและไร้ชีวิตทั้งปวง สรรพสิ่งเหล่านี้อยู่ร่วมกันอย่างมีหลักการ มีกระบวนการและมีวัฏจักร เช่น ดิน น้ำ ลม ป่าไม้ สัตว์ ป่า ฯลฯ

๒. สิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (man-made environment) เป็นสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นเมื่อมนุษย์ได้สร้างสรรค์เปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น ถนน สะพาน ดึก ไฟฟ้า ซึ่งยังคงมีลักษณะทางกายภาพที่มองเห็นจับต้องได้

๓. สิ่งแวดล้อมทางสังคม (social environment) เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาเช่นเดียวกัน แต่ไม่มีลักษณะทางกายภาพและมีมิติเชิงคุณภาพ เช่น ค่านิยม บรรทัดฐานของสังคม การรับรู้ ปรัชญา วัฒนธรรม

การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อม

วินัย วีระวัฒนานนท์^{๒๔} ให้แนวคิดเรื่อง การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติว่า เป็นการใช้ทรัพยากรน้อยที่สุด และก่อเกิดผลเสียแก่สิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด เพื่อให้มนุษย์ที่เกิดมาในรุ่นต่อไปมีทรัพยากรธรรมชาติได้ใช้ในการดำรงชีวิตต่อไป และยังหมายรวมไปถึงการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนสู่สภาพเดิม หรือทดแทนความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมให้ได้มากที่สุด

^{๒๒} สวัสดี โนนสูง. “สรรพชีวิตไม่หยุดนิ่งในสิ่งแวดล้อมที่แปรเปลี่ยน.” วารสารเวชศาสตร์สิ่งแวดล้อม. ๔ (มิถุนายน - สิงหาคม ๒๕๔๒) หน้า ๑๒๕.

^{๒๓} กาญจนา แก้วเทพ. “สื่อสิ่งแวดล้อม: ที่เป็นมาและที่(ควรจะ)เป็นไป.” วารสารนิเทศศาสตร์. ๑๖ (ตุลาคม-ธันวาคม ๒๕๔๑) หน้า ๒๓.

^{๒๔} วินัย วีระวัฒนานนท์. มนุษย์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา. (กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕) หน้า ๑๐๑.

ปริมาณ และสถานที่ รวมทั้งการดูแลรักษาพื้นที่ที่จะให้มีทรัพยากรสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ ได้ตลอดไป โดยไม่ก่อให้เกิดการเสื่อมสภาพสูญเสียหรือหมดสิ้นไป จากการนำมาใช้ประโยชน์ ดังกล่าว และความเป็นไปได้ของการพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืนก็คือการจัดการทรัพยากร สิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องเหมาะสมเพื่อการดำรงชีวิตและคุณภาพชีวิตของประชากร

๓. แนวคิดเรื่องทรัพยากรการท่องเที่ยวและผลกระทบการท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว (tourism resource)

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์^{๒๕} ได้กล่าวว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวหมายถึง สิ่งดึงดูดใจที่ก่อให้เกิด การเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากจะเป็นวัตถุดิบและเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ยัง เป็นปัจจัยสำคัญที่จะ “ขาย” ให้แก่นักท่องเที่ยว อาจกล่าวได้ว่าเป็น “สินค้า” ที่มีคุณลักษณะพิเศษ ที่สามารถดึงดูดให้ “ลูกค้า” หรือนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามา “ซื้อ” ถิ่นถึงที่ตั้งอยู่ของสินค้า โดย ทรัพยากรการท่องเที่ยวนี้สามารถแบ่งย่อยเป็นประเภทต่างๆ ตามแนวคิดและวัตถุประสงค์ แต่ใน ที่นี้ยึดเป้าหมายการไปชมของนักท่องเที่ยวเป็นหลักดังนี้

๑. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ หมายถึง สภาพทางกายภาพของธรรมชาติที่ มีความสวยงามหรือความน่าสนใจต่อการเดินทางไปเที่ยวชม ได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก แม่น้ำ ลำธาร ชายทะเล เกาะแก่ง ภูมิทัศน์และสภาพภูมิศาสตร์อื่นๆ นอกจากนี้ยังรวมถึงบริเวณซึ่ง มนุษย์เราได้เข้าไปปรับปรุงตกแต่งเพิ่มเติมในบางส่วนให้ความงามของธรรมชาติเด่นชัดยิ่งขึ้น ได้แก่ อ่างเก็บน้ำ เขื่อน และสถานที่ตากอากาศต่างๆ

๒. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนา หมายถึง สิ่งต่างๆที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้นตามวัตถุประสงค์และเพื่อประโยชน์ของมนุษย์เอง ทั้งที่เป็น มรดกของอดีตและได้สร้างเสริมขึ้นในสมัยปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ได้แก่ พระราชวัง ศาสนสถาน โบราณวัตถุสถาน อนุสรณ์สถาน และพิพิธภัณฑ

๓. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม หมายถึง รูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม และการประเพณีปฏิบัติที่ยึดถือและสืบทอดต่อกัน มาตลอดจนกิจกรรมต่างๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ได้แก่ สภาพชีวิตไทยริมคลอง ตลาดน้ำ เรือนแพ หมู่บ้านชาวเขา หมู่บ้านประมง งานเทศกาลประเพณี ศูนย์แสดงวัฒนธรรม ประเพณี และสวนสนุก เป็นต้น

^{๒๕} วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์. “ทรัพยากรการท่องเที่ยวและผลกระทบของการท่องเที่ยว.” ใน การท่องเที่ยว. (กรุงเทพฯ: ภาคพัฒนาการและเอกสารวิชาการหน่วยศึกษานิเทศก์, ๒๕๓๓) หน้า ๕๐-๕๑.

ผลกระทบของการท่องเที่ยว

เมื่อกล่าวถึงผลกระทบของการท่องเที่ยว โดยทั่วไปมักจะมองถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยทันที เช่น ผลกระทบด้านการเพิ่มรายได้ การสร้างงาน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ฯลฯ ทั้งที่ผลกระทบในด้านอื่นๆ ก็มีอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลกระทบทางด้านสังคม วัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างช้าๆ จนคนส่วนใหญ่เกือบไม่ได้มองเห็นว่า เกิดจากการท่องเที่ยว หรือกิจกรรมท่องเที่ยว แม้แต่หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวเองไม่ได้คาดคิดถึงผลกระทบในด้านนี้มาก่อน ทั้งนี้จะเห็นได้จากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศแผนแรก ซึ่งได้เริ่มจัดทำเมื่อปีพ.ศ. ๒๕๑๕ ซึ่งแผนฉบับดังกล่าว ได้กล่าวเฉพาะการพัฒนาทางด้านกายภาพ เพื่อให้เกิดความสะดวกสบาย และความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวสูงสุด และเน้นให้มีการพัฒนาทางด้านกายภาพ เพื่อให้เกิดความสะดวกสบาย และความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวสูงสุด และเน้นให้มีการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมในเชิงรูปธรรมเท่านั้น โดยไม่ได้มีการกล่าวถึง การเตรียมตัวประชาชนในท้องถิ่นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวไว้เลย ซึ่งผลการดำเนินงานส่งเสริมการท่องเที่ยวภายหลังมีแผนพัฒนาการท่องเที่ยวฉบับแรกแล้วปรากฏว่าประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ธุรกิจการท่องเที่ยวได้มีการขยายตัวมาก จนทำให้แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ที่เคยมีความสวยงามตามธรรมชาติ เกิดความเสื่อมโทรมลงมาก ขณะเดียวกันการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวก็ดูเหมือนจะไม่ได้ตกถึงมือประชาชนในท้องถิ่นเท่าที่ควร นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเป็นที่คาดกันว่า เป็นผลมาจากธุรกิจการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน การศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวกับผลกระทบของกิจกรรมการท่องเที่ยว จึงได้รับความสนใจและมีการศึกษากันหลายแห่ง อาทิเช่น

หน่วยวิจัยทางสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย^{๑๐} ได้วิจัยเรื่อง “บทบาทของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย” การวิจัยเรื่องนี้เน้นเฉพาะด้านเศรษฐกิจโดยใช้แบบจำลองทางเศรษฐมิติ มาทำการศึกษาวิเคราะห์ ซึ่งผลสรุปว่า

การท่องเที่ยวสามารถเพิ่มรายได้ให้ประชาชาติได้หลายเท่าตัว จากค่าของตัวทวีในการติดตามค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว ๕ รอบ ได้ค่าตัวทวีเป็น ๒.๖ เมื่อเปรียบเทียบกับค่าของตัวทวีที่คำนวณได้จากแบบจำลองเศรษฐมิติ โดยใช้ข้อมูลจากปี พ.ศ. ๒๕๐๕ ถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ได้ค่าของตัวทวีในปี พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็น ๕.๗ ซึ่งสูงกว่าค่าของตัวทวีจากการติดตามค่าใช้จ่ายประมาณ ๒ เท่าตัว นอกจากนี้ยังพบว่าอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีบทบาทในการสร้างงานในระบบเศรษฐกิจ

^{๑๐} สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, หน่วยวิจัย. รายงานการวิจัยเรื่อง บทบาทของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย. (กรุงเทพฯ: องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๐) หน้า ๑๘ - ๒๑.

ทั้งโดยตรงและทางอ้อม โดยพบว่าในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้ก่อให้เกิดการจ้างงานโดยตรง ๒๐๗,๓๓๔ คน และจ้างงานทางอ้อม ๕๒๒,๗๐๖ คน (รวมเป็น ๑,๑๓๐,๐๔๐ คน) และการใช้จ่ายซื้อของที่ระลึกของนักท่องเที่ยวสามารถสร้างงานได้มากที่สุด คือ ก่อให้เกิดการจ้างงานโดยตรง ๔๐,๓๒๔ คน และโดยอ้อม ๕๗๖,๓๐๔ คน (รวมเป็น ๖๑๖,๖๒๘ คน)

เมื่อเปรียบเทียบการลงทุนกับรายได้ประชาชาติในปีพ.ศ. ๒๕๐๕ - ๒๕๑๘ พบว่า การลงทุนในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวได้ผลตอบแทนมากกว่า ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ และรายได้ประชาชาติเพิ่มขึ้นเนื่องจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมีค่ามากกว่า ๒ เท่าของการลงทุน ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ได้ให้ข้อเสนอว่าสมควรที่จะสนับสนุนการลงทุนทางด้านการท่องเที่ยวต่อไป เพราะสามารถทำให้รายได้ประชาชาติเพิ่มมากกว่าทรัพยากรที่เสียไป

ส่วนการวิเคราะห์ผลกระทบทางด้านดุลการชำระเงินนั้น พบว่า มูลค่าการนำเข้าที่เกิดจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยวมากกว่ารายได้ของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวประมาณ ๕ พันล้านบาท ในปี พ.ศ. ๒๕๑๘ แต่ก็ได้หมายความว่า การท่องเที่ยวทำให้การค้าขาดดุลเพิ่ม ๕ พันล้านบาทโดยตรง

ในด้านแหล่งท่องเที่ยวนั้น ข้อมูลนักท่องเที่ยว พบว่า ระหว่างเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๑๗ ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ นักท่องเที่ยวออกไปเที่ยวนอกกรุงเทพมหานคร ร้อยละ ๔๕ และท่องเที่ยวในกรุงเทพมหานคร ร้อยละ ๕๕ แสดงว่านักท่องเที่ยวยังสนใจที่จะเที่ยวกรุงเทพมหานครมากกว่าแหล่งอื่นๆ

ประชุม สุวดี^{๑๑} ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างงานอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง พบว่า ธุรกิจแต่ละประเภทต้องการแรงงานที่มีความชำนาญต่างระดับกัน และระดับรายได้ที่ได้รับก็ต่างกันตามประเภทธุรกิจด้วย ในส่วนของธุรกิจการจำหน่ายของที่ระลึกนั้น ได้ส่งผลทางอ้อมต่อการสร้างงาน โดยเป็นตัวชักจูงให้เกิดการลงทุนในอุตสาหกรรมผลิตของที่ระลึก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการใช้แรงงานผลิตจากภาคชนบท ซึ่งได้ก่อให้เกิดการกระจายรายได้ไปสู่ชนบท เกิดอาชีพและสร้างงานนอกฤดูกาลทำนาให้แก่เกษตรกร

^{๑๑} ประชุม สุวดี. รายงานการวิจัยเรื่อง การสร้างงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๓) หน้า ๒๘-๓๑.

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย^{๒๒} ได้วิจัยผลกระทบที่เกิดขึ้นในสถานที่ท่องเที่ยว ๓ แห่ง คือ ตลาดน้ำดำเนินสะดวกจังหวัดราชบุรี กาญจนบุรี และกรุงเทพมหานคร สรุปผลการวิจัย ดังนี้

ผลกระทบจากการที่นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยวยังตลาดน้ำดำเนินสะดวก ที่จังหวัดราชบุรีโดยทางเรื่อนั้น เนื่องจากเรือหางยาวจะต้องพานักท่องเที่ยวกลับมารับประทานอาหารกลางวันที่สวนสามพราน จึงทำให้ต้องเร่งรีบในการเดินทาง เรือต้องใช้ความร้อนสูง ทำให้คลื่นที่เกิดจากความเร็วของเรือทำลายคันกั้นน้ำของชาวสวนริมคลอง และก่อให้เกิดเสียงรบกวนแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ริมคลอง ตลอดจนทำอันตรายต่อเรือเล็กที่ชาวบ้านใช้เป็นยานพาหนะในการเดินทางประจำวันอีกด้วย นอกจากนี้ชาวสวนที่นำผลไม้ไปขายบริเวณตลาดน้ำ ก็ไม่ได้รับผลประโยชน์จากนักท่องเที่ยวเพราะนักท่องเที่ยวถูกชักจูงให้ไปซื้อของที่ระลึกในร้านใหญ่ๆ ซึ่งมีอยู่ ๓-๔ ร้าน

สำหรับผลกระทบของการท่องเที่ยวในจังหวัดกาญจนบุรี เนื่องจากการท่องเที่ยวส่วนใหญ่อยู่ในลักษณะไปเช้าเย็นกลับมากกว่าที่จะค้างคืน การท่องเที่ยวจึงไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

ส่วนกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะกิจการภัตตาคารที่มีการรำไทยเท่านั้น ซึ่งผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวมีผลต่อการแสดงออกของศิลปวัฒนธรรมด้านนี้ในทางที่ดีสมควรที่จะให้การสนับสนุนมากยิ่งขึ้น แม้ว่าการแสดงจะเป็นธุรกิจก็ตาม

ผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรนักวิจัยทางสังคมศาสตร์ รุ่นที่ ๑๗^{๒๓} ได้ศึกษาเกี่ยวกับผลกระทบการท่องเที่ยว โดยศึกษาในแหล่งท่องเที่ยว ๒ แห่ง คือ จังหวัดชลบุรีและเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า อาชีพกับการท่องเที่ยวทำให้มีรายได้สูงกว่าอาชีพเดิมหรืออาชีพอื่น แม้ว่าจะมีบางช่วงที่มีรายได้น้อยเพราะมีวันหยุดเทศกาลท่องเที่ยว แต่เมื่อรวมรายได้ที่ได้รับช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว ซึ่งเป็นรายได้สูงที่มากแล้ว ผลเฉลี่ยของรายได้ก็ยิ่งสูงกว่าอาชีพเดิมหรืออาชีพอื่นๆ ซึ่งเป็นเหตุผลที่สำคัญที่ทำให้ต้องการประกอบอาชีพเกี่ยวกับการท่องเที่ยวต่อไป และทำให้กลุ่มผู้ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวมีความต้องการที่จะเปลี่ยนมาประกอบอาชีพเช่นนี้บ้าง

^{๒๒} จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ผลกระทบต่อสถานที่ท่องเที่ยว. (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๐๐) หน้า ๒๑-๒๓.

^{๒๓} ผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรนักวิจัยทางสังคมศาสตร์ รุ่นที่ ๑๗. รายงานวิจัยเรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อประชาชน. (กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๒๕) หน้า ๑๗-๒๑. (อัคร์สำเนา).

ในด้านสังคมวัฒนธรรมนั้น ได้พบว่า การท่องเที่ยวมีส่วนทำให้ประชาชนมีค่านิยมแบบทันสมัยสูงขึ้น ทั้งนี้แสดงออกในด้านการบริโภคทางวัตถุ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ประชาชนมีประสบการณ์และการรับรู้สิ่งใหม่ๆ มากขึ้น มีความนิยมไปเที่ยวต่างถิ่นเพิ่มขึ้น การใช้ภาษาท้องถิ่นและการแต่งกายแบบพื้นเมืองแบบเดิมลดน้อยลง แต่ในบางพื้นที่ ได้พบว่า การท่องเที่ยวมีส่วนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของศิลปหัตถกรรมและการละเล่นพื้นเมือง

ผลกระทบที่สำคัญที่พบในทุกพื้นที่ คือ การท่องเที่ยวทำให้เกิดการย้ายถิ่นจากพื้นที่อื่นเข้ามาในพื้นที่ท่องเที่ยว และเป็นผลทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างคนท้องถิ่นกับคนต่างถิ่นขึ้น นอกจากนี้ ยังมีปัญหาอาชญากรรมและโสเภณีมากขึ้นกว่าเดิม

ฝ่ายวิชาการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย^{๓๔} ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวโดยตรง ได้วิจัยผลกระทบของการท่องเที่ยวในจังหวัดภูเก็ต โดยพิจารณาทั้งผลกระทบด้านดีและเสีย ทั้งนี้เพราะจังหวัดภูเก็ตเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีการพัฒนาการท่องเที่ยวมาก และอยู่ในความนิยมของนักท่องเที่ยว ผลจากการศึกษาพบว่า ผลดีที่สำคัญที่สุดคือ การท่องเที่ยวทำให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพแก่ประชาชนในท้องถิ่นและนำความเจริญมาสู่ท้องถิ่น ส่วนผลเสียที่สำคัญที่สุดคือ การท่องเที่ยวได้ทำให้ค่าครองชีพของประชาชนในจังหวัดภูเก็ตสูงขึ้น และมีปัญหาโจรผู้ร้ายเพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุส่วนมากมีความเห็นว่า นักท่องเที่ยวโดยเฉพาะชาวต่างประเทศ ได้นำเอาวัฒนธรรมบางอย่างที่ขัดกับสังคมไทยมาเผยแพร่ด้วย เช่น การแต่งกาย ความประพฤติดระหว่างชายหญิงในที่สาธารณะซึ่งเป็นช่องทางให้เยาวชนไทยเลียนแบบได้และไม่เป็นผลดีต่อท้องถิ่น

ในด้านทรัพยากรธรรมชาติ เนื่องจากภูเก็ตเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีจุดเด่นในด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม ซึ่งประชาชนในจังหวัดมีความตระหนักถึงความสำคัญในเรื่องนี้เป็นอย่างดียิ่งให้ความสำคัญในด้านนี้มาก เพราะหากหาดทรายเกาะแก่งหรืออ่าวเหล่านี้สูญเสียไป การท่องเที่ยวในภูเก็ตก็จะซบเซาตามไปด้วย ซึ่งจะส่งผลกระทบต่ออาชีพและรายได้ของประชาชนในท้องถิ่น

ปรีชา อุปโยคิน และสุริยา วีรวงศ์^{๓๕} ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลจากการท่องเที่ยวในด้านสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ ๔ แห่ง โดยแยกตามประเภทของกิจกรรมการท่องเที่ยว

^{๓๔} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อประชาชนท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต. (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๖) หน้า ๑๓-๑๖.

^{๓๕} ปรีชา อุปโยคิน และสุริยา วีรวงศ์. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่างประเทศต่อด้านสังคมและวัฒนธรรมของไทย. (กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐) หน้า ๑๖-๑๗.

คือ สวนสามพราน จังหวัดนครปฐม ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี สถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี และแหล่งแสดงนาฏศิลป์ ในกรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ และการสังเกต ผลการศึกษาพบว่า ในด้านสังคมนั้น การจ้างงานที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือ แรงงานที่มีทักษะสูงหรือระดับบริหารงานส่วนมากจะเป็นคนต่างถิ่น และจะเป็นคนจากกรุงเทพมหานครเป็นส่วนมาก คนในท้องถิ่นมีโอกาสเลื่อนขั้นและสถานภาพให้สูงขึ้นไม่มากนัก การขยายตัวทางเศรษฐกิจของชุมชนรอบแหล่งท่องเที่ยวเติบโตอย่างรวดเร็ว ในรูปแบบของร้านค้าและบริการ การใช้ประโยชน์ที่ดินเปลี่ยนจากการเกษตรไปสู่พาณิชย์กรรม ซึ่งส่งผลกระทบต่อไปสู่การเคลื่อนแรงงานจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรม และการบริการในที่สุด นอกจากนี้ ยังพบว่า ค่านิยมภายในท้องถิ่นเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ที่เคยยึดมั่นในความผูกพันภายในครอบครัวและการถือระเบียบวินัยทางสังคมมาเห็นความสำคัญของเงินตรามากกว่า

ในด้านวัฒนธรรมพบว่า มีระดับความเปลี่ยนแปลงที่แตกต่างกันระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องกับ การท่องเที่ยวโดยตรง และผู้มิได้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง กล่าวคือ ผู้ที่มีได้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยส่วนมากจะรับอิทธิพลด้านการบริโภคทางวัตถุ เช่น การรับเอาเครื่องมือ เครื่องใช้ที่ทันสมัยมาใช้ในชีวิตประจำวัน ขณะที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง จะรับทั้ง ค่านิยมในการบริโภคทางวัตถุ การแต่งกาย ภาษาพูด ตลอดจนพฤติกรรมและกิจิยาทำทางจาก นักท่องเที่ยวมาปฏิบัติด้วย

เทียนชัย มัชฌมาน^{๑๖} ได้แปลและเรียบเรียงบทความหนังสือบันทึกเรื่องงานวิจัยการท่องเที่ยว (Annals of Tourism Research) ซึ่งได้ให้ข้อเสนอทั้งผลกระทบด้านบวกและด้านลบของการท่องเที่ยว แต่ก็ได้พยายามเน้นให้มีความสนใจในผลกระทบด้านลบให้มากขึ้น โดยเสนอผลกระทบด้านลบในทางเศรษฐกิจที่เป็นการโต้แย้งกล่าวที่ว่า “การท่องเที่ยวช่วยทำให้เกิดรายได้และมีการกระจายรายได้แก่คนในท้องถิ่น” ทั้งนี้โดยได้แสดงให้เห็นว่าแหล่งท่องเที่ยวที่ผู้คนยังไม่ค่อยเจริญนั้น สิ่งเหล่านี้มิได้เกิดขึ้น เพราะการที่คนในท้องถิ่นขาดความรู้และประสบการณ์ในการดำเนินงานเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ทำให้มีความจำเป็นต้องจ้างคนต่างถิ่นที่มีระดับการพัฒนาสูงกว่า และมีความชำนาญสูงกว่ามาดำเนินงานแทน คนในท้องถิ่นเองจึงทำได้เพียงงานเล็กๆ ที่มิได้ยกระดับความสามารถในการทำงานและสถานภาพของตนขึ้นมาได้เลย ทั้งการเปลี่ยนแปลงไปสู่อาชีพที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวยังส่งผลกระทบต่อทัศนคติ พฤติกรรม และแบบแผนในการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม ซึ่งมักก่อให้เกิดปัญหาตามมา

^{๑๖} เทียนชัย มัชฌมาน. (ผู้แปล) “The Effects of Tourism On Socio - Cultural Values.”

ส่วนผลกระทบในทางสังคมนั้น ได้ชี้ให้เห็นว่า เมื่อย้ายถิ่นเข้าไปมากขึ้น จะทำให้เกิดการแข่งขันทางอาชีพมากขึ้น มีความขัดแย้งด้านวัฒนธรรมระหว่างคนในท้องถิ่นกับคนต่างถิ่น เกิดความวุ่นวายไม่สงบสุข

ในส่วนของวัฒนธรรม การท่องเที่ยวได้มีบทบาทช่วยให้ศิลปกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่นไม่สูญไปตามยุคสมัย แต่ก็ทำให้ศิลปกรรมและวัฒนธรรมเหล่านี้เปลี่ยนไปสู่ “ศิลปะเพื่อการค้า” ทำให้เกิดการอนุรักษ์และการพัฒนาศิลปกรรมไว้เพื่อการท่องเที่ยว ซึ่งภายหลังก็มีกระแสนิยมปัญหาการสูญเสียเอกลักษณ์และคุณค่าของศิลปกรรม ทั้งนี้เนื่องจากบทบาทด้านการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวได้เข้ามามีอิทธิพลมากเกินไป

การศึกษาแนวคิดดังกล่าว ได้ชี้ให้เห็นว่า การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีประโยชน์ นอกจากตัวผู้เดินทางท่องเที่ยวเองจะได้รับความรอบรู้ ความเพลิดเพลิน และการพักผ่อนหย่อนใจแล้ว ยังเกิดผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของประเทศอีกนานัปการ พอสรุปได้ ๒ ประเด็นดังนี้

ผลกระทบด้านดี

๑. เสริมสร้างระบบเศรษฐกิจให้ดีขึ้น โดยการดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศให้เดินทางเข้ามาใช้จ่ายเงินตราต่างประเทศในประเทศไทย ซึ่งจะเป็นการช่วยแก้การเสียดุลการเงินระหว่างประเทศ นอกจากนี้ยังส่งผลให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพแขนงต่างๆ เพราะอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการประเภทเดียวที่ยังจำเป็นต้องใช้แรงงานมากที่สุด จึงเป็นการสร้างงานที่ช่วยแก้ปัญหาการว่างงานได้ดีมาก นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดการกระจายได้ในลักษณะทวีคูณ(Multiplier Effect) กล่าวคือ จะไปกระตุ้นให้เกิดการผลิตและการบริการในด้านอื่นๆ อันเป็นผลดีต่อระบบเศรษฐกิจของส่วนรวม

๒. สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้คน การเดินทางท่องเที่ยวของผู้คนเป็นโอกาสที่จะได้ไปมาหาสู่ ได้คบค้าสมาคม ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสิ่งต่างๆ ต่อกัน จึงยังเป็นผลให้เกิดสัมพันธภาพที่ดี ภาพพจน์ที่ดี และความเข้าใจอันดีต่อกัน ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ในหลายกลุ่มผู้คนตั้งแต่ผู้คนที่ต่างชาติต่างภาษา หรือแม้ผู้คนในประเทศเดียวกันแต่ต่างจังหวัดต่างท้องถิ่นกัน ดังที่องค์การสหประชาชาติได้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยว โดยประกาศปี พ.ศ. ๒๕๑๐ เป็นปีท่องเที่ยวสากล และให้คำขวัญไว้ว่า “การท่องเที่ยว: ใบเบิกทางสู่สันติภาพ”(Tourism: Passport to Peace)

๓. เกิดความสามัคคีในสังคมและความร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว เมื่อได้เห็นนักท่องเที่ยวอุดหนุนเดินทางข้ามน้ำข้ามทะเลมาชื่นชมสถานที่ท่องเที่ยวและสมบัติ

วัฒนธรรมของตน ก็ก่อให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ ความรักและความห่วงใยในสิ่งซึ่งแสดงออกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติตน และสิ่งที่ตามมาคือความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ อันเป็นผลดีทางความมั่นคงของประเทศชาติ

นอกจากนี้ ความตระหนักในคุณค่าของสถานที่ท่องเที่ยวและสมบัติวัฒนธรรมที่มีอยู่ ทำให้เกิดสำนึกในความจำเป็นที่จะต้องร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์ให้ทรัพยากรเหล่านั้นคงอยู่สืบไป

๔. กระตุ้นให้เกิดการรักษาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น การเดินทางท่องเที่ยวก่อให้เกิดความสนใจในความสวยงามของภูมิทัศน์ ศิลปกรรมและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อคุณภาพชีวิต ทำให้ทั้งนักท่องเที่ยวและชาวท้องถิ่นเจ้าของสถานที่ท่องเที่ยวหันมาสนใจที่จะรักษาและปรับปรุงสภาพแวดล้อมของตนเองให้ดีขึ้น และหากเกิดปัญหาเฉพาะตัวที่ช่วยกันแก้ไขและป้องกันปัญหาด้วยความร่วมมือร่วมใจอย่างจริงจัง

ผลกระทบด้านเสีย

๑. ความขัดแย้งระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวท้องถิ่น นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักไม่เข้าใจถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นที่ไปเยือน จึงไปเผลอปฏิบัติตัวตามความเคยชินจนบางครั้งกลายเป็นการผิดกาลเทศะ หรือการดูหมิ่นดูแคลนเจ้าของท้องถิ่น เช่น การแต่งกายไม่สุภาพ การประพฤติปฏิบัติตามธรรมเนียมตะวันตก เป็นต้น ทำให้ชาวท้องถิ่นเกิดความรู้สึกไม่พอใจ ไม่ยินดีต้อนรับและเกิดการต่อต้านในที่สุด

๒. การเปลี่ยนแปลงค่านิยมของท้องถิ่น เดิมชาวท้องถิ่นเคยมีความเป็นอยู่ในสังคมชนบทที่เรียบง่าย ต่อเมื่อมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยก็เกิดความชื่นชมและเลียนแบบเอาอย่างตาม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและค่านิยมที่มีมาแต่ดั้งเดิม เช่น การเปลี่ยนแปลงเครื่องแต่งกายพื้นเมืองมาเป็นแบบสมัยใหม่ เกิดค่านิยมในสินค้าต่างประเทศ และการเอาเครื่องจักรกลมาผลิตสินค้าพื้นเมืองแทนแรงงานมือ เป็นต้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้หากมองการณ์ไกลแล้ว น่าจะเป็นการทำลายเอกลักษณ์ของตนเองอันเป็นเสน่ห์ที่เคยดึงดูดนักท่องเที่ยว ให้เข้าไปเยือนท้องถิ่นตน และทำให้ค่าใช้จ่ายในการครองชีพสูงขึ้น

๓. การทำลายสภาพแวดล้อมและโบราณวัตถุสถาน หากการเดินทางท่องเที่ยวที่ไม่ถูกวิธี หรือนักท่องเที่ยวเองไม่มีวินัยในการท่องเที่ยว จะก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งที่เจตนาและรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เช่น การทำความสกปรกตามสถานที่ท่องเที่ยว การขีดเขียนตามผนังถ้ำ การขโมยเก็บดอกไม้และพันธุ์พืชและล่าสัตว์ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติ และการลักลอบขุดโบราณวัตถุเพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยวตลอดจนการบุกรุกที่สาธารณะ ซึ่งมีทิวทัศน์งดงามเพื่อก่อสร้างอาคารสถานตากอากาศ เป็นต้น

๔. ความประณีตทางศิลปะเสื่อมลง เกิดการผลิตสินค้าหัตถกรรมเป็นของที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยวโดยมุ่งเน้นแต่ปริมาณสินค้าและกำไรเป็นหลัก ทำให้คุณค่าของศิลปหัตถกรรมที่มีแต่ดั้งเดิมลดลง กลายเป็นศิลปะพาณิชย์ไป ตลอดจนการแสดงต่างๆ ทางศิลปวัฒนธรรมทำในลักษณะการค้าเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว เกิดการประยุกต์และตัดแปลงจนผิดเพี้ยนไปจากของดั้งเดิม ทำให้ขาดเอกลักษณ์ของศิลปะดั้งเดิมและด้อยคุณค่าไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทาง และกรอบความคิดของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการนำไปเป็นรูปแบบในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ

๒. ผลการวิจัยทำให้ทราบถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีต่อชุมชน และสภาพแวดล้อมในหมู่บ้าน เพื่อจะได้ปรับเปลี่ยนและพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวให้ดีขึ้น

บทที่ ๒

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและพื้นที่ศึกษา

ประเทศไทยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับรากฐานของวิถีชีวิตของประชาชนเป็นหลัก ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ชายทะเล ภูเขา รวมทั้งประวัติศาสตร์ โบราณคดี ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรม แต่เดิมการจัดการท่องเที่ยวของประเทศแยกใช้ ๒ รูปแบบคือการท่องเที่ยว ธรรมชาติและการท่องเที่ยววัฒนธรรม (รวมประวัติศาสตร์และโบราณคดี) ต่อมาในปัจจุบันได้มี แนวทางที่ต้องการให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวคำนึงถึงการอนุรักษ์หรือรักษาวัฒนธรรมชุมชน ให้มากขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการท่องเที่ยวของโลกคือ แนวความคิด การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism) ที่มุ่งเน้นให้การท่องเที่ยวมีการพัฒนาครอบคลุมในทุก องค์ประกอบและทุกส่วนของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวในแหล่งต่างๆ ไว้ ดังนี้

๑. จัดความสามารถในการรองรับ สภาพทางกายภาพ ชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิต
๒. ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยว ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิต
  ๑. ต้องก่อให้เกิดการกระจายรายได้ หรือผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน ไม่ให้เกิดการกระจุกตัว โดยเฉพาะผลประโยชน์ที่เป็นรายได้เพียงแก่กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว
  ๔. การจัดการพื้นที่ต้องเป็นไปด้วยความพึงพอใจของประชาชนในชุมชนที่อยู่อาศัยในพื้นที่นั้น

การท่องเที่ยวในปัจจุบันแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. การท่องเที่ยวธรรมชาติ (natural tourism) เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ความสนุกสนาน ความชื่นชมในแหล่งธรรมชาติเป็นหลัก

---

* การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. จดหมายข่าวการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. ๑๒ (กรกฎาคม, ๒๕๔๐) หน้า ๕.

๒. การท่องเที่ยววัฒนธรรม (cultural tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเสนอลักษณะ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสถานที่ต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นและเกี่ยวเนื่องกับความ เป็นอยู่ของสังคม เป็นการท่องเที่ยวในเชิงการให้ความรู้และความภาคภูมิใจ

๓. การท่องเที่ยวแบบบันเทิงและกีฬา (sports and entertainment tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่ สนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและความพึงพอใจในการพักผ่อนสนุกสนาน รื่นเริง บันเทิงใจ ที่มุ่งเน้นการได้รับบริการที่เหมาะสม

๔. การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและสัมมนา (business and conventional tourism) เป็น การเดินทางที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการประชุมสัมมนา การติดต่อธุรกิจ ซึ่งอาจมีหรือไม่มีการศึกษา ดูงานและการทัศนศึกษารวมอยู่ด้วยก็ได้

การท่องเที่ยวทั้ง ๔ ประเภท อาจแบ่งระดับของการท่องเที่ยวได้ ๔ ระดับความต้องการต่างกัน คือ

๑. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (conservation tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการอนุรักษ์ รักษาทรัพยากรให้คงไว้ยาวนานที่สุด ครอบคลุมทรัพยากรทุกประเภท เช่น ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรมรวมทั้งวิถีชีวิตของมนุษย์ ซึ่งครอบคลุมการท่องเที่ยวธรรมชาติ การท่องเที่ยว วัฒนธรรมและ การท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ทั้งหมด

๒. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) เป็นการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการศึกษาในแหล่ง ธรรมชาติ เพื่อรักษาระบบนิเวศโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นมากเป็นพิเศษทั้งนี้เป็นส่วน หนึ่งหรือบางส่วนของ การท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ และแหล่งวัฒนธรรมและ ประวัติศาสตร์ที่ให้ความสำคัญต่อระบบนิเวศของพื้นที่นั้นๆ

๓. การท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม (conventional tourism) เป็นการจัดการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้น การนันทนาการ การพักผ่อนหย่อนใจ การทัศนศึกษา การประชุม สัมมนา การติดต่อทางธุรกิจ ที่ให้ความสำคัญในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก

๔. การท่องเที่ยวที่ขัดต่อศีลธรรม (immorality tourism) เป็นการท่องเที่ยวที่ขัดต่อศีลธรรม จริยธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งยังคงมีแอบแฝงอยู่ในทุกส่วนหรือมีการพัฒนาอย่างถูก กฎหมายในบางพื้นที่ เช่น การท่องเที่ยวทางเพศ (sex tour) การพนัน (casino) และเกมกีฬาบางประเภท

ในกระบวนการท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวในแต่ละแหล่งเป็น องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้เกิดการท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพลิดเพลินและมีความสุขจากการท่องเที่ยว ซึ่งกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้มีลักษณะเฉพาะเหมาะกับบางพื้นที่ และบางกลุ่มนักท่องเที่ยวซึ่ง วัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน มีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกที่แตกต่างกันรวมทั้งมี ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน ดังนี้

ตารางที่ ๑ กิจกรรมการท่องเที่ยวและผลกระทบที่เกิดขึ้น

กิจกรรมท่องเที่ยวธรรมชาติ ชื่นชมธรรมชาติและผจญภัย

กิจกรรมการท่องเที่ยว	พื้นที่	ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น
๑. เดินป่า	<ul style="list-style-type: none"> - ป่า เขา - พื้นที่ที่มีความลาดชัน - ลำน้ำ/เกาะแก่ง - น้ำตก - เิงผา - ถ้ำ 	<ul style="list-style-type: none"> - ขยะมูลฝอย - เสียงดัง - เหยียบย่ำต้นไม้/ ตัดกิ่งไม้ - รบกวนวางไข่ของนก/การผสมพันธุ์สัตว์ - เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมชุมชน
๒. ศึกษาธรรมชาติ	<ul style="list-style-type: none"> - ป่า เขา หุบเขา - ภูเขา - ถ้ำ - หน้าผา - เขื่อน/ อ่างเก็บน้ำ 	<ul style="list-style-type: none"> - ขยะมูลฝอย - เสียงดัง - ทำลายทัศนียภาพ ชิค/เขียนบนป้าย หิน หรือไม้
๓. ส่องสัตว์/ ดูนก	<ul style="list-style-type: none"> - ป่า เขา หุบเขา - ป่าชายเลน - ภูเขา 	<ul style="list-style-type: none"> - รบกวนการวางไข่และการผสมพันธุ์ของนก
๔. เที่ยวถ้ำ/ น้ำตก	<ul style="list-style-type: none"> - ถ้ำและบริเวณรอบถ้ำ - น้ำตก/บริเวณโดยรอบ 	<ul style="list-style-type: none"> - ขยะมูลฝอย - ชิค/เขียนผนังถ้ำทำให้เสียทัศนียภาพ - เหยียบย่ำต้นไม้
๕. พายเรือ (แคนู, คายัก เรือใบ/ เรือใบ กระดานโต้คลื่น)	<ul style="list-style-type: none"> - ทะเล เขื่อน อ่างเก็บน้ำ - ลำน้ำ/เกาะแก่ง 	<ul style="list-style-type: none"> - รบกวนวางไข่ของนก/การผสมพันธุ์สัตว์ของสัตว์น้ำ - ขยะมูลฝอย - เสียงดัง
๖. ดำน้ำดูปะการัง	<ul style="list-style-type: none"> - ทะเล/ ชายฝั่งทะเล - เกาะ/ กองหิน - แนวปะการัง 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำลายแหล่งอนุบาลสัตว์ทะเล - ปะการังถูกทำลายโครงการทอดสมอเรือ - น้ำมันปนเปื้อน - การเหยียบย่ำ การเก็บปะการัง

ตารางที่ ๑ กิจกรรมการท่องเที่ยวและผลกระทบที่เกิดขึ้น (ต่อ)
กิจกรรมการท่องเที่ยวธรรมชาติ ชื่นชมธรรมชาติและผจญภัย

กิจกรรมการท่องเที่ยว	พื้นที่	ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น
๗. ตั้งแคมป์	- ป่าเขา/ทุ่งหญ้า - ชายฝั่งทะเล - พื้นที่โล่ง/พื้นที่สาธารณะ	- ขยะมูลฝอย - สิ่งปฏิกูล - เสียงดัง - ไฟไหม้ - รบกวนที่อยู่ของสัตว์
๘. ล่องแพ/ล่องแก่ง	- ลำน้ำ/เกาะแก่ง	- ตัดไม้ทำแพ - ขยะมูลฝอย - รบกวนการวางไข่ของสัตว์น้ำ
๙. นั่งช้าง/ขี่ม้า	- ป่า/ภูเขา - ชุมชน/ ทุ่งหญ้า	- เหยียบย่ำต้นไม้
๑๐. ถ่ายรูป บันทึกภาพ/เสียง	- ป่าเขา/ทุ่งหญ้า - ภูเขา - ถ้ำ - น้ำตก - เฝิงผา/หน้าผา	
๑๑. ศึกษาห้องฟ้า/ดูดาว	- พื้นที่โล่ง - บนที่สูงที่ไม่มีเมฆหมอก บดบัง - ชายหาดที่โล่ง - เกาะ/แก่ง	- อาจมีปัญหาขยะมูลฝอย - ต้องการที่พัก
๑๒. ขี่จักรยาน/ท่องเที่ยว (เสือภูเขา)	- ป่า-เขา - พื้นที่ที่มีความลาดชัน	- เสียงดัง - ขยะ - ตัดทำลายกิ่งไม้ - ความปลอดภัย
๑๓. ปีนเขา/ ไต่เขา	- ภูเขา - หน้าผา	- ตัดทำลายกิ่ง - การพังทลายของดิน/ หิน
๑๔. ตกปลา	- ลำน้ำ/ เกาะแก่ง - เขื่อน/ อ่างเก็บน้ำ - ทะเล	

ตารางที่ ๑ กิจกรรมการท่องเที่ยวและผลกระทบที่เกิดขึ้น (ต่อ)

กิจกรรมการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

กิจกรรมการท่องเที่ยว	พื้นที่	ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น
๑๕. ชมความงาม/ความเก่าแก่ มีลักษณะเฉพาะตัว	- โบราณสถาน - มรดกโลก	- ขยะมูลฝอย - ความแออัดในชุมชน - เสี่ยงจากยานพาหนะ
๑๖. ศึกษาประวัติความเป็นมา ของแหล่ง	- ชุมชน/ วัด - โบราณสถาน - มรดกโลก	- ขยะมูลฝอย - ความแออัดในชุมชน - เสี่ยงจากยานพาหนะ
๑๗. ชมงานศิลปวัฒนธรรม	- แหล่งศิลปะต่างๆ (วัด วัง ชุมชน)	- ขยะมูลฝอย - ความแออัดในชุมชน - เสี่ยงจากยานพาหนะ - ขีดเขียน จับต้อง
๑๘. ร่วมกิจกรรม เรียนรู้ พฤติกรรม	- เทศกาลงานประเพณี - ชุมชน - บ้านหัตถกรรมและ ศิลปกรรม	- การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม - การแลกเปลี่ยนที่ไม่ครบถ้วน
๑๙. ศึกษาเรียนรู้ของที่ระลึกและ สินค้าพื้นเมือง	- บ้านหัตถกรรมและ ศิลปกรรม - ตลาด	- เสี่ยงจากยานพาหนะ - ความแออัดในชุมชน - การเอารัดเอาเปรียบหลอกลวง

ตารางที่ ๑ กิจกรรมการท่องเที่ยวและผลกระทบที่เกิดขึ้น (ต่อ)

กิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าจะจัดระบบจัดการ

กิจกรรมการท่องเที่ยว	พื้นที่	ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น
๒๐. ล่องเรือ	- ลำน้ำ เกาะแก่ง - เขื่อน/ อ่างเก็บน้ำ	- น้ำมันปนเปื้อน - ขยะมูลฝอย - ของเสีย สิ่งปฏิกูล - เสียง - รบกวนสภาพทางนิเวศวิทยา
๒๑. ชมทิวทัศน์	- เขื่อน/ อ่างเก็บน้ำ - ป่า-เขา - ถ้ำ - น้ำตก - ทะเล	- ขยะมูลฝอย - เสียงดัง
๒๒. พักผ่อน/ ปิกนิก	- น้ำตก - ชายฝั่งทะเล - เขื่อน/ อ่างเก็บน้ำ - พื้นที่สาธารณะ	- ขยะมูลฝอย - เสียงดัง
๒๓. เล่นน้ำ/ ว่ายน้ำ/ อาบแดด	- ลำน้ำ/ เกาะแก่ง/ น้ำตก - ทะเล - อ่างเก็บน้ำ บึง	- ขยะมูลฝอย - มลภาวะทางน้ำ
๒๔. นมัสการ กราบไหว้พระ ตามความเชื่อ	- วัด - โบราณสถาน	- ขยะมูลฝอย - เสียงจากยานพาหนะ - ความแออัดในชุมชน
๒๕. ถ่ายภาพ	- โบราณสถาน/ วัด - เทศกาลงานประเพณี	- เหยียบย่ำต้นไม้ - ทำลายระบบนิเวศ - ขยะมูลฝอย
๒๖. ชม/ เล่นกีฬา	- สถานกีฬา	- รบกวนพื้นที่
๒๗. ประชุม สัมมนา	- ในเมือง/สถานบริการ	- เสียง
๒๘. บ้านเที่ยง	- ในเมือง/สถานบริการ - จัดขึ้นในพื้นที่ท่องเที่ยว	- อาจมีกิจกรรมที่เสื่อมเสีย ศีลธรรมและยาเสพติด - เสียงรบกวน

ที่มา: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. (กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๐) หน้า ๔๑.

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

นิยามของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) ได้มีผู้กำหนดความหมายไว้แตกต่างกัน ในประเทศไทย คณะกรรมการอักษรานุกรมภูมิศาสตร์ของราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ(ecotourism)^๒ เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงสภาพแวดล้อมและธรรมชาติ คือ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม นักท่องเที่ยวรู้คุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวและมีความรู้ด้านการอนุรักษ์ ซึ่งอาจได้รับจากนักวิชาการ คนท้องถิ่น หรือมัคคุเทศก์ รัฐบาลอาจมีบทบาทเป็นผู้กำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวเพื่อมิให้มีจำนวนมากจนทำลายสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ

การปาฐกถาของ นายอานันท์ ปันยารชุน^๓ เรื่อง “นาร่องท่องเที่ยวไทยในปี ๒๐๐๐” นั้น ได้กล่าวถึง ecotourism ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งพานักท่องเที่ยวไปชื่นชมธรรมชาติ และในขณะเดียวกันก็เป็นการท่องเที่ยวที่เคารพธรรมชาติด้วย

ในส่วนของกรท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย^๔ ได้มอบหมายให้สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย ศึกษาเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ และขอให้ราชบัณฑิตยสถานกำหนดความหมายของคำว่า ecotourism ว่าเป็นการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ หรืออาจเรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” มาจากคำภาษาอังกฤษว่า “eco - tourism” ซึ่งเป็นคำที่ผสมกันระหว่างคำว่า cology หรือนิเวศวิทยา กับคำว่า tourism หรือการท่องเที่ยว นอกจากนี้ในวงการท่องเที่ยวยังมีการใช้คำภาษาอังกฤษอื่น ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ “nature tourism” หรือ “bio -tourism” หรือ “green tourism” แทน “ecotourism” ได้เช่นกัน เพื่อจะบ่งบอกให้เห็นว่าเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (sustainable tourism)

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน. รายงานประจำปี ๒๕๔๐. (กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๑) หน้า ๔๖.

^๓ อานันท์ ปันยารชุน. “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการพัฒนาอย่างยั่งยืน.” จุลสารการท่องเที่ยว. ๑๕ (เมษายน - มิถุนายน) หน้า ๔ - ๕.

^๔ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๓๕) หน้า ๑๐. (อัคราเน).

ยศ สันตสมบัติ* กล่าวไว้ในการสัมมนาระดับนานาชาติเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการอนุรักษ์ป่าและการพัฒนาชุมชน” ที่จัดขึ้น ณ จังหวัดเชียงใหม่เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ซึ่งได้ให้นิยามของ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ไว้ดังนี้

“การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ทำความเข้าใจกับการพัฒนาการทางวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจเพื่อให้ชาวบ้านในท้องถิ่นได้รับประโยชน์โดยตรงจากการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) คือการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่ง ธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม ของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย เริ่มมีขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นต้นมา โดยในช่วงแรก เป็นการเริ่มต้นของรูปแบบการท่องเที่ยว คำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมมากขึ้น โดยให้ความสำคัญกับการศึกษาหาความรู้ พร้อมกับความสนุกสนานเพลิดเพลินในการเดินทางท่องเที่ยว กลุ่มนักท่องเที่ยวยังมีลักษณะเป็นกลุ่มเล็กๆ และเป็นกลุ่มผู้สนใจพิเศษเฉพาะเรื่อง เช่น กลุ่มเดินป่า ดูนก ดำน้ำชมปะการัง และเดินชมศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น ซึ่งถือได้ว่าเป็นยุคของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย

ต่อมาในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๕ - ๒๕๓๕ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของประเทศไทยมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในปี พ.ศ. ๒๕๓๑ รัฐบาลได้ประกาศให้เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทยส่งผลให้จำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มสูงขึ้นเป็นอัตราเฉลี่ยร้อยละ ๑๓.๐๒ ต่อปี และอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวกลายเป็นสาขาเศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้กับประเทศสูงสุดเป็นอันดับ ๑ เมื่อเปรียบเทียบกับสินค้าส่งออกประเภทอื่น แต่ผลจากการพัฒนาการท่องเที่ยวดังกล่าวได้ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนในแหล่ง

* ยศ สันตสมบัติ. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร. (เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์, ๒๕๔๔) หน้า ๗.

ท่องเที่ยวหลักทั่วประเทศ ทำให้อัตราการเจริญเติบโตของจำนวนนักท่องเที่ยวเริ่มชะลอตัวลง จึงได้มีความพยายามที่สรุปบทเรียนที่ผ่านมา และนำเสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งได้ถูกยกขึ้นมาพิจารณาอย่างจริงจังในช่วงนี้

ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๓๖-๒๕๔๐ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้พยายามผลักดันให้เกิดมีนโยบายและมาตรการต่างๆ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม โดยได้กำหนดให้เป็นนโยบายและแนวทางหลักในการดำเนินงานอย่างชัดเจน ตั้งแต่ปี ๒๕๔๑ เป็นต้นมา ซึ่งได้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

ในการจัดสัมมนาระดับนานาชาติเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพื่อการอนุรักษ์ป่าและการพัฒนาชุมชน” ที่จัดขึ้น ณ จังหวัดเชียงใหม่เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๔๐ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับการนิยามความหมายว่าเป็น

“การท่องเที่ยวไปยังแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ทำความเข้าใจกับการพัฒนาการทางวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมด้วยความระมัดระวังไม่ให้เกิดความเสียหายต่อระบบนิเวศ และในขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ เพื่อให้ชาวบ้านในท้องถิ่นได้รับประโยชน์โดยตรงจากการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม”^๖

ในการจัดสัมมนาดังกล่าว นักวิจัยจากสมาคมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้นำเสนอหลักการพื้นฐาน ๓ ประการ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าประกอบไปด้วยปัจจัยต่างๆ ดังต่อไปนี้

ประการแรก การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องหลีกเลี่ยงการสร้างผลกระทบทางด้านลบที่ก่อให้เกิดความเสียหาย หรือ การทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของพื้นที่ท่องเที่ยว

ประการที่สอง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยวให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม

ประการที่สาม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องนำไปสู่การอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการจัดการเขตอนุรักษ์

ประการที่สี่ ชุมชนท้องถิ่นรวมทั้งชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงจะต้องเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

^๖ Bormemeier, J. et al. “Ecotourism For Forest Conservation and Community Development.”
Proceedings of an International Seminar held in Chiang Mai, Thailand. (Bangkok: RECOFCT and FAO, 1997)

ประการที่ห้า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเน้นความสำคัญของการวางแผนและการเจริญเติบโตของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยเน้นการสร้างหลักประกันว่า จำนวนนักท่องเที่ยวจะต้องอยู่ในขอบเขตของศักยภาพในการรองรับตามธรรมชาติของระบบนิเวศภายในท้องถิ่น

ประการที่หก รายได้ส่วนใหญ่จากการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะตกอยู่กับประเทศผู้เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว ด้วยเหตุนี้เองการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเน้นการใช้ผลิตภัณฑ์และบริการของท้องถิ่นเป็นสำคัญและ

ประการที่เจ็ด การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องให้ความสำคัญกับการใช้ประโยชน์จากโครงสร้างพื้นฐานที่ได้รับการพัฒนาขึ้นบนพื้นฐานคิด ซึ่งเน้นความสำคัญของการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน ลดการใช้น้ำมันเชื้อเพลิง อนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นบ้านและการจัดการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง

นอกจากนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังเน้นความสำคัญของการผสมผสานจุดมุ่งหมายของการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาชุมชนไว้เป็นเรื่องเดียวกันอีกทั้งให้ความสำคัญกับมิติของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาอย่างยั่งยืนซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ ดังนี้

แหล่งท่องเที่ยวที่จะส่งเสริม และพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ควรเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม และอาจรวมไปถึงแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ธรรมชาตินั้นด้วย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อสภาพแวดล้อมธรรมชาติและระบบนิเวศ โดยเป็นการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติและโดยตรง และเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมธรรมชาติ ซึ่งนอกจากจะได้รับความพึงพอใจแล้ว ยังเป็นการเสริมสร้างจรรยาบรรณด้านสิ่งแวดล้อมเชิงบวกด้วย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ให้ประโยชน์กลับคืนสู่ธรรมชาติและการอนุรักษ์ธรรมชาติ ในขณะที่เดียวกันจะเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนั้นจะมุ่งเน้นที่คุณค่าของธรรมชาติ หรือลักษณะเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยว ไม่ใช่เน้นที่การเสริมแต่งหรือการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ องค์กรประกอบและวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมี ดังนี้

๑. การสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
๒. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว
๓. การมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น

กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กิจกรรมท่องเที่ยวในส่วนของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น สามารถกำหนดได้เป็น ๒ กลุ่มหลัก ได้แก่ กิจกรรมท่องเที่ยวที่ออกแบบสำหรับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศประเภทกระฉับกระเฉง คล่องแคล่ว ว่องไว (active หรือ hard core ecotourism) และนักท่องเที่ยวประเภทเรื่อยๆ เฉยๆ ไม่แสดงปฏิกิริยา ไม่แสดงการโต้ตอบ (passive หรือ casual ecotourism) ซึ่งบางครั้งอาจเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทเดียวกัน แต่ลักษณะแตกต่างกันในรายละเอียด โดยเฉพาะการออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ตอบสนองต่อประสบการณ์การท่องเที่ยว ที่แต่ละกลุ่ม คาดหวังที่จะได้รับ เช่น ประสบการณ์การท่องเที่ยวแบบตื่นตื่นผจญภัย หรือแบบพักผ่อนกับธรรมชาติ หรือประสบการณ์ด้านการร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์ประเภทต่างๆ เป็นต้น

กิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรต้องเป็นกิจกรรม ที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

๑. มีโอกาสได้ใกล้ชิดและได้ประสบการณ์ตรงจากธรรมชาติและวิถีชีวิตท้องถิ่น
๒. มีโอกาสได้เข้าใจ เรียนรู้ และเกิดความตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรท่องเที่ยว
๓. มีโอกาสที่จะสร้างงานและรายได้แก่คนท้องถิ่น
๔. กิจกรรมที่ส่งผลด้านการอนุรักษ์ ซึ่งอาจเป็นทางตรงหรือทางอ้อม และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวิถีชีวิตท้องถิ่น เช่น กิจกรรมการจัดทำเส้นทางเดินศึกษาธรรมชาติ

ตัวอย่าง กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

กิจกรรมหลัก

๑. กิจกรรมการเดินป่า (hiking/ trekking)
๒. กิจกรรมศึกษาธรรมชาติ (nature education)
๓. กิจกรรมถ่ายภาพธรรมชาติ บันทึกวีดิทัศน์ และบันทึกเสียงธรรมชาติ (nature photography, video taping and sound of nature audio taping)
๔. กิจกรรมส่องดูนก (bird watching)
๕. กิจกรรมศึกษา เทือกเขา (cave exploring visiting)
๖. กิจกรรมศึกษาท้องฟ้าและดาราศาสตร์ (sky interpretation)
๗. กิจกรรมล่องเรือศึกษาธรรมชาติ (boat sightseeing)
๘. กิจกรรมพายเรือแคนู เรือคายัก เรือใบ เรือใบ (canoeing, kayak, browboating, sailing)

๕. กิจกรรมดำน้ำชมปะการังน้ำตื้น (snorkel skin diving)

๑๐. กิจกรรมดำน้ำลึก (scuba diving)

กิจกรรมเสริม

๑. กิจกรรมชมทิวทัศน์ธรรมชาติในบรรยากาศที่สงบ (relaxing)

๒. กิจกรรมขี่จักรยานตามเส้นทางธรรมชาติ (terrain mountain biking)

๓. กิจกรรมปีน ไม้เขา (rock mountain climbing)

๔. กิจกรรมพักแรมด้วยเต็นท์ (tent camping)

๕. กิจกรรมเครื่องร่อนขนาดเล็ก (hang glider)

๖. กิจกรรมล่องแพยาง แพไม้ไผ่ (white water rafting)

๗. กิจกรรมพักผ่อนรับประทานอาหาร (picnicking) กิจกรรมเที่ยวน้ำตก (waterfall visit exploring)

๘. กิจกรรมวินด์เซิร์ฟ (windsurfing)

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) ยังเป็นแนวคิดที่จะให้กิจกรรมการท่องเที่ยวช่วยส่งเสริมธรรมชาติศึกษาและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะช่วยสร้างรายได้ ซึ่งรายได้ส่วนหนึ่งรัฐจะสามารถนำมาใช้ในโครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ซึ่งขณะนี้กำลังประสบปัญหาข้อจำกัดด้านงบประมาณ นอกจากนี้แล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังเป็นการสร้างงานให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นเพื่อเพิ่มรายได้ เมื่อประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ก็จะช่วยลดความจำเป็นในการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเพื่อดำรงชีพ ด้วยเหตุผลดังกล่าวการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สามารถดำเนินควบคู่กันไปได้หรืออาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย^๑ ได้กล่าวถึงแนวคิดพื้นฐานของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ว่า

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วในอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวของประเทศไทย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นทางเลือกที่หลายฝ่ายเห็นว่า

^๑ สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย. การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบาย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. (กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๐) หน้า ๒๑-๒๒.

มีความเหมาะสมในการพัฒนารูปแบบหลัก และให้มีการจัดการที่เหมาะสมต่อไป การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่มีปรัชญาพื้นฐานที่มุ่งสู่ หรือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน ความสำคัญของรูปแบบการท่องเที่ยวนี้มีได้ ๒ แนวทาง คือ

๑. แนวทางที่ต้องการกำหนดกรอบของการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ให้ชัดเจน โดยระบุองค์ประกอบที่ค่อนข้างเฉพาะ เพื่อให้เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ต้องการ โดยจัดการในกลุ่มเฉพาะ เพื่อให้ได้ผลตรงตามเป้าหมายมากที่สุด

๒. แนวทางที่ใช้ความเข้าใจทั่วไปหรือเฉพาะบางส่วนของรูปแบบนี้ รวมทั้งการจัดการที่เหมาะสมไปประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยวที่มีลักษณะ ใกล้เคียงหรือทั้งหมด เพื่อผลในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน และเป็นการใช้คำที่เป็นสากลแล้วนี้มาเป็นเครื่องช่วยพัฒนาหรือเพื่อการขายในตลาดท่องเที่ยว

แผนการจัดการการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แผนการจัดการการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ(ecotourism) ได้ถูกกำหนดจากประเทศตะวันตก ตลอดสามทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศในโลกที่สาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแถบเอเชียแปซิฟิก ได้ถูกชักนำให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางการท่องเที่ยวสำคัญของโลก ชายหาดขาวสะอาด แนวปะการังสวยใสและผืนเกาะที่สงบกลางทะเล ถูกแปลงสภาพให้กลายเป็นโรงแรมและรีสอร์ทหรูจากการกู้ยืมและเงินลงทุนของบริษัทข้ามชาติอย่างรวดเร็ว ในขณะเดียวกัน ป่าเขียวขจียอดภูเขาสูง การผจญภัยในถ้ำลึกกลางป่าทึบและการล่องแพ กลายมาเป็นจุดขายของการบุกเบิกธุรกิจทัวร์ป่า เพื่อชักนำนักท่องเที่ยวให้เข้ามาชื่นชมกับความงามของป่าที่มีพันธุ์ไม้ ถ้ำ และวัฒนธรรมประเพณีของคนในท้องถิ่นที่มีความแปลกพิสดาร

ทัวร์ป่าได้กลายมาเป็นจุดขายสำคัญของการท่องเที่ยวโดยเฉพาะในเขตภาคเหนือ เช่น จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย และแม่ฮ่องสอน ความคาดหวังในด้านของการกระจายรายได้อันเกิดจากวิถีคิดที่เน้นการพึ่งพาระบบเศรษฐกิจจากภายนอก ทำให้ทัวร์ป่ากลายเป็นธุรกิจที่ได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งขันจากหน่วยงานของรัฐทั้งส่วนกลางและระดับท้องถิ่น หากแต่ความจริงแล้วการท่องเที่ยวรูปแบบนี้ยังไม่เป็นที่เข้าใจแท้จริงทั้งนักท่องเที่ยวและผู้ประกอบการ มีงานวิจัยหลายชิ้นได้กล่าวถึงเรื่องเหล่านี้ เช่น

ปุตติ อากมานนท์^๔ ได้แสดงความคิดเห็นไว้อย่างชัดเจนว่ารายได้จากการท่องเที่ยวในรูปแบบของทัวร์ป่าก็มีลักษณะเช่นเดียวกับการท่องเที่ยวแบบอื่นๆ คือการกระจายผลประโยชน์ได้เป็นไปอย่างทั่วถึงหรือคกถึงมือประชาชนยากจนทั่วไป ในทางตรงข้ามรายได้ส่วนใหญ่ตกอยู่กับผู้ประกอบการ เช่น บริษัทนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ ตลอดจนผู้นำชุมชน ในขณะที่ชาวบ้านได้ค่าตอบแทนเป็นจำนวนน้อย และเกิดผลกระทบต่อการเข้ามาของนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ เช่น การจับจ้วงต่อวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนท้องถิ่น รวมถึงผลกระทบต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เช่น การตัดไม้ไผ่เพื่อการต่อแพ การเพิ่มขยะมูลฝอย ปัญหาการบุกเบิกพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้นเพื่อสร้างที่พัก เป็นต้น

การศึกษาวิจัยในช่วงหลังเริ่มให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวจากมุมมองของชุมชนเป็นสำคัญ นักวิชาการบางท่านเสนอว่า “ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญสำหรับนักเดินทาง ดังนั้น ชุมชนจึงจำเป็นต้องมีบทบาทสำคัญในการจัดการและพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อให้กิจกรรมต่างๆ มีส่วนตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง” ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้เข้ามาจัดการท่องเที่ยวอย่างแท้จริง

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงมีนัยสำคัญอยู่ที่การเปิดโอกาสให้องค์กรชุมชนได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนการท่องเที่ยว และสร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการวางแผนงานการบริหารจัดการทรัพยากร และการกระจายอำนาจการตัดสินใจโดยเน้นความสำคัญของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาชุมชนไปพร้อมกัน

บทบาทและการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมธรรมชาติทำให้แนวคิดเรื่อง “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ”(ecotourism)เริ่มเป็นที่สนใจอย่างจริงจังเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ ยิ่งกว่านั้น ในรอบทศวรรษที่ผ่านมา การท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้กลายมาเป็นธุรกิจที่เจริญเติบโตรวดเร็วที่สุดในแวดวงของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

^๔ ปุตติ อากมานนท์. โครงการศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวเดินป่า. (กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕) หน้า ๑๕-๑๕.

นโยบายการท่องเที่ยวยั่งยืน

เนื่องจากความต้องการในการเดินทางท่องเที่ยวของประชากรโลกจะยังคงขยายตัวอย่างต่อเนื่องทัศนคติของประชาชนได้เปลี่ยนแปลงไป โดยการท่องเที่ยวไม่ใช่การบริโภคที่ฟุ่มเฟือยอีกต่อไป แต่การท่องเที่ยวสามารถให้ความรู้ ประสบการณ์และพัฒนาคุณภาพชีวิตของคน กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเข้ามามีบทบาทที่สูงขึ้นตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ ๑๙ โดยเฉพาะในหมู่ประเทศที่พัฒนาแล้วและแผ่ขยายการยอมรับไปยังกลุ่มประเทศพัฒนาต่างๆ มีผลให้การเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวเริ่มให้ความสนใจต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของธรรมชาติมากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุที่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ต้องมีการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงมีนโยบายหลัก ดังนี้^๕

๑. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องมีการควบคุม ดูแลรักษา และจัดการทรัพยากรให้คงสภาพเดิมไว้ให้มากที่สุด หลีกเลี่ยงหรือลดเว้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่อ่อนไหว ง่ายต่อการถูกรบกวน และฟื้นตัวได้ยาก

๒. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องคำนึงถึงศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่ มีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม และการปรับให้เกิดความสมดุลกับรูปแบบ และกิจกรรมเดิมที่มีอยู่ พึงหลีกเลี่ยงความขัดแย้งอย่างรุนแรงต่อการท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ หากเน้นในการแปรประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสู่การท่องเที่ยวโดยรวม

๓. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องคำนึงถึงการพัฒนาด้านการให้การศึกษา สร้างจิตสำนึกที่ดีในการรักษาระบบนิเวศร่วมกันมากกว่าการมุ่งเน้นความเจริญทางเศรษฐกิจ และการมีรายได้เพียงอย่างเดียว

๔. การจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน และองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร การบริการ การแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรม ชุมชนในกระบวนการท่องเที่ยว รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาหรือให้ประชาชนมีตัวแทนเป็นคณะกรรมการร่วมในทุกระดับ

๕. ให้ความสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นความจำเป็นลำดับต้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ทั้งนี้ให้องค์กรต่างๆ กำหนดบทบาทที่ชัดเจนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการจัดสรรงบประมาณ บุคลากรและกำหนดวิธีการจัดการที่เหมาะสม

๖. นำแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้าสู่แผนพัฒนาระดับต่างๆ อย่างมีความสำคัญ

^๕ ไร่ไพพรรณ แก้วสุริยะ. “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.” ใน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๓) หน้า ๔. (อัคราณา)

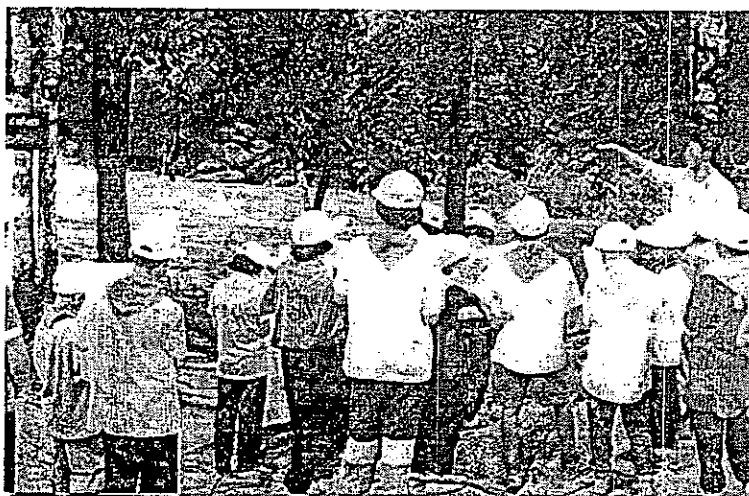
ได้แก่ แผนพัฒนาท้องถิ่น แผนพัฒนาจังหวัด และแผนพัฒนาภาค พร้อมทั้งให้มีการจัดสรร และการกระจายงบประมาณอย่างทั่วถึงและเพียงพอ

๗. สนับสนุนการศึกษา วิจัยและการประเมินผลการพัฒนาอย่างรอบด้าน เพื่อกำหนด แนวทางการจัดการ การแก้ไขปัญหา และการปรับปรุงแผนอย่างเป็นขั้นตอน

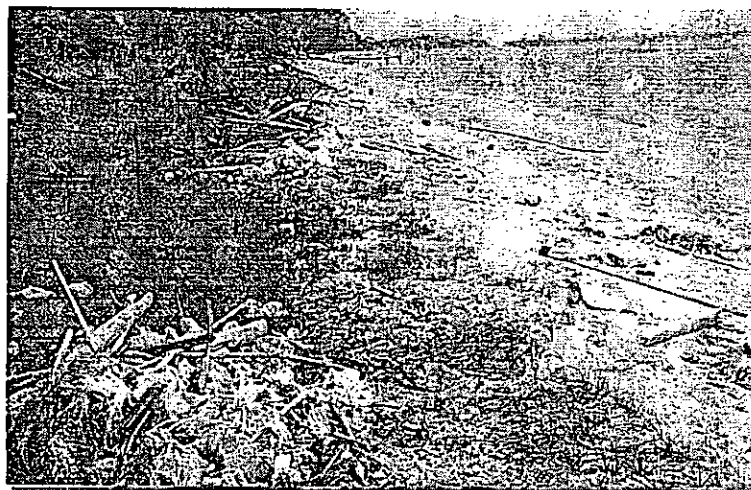
๘. มีการใช้กฎหมายในการควบคุม ดูแล รักษาสภาพแวดล้อมของการท่องเที่ยว อย่างเคร่งครัด โดยเน้นการแนะนำ ตักเตือน และการสร้างวินัยการท่องเที่ยวควบคู่กันไปด้วย

๙. จัดทำแนวทางปฏิบัติ หรือคู่มือการจัดการ (code of conduct) แก่ผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้ เกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างถูกต้อง

๑๐. จัดให้มีเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้งในแนวตั้ง คือ การประสานงานจากเบื้องบน ลงล่าง จากล่างขึ้นบน แนวนอน คือ การประสานงานกับหน่วยงานข้างเคียงต่างๆ โดยให้มีการ ประสานงานด้านข้อมูลข่าวสาร และการจัดการร่วมกันทุกระดับ

ภาพที่ ๑ การเรียนรู้และการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติ

ภาพที่ ๒ สภาพชายหาดที่เสื่อมโทรม เนื่องจากการทิ้งขยะเกลื่อนกลาด

การท่องเที่ยวรูปแบบ “โฮมสเตย์”

ความหมาย โฮมสเตย์ (homestay) นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า โฮมสเตย์ (homestay) ดังนี้

สุวัฒน์ คุ้มวงษ์^{๑๑} ให้ความหมาย โฮมสเตย์ (homestay) คือ การอาศัยอยู่กับชาวบ้าน เพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ว่ามีการดำเนินชีวิตอย่างไร ศึกษาศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ของคนในชุมชน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย^{๑๒} กล่าวถึง โฮมสเตย์ (homestay) คือ บ้านพักประเภทหนึ่ง ที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้านและมีจุดประสงค์ที่จะเรียนรู้วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของเจ้าของบ้านซึ่งเต็มใจที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งจัดที่พักและอาหารให้กับนักท่องเที่ยวโดยได้รับค่าตอบแทนตามความเหมาะสม

ชววิทย์ ศิริเวชกุล^{๑๓} ให้ความหมาย โฮมสเตย์ว่า (homestay) มีความหมายมากกว่าเป็นที่พักรจะเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างหนึ่ง ซึ่งยึดเอาที่พักเป็นศูนย์กลางและจัดให้มีกิจกรรมในด้านต่างๆ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวรวมอยู่ด้วย

มธุรส ปราบไพรี^{๑๔} กล่าวถึง โฮมสเตย์ (homestay) หมายถึง การจัดการที่พักของชาวบ้านในชุมชนให้แก่ผู้มาเยือนด้วยความยินยอมและเต็มใจของเจ้าบ้าน ซึ่งบ้านพักที่ให้บริการต้องมีห้องพักหรือพื้นที่ที่สามารถรับรองและให้บริการแก่ผู้มาเยือนได้ตามขีดความสามารถ

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า โฮมสเตย์ (homestay) หมายถึง บ้านพัก ที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน เพื่อศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่และวัฒนธรรม โดยได้รับค่าตอบแทนจากนักท่องเที่ยว

^{๑๑} สุวัฒน์ คุ้มวงษ์. “homestay.” อนุสาร อ.ส.ท. ๓๕, ๓ (ตุลาคม ๒๕๓๗) หน้า ๑๘.

^{๑๒} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. คู่มือแนวทางการจัดที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท. (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔) หน้า ๑.

^{๑๓} ชววิทย์ ศิริเวชกุล. “การท่องเที่ยวเชิงชุมชนและการจัดการ homestay.” จุลสารการท่องเที่ยว. ๒๐, ๒ (เมษายน - มิถุนายน ๒๕๔๔) หน้า ๑๒.

^{๑๔} มธุรส ปราบไพรี. “โฮมสเตย์กับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.” จุลสารการท่องเที่ยว. ๒๐, ๔ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๔๔) หน้า ๒๔.

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในความหมายของ โฮมสเตย์ (homestay) ได้อย่างชัดเจนว่าเป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างหนึ่งที่มีพัฒนาการมาพอสมควร จึงขอกล่าวถึงประวัติความเป็นมาของโฮมสเตย์ เพื่อเป็นพื้นฐานความเข้าใจ ดังนี้

จุดเริ่มต้นและความเป็นมาของ โฮมสเตย์^{๑๔} เกิดขึ้นในทวีปยุโรปหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมื่อผู้คนเริ่มแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวและที่พักที่ห่างไกลชุมชนเมือง และความกดดันของสงครามโลกไปสู่ที่ชนบทที่สงบร่มรื่น ธรรมชาติที่สวยงาม ซึ่งก่อให้เกิดที่พักแรมกับเจ้าของบ้านในพื้นที่ชนบท และมีการเรียกชื่อที่แตกต่างกันออกไปได้แก่ ที่ พักและอาหารเช้า (bed & breakfast) บ้าน (houses) บ้านพักในไร่ (farmhouses) เกสต์เฮ้าส์ (guest-houses) และโฮมสเตย์ (homestay) ซึ่งขึ้นอยู่กับแต่ละประเทศว่าจะเรียกอย่างไร ซึ่งที่พักทั้งหมดจะต้องอยู่ในชนบทที่ห่างไกลออกไปจากแหล่งชุมชน ที่มีประชากรหนาแน่น อีกทั้งเป็นชนบทที่มีทัศนียภาพงดงาม ดังนั้นแนวความคิดในการพักแรมกับเจ้าของบ้านในพื้นที่ชนบทและเพลิดเพลินกับสภาพธรรมชาติ เริ่มก่อตัวขึ้นและได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก

ในประเทศไทย ความเป็นมาของโฮมสเตย์ เริ่มต้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ มีการกระจายอยู่ในกลุ่มนิสิตนักศึกษาและกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่นิยมทัวร์ป่า และในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ มีการพัฒนารูปแบบและกิจกรรมที่กว้างขวางมากขึ้น โดยกระจายไปยังหมู่บ้านชาวเขาทำให้เกิดปัญหาสังคมขึ้น อาทิเช่น ยาเสพติด ขโมย โสเภณี ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ทำให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวผสมผสานระหว่างการผจญภัย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และโฮมสเตย์ (adventure ecotourism and homestay) และเมื่อรัฐบาลได้ประกาศให้ปี ๒๕๔๑-๒๕๔๒ เป็นปีท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ทำให้ทุกหน่วยงานของภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมทางการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชน และขยายกิจกรรมโฮมสเตย์เพิ่มมากขึ้น

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศโดยมีโฮมสเตย์ เป็นที่พักซึ่งจัดรูปแบบ ที่พักเป็นศูนย์และจัดให้มีกิจกรรมในด้านต่างๆ ตามความต้องการของนักท่องเที่ยวรวมอยู่ด้วย

การจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ เช่น ศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย จังหวัดลำปาง บ้านแม่ทา จังหวัดเชียงใหม่ บ้านโบราณ จังหวัดตากบ้านโลก

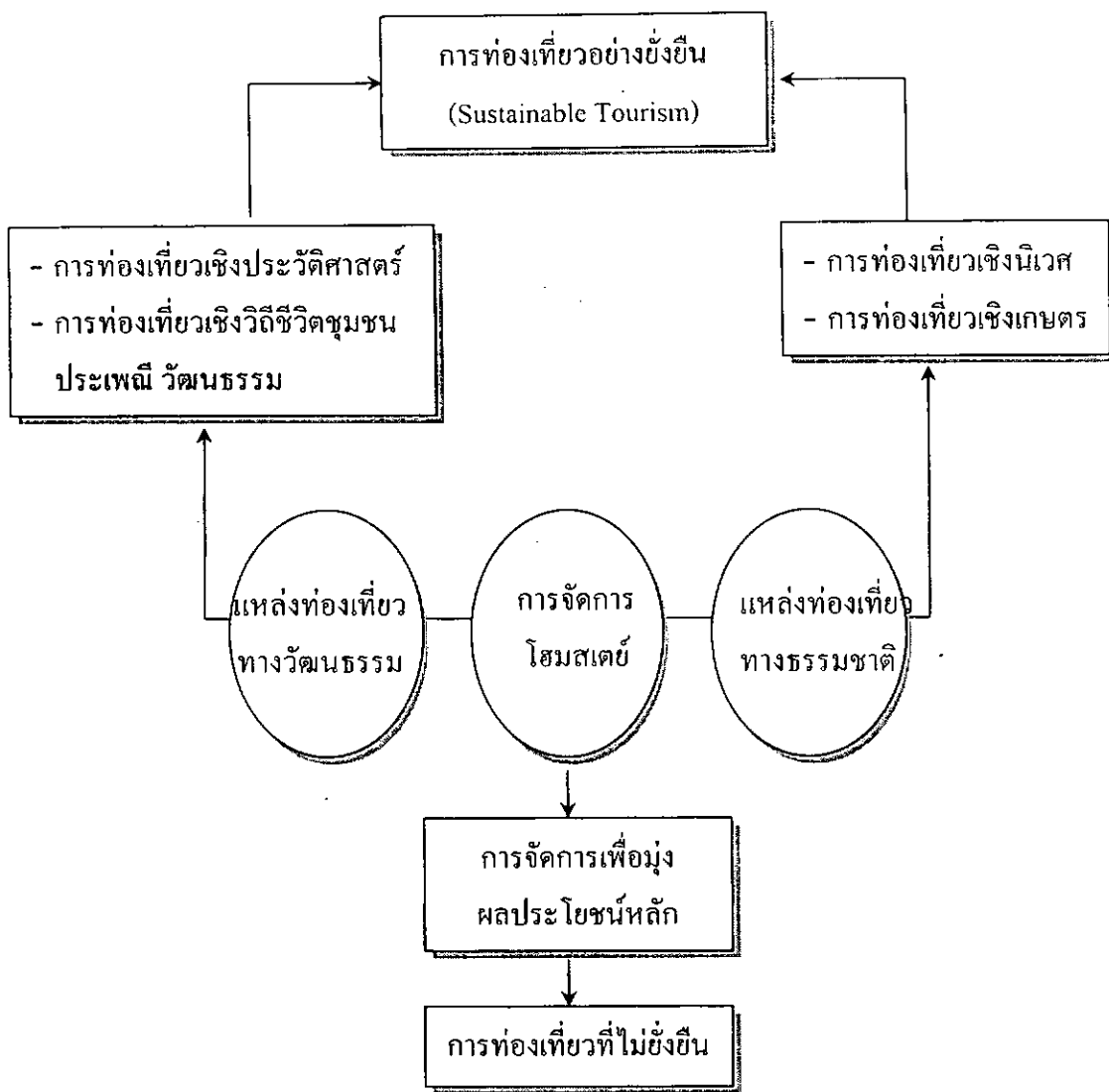
^{๑๔} ธนิตา เจนประเสริฐ และคณะ. รายงานการวิจัยเรื่อง การจัดการที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท หรือโฮมสเตย์ กรณีศึกษา: บ้านทรงไทยปลายโพงพาง จังหวัดสมุทรสงคราม. (นครปฐม: คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครปฐม) หน้า ๑.

โก่ง จังหวัดกาฬสินธุ์ หมู่บ้านไทยทรงดำ จังหวัดเพชรบุรี ทะเลนอก จังหวัดระนอง
เกาะยาว จังหวัดพังงา บ้านถ้ำผึ้ง จังหวัดสุราษฎร์ธานี หมู่บ้านคีรีวง จังหวัด
นครศรีธรรมราช และบ้านทรงไทยปลายโพงพาง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นต้น

โฮมสเตย์ (homestay) สามารถดำเนินการได้ทั้งในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ (natural attraction) แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ (historical attraction) และแหล่งท่องเที่ยวทางวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรม (cultural Attraction)

การจัดการโฮมสเตย์ในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ นั้น มักจะพบว่ามีจัดการในพื้นที่ที่ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) เช่น บ้านอุมยอม จังหวัดตาก เกาะยาว จังหวัดพังงา บ้านห้วยสี จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้น และในพื้นที่ที่มีการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agrotourism) เช่น บ้านท่าด่าน จังหวัดนครนายก เป็นต้น ขณะที่การจัดโฮมสเตย์ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวทางวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมนั้น มักจะมีการดำเนินการด้านการท่องเที่ยวที่นำเสนอเอกลักษณ์ของชุมชน เช่น บ้านปลายโพงพาง จังหวัดสมุทรสงคราม บ้านเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี บ้านคีรีวง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติอาจต้องนำเสนอถึงวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน เพื่อแสดงถึงความสอดคล้องระหว่างวิถีชีวิตชุมชนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่มีต่อกันและกันในทิศทางที่ยั่งยืน

การจัดการโฮมสเตย์ ที่สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการในแหล่งท่องเที่ยวข้างต้น เป็นการจัดการที่สามารถนำไปสู่ความยั่งยืนทางการท่องเที่ยวได้ โดยชุมชนผู้เป็นเจ้าของบ้านได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ให้เกิดการจัดสรรผลประโยชน์อย่างยุติธรรม โดยอาศัยความเกื้อกูลและความผูกพันในทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ให้ป็นสิ่งจูงใจความต้องการคัดตวงผลประโยชน์เฉพาะด้านรายได้แต่เพียงอย่างเดียว รวมถึงการที่คนในชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรที่มีใช้สนองตอบเฉพาะความต้องการของคนในรุ่นปัจจุบันหรือตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก แต่ยังไม่รวมถึงการเล็งเห็นผลกระทบที่จะเกิดขึ้นและส่งผลไปยังคนในชุมชนรุ่นอนาคต ถ้าหากชุมชนไม่สามารถหาแนวทางการจัดการที่ถูกต้องและเหมาะสมได้ (แผนภูมิที่ ๑)

แผนภูมิที่ ๑ การจัดการ โสมสเคย์กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตามกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภทนี้เป็นกิจกรรมใหม่ที่เพิ่งได้รับความนิยม ซึ่งเมื่อใดที่ชุมชนต้องการให้มีการจัดการโฮมสเตย์ (homestay) เพื่อสนองตอบความต้องการ โดยเห็นคุณค่าของเม็ดเงินเป็นหลักสำคัญจนยอมแลกกับการสูญเสียความสมดุลทางธรรมชาติและสังคม การจัดการดังกล่าวขอมไม่ได้สะท้อนถึงการจัดการอย่างยั่งยืน แต่เป็นเพียงการหาสินค้าเพื่อนำมาขายโดยขาดจิตสำนึกของความเป็นชุมชน ความเป็นกลุ่มเดียวกัน ซึ่งเท่ากับว่าความเปราะบางของชุมชนถูกทำลายให้แตกสลายด้วยการท่องเที่ยวที่เข้ามากระตุ้นเพียงช่วงระยะเวลาหนึ่ง

จากแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และแนวคิดของการจัดการโฮมสเตย์ ซึ่งความจริงแล้ว เป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กันมากระหว่างแนวคิดทั้งสองข้างต้น กล่าวคือ

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นแนวคิดหนึ่งซึ่งเชื่อว่า สามารถทำให้เกิดความยั่งยืนทั้งทรัพยากรธรรมชาติและชุมชน ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ประการ และต่างสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จากความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและโฮมสเตย์ ข้างต้น สามารถแสดงถึงความสัมพันธ์และความสอดคล้องว่า การจัดการโฮมสเตย์ ที่อยู่ภายใต้พื้นฐานของการคิดที่เข้าใจระบบนิเวศ ความเข้าใจในลักษณะธรรมชาติของพื้นที่ การไม่ทำลายสมดุลของธรรมชาติด้วยการคำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่และชุมชนเอง การใช้ทรัพยากรอย่างระมัดระวังและรอบคอบ โดยใช้แนวคิดของการจัดการอย่างยั่งยืน และสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ คือ ความยั่งยืนของทรัพยากร การสร้างอาชีพและการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง ในขณะที่เดียวกันการพักอาศัยในชุมชนได้เปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ ศึกษาวิถีชีวิตชุมชนทั้งความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ทำให้ชุมชนสามารถหาทางออกในการจัดการทั้งเชิงรับและเชิงรุกเกี่ยวกับโฮมสเตย์ เพื่อปกป้องทรัพยากรและผลประโยชน์ของชุมชนโดยรวม

กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันดังกล่าวระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว ทำให้ต่างฝ่ายต่างได้รับความประทับใจ ความพึงพอใจ ซึ่งเป็นการสร้างประสบการณ์ที่ดีให้แก่ชุมชน ในขณะที่นักท่องเที่ยวเองก็ได้รับความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับบริบทของชุมชนที่ได้เข้าไปสัมผัสวิถีชีวิตแบบชาวบ้านจริง ๆ โดยมีได้มีการจัดฉากขึ้นมาเพื่อให้นักท่องเที่ยวประทับใจเพียงแค่ความสวยงามหรือเพื่อเอาใจเพื่อให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยือนจำนวนมากเท่านั้น การจัดการที่ดีย่อมทำให้เกิดการคัดเลือกนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ และมีจิตสำนึกที่ดีในการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวและชุมชน อันจะส่งผลถึงการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในพื้นที่นั้นๆ

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การจัดการโฮมสเตย์ (homestay) นั้น แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งที่มีศักยภาพทางธรรมชาติ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่เป็นเอกลักษณ์ต่างสนใจและตื่นตัวจัดขึ้น แต่ผลที่เกิดจากการจัดการดังกล่าวจะปรากฏออกมาในรูปแบบใดนั้น ต้องให้เวลากับชุมชนที่ได้ดำเนินการจัดการได้ลองผิดลองถูก เพื่อแสวงหาแนวทางที่เหมาะสมในการจัดโฮมสเตย์ ที่ในชุมชนต่อไป

พื้นที่ศึกษา

จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นเมืองสามน้ำ คือ มีทั้งน้ำจืดแถบอำเภอบางคนที น้ำกร่อย แถบอำเภออัมพวาและอำเภอเมืองดอนบม กับน้ำเค็มทางอำเภอเมืองดอนกลางและดอนล่าง เพราะจังหวัดสมุทรสงครามอยู่ติดทะเลบริเวณอ่าวไทย

เพื่อแสดงให้เห็นถึงศักยภาพของพื้นที่ที่ศึกษาทั้งในแง่ของการตั้งถิ่นฐานบ้านเกิดเมืองนอน สภาพทางกายภาพ ระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อให้เห็นถึงระบบนิเวศและระบบสังคมที่เป็นข้อมูลพื้นฐานในการทำความเข้าใจสังคมชุมชนหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง ที่ศึกษาในหัวข้อ ดังนี้

๑. สภาพทางกายภาพและพัฒนาการของชุมชนลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง

๒. พัฒนาการของชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม

๒.๑ ลักษณะภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมของชุมชน

๒.๒ ลักษณะวิถีชีวิตและการทำมาหากิน

๒.๓ แหล่งวัฒนธรรมของชุมชน

๒.๔ ความเชื่อและศรัทธาของชุมชน

๒.๕ การพัฒนาและความเปลี่ยนแปลงของชุมชน

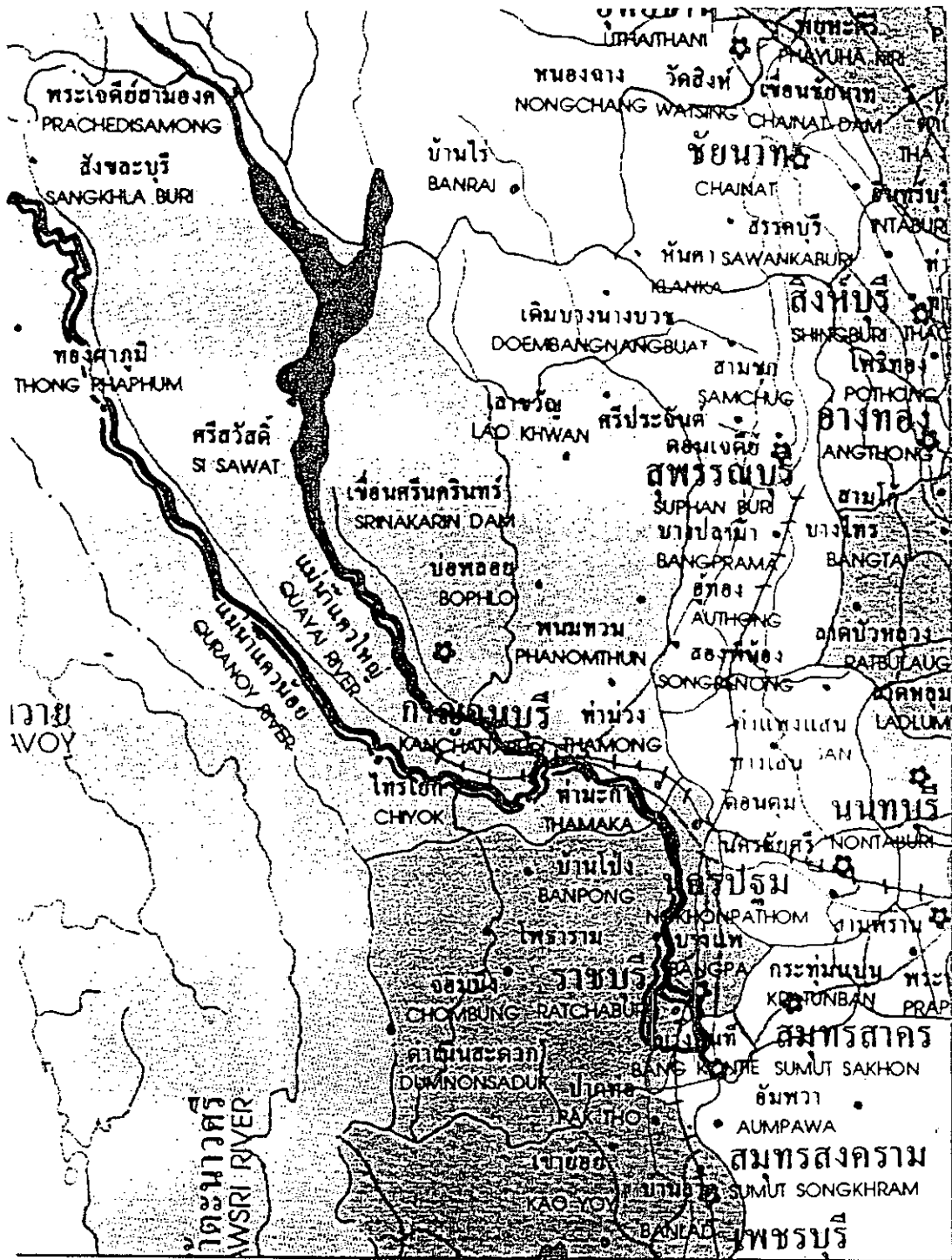
๓. ข้อมูลพื้นฐานและประวัติความเป็นมาของชุมชนปลายโพงพาง

๓.๑ ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

๓.๒ ประวัติความเป็นมาของชุมชนปลายโพงพาง

๑. สภาพทางกายภาพและพัฒนาการของชุมชนลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง

แม่น้ำแม่กลอง มีจุดกำเนิดจากหุบเขาและที่สูงในเทือกเขาดันนรงชัยกับเทือกเขาตะนาวศรี ซึ่งเป็นพรมแดนทางธรรมชาติระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า บริเวณเขตจังหวัดตากและกาญจนบุรี แม่น้ำแม่กลองเป็นแม่น้ำสำคัญในภูมิภาคตะวันตกของประเทศไทยที่เกิดจากการรวมตัวกันของแควใหญ่ (แควศรีสวัสดิ์) และแควน้อย (แควไทรโยค) ที่ตำบลปากแพรก อำเภอเมืองจังหวัดกาญจนบุรี กลายเป็นลำน้ำใหญ่ไหลผ่านที่ราบลุ่มภาคตะวันตกลงสู่ทะเลอันบึกจากอำเภอเมือง อำเภอนาทม และอำเภอนาทมกา จังหวัดกาญจนบุรี มายังอำเภอบ้านโป่ง อำเภอโพธาราม อำเภอเมืองราชบุรี เข้าเขตอำเภอบางคนที อำเภออัมพวา ไปจนออกอ่าวไทยที่ตำบลแม่กลอง อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม (ภาพที่ ๓)

ภาพที่ ๓ แผนที่แสดงการไหลของแม่น้ำแม่กลอง
ที่มา: ภาพโปสเตอร์แผนที่ประเทศไทย

จากลักษณะภูมิประเทศตามเส้นทางน้ำไหลที่แม่กลองผ่าน ทำให้แบ่งลุ่มน้ำแม่กลองได้เป็น ๒ ส่วน คือ แม่น้ำแม่กลองตอนบนและตอนล่าง โดยตอนบนนับจากต้นน้ำลงมาจนถึงจุดที่แควน้อยและแควใหญ่ไหลมารวมกันซึ่งเป็นบริเวณเทือกเขาและที่สูง ส่วนตอนล่างนับแต่อำเภอเมืองกาญจนบุรีเรื่อยลงมาจนถึงออกอ่าวไทย มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มกว้างขวาง ลักษณะภูมิประเทศดังกล่าวมีส่วนสัมพันธ์กับการตั้งถิ่นฐานของชุมชน ซึ่งจะแตกต่างกันระหว่างฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออกของแม่น้ำแม่กลอง โดยทางซีกตะวันตกนั้นล้วนมีสภาพเป็นเทือกเขาและที่สูงลาดต่อลงมาจากเทือกเขา มีลำน้ำลำธารสายเล็กๆ ไหลจากทางตะวันตกไปทางตะวันออกลงสู่แม่น้ำแม่กลองเกือบทั้งสิ้น ในขณะที่ทางซีกตะวันออกของแม่น้ำแม่กลองเป็นที่ลุ่มลาดต่ำลงสู่แม่น้ำท่าจีน และชายฝั่งทะเลด้านอ่าวไทย ลักษณะเช่นนี้จะมีลำน้ำที่แยกออกจากแม่น้ำแม่กลองและแบ่งที่ราบลุ่มแม่น้ำออกไปยังที่ราบลุ่มแม่น้ำท่าจีน จึงมักมีผู้ขุดคลองใหญ่น้อยจากแม่น้ำแม่กลองออกไปเลี้ยง เรือก สวน ไร่ นา รวมทั้งการขุดคลองเพื่อการคมนาคมระหว่างแม่น้ำแม่กลองและแม่น้ำท่าจีนด้วย

แม่น้ำแม่กลองไหลผ่านหน้าเมืองราชบุรีมาเล็กน้อยก็แยกเป็นสองสาย คือ แม่น้ำอ้อมหรือคลองแควอ้อมสายหนึ่งกับแม่น้ำแม่กลองอีกสายหนึ่ง แควอ้อมเป็นแม่น้ำทางด้านตะวันตกไหลผ่านอำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี พื้นที่บางส่วนของอำเภออัมพวา อำเภอบางคนทีทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำแม่กลอง แล้ววกไปทางตะวันออกเฉียงใต้บรรจบกับแม่น้ำแม่กลองอีกครั้ง จากนั้นก็ไหลไปออกทะเลอ่าวไทยที่อำเภอเมืองสมุทรสงครามจากลักษณะภูมิประเทศ“แควอ้อม” คือ แม่น้ำสายเก่าที่ไหลมาออกทะเลแถบอำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี เนื่องจากในอดีตทะเลอยู่ลึกเข้ามาในแผ่นดินจนถึงบริเวณดังกล่าว (ภาพที่๔)

ในขณะที่แม่น้ำแม่กลองสายหลักในปัจจุบัน คือ เส้นทางน้ำที่เกิดขึ้นในสมัยหลังซึ่งไหลผ่านที่ราบลุ่มเกิดใหม่ทางตะวันออกเพื่อไปออกอ่าวไทย^{๕๕} ในเวลาต่อมาที่ราบลุ่มบริเวณสองฝั่งคลองตั้งแต่ที่ผ่านเมืองราชบุรี ลงมายังอำเภอบางคนที่ อำเภออัมพวา ลงไปจนถึงอำเภอเมืองสมุทรสงคราม รวมทั้งในเขตอำเภอบางแพจังหวัดราชบุรีที่ย่นล้ำไปในเขตจังหวัดนครปฐม และจังหวัดสมุทรสาคร ในลุ่มน้ำท่าจีนก็เกิดเป็นที่ดอน และเริ่มปรากฏการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนเป็นชุมชนขึ้นมา

จากสภาพดังกล่าวทำให้เห็นว่า แม่น้ำแม่กลองเป็นลำน้ำสายเก่าแก่ที่มีการพัฒนาการยาวนาน ด้วยเหตุนี้จึงสามารถใช้เป็นหลักฐานในการศึกษาสภาพภูมิประเทศและการเปลี่ยนแปลงภูมิประเทศในการศึกษาพื้นที่ของสภาพแวดล้อมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) ในงานวิจัยได้เป็นอย่างดี เช่น การที่น้ำทะเลซึ่งเคยอยู่ลึกเข้ามาในแผ่นดินลดลงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของแผ่นดินและปรากฏร่องรอยเป็น “ลานตะพัก” (terrace) หรือบริเวณที่ราบที่แม่น้ำกัดกร่อน ซึ่งบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลองนี้เป็นบริเวณเดียวที่รักษาสภาพของลานตะพักนี้ไว้ครบ (จากที่มีกรกรแล้วถึงสภาพภูมิประเทศที่เป็นมาแต่เดิม)^{๕๖} นอกจากนี้การค้นพบร่องรอยของโบราณวัตถุสถานที่ผ่านมาโดยเฉพาะในแถบจังหวัดกาญจนบุรีและราชบุรี เช่น การพบซากเรือจมที่มีภาชนะดินเผาสมัยต่างๆ และ โบราณวัตถุสมัยทวารวดีและลพบุรีที่นำมาจากภายนอกประเทศ ทำให้เราทราบว่าแม่น้ำแม่กลองมีความสัมพันธ์กับการตั้งหลักแหล่ง การอยู่อาศัย การทำมาหากิน และการค้าขายกับชุมชนต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกมาแต่โบราณ^{๕๗} จากสภาพแวดล้อมและหลักฐานทางประวัติศาสตร์โบราณคดีตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งให้เห็นถึงอิทธิพลของสภาพแวดล้อมที่มีต่อพัฒนาการในการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในดินแดนแถบนี้ กล่าวคือ มักตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มกว้างขวางใกล้เส้นทางแม่น้ำแม่กลองหรือชายฝั่งทะเล อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเกิดเมืองท่าและชุมชนโบราณ ตั้งแต่ ๒,๕๐๐ - ๓,๐๐๐ ปีมาแล้ว เพราะการตั้งหลักแหล่งบริเวณดังกล่าว ทำให้มีโอกาสจะพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมได้มาก ด้วยมีเส้นทางคมนาคมที่จะติดต่อสังสรรค์ทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมกับบรรดาชุมชนต่างๆ เป็นสำคัญ ซึ่งในสมัยนั้นมีชุมชนเกิดขึ้นตามชายทะเลของอ่าวไทยในเขตจังหวัดราชบุรี และเริ่มมีการคมนาคมติดต่อกันทั้งทางบกและทางทะเลระหว่างชุมชนต่างๆ บนพื้นแผ่นดินใหญ่กับภายนอกประเทศแล้ว^{๕๘}

^{๕๕} ศรีศักร วัลลิโภดม. “ชีวิตวัฒนธรรมกับความเชื่อในสังคมไทย.” ใน มองอนาคต: บทวิเคราะห์ต่อการปรับเปลี่ยนทิศทางสังคมไทย. (กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา) หน้า ๑๓ - ๒๖.

^{๕๖} ทิวา สุภรรยา. สิ่งแวดล้อมกับการเปลี่ยนแปลง. (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๑) หน้า ๑๓.

^{๕๗} ศรีศักร วัลลิโภดม. เรื่องเดิม. หน้า ๒๖

^{๕๘} ศรีศักร วัลลิโภดม. สยามประเทศ: ภูมิหลังของประเทศไทยตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์จนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยาอาณาจักรสยาม. (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๓๔) หน้า ๑๖.

การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนเป็นชุมชนแถบที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง เกิดขึ้นบริเวณใกล้ปากแม่น้ำก่อน ซึ่งในสมัยนั้นเชื่อว่า สภาพโดยทั่วไปยังคงเป็นป่ารก มีน้ำทะเลท่วมถึงตอนล่างของพื้นที่ มีการใช้พื้นที่ทำนาและอาศัยของป่าในการดำรงชีพ ต่อมามีการขยายตัวของชุมชนในบริเวณที่มีการติดต่อค้าขายกับภายนอก โดยพบการตั้งถิ่นฐานของผู้คนตามชายทะเลหนาแน่นขึ้น ดังปรากฏหลักฐานของ “บ้านแม่กลอง” ที่เชื่อกันว่าเป็นชาวแม่กลอง (เดิม) จากจังหวัดพิจิตรอพยพลงมาตั้งบ้านเรือนแต่ครั้งต้นกรุงศรีอยุธยาประมาณปี พ.ศ. ๑๕๐๐ ซึ่งเป็นช่วงที่กรุงสุโขทัยกำลังเสื่อมอำนาจ และเริ่มมีสถาปนากกรุงศรีอยุธยาขึ้นทางใต้ (ตารางที่๒) จึงเกิดศึกสงครามในช่วงนั้น ประกอบกับชาวแม่กลอง (เดิม) เป็นชาวแม่น้ำเคยตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำท่าแพงเพชรมาก่อน ต่อมาสายน้ำเปลี่ยนทางเดินและการทำมาหากินฝืดเคืองจึงพากันอพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่ริมปากอ่าวแล้วเรียกหมู่บ้านของตนว่า “แม่กลอง” ตามชื่อบ้านเดิมของตน และภายหลังชื่อนี้ก็ใช้เรียกแม่น้ำที่หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ด้วยว่า “แม่น้ำแม่กลอง”

ตารางที่ ๒ แสดงสภาพชุมชนและรูปแบบการใช้ที่ดินของพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง โดยเฉพาะในบริเวณจังหวัดสมุทรสงคราม จากสมัยอยุธยาจนถึงสมัยปัจจุบันประมาณปี พ.ศ. ๒๕๔๐

ช่วงสมัย	สภาพชุมชนและการพัฒนา	
	ปัจจัยนำ	สภาพโดยทั่วไป
สมัยอยุธยา	กรุงสุโขทัยเสื่อมอำนาจเกิดการอพยพตั้งถิ่นฐานใหม่ของผู้คน	เริ่มปรากฏการก่อตัวของชุมชนกระจุกตัวริมฝั่งแม่น้ำแม่กลอง บริเวณที่ราบปากแม่น้ำอาศัยพื้นที่ทำนาและมีการทำประมงตามชายฝั่งทะเล
๒๑๗๐ - ๒๓๒๐ (สมัยพระเจ้าปราสาททองจนถึงปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาต่อกรุงธนบุรี)	เป็นช่วงที่มีการศึกสงครามกับพม่าอยู่ตลอดเวลา	๑. พื้นที่ทางตอนบนแถบบางคนที ดำเนินสะดวกยังเป็นที่รกร้างว่างเปล่ายังคงมาแถบอัมพวา และแม่กลองเป็นที่อยู่อาศัยควบคู่ไปกับการทำการเกษตรหลายรูปแบบทั้งทำนา ทำสวนไม้ผล พืชผักและการประมง ๒. ปรากฏ “ ตลาดบางช้าง” ในบริเวณแขวงบางช้างอำเภออัมพวา เป็นศูนย์กลางค้าขายพืชผลการเกษตรและการเติบโตของชุมชนบริเวณปากน้ำเป็นเมืองแม่กลอง ๓. ชาวกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า ราษฎรมีการอพยพหนีภัยสงคราม ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ถอยร่นจากบริเวณชุมชนเดิมตามริมแม่น้ำเข้าไปในพื้นที่ด้านตะวันออกของแม่น้ำแม่กลองบริเวณที่มีลำคลองย่อยต่างๆ
๒๓๒๕ - ๒๔๐๐ (ช่วงต้นรัตนโกสินทร์ในสมัยรัชกาลที่ ๑ - ๓)	บางช้างสวนนอกบางกอกสวนใน	๑. พื้นที่ริม ๒ ฝั่งแม่น้ำแม่กลองในเขตเมืองแม่กลองอัมพวา บางคนที ตลอดแนวมีการทำสวน ส่วนพื้นที่ตอนในยังคงทำนา พื้นที่ถัดขึ้นไปทางตอนบนในเขตดำเนินสะดวกส่วนใหญ่ยังเป็นที่ยังรกร้าง แต่เริ่มมีการทำนาบ้าง สภาพชุมชนในยุคนี้จะหนาแน่นแถบริมน้ำบริเวณที่เป็นศูนย์กลาง เช่น ย่านตลาด เมืองแม่กลอง โดยมีตลาดน้ำสำคัญเกิดขึ้นใน ๒ บริเวณ คือ ตลาดน้ำอัมพวา และตลาดน้ำบางนกแขวก ๒. บางช้าง ในเขตอัมพวา เป็นสถานที่ประสูติของรัชกาลที่ ๒ ถือเป็นเมืองราชินีกุล พื้นที่บริเวณนี้ส่วนใหญ่มีสภาพเป็นสวนพืชผักผลไม้ที่มีชื่อเสียงของเมืองแม่กลอง จนมีคำเรียกติดปากว่า “สวนในบางกอกสวนนอกบางช้าง”

ตารางที่ ๒ แสดงสภาพชุมชนและรูปแบบการใช้ที่ดินของพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง โดยเฉพาะในบริเวณจังหวัดสมุทรสงคราม จากสมัยอยุธยาจนถึงสมัยปัจจุบันประมาณ ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ (ต่อ)

ช่วงสมัย	สภาพชุมชนและการพัฒนา	
	ปัจจัยนำ	สภาพโดยทั่วไป
๒๔๐๐ - ๒๔๔๐ (สมัยรัชกาลที่ ๔ - ๕)	มีการขุดคลองดำเนิน สะดวกและคลองสาขา	เริ่มปรากฏการตั้งถิ่นฐานตามแนวคลองดำเนินสะดวก และคลองสาขา สภาพพื้นที่มีการใช้พื้นที่หลังบ้านที่เคย เป็นนาและที่รกร้างมาเป็นการทำสวนพืชผัก ผลไม้ เกิด ย่านการค้า คือ ตลาดน้ำดำเนินสะดวกขึ้น สภาพชุมชน ทั่วไปเป็นชุมชนริมน้ำ และหนาแน่นบริเวณที่มีวัดเป็น ศูนย์กลาง เกิดย่านการค้าทางน้ำเป็นตลาดน้ำย่อยๆ ตาม หน้าวัดต่างๆ มากมาย
๒๔๔๐ - ๒๔๕๐	การปฏิรูปการปกครอง หัวเมืองตามระบบมณฑล เทศาภิบาล(พ.ศ.๒๔๓๙) โดยมีราชบุรีเป็นศูนย์กลาง ทางรถไฟสายแม่กลอง (ประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๘)	๑. การจัดเขตพื้นที่ปกครองเมืองใหม่ เมืองสมุทรสงคราม มี ๓ อำเภอ คือ อำเภอเมือง อัมพวา และบางคนที่ และขึ้นกับมณฑลราชบุรี ๒. ชุมชนทั่วไปเป็นชุมชนชาวสวนปลูกมะพร้าว ไม้ผล อื่นๆ รวมทั้งพืชผัก โดยเฉพาะในเขตบางคนที่ติดกับ ดำเนินสะดวก การทำนามีประปรายทางตอนเหนือและ ตะวันตก การค้าขายแลกเปลี่ยนส่วนใหญ่เป็นสินค้าพืช สวนในรูปตลาดชุมชนท้องถิ่น และการค้าระหว่างหัว เมืองโดยใช้เส้นทางแม่น้ำลำคลอง ๑. พื้นที่ทั่วไปยังคงเป็นสวนมะพร้าว ไม้ผลยืนต้นชนิดต่างๆ และพืชผักควบคู่ไปกับการกระจายตัวของที่อยู่อาศัย แต่มีพื้นที่เพื่อการค้าขายกระจุกตัวตามริมน้ำมากขึ้น ๒. เมืองสมุทรสงครามเป็นชุมชนเมืองศูนย์กลางของ การปกครองแต่ยังขึ้นกับมณฑลราชบุรี เป็นศูนย์กลาง การคมนาคมขนส่งทั้งผู้คนและสินค้าทั้งทางบกโดยทาง รถไฟและทางน้ำโดยทางเรือออกสู่ทะเลและเส้นทาง แม่น้ำลำคลองที่เชื่อมโยงภายในและระหว่างพื้นที่
๒๕๐๐ - ๒๕๒๐	มีถนนสายบางแพ - ดำเนินสะดวกเชื่อมต่อกับ	พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงเป็นชุมชนชาวสวนการคมนาคม ยังใช้ทางน้ำอยู่มาก โดยเชื่อมต่อกับการคมนาคมทางบก

ตารางที่ ๒ แสดงสภาพชุมชนและรูปแบบการใช้ที่ดินของพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง โดยเฉพาะในบริเวณจังหวัดสมุทรสงคราม จากสมัยอยุธยาจนถึงสมัยปัจจุบันประมาณ ปี พ.ศ. ๒๕๔๐ (ต่อ)

ช่วงสมัย	สภาพชุมชนและการพัฒนา	
	ปัจจัยนำ	สภาพโดยทั่วไป
๒๕๐๐ - ๒๕๒๐	<p>มีการตัดถนนเชื่อมต่อกับพื้นที่ข้างเคียงมากขึ้น</p> <p>เครือข่ายถนนเริ่มเชื่อมโยงถึงกัน</p> <p>มีการสร้างทางหลวงแผ่นดินสายธนบุรี-ปากท่อ</p>	<p>๑. มีการตัดถนนเชื่อมต่อสายบางแพ - ดำเนินสะดวกไปยังตัวเมืองสมุทรสงคราม เป็นทางหลวงแผ่นดินสายบางแพ - สมุทรสงคราม</p> <p>๒. มีทางหลวงจังหวัด เชื่อมระหว่างสมุทรสงคราม - สมุทรสาครที่อำเภอบ้านแพ้วและระหว่างสมุทรสงคราม - ปากท่อ (จังหวัดราชบุรี)</p> <p>๓. เทศบาลเมืองสมุทรสงครามมีการขยายตัวมากขึ้น ส่วนบริเวณรอบนอกยังคงเป็นชุมชนชาวสวนปลูกมะพร้าว ไม้ผลอื่นๆ และพืชผัก</p> <p>๔. การคมนาคมในพื้นที่ยังคงใช้ทางน้ำเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการติดต่อระหว่างจังหวัดใช้ทางรถไฟและรถยนต์</p> <p>๑. การคมนาคมทางถนนมีความสำคัญมากขึ้น มีการสร้างถนนเข้าถึงพื้นที่ที่เคยใช้ทางน้ำเป็นหลักมาก่อน</p> <p>๒. ชุมชนริมน้ำส่วนใหญ่ยังคงเป็นชาวสวน สภาพชุมชนเก่า ที่ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานทางถนนเป็นปัจจัยที่เสริมให้การคมนาคมขนส่งสะดวกขึ้น</p>
๒๕๒๐ - ๒๕๓๐	<p>๑. การสร้างเขื่อน</p> <p>๒. อิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกและการเกษตรเพื่อการค้า</p> <p>๓. การผลิตตามความต้องการของตลาดโลก</p>	<p>๑. ภาวะน้ำเค็มที่เข้ามาทางปากน้ำโดยไม่มีน้ำจืดจากทางตอนบนลงไปได้ เนื่องจากเป็นช่วงที่มีการดำเนินโครงการชลประทานแม่กลองใหญ่ประกอบด้วยภาวะแห้งแล้ง ทำให้เกิดภาวะน้ำเค็มจัด ชาวสวนมะพร้าวได้รับความเสียหายหนัก การทำมะพร้าวตาล ให้ผลผลิตตกต่ำ</p> <p>๒. น้ำไม่ท่วมพื้นที่เหมือนที่เคยท่วมทุกปี ชาวสวนเปลี่ยนจากการปลูกมะพร้าวทำตาลเป็นหลักมาเป็นสวนผสมที่มีไม้ผลเศรษฐกิจเป็นหลักอย่างกว้างขวาง มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เข้าช่วยในระบบการผลิตมากขึ้น</p> <p>๓. พื้นที่เกษตรกรรมเริ่มถูกเปลี่ยนไปใช้ในรูปแบบอื่น โดยเฉพาะทางตอนล่างในเขตชายทะเลมีการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาค่าส่งออก</p>

ตารางที่ ๒ แสดงสภาพชุมชนและรูปแบบการใช้ที่ดินของพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง โดยเฉพาะในบริเวณจังหวัดสมุทรสงคราม จากสมัยอยุธยาจนถึงสมัยปัจจุบันประมาณปี พ.ศ. ๒๕๔๐ (ต่อ)

ช่วงสมัย	สภาพชุมชนและการพัฒนา	
	ปัจจัยนำ	สภาพโดยทั่วไป
๒๕๓๐ - ๒๕๔๐	<p>เกิดวิกฤตการณ์น้ำท่วม</p> <p>การคมนาคมติดต่อทางบกที่สะดวกทั่วถึงกัน</p> <p>การส่งเสริมของภาครัฐ</p>	<p>พื้นที่เขตชายทะเลถัดจากแนวถนนธนบุรี - ปากท่อลงไปนับจากวิกฤตการณ์พื้นที่สวนมะพร้าวล้มมีการเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่มาเป็นนาทุ่งเกือบหมด แต่ต่อมาเกิดปัญหาด้านมลภาวะต่อการผลิต และปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัจจุบันพื้นที่ส่วนหนึ่งกลายเป็นที่กร้างว่างเปล่า ที่เหลือเป็นนาเกลือ และมีการใช้พื้นที่ที่เคยทำนาทุ่ง บ่อทุ่ง อยู่บางส่วน</p> <p>เทศบาลเมืองสมุทรสงครามเป็นศูนย์กลางการค้าและการบริการหลัก และมีเทศบาลตำบลอัมพวา สุขาภิบาลกระดังงาในเขตอำเภอบางคนทีเป็นศูนย์กลางรองของจังหวัดสมุทรสงคราม ถัดขึ้นไปมีการเชื่อมโยงกับศูนย์กลางความเจริญ คือ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี</p> <p>๑. ชุมชนริมน้ำมีการเปลี่ยนแปลงมาตั้งบ้านเรือนริมถนนเพื่อทำการค้าขายมากขึ้น</p> <p>๒. มีโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาในเขตจังหวัดใกล้เคียงและภายในจังหวัด ดึงดูดให้คนหนุ่มสาวและชาวสวนส่วนหนึ่งหันมาทำงานนอกบ้านกันมากขึ้น</p> <p>๓. พื้นที่สวนซึ่งเคยปลูกมะพร้าวทำตาล และระยะหลังปล่อยเป็นมะพร้าวเก็บผล นอกจากนี้มีการปรับเปลี่ยนพื้นที่สวน ไปสู่สวนผสมของไม้ผลเศรษฐกิจที่มีราคาสูงกว่า เช่น ส้มโอ ลิ้นจี่ ฯลฯ</p>

ที่มา: จันทน์ เลิศจินดาทรัพย์. การศึกษารูปแบบชุมชนและการใช้ที่ดินบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ตอนล่าง : กรณีศึกษาอำเภอเมืองสมุทรสงคราม อัมพวา บางคนทีและดำเนินสะดวก. วิทยานิพนธ์ปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาการวางผังเมือง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓. หน้า ๓๖.

๒. พัฒนาการของชุมชนจังหวัดสมุทรสงคราม

กล่าวโดยสรุปจากตารางวิเคราะห์ได้ว่า การเติบโตและการขยายตัวของชุมชนในเขตลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่าง นับตั้งแต่จังหวัดสมุทรสงครามลงมา เกิดขึ้นในบริเวณริมแม่น้ำแม่กลองฝั่งตะวันออกมากกว่าทางด้านตะวันตก เพราะเป็นเขตที่เชื่อมโยงเข้าสู่กรุงเทพฯ ทำให้เกิดสภาพเป็นชุมชนเมืองขึ้น การเดินทางสัญจรทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ยังคงใช้แม่น้ำลำคลองเป็นหลัก จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๘๘ ได้มีการก่อสร้างทางรถไฟสายแม่กลองโดยบริษัทรถไฟแม่กลองทุนจำกัด ในระยะทางยาว ๓๑.๘ กิโลเมตร การคมนาคมทางบกของแม่กลองจึงเริ่มขึ้นนับแต่นั้น โดยไปเชื่อมต่อกับทางรถไฟอีกทอดหนึ่ง คือ สายปากคลองสาน - ท่าจีน (สมุทรสาคร) นับเป็นเส้นทางที่ช่วยขนส่งสินค้าในแถบแม่กลอง คือ ผลผลิตจากทะเลและสวนเข้าสู่ส่วนกลาง^๕ และส่งผลให้บริเวณอำเภอเมืองสมุทรสงครามกลายเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ทั้งทางด้านการบริหาร การปกครอง การค้าและการบริการในเวลาต่อมา และได้ทำให้การคมนาคมขนส่งสินค้า ทางเรือลำเลียงที่เคยมีบทบาทสำคัญในการขนส่งสินค้าระหว่างเมืองโดยใช้เส้นทางแม่น้ำลำคลองค่อยๆ ลดบทบาทลงนับแต่นั้น

พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดสมุทรสงครามในช่วงก่อนปี พ.ศ. ๒๕๑๑ - ๒๕๑๒ มีสภาพเป็นสวน โดยมีพื้นที่ทางตอนบนในแนวเหนือถนนสายธนบุรี - ปากท่อขึ้นไป มีลักษณะเป็นสวนมะพร้าวที่เน้นการทำน้ำตาลมะพร้าว มะพร้าวที่ปลูกไว้ เพื่อรอน้ำตาลจากจั่น นำมาเคี่ยวทำเป็นน้ำตาล หรือ น้ำตาลปี๊บ และมีสวนผลไม้ยืนต้นจำพวก มะม่วง ลิ้นจี่ ส้มโอ เป็นต้น นอกจากนี้ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำแม่กลองบริเวณที่ติดต่อกับเขตอำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ยังมีพืชสวนแทรกตัวอยู่บ้าง สภาพเช่นนี้โดยรวมยังคงดำรงอยู่เรื่อยมาจนปัจจุบันก็ยังมีอยู่ แต่ได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะการณ์ เช่น การปลูกพืชสวนชนิดต่างๆ ทดแทนขึ้นมาใหม่ ภายหลังได้รับความเสียหายจากน้ำท่วม สวนมะพร้าวที่เคยทำตาลลดน้อยลงไปมาเป็นมะพร้าวเก็บผลและมะพร้าวอ่อนมากขึ้น และการปรับเปลี่ยนจากสวนมะพร้าวมาเป็นการปลูกไม้ผลผสมผสาน เช่น มะม่วง ส้มโอ ลิ้นจี่ เป็นต้น ส่วนทางตอนล่างของแนวถนนสายธนบุรี - ปากท่อในปัจจุบันส่วนใหญ่ใช้พื้นที่เพื่อทำนาเกลือ การประมง สภาพความเสื่อมโทรมของพื้นที่อันเป็นผลพวงมาจากยุคเฟื่องฟูของการทำนาเกลือในราวปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ยังคงมีปรากฏให้เห็นในปัจจุบันนี้

พัฒนาการของบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลองตอนล่างดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ช่วยชี้ให้เห็นถึงลักษณะทางกายภาพของที่ตั้งบริเวณที่แม่น้ำแม่กลองไหลผ่าน เป็นสาเหตุให้กระแสน้ำนำเอา

^๕ ฤจิตต์ วงษ์เทศ. แม่น้ำลำคลองสายประวัติศาสตร์. (กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๓๕) หน้า ๑๒๗-๑๒๘.

ตะกอนจากทางตอนบนลงมาทับถมทุกปีในฤดูน้ำหลาก ทำให้มีสภาพภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์ เหมาะแก่การตั้งถิ่นฐานและการทำมาหากิน จึงมีการตั้งบ้านเรือนจนกลายเป็นชุมชนขึ้นมา โดยในระยะแรกนั้นชุมชนจะกระจายไปตามริมสองฝั่งแม่น้ำแม่กลองก่อน จากนั้นค่อยๆขยายไปยังบริเวณพื้นที่ตอนในที่ลุ่มเข้าไป และมีการขุดคลองเพื่อช่วยในการชลประทานสำหรับการอยู่อาศัยและการเพาะปลูก ดังจะเห็นได้จากคลองซอยหรือคลองแยกจากแม่น้ำที่กระจายอยู่ทั่วไปทั้งพื้นที่ซึ่งอาจมีลำน้ำตามธรรมชาติอยู่ก่อนแล้วบ้าง คลองเหล่านี้ได้สร้างเครือข่ายการคมนาคมที่เชื่อมโยงชุมชนต่างๆ ให้ติดต่อถึงกันทั้งภายในพื้นที่และนอกพื้นที่ เกิดเป็นเครือข่ายชุมชนในแถบลุ่มแม่น้ำกลองบางแห่งเป็นจุดเชื่อมต่อสำคัญระหว่างภูมิภาค คือ ภาคกลางกับภาคตะวันตกและภาคใต้ เช่น คลองสุนัขหอนหรือคลองแม่กลองในอดีตเป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางการค้าน้ำตาลจากเพชรบุรีเข้าสู่กรุงเทพฯ^{๒๐} เป็นต้น

จังหวัดสมุทรสงครามในอดีตขึ้นกับแขวงเมืองราชบุรี เพราะที่ตั้งอันอยู่ใกล้เส้นทางเดินทัพไทยรบพม่ามาแต่ตั้งกรุงศรีอยุธยา ทำให้สมุทรสงครามได้จารีกร่องรอยของวิกฤตการณ์นานาในประวัติศาสตร์ ในฐานะเป็นหัวเมืองสำคัญแถบชายทะเลทางตะวันตกเฉียงใต้และใช้เป็นที่ตั้งค่ายในการศึกสงครามมาตั้งแต่แผ่นดินกรุงศรีอยุธยา ธนบุรี จนมาถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังปรากฏหลักฐานของป้อมและค่ายต่าง ๆ เช่น ค่ายแม่กลองและป้อมพิฆาตข้าศึก อันเป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลสมุทรสงครามในปัจจุบัน ค่ายเงินบางกุ่มที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีใช้เป็นที่พักทัพพม่าที่จะเข้าสู่ราชธานี และเส้นทางลำน้ำแม่กลองยังรองรับกองทัพเรือของพระเจ้าแผ่นดินอีกหลายครั้งหลายหน ไม่ว่าจะเป็นศึกพม่าที่ทาดินแดง สงครามเก้าทัพและศึกไปตีเมืองทวายในสมัยรัชกาลที่ ๑ เป็นต้น^{๒๑}

เมืองสมุทรสงครามได้ชื่อว่าเป็นเมืองราชินิกุลบางช้าง เนื่องจากสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี (นาค) พระมเหสีในรัชกาลที่ ๑ เป็นชาวบางช้าง และยังเป็นสถานที่ประสูติของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อพระองค์เสด็จเสวยราชสมบัติบรรดาพระประยูรญาติของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี จึงได้เป็นราชินิกุลบางช้างทั้งหมด ด้วยเหตุนี้เองทำให้มี "เจ้านาย" เสด็จประพาสเมืองนี้อยู่เสมอ เช่น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จอมพลสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช จอมพลสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิจ

^{๒๐} มุลนิธิประไพ วิริยะพันธุ์. เรื่องเดิม. หน้า ๔.

^{๒๑} สุจิตต์ วงศ์เทศ. เรื่องเดิม. หน้า ๕๘-๖๒.

สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ ๕ พลเรือเอกกรมหลวงชุมพรเขต
อุดมศักดิ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระยาตำราญราชานุภาพ
เป็นต้น แม้แต่ในปัจจุบันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระบรม
โอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินมาอยู่เป็นประจำ ดังนั้นเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเมือง
สมุทรสงครามที่ได้รับการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษร จึงมักเกี่ยวพันกับพระราชวงศ์ และเรื่องราว
ของท้องถิ่นพื้นบ้านพื้นเมืองในสมัยก่อน ได้รับการถ่ายทอดเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องหรือ
เป็นทางผ่านในการเสด็จประพาสและประทับแรมของเจ้านายเหล่านี้เช่นมีการบันทึกเรื่องราวของ
เมืองสมุทรสงครามไว้คราวที่ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสเสด็จ
ตรวจการณ์คณะสงฆ์มณฑลราชบุรีในปี พ.ศ. ๒๔๕๘^{๒๒} ความว่า

“...วัดในเมืองนี้ มีของปลูกสร้างบริบูรณ์หลายวัดที่ใหญ่และงดงามก็มีสื่อ
ความเจริญของบ้านเมืองนี้มาก่อน เสียแต่มีติดๆกันไปเกินพอดี ในบัดนี้วัดที่
รุ่งโรยไปก็มี ที่ยังเจริญรุ่งเรืองก็มี...คนเมืองนี้เทียบกับคนเมืองอื่น โดยมากจัด
ว่าบริบูรณ์กว่ามากวัดในเมืองนี้รวมทั้งหมดมี ๑๐๘ วัด วัดในอำเภอเมือง ๓๖
วัด ในอำเภออัมพวา ๔๕ วัด ในอำเภอบางคนที ๒๗ วัด จำนวนพระสงฆ์
วัดหนึ่งอย่างมากถึง ๖๐ รูปก็มี ๓๐ รูปเป็นกลาง อย่างน้อยไม่ต่ำกว่า ๑๐ รูป
อยู่ข้างบริบูรณ์ ไม่อึดอัดด้วยปัจจัย...ราษฎรในพื้นที่นี้ทราบว่ามีราว ๖๐,๐๐๐
เศษ เป็นคนไทยมากกว่าจำพวกอื่น ราษฎรที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้ทะเล
โดยมากหาเลี้ยงชีพด้วยการประมง ทำนาเกลือ เย็บจากและตัดพื้นชาย
นอกนั้นทำสวน มีหมากมะพร้าว เป็นต้น ทำไร่ ปลูกผักกับทำนาปึก ทำเล
ที่ดินเป็นสวนมากกว่าเป็นนา หมากและมะพร้าวเป็นอุดมกว่าอย่างอื่น การหา
เลี้ยงชีพของราษฎรทุกอย่างไม่ฝืดเคือง...”

ด้วยความอุดมสมบูรณ์เช่นนี้ แมกลองหรือสมุทรสงครามจึงเป็นแหล่งของสินค้า
ที่สำคัญที่ป้อนเข้าสู่เมืองหลวงในยุคต้นรัตนโกสินทร์มีบันทึกเกี่ยวกับการทำสวนว่า สมุทรสงคราม
เป็น ๑ ใน ๑๐ เมืองที่อยู่ในเขตที่ต้องเสียอากรสวนใหญ่ พอมาถึงรัชกาลที่ ๖ มีการบันทึก การอาชีพ
และสินค้าสำคัญของมณฑลราชบุรีไว้ใน “สมุดราชบุรี” ระบุว่า

^{๒๒} มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์. สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส
เสด็จตรวจการณ์คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๕๕-๒๔๖๐. ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพพระพรหมมุนี,
ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส. ๑๐ มิถุนายน ๒๕๓๗. หน้า ๑๐.

... การทำไร่และสวนมีทั่วไปทุกจังหวัด ส่วนใหญ่ที่มีชื่อเสียงปรากฏ คือ สวนหมากและมะพร้าวในท้องที่จังหวัดสมุทรสงครามและจังหวัดราชบุรี ส่วนไร่สมปัตรก็มีมากใน ๒ จังหวัดนี้ คือ ไร่พริก หอม กระเทียม ยาสูบ ยาจืด... บรรดามะพร้าวที่ซื้อขายกันที่ตลาดปากคลองบางกอกใหญ่ และยาจืดที่ซื้อขายกันที่ตลาดคลองสะพานหัน ตลอดจนพริก หอม กระเทียม ที่ซื้อขายกันในตลาดกรุงเทพฯ ก็ล้วนมาจากมณฑลราชบุรีทั้งสิ้น^{๒๓}

เรื่องราวของดินแดนในแถบนี้ยังปรากฏในนิราศอีกหลายชิ้น อาทิ นิราศท่าดินแดง นิราศนรินทร์ นิราศเมืองเพชร นิราศพระแท่นดงรัง เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงสภาพสังคม วัฒนธรรมของห้วยอ้อมย่านชุมชน และสภาพแวดล้อมท้องถิ่นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นที่มีการเดินทางผ่านโดยแม่น้ำลำคลอง โดยเฉพาะ “คลองแม่กลองหรือคลองสุนัขหอน” นั้นเป็นเส้นทางเชื่อมระหว่างแม่น้ำท่าจีนกับแม่น้ำแม่กลอง เพื่อเดินทางต่อไปยังดินแดนในแถบอื่นๆ จึงได้รับการกล่าวถึงในนิราศทุกเรื่อง

๒.๑ ลักษณะภูมิประเทศและสภาพแวดล้อมของชุมชน

พัฒนาการของชุมชนที่ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพภูมิประเทศ ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ตอนล่างและที่ราบลุ่มชายฝั่งทะเล โดยมีเขตชายฝั่งทะเลยาวประมาณ ๒๓ กิโลเมตร สภาพของดินเป็นดินเหนียวปนทราย ไม่มีภูเขาหรือเกาะ ลักษณะดินโดยทั่วไปอ่อนตัวได้ง่ายและมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การกสิกรรม เดิมเคยมีป่าไม้โกงกาง ไม้เสมตามชายฝั่งทะเล และมีป่าจากตามชายฝั่งแม่น้ำ มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านตอนกลางของพื้นที่ตามแนวเหนือ-ใต้ ผ่านอำเภอบางคนที อำเภออัมพวา และไหลลงสู่ทะเลบริเวณอำเภอเมืองสมุทรสงคราม แม่น้ำแบ่งพื้นที่จังหวัดออกเป็น ๒ ส่วน คือ พื้นที่ทางด้านฝั่งทะเลตะวันออก และพื้นที่ทางด้านฝั่งตะวันตก พื้นที่ทางด้านฝั่งตะวันออกสูงกว่าบริเวณพื้นที่ทางด้านฝั่งตะวันตกเล็กน้อย โดยมีระดับพื้นสูงสุดประมาณ ๕ เมตร และ ๖ เมตรตามลำดับ จากระดับน้ำทะเลปานกลาง^{๒๔} นอกจากแม่น้ำแม่กลองแล้วยังมีแม่น้ำอ้อม และคลองต่างๆ จำนวนมากแยกจากแม่น้ำแม่กลองกว่า ๓๐๐ คลอง กระจายอยู่ทั่วพื้นที่ เช่น คลองแม่กลอง คลองบางนกแขวก คลองบางน้อย คลองดำเนินสะดวก เป็นต้น

^{๒๓} ศาลารัฐบาลมณฑลราชบุรี. สมุทรราชบุรี. ม.ป.ท, ม.ป.พ, ม.ป.ป.

^{๒๔} กรมส่งเสริมคุณภาพและสิ่งแวดล้อม, กองส่งเสริมและเผยแพร่. ความรู้สิ่งแวดล้อม.

(กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมคุณภาพและสิ่งแวดล้อม. หน้า ๑).

สภาพของลำคลองที่มากมายเช่นนี้ทำให้เกิดความสะดวกในด้านการคมนาคมทางน้ำ และการประกอบอาชีพของชุมชน พื้นที่ในเขตจังหวัดสมุทรสงคราม มีสภาพน้ำแตกต่างกัน โดยแม่กลองถูกเรียกขานว่า เมืองสามน้ำ^{๒๔} คือ มีน้ำจืดแถบอำเภอบางคนที น้ำกร่อยแถบอำเภอมัมพวาและอำเภอเมืองดอนบม และมีน้ำเค็มบริเวณอำเภอเมืองตอนกลางและตอนล่าง เนื่องจากเป็นจังหวัดที่อยู่ติดทะเลตรงส่วนล่างสุดของอ่าวไทย

เพื่อให้เข้าใจถึงรากเหง้าของบรรพชนแห่งนี้ก็ต้องเข้าใจถึงระบบธรรมชาติที่ก่อให้เกิดข้อดีและข้อจำกัดเชื่อมโยงถึงการนำมาหากินชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนเมืองแม่กลอง ในอดีตชาวแม่กลองทำสวนผลไม้ ทำสวนเตียน ทางดอนบมเพราะน้ำจืด แต่ต้องขุดลอกลำกระโดง เพื่อเพิ่มเนื้อที่สำหรับแบ่งน้ำออกไป ลักษณะเดียวกับระบบป้องกันน้ำท่วมที่ใช้พื้นที่แก้มลิงของโครงการพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช การขุดลอกยังเพิ่มเนื้อที่ดินสำหรับใช้ทำคันล้อมสวนไว้ ที่เรียกว่า รอบขندقสวน เพื่อต้านกระแสน้ำในฤดูน้ำเหนือที่ไหลหลากลงมา ซึ่งในอดีตยังไม่มีการสร้างเขื่อนกันแม่น้ำแม่กลองในตอนต้นแม่น้ำแต่อย่างใด

ในส่วนพื้นที่ตอนกลางจะทำสวนมะพร้าวผล และทำน้ำตาลมะพร้าวเพราะน้ำกร่อย หรือมีสภาพน้ำที่เรียกว่า น้ำลึกลับลึกเค็ม มะพร้าวจะให้น้ำตาลจำนวนมาก และสวนมะพร้าวพื้นที่ตอนกลางและตอนล่างจะไม่ตั้งคันล้อมเพราะน้ำเหนือจะท่วมพื้นที่ส่วนนี้เป็นเวลาไม่นาน สำหรับพื้นที่ทางตอนล่างที่อยู่ใกล้กับทะเลสภาพน้ำเป็นน้ำเค็มจะมีการทำนาเกลือ ปลูกป่าโกงกางใช้สำหรับเผาถ่าน การทำนากุ้งและการทำประมงทะเล

สภาพภูมิประเทศที่ถูกปรับเปลี่ยนโดยระบบจากธรรมชาติ มนุษย์จึงสร้างระบบภูมิปัญญาของตนเองขึ้นมาเพื่อปรับวิถีชีวิตที่อยู่รอด กล่าวคือ สภาพของแม่น้ำแม่กลองที่อยู่ติดทะเล และปากแม่น้ำมีสันดอนขนาดใหญ่ หลายดอน ทำให้ระดับน้ำในแม่น้ำเกิดน้ำขึ้น น้ำลงปริมาณสูงเกือบเมตร และ ขึ้นลงวันละสองครั้ง น้ำจะขึ้นลงจำนวนมากในช่วงที่เรียกว่า น้ำเกิด คือระหว่างข้างขึ้นหรือข้างแรม ๑๒ ค่ำ ไปจนถึง ๕ ค่ำ และปริมาณน้ำจะขึ้นลงจำนวนน้อย ในช่วงที่เรียกว่า น้ำตาย คือระหว่างข้างขึ้นหรือข้างแรม ๖ ค่ำ ไปจนถึง ๑๑ ค่ำ การเกิดน้ำขึ้นน้ำลงในวันเดียวกัน ระดับน้ำหรือปริมาณของน้ำจะขึ้นลงไม่เท่ากัน สาเหตุเพราะมีปัจจัยอื่นคือ อุณหภูมิ กระแสลมของฤดูกาล เช่น ในช่วงปลายเดือนกันยายน กับเดือนตุลาคม อันเป็นช่วงรอยต่อระหว่างฤดูฝนกับฤดูหนาว ปริมาณน้ำทะเลที่เรียกว่า น้ำขึ้น คือน้ำทะเลที่ขึ้นตอนเย็นจะมี

^{๒๔} สุรจิต ชีรเวทย์. “น้ำและลม.” ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายสมศักดิ์ ชัยขวลิต . (เพชรบุรี: บริษัทเพชรภูมิการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๒) หน้า ๘๑.

ปริมาณขึ้นสูงเท่าๆ กับ น้ำเช้า คือน้ำทะเลที่ขึ้นตอนเช้า ส่วนในเดือนมิถุนายนถึงเดือนสิงหาคม ปริมาณน้ำที่ขึ้นตอนกลางคืนเรียกว่า น้ำกลางคืน จะมีปริมาณมากกว่าน้ำที่ขึ้นในตอนกลางวัน ที่เรียกว่า น้ำกลางวัน ชาวนาุ้งจะดันน้ำกลางคืนเข้านาเป็นหลัก แต่เมื่อฤดูหนาว น้ำเช้า จะมีมากกว่า น้ำเย็น ชาวนาุ้ง จะดันน้ำเช้าเข้านาเป็นหลัก

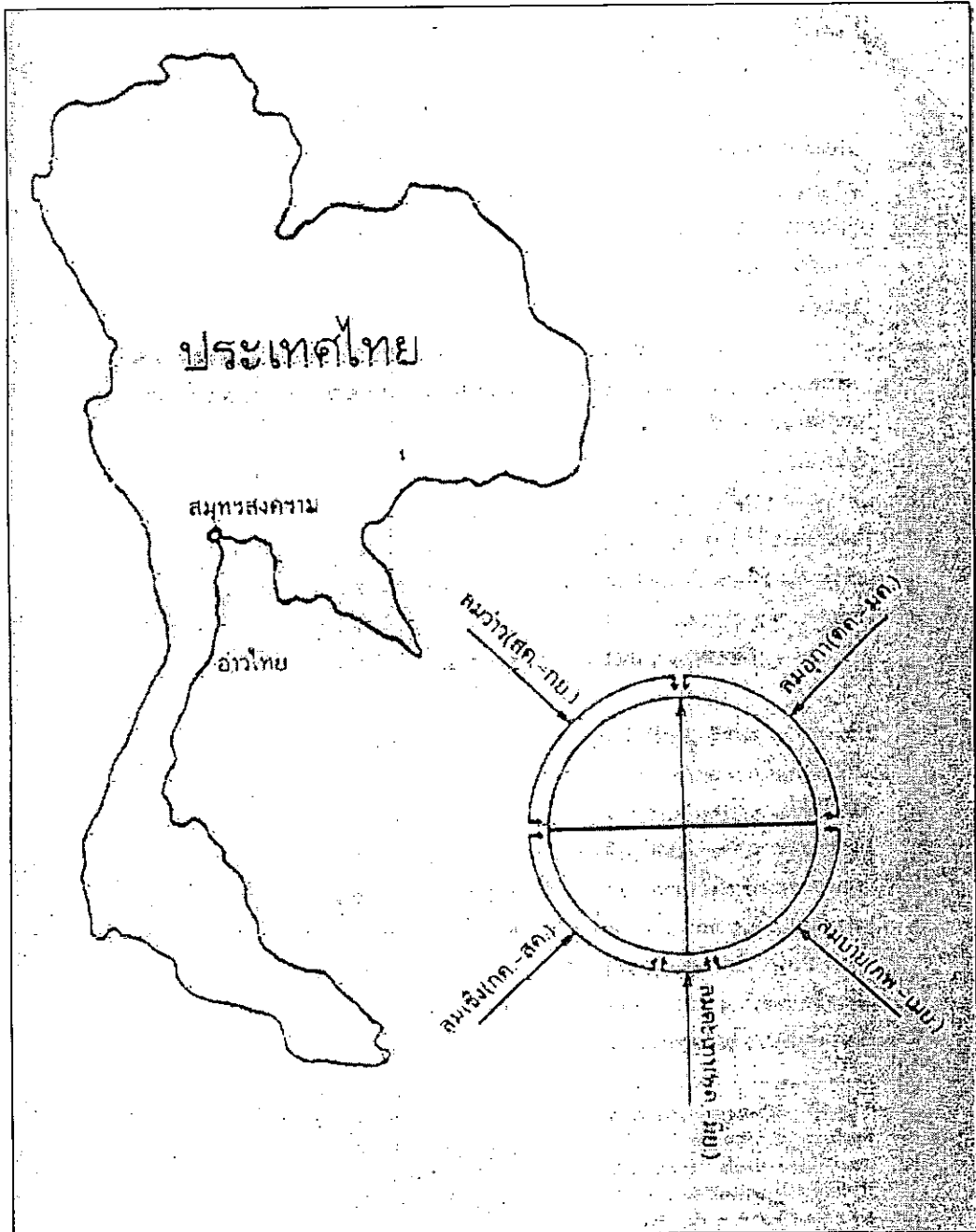
น้ำที่มีปริมาณมากและมีกระแสน้ำไหล ถือว่าเป็นน้ำทะเลที่ดี ชาวประมงที่ทำไ้จะรอ เวลาออกทะเลในช่วงเย็น ซึ่งภาษาพื้นบ้านเรียกว่า น้ำขอดตะวันตก เป็นเวลาที่ปลาทุเข้าไ้จะ จำนวนมาก และเวลาของน้ำจะเคลื่อนไปตามสภาพฤดูกาลที่เปลี่ยนแปลง

นอกจากสภาพน้ำขึ้นน้ำลงแล้ว สิ่งที่จะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของชาวบ้านอีกอย่าง คือ ฤดูของลมประจำท้องถิ่นเมืองแม่กลอง (ภาพที่ ๕) ในระหว่างเดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายน จะเป็นลมที่พัดเข้าทางตะวันตกเฉียงเหนือ เรียกว่า ลมว่าว ส่วนฤดูหนาวประมาณเดือนตุลาคม ถึงเดือนมกราคม กระแสลมจะเปลี่ยนไปพัดเข้าทางทิศเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ เรียกว่า ลมอุกา ซึ่งช่วงเวลานี้ปลาทุจะสะสมอาหารและไขมัน รวมทั้งมีไข่ ปลาและปูจะมีรสชาติอร่อย แต่การออกเรือของชาวประมงอาจจะทำได้ยากเพราะลมอุกา พัดแรง น้ำทะเลมีคลื่นใหญ่ ส่วนลมบ่าย คือ ลมที่พัดเข้าทางตะวันออกในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน เป็นลมที่พัด เข้าสู่อ่าวแม่กลอง ชาว นาุ้งจะได้อาหารตามธรรมชาติที่พัดเข้ามาเลี้ยงกุ้ง และชาวนาุ้งจะไม่ พักนาในช่วงฤดูนี้ ส่วนปลาทุจะวางไข่ตั้งแต่พื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ลงไปจนถึงจังหวัด สุราษฎร์ธานีและจังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งทางราชการจะปิดช่องและอ่าวต่าง ๆ ในฤดูปลาทุ วางไข่ คือตั้งแต่วันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ถึงวันที่ ๑๕ พฤษภาคม ของทุกปี ส่วน ลมตะเภา จะเป็น ลมที่พัดเข้าทางทิศใต้ในเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ชาวนาุ้งจะได้ผลิต สูง เพราะเป็นลมที่พัดเข้าหาอ่าวช่วยพัดพาอาหารตามธรรมชาติเข้ามา สำหรับ ลมเชิง เป็นลมที่ พัดเข้าทางทิศตะวันตกเฉียงใต้และตะวันตกในเดือน กรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม กระแสลม ดังกล่าวจะหมุนเวียนตลอดทั้งปี

แต่สภาพธรรมชาติไม่ว่าฤดูกาล หรือข้างขึ้นข้างแรมต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น ลมและน้ำ ก็อาจคลาดเคลื่อนได้ ซึ่งปกติน้ำทะเลจะขึ้นลงเลื่อนช้าไปประมาณวันละครึ่งชั่วโมง แต่หากใน ทะเลมีกระแสลมพัดแรงจัด ปริมาณน้ำและห้วงเวลาก็จะอาจเปลี่ยนแปลงได้

ชุมชนชาวแม่กลองเข้าใจสภาพธรรมชาติและภูมิประเทศของบ้านเมืองเป็นอย่างดี จึง ปรับตัวอาศัยพื้นดินแห่งนี้มีความสุข มีการขุดร่องสวน ลำกระโดง แพรก ลำราง ซอยเป็น คาขายทั้งจังหวัด เพื่อทำสวนผลไม้ สวนเตียน สวนมะพร้าว ดังนั้นคลองและลำกระโดงจึงเป็น สิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับคนแม่กลอง หลักการคิดในเรื่องน้ำและกระแสลมอยู่บนพื้นฐานการใช้

ปฏิทินแบบจันทรคติ แทนการดูปฏิทินแบบสุริยคติของคนเมืองซึ่งใช้ไม่ได้บอกอะไรนอกจาก วันหยุดของทางราชการ

ภาพที่ ๕ แผนผังแสดงทิศทางและฤดูของลมประจำท้องถิ่น

ที่มา : สุรจิต ชีรเวทย์. ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายสมศักดิ์ ชัยสวัสดิ์.

(เพชรบุรี: บริษัทเพชรภูมิการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๒) หน้า ๘๓.

๒.๒ ลักษณะวิถีชีวิตและการทำมาหากิน

ลักษณะสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่และอาชีพของชุมชนขึ้น เฉพาะอาชีพที่สำคัญและเชื่อมโยงสภาพสังคมของชุมชน ได้แก่

การทำน้ำตาลมะพร้าวของชาวแม่กลอง ในอดีตเรียกว่า น้ำตาลบางช้าง ซึ่งแต่เดิมพื้นที่ที่เป็นบ้านสวนติดแม่น้ำแม่กลอง ตั้งแต่ติดต่อดำเนินสะดวกลงมาจนถึงบางคนที่และอัมพวา คนต่างถิ่นจะเรียกขานนี้ว่าบางช้าง สินค้าจากบางช้างมีชื่อเสียงในเรื่องน้ำตาลมะพร้าว พริกหอม กระเทียม หมากรุก พลุ ผัก ใบบายจืด เป็นต้น มีคลองและลำกระโดง เชื่อมต่อกันทะลุถึงกัน และมีย่านการค้าเป็นชุมชนชาวน้ำริมแม่น้ำ และคลอง ลักษณะชุมชนแบบนี้ยังมีให้เห็นในปัจจุบัน เช่น คลองอัมพวา คลองบางกอกน้อย คลองบางนกแขวก เป็นต้น

สภาพพื้นที่สำหรับปลูกมะพร้าว จะมีการขุดลำกระโดง ร่องสวน การขอยร่องสวน เพื่อให้ระบบน้ำเชื่อมโยงถึงกัน ให้มีสภาพเคลื่อนไหวของน้ำ เพราะมะพร้าวน้ำตาลชอบน้ำลึกจืดลึกเต็ม หรือสองน้ำ คือหัวน้ำขึ้นเป็นน้ำจืด น้ำทะเลจากปากอ่าวแม่กลองจะดันน้ำจืดจากป่าเมืองกาญจนบุรีกลับไปสู่คลองและลำกระโดงต่าง ๆ เข้าสู่ร่องสวน เมื่อจะตักน้ำใช้จึงต้องรีบตักเมื่อน้ำขึ้น เพราะช่วงกลางและปลายน้ำจะเป็นน้ำเต็ม ดังนั้นท่าเลขของสวนมะพร้าวน้ำตาลต้องสอดคล้องกับระบบการเคลื่อนไหวของน้ำและไม่อยู่ในที่ดอน นอกจากนั้นการจัดรูปสวนเป็นชนิดชาวสวนยังต้องพึ่งพาอาศัยกัน เช่น ทางน้ำหรือลำกระโดงต้องเชื่อมต่อเนื่องกัน ปิดกันไม่ได้ แม้จะมีถนนคันระหว่างชนิดก็ต้องวางสะพานหรือเดินติดต่อกันได้ทุกสวน และการลอกดินหรือไถดินจะแบ่งกันทำคนละกึ่งกลางลำกระโดง หรือผลัดเปลี่ยนคนละปี คนที่ทำน้ำตาลมะพร้าวต้องเป็นคนขยัน เพราะชาวสวนจะใช้เวลาเกือบทั้งวันกับการขึ้นต้นมะพร้าวเพื่อเอาน้ำตาลจากวง^{๒๖} วันละ ๒ รอบ ในช่วงเช้าและเย็น ส่วนเวลาว่างระหว่างนี้ คือการเคี้ยวน้ำตาล การทำความสะอาดเครื่องมืออุปกรณ์ และการหาพื้นมาใช้เคี้ยวน้ำตาล ลักษณะอาชีพของชาวสวนน้ำตาลมะพร้าว ต้องอาศัยพึ่งพากัน จึงสร้างชุมชนที่สามัคคี สร้างสังคมที่เกื้อกูลต่อกันในผลประโยชน์ของธรรมชาติ รวมถึงการดูแลรักษาระบบนิเวศทางธรรมชาติให้ดำรงอยู่กับชุมชนตลอดไป

ปัจจุบันการผลิตน้ำตาลมะพร้าว ได้มีการแปรรูปน้ำตาลมะพร้าว ซึ่งยังไม่ได้เคี้ยว นำมาผ่านกระบวนการฆ่าเชื้อโรคในระบบสเตอริไลส์ เป็นน้ำตาลสดเชิงอุตสาหกรรม ทั้งผลิตบรรจุขวดและบรรจุกระป๋องออกจำหน่าย

^{๒๖} วง หมายถึง จั่นหรือคอกของต้นมะพร้าวที่ยังเป็นคอกตูม

ชาวสมุทรสงครามมีวิถีชีวิตที่ค่อนข้างเรียบง่าย ขึ้นอยู่กับธรรมชาติของผืนดินอันอุดมสมบูรณ์และมีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่าน ชาวสมุทรสงครามส่วนใหญ่จึงมีวิถีชีวิตและการทำมาหากินอยู่กับการเกษตรกรรมเป็นหลัก นอกจากการประมง การค้าและอื่นๆ ในอดีตพื้นที่นับแสนไร่แถบลุ่มแม่น้ำแม่กลองในเขตจังหวัดสมุทรสงครามนี้ คือ สวนมะพร้าวแทบทั้งสิ้น อาชีพทำน้ำตาลมะพร้าวนับเป็นอุตสาหกรรมพื้นบ้านที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนแถบลุ่มแม่น้ำแม่กลองมานับชั่วอายุคน ในระยะหลังชาวสวนหันไปปลูกไม้ผลเศรษฐกิจอื่นๆ ร่วมด้วย ทำให้อาณาบริเวณของพื้นที่จังหวัดสมุทรสงครามยังคงร่มรื่นไปด้วยสวนไม้ผล

๒.๓ แหล่งวัฒนธรรมของชุมชน

สิ่งที่ชาวแม่กลองถือเป็นความภาคภูมิใจประการหนึ่งคือ การเป็นดินแดนที่ให้กำเนิดศิลปินผู้มีความโดดเด่นด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในงานศิลปะแขนงต่างๆ มาตลอดทุกยุคทุกสมัย อาทิเช่น ด้านดนตรีไทย การขับร้อง หุ่นกระบอก จิตรกรรม โดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ ๔- ๖ นั้น เรื่องของคนตรีมีความรุ่งเรืองมากในหลายจังหวัดของภาคตะวันตก รวมทั้งจังหวัดสมุทรสงครามด้วย นักดนตรีหลายคนมีเชื้อสายชาวบางช้าง อำเภอบางแพ ได้แก่ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร.อุทิศ นาคสวัสดิ์) ครูเอื้อ สุนทรสนาน ในสมัยก่อนมีการประชันปีพาทย์กันบ่อยครั้ง ทำให้มีนักประพันธ์เพลงเกิดขึ้นหลายคน รวมทั้งทำให้เกิดการพัฒนาดนตรีไทยตามมาอย่างมาก^{๒๖} นอกจากนี้ จังหวัดสมุทรสงครามยังเป็นต้นกำเนิดของการเล่นหุ่นกระบอกของภูมิภาคตะวันตกด้วย ปัจจุบันยังคงมีการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะอยู่ ได้แก่ การแกะลายมะพร้าวขอ การเขียนลายเครื่องเบญจรงค์ เป็นต้น

นอกเหนือจากผลงานที่บุคคลเหล่านี้ได้สร้างสรรค์ขึ้นในสังคมบ้านเมืองแล้ว สิ่งหนึ่งก็ตามมาก็คือ การทำให้เมืองแม่กลองกลายเป็นย่านวัฒนธรรมที่เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของผู้คนโดยทั่วไป เพราะจากประวัติศาสตร์ความเป็นมา ซึ่งให้เห็นว่าชีวิตวัฒนธรรมของผู้คนในแถบนี้มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีการผสมกลมกลืนของวัฒนธรรมหลากหลาย ทั้งไทย จีน มอญ เขมร ในแง่ของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ดินแดนแถบนี้มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มคนในพื้นที่ข้างเคียงโดยเส้นทางแม่น้ำท่าจีน มีการสังสรรค์กันทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเนื่องจากลักษณะของพื้นที่ที่มีทั้งส่วนที่เป็นระบบนิเวศบก และส่วนที่ติดต่อกับชายฝั่งทะเลทำให้เกิดบริเวณของท้องถิ่นที่มีการทำมาหากินแตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมของพื้นที่ ทั้งยังเป็น

^{๒๖} พูนพิศ อมาตยกุล. วัฒนธรรมไทยในแม่กลอง. (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๑)

เงื่อนไขกำหนดชีวิตวัฒนธรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้านที่แตกต่างกันของชุมชนชาวสวน ชาวนา และชาวประมง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องประเพณี เครื่องมือทำมาหากิน อาหารการกิน เป็นต้น ดังในกรณีของชาวบ้านอีสาร ชุมชนปลายสุดของแผ่นดินในเขตอำเภออัมพวา จากลักษณะของพื้นที่อันเป็นทางปิด รวมทั้งปัญหาทางสภาพของดินและน้ำ เป็นผลให้เกิดความแน่นแฟ้นของผู้คนในชุมชน รวมทั้งการปรับตัวตามเงื่อนไขธรรมชาติของพื้นที่ในเขตน้ำกร่อยจึงเป็นที่มาของภูมิปัญญาพื้นบ้านหลายอย่าง อาทิ การประดิษฐ์เครื่องมือจับสัตว์น้ำนานาชนิด เช่น แห อวน แร้วปู สวิง กระดานรุนหอย การทำอาหารจากพืชและสัตว์ในท้องถิ่น เช่น ยำชะคราม ขนมลูกแสม เป็นต้น^{๒๔} ส่วนพื้นที่ทางตอนกลางที่ถัดเข้ามาก็มีพัฒนาการของชุมชนริมน้ำที่มีอาชีพการทำสวนผลไม้และการทำมะพร้าวน้ำตาลมาช้านาน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ รวมถึงการเกิดขึ้นของย่านการค้าขายริมน้ำหรือตลาดน้ำ เป็นต้น

๒.๔ ความเชื่อและศรัทธาของชุมชน

สิ่งที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนี้อีกประการหนึ่ง คือ ศาสนสถาน ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงศรัทธาและความเชื่อในศาสนา ทั้งพุทธ อิสลาม คริสต์ และการนับถือเจ้าตามระบบความเชื่อของจีน โดยเฉพาะความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา และความเคารพนับถือในพระภิกษุสงฆ์ จึงทำให้ชาวบ้านในแถบนี้รวมทั้งเจ้านายที่เสด็จมายังเมืองนี้ในอดีตได้บริจาคที่ดินและทรัพย์สินเพื่อสร้างวัดจำนวนมาก ปัจจุบันมีวัดทั้งสิ้นถึง ๑๐๗ วัด รวมทั้งมีวัดที่ร้างไป ๑๖ วัด ศรัทธาและความเชื่อนี้ยังรวมไปถึงความเลื่อมใสในพุทธานุภาพของเครื่องรางของขลังของเกจิอาจารย์ในหลาย ๆ วัด แม้ว่าพระสงฆ์เหล่านั้นจะมรณภาพไปแล้วก็ตาม วัดที่มีชื่อเสียงและเป็นวัดคู่เมืองสมุทรสงครามก็คือ วัดบ้านแหลม หรือวัดเพชรสมุทรวรวิหาร ซึ่งประดิษฐาน “หลวงพ่อบ้านแหลม” อันเป็นพระพุทธรูปที่เป็นที่เคารพศรัทธาในหมู่พุทธศาสนิกชนจำนวนมาก

นอกจากบ่งบอกถึงความศรัทธาแล้ว วัดหลายวัดยังบ่งบอกถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของดินแดนในแถบนี้ โดยเฉพาะที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพระราชวงศ์ตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ เช่น วัดอัมพวันเจติยาราม ซึ่งเป็นพระอารามหลวงตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ เป็นต้นมา และได้รับการทูลบำรุงหรือบูรณปฏิสังขรณ์มาทุกรัชกาล จนมาถึงพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบันทรงโปรดเกล้าให้มีการสร้างพระบรมรูปรัชกาลที่ ๒ ไว้เป็นพระบรมราชานุสรณ์ในปี พ.ศ.๒๕๐๕

^{๒๔} มุลนิธิประไพ วิริยะพันธุ์. เรื่องเดิม. หน้า ๔.

การสร้างวัดจำนวนมากดังกล่าว ชี้ให้เห็นว่า ในอดีตวัดมีความหมายต่อการดำรงอยู่ของสังคมไทยเป็นอย่างมาก การสร้างวัดนั้นเป็นการแสดงออกถึงศรัทธาอันแรงกล้าในพุทธศาสนา จนยอมสละทรัพย์สมบัติหรือที่ดินในการสร้าง สุจิตต์ วงษ์เทศ^{๒๕} อธิบายว่า “การสร้างวัดเท่ากับการปรับระดับคนในสังคมให้อยู่ในสภาพที่เสมอภาค (egalitarian) เพราะความมั่งคั่งส่วนบุคคลไปสะสมไว้ที่วัด ไม่ทำให้แลเห็นว่าฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวคนใดคนหนึ่งสูงกว่าคนอื่นที่เป็นเพื่อนบ้าน ผู้สร้างวัดได้รับการยกย่องว่ามีเกียรติภูมิ วัดให้ความมั่นคงในทางจิตใจและเสริมสร้างความผูกพันทางสังคมทั้งในชุมชน ละแวกชุมชนและที่ห่างไกลออกไป เพราะวัดเป็นศูนย์กลางของการมาทำบุญและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของคนในชุมชนเดียวกัน รวมถึงเป็นที่สาธารณะสำหรับการบันเทิงและหย่อนใจสำหรับคนทั่วไปทำให้ผู้คนมีโอกาสมาพบปะสังสรรค์กันทั้งคนมั่งมีและคนจน ไม่เลือกเว้น วัดจึงเป็นศูนย์รวมในทางจิตใจของคนทุกระดับในชุมชนและสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน ดังที่สะท้อนให้เห็นจากการที่วัดจำนวนมากมักมีชื่อเดียวกันกับชื่อของหมู่บ้านหรือตำบล และคนในชุมชนนั้นเรียกตนเองว่าเป็นคนของบ้านนั้นตำบลนั้น”

นอกจากนี้การที่พระมหากษัตริย์ เจ้านาย ขุนนาง ข้าราชการสร้างวัด ปฏิสังขรณ์ หรือเสด็จเยี่ยมวัดใดนั้น บ่อมสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ในทางการเมืองและวัฒนธรรมระหว่างรัฐส่วนกลางกับชุมชนท้องถิ่น ถือเป็นการทำบุญกุศลที่ทั้งสองฝ่ายได้พบปะสังสรรค์กันและยังเป็นสถาบันที่จะสร้างความเป็นปึกแผ่นทางสังคมและวัฒนธรรมในบ้านเมือง ประเพณีหลวงทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมจากส่วนกลางก็ผ่านมายังท้องถิ่นโดยวัดนั่นเอง ดังจะเห็นได้จากรูปแบบทางศิลปกรรมของวัดที่สร้างขึ้นตามประเพณีนิยมที่สืบทอดกันมา เป็นผลให้ลักษณะและโครงสร้างของวัดในท้องถิ่นมีรูปแบบคล้ายคลึงกัน ส่วนในด้านนามธรรมไม่ว่าจะเป็นความรู้ทั้งทางโลกหรือทางธรรมก็แพร่หลายจากศูนย์กลางมายังวัด ทำให้วัดเป็นสถานที่ทางการศึกษาของชุมชน เช่น กรณีที่รัชกาลที่ ๕ ทรงพระราชทานพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง ซึ่งทรงสร้างขึ้นในสมัยที่ได้ครองราชย์ครบ ๒๕ ปี ใน พ.ศ. ๒๔๑๖ แก้ววัดเหมืองใหม่ ในอำเภออัมพวา และกรณีที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสเสด็จตรวจการณคณะสงฆ์ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๕๕-๒๔ ได้เสด็จเยี่ยมวัดต่างๆ ในเขตจังหวัดสมุทรสงครามหลายวัด มีการบริจาครัพย์ส่วนพระองค์ถวายสมทบสร้างอุโบสถบ้าง มีการประทานของแจกแก่พระสงฆ์และราษฎรรวมทั้งให้ช่างในกรมธรรมการมาเป็นผู้ออกแบบอุโบสถของวัดเสด็จในอำเภออัมพวา ทำให้อุโบสถวัดนี้มีรูปทรงสวยงามมากกว่าวัดใด ๆ ในแม่น้ำอ้อม เป็นต้น

^{๒๕} สุจิตต์ วงษ์เทศ. เรื่องเดิม. หน้า ๑๓๒.

๒.๕ การพัฒนาและความเปลี่ยนแปลงของชุมชน

เดิมนั้นอาจกล่าวได้ว่า สมุทรสงครามเป็นเมืองปิด เพิ่งจะเริ่มเปิดตัวก็เมื่อครั้งมีการตัดถนนสายธนบุรี – ปากท่อ ในราวปี พ.ศ.๒๕๑๖ และด้วยความที่จังหวัดอยู่ไม่ห่างไกลจากกรุงเทพมหานครมากนัก จึงเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงจากการเติบโตทางเศรษฐกิจสังคมที่รุกคืบเข้ามาอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วง ๑๐ กว่าปีมานี้ อันเป็นยุครุ่งเรืองของการเลี้ยงกุ้งกุลาดำบริเวณพื้นที่ชายฝั่งทะเล และการเจริญเติบโตของภาคอุตสาหกรรมในจังหวัดรอบข้าง เช่น สมุทรสาคร ราชบุรี เพชรบุรี ดังจะเห็นได้ว่า ปัจจุบันแม้อาชีพการทำสวนจะเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านส่วนใหญ่ในจังหวัดแต่ก็เป็นที่ยอมรับกันว่าคนรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาสืบทอดทดแทนเป็นชาวสวนนั้นกำลังขาดตอนลง

ข้อมูลจากการวิเคราะห์ศักยภาพการลงทุนของจังหวัด^{๑๐} ตลอดจนการประเมินโอกาสข้อจำกัด จุดอ่อน จุดแข็งของสภาวะแวดล้อมและสภาพองค์กรในจังหวัด ซึ่งให้เห็นถึงศักยภาพและข้อจำกัดของการพัฒนาจังหวัด โดยเฉพาะในเชิงกายภาพของพื้นที่ เพราะทำเลที่ตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร อันเป็นศูนย์กลางการปกครองและธุรกิจการค้าและเป็นจุดที่เปรียบเสมือนประตูที่เปิดเชื่อมไปสู่ภาคใต้ การมีทรัพยากรดินและน้ำที่อุดมสมบูรณ์เหมาะกับการทำการเกษตรการมีระบบนิเวศที่หลากหลายทั้งระบบนิเวศบก ทะเล และน้ำกร่อย ทำให้เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์เรื่องพืชพันธุ์ อาหารการกิน เป็นต้น แต่หากพิจารณาในอีกด้านหนึ่ง ลักษณะทำเลที่ตั้งดังกล่าวผนวกกับการมีอาณาบริเวณที่ล้อมรอบไปด้วยจังหวัดที่มีการพัฒนาไปสู่ความเป็นเมืองอุตสาหกรรมสูงก็ทำให้จังหวัดประสบปัญหาการเคลื่อนย้ายแรงงานออกนอกพื้นที่ นอกจากนี้ทรัพยากรดินและน้ำที่ถือเป็นศักยภาพของจังหวัดนั้นก็มิสภาพเสื่อมโทรมลงตามลำดับ

อย่างไรก็ตาม ทิศทางการพัฒนาของจังหวัดนั้น ก็มักถูกกำหนดให้เป็นไปไปตามหลักการหรือแนวทางพัฒนากิจกรรมทางเศรษฐกิจหลายสาขาไปพร้อมๆ กัน ทั้งการเกษตร อุตสาหกรรม การพาณิชย์ การก่อสร้าง การท่องเที่ยวและบริการ^{๑๑} ซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างเห็นพ้องกันถึงความจำเป็นในการกำหนดเขตการใช้พื้นที่ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยว

^{๑๐} บริษัทบริการข้อมูลผู้จัดการ และสถาบันนโยบายศึกษา. แผนลงทุนจังหวัดสมุทรสงคราม. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., ม.ป.ป. หน้า ๑๘.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน. หน้าเดียวกัน.

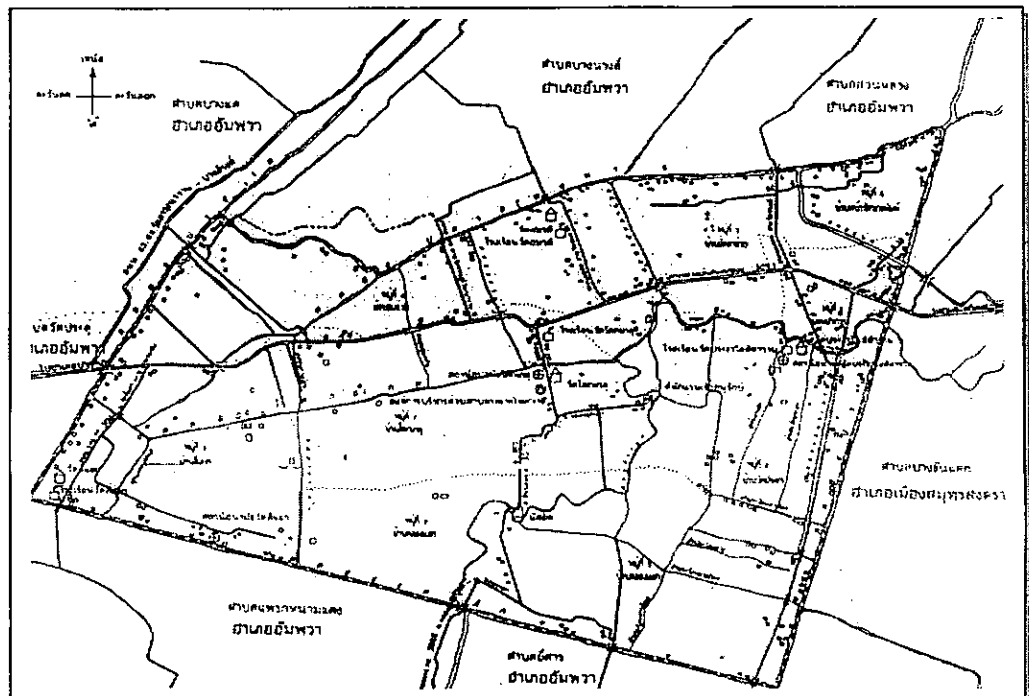

ข้อมูลพื้นฐานและประวัติความเป็นมาของชุมชนปลายโพงพาง

๑. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

ตำบลปลายโพงพางเป็นตำบล ๑ ใน ๑๒ ตำบลของอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม อยู่ห่างจากอำเภออัมพวา ประมาณ ๘ กิโลเมตรและห่างจากจังหวัดสมุทรสงคราม ๕ กิโลเมตร ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ ๗๐ กิโลเมตร มีพื้นที่ ๑๔.๗ ตารางกิโลเมตร หรือ ๘,๕๒๐ ไร่ พื้นที่โดยทั่วไปเป็นที่ราบลุ่มประกอบด้วยคลอง ๗ คลอง ๑๕ ลำกระโดง ๑ ลำราง ไหลผ่านทุกหมู่บ้าน ริม ๒ ฟังคลอง มีสภาพธรรมชาติสมบูรณ์ ซึ่งบริเวณนั้นเป็นจุดที่น้ำเค็มมาบรรจบกับน้ำจืด ทำให้น้ำในคลองบริเวณนั้นกลายเป็นน้ำกร่อย และมีดินไม้หลายชนิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ดินโคลงาง ดินลำพู เป็นที่อาศัยของหึ่งห้อย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติ บริเวณปลายโพงพาง จากสภาพภูมิประเทศเช่นนี้ ทำให้เกิดความสะดวกในด้านการคมนาคมทางน้ำ และพื้นที่เหมาะกับการทำอาชีพด้านเกษตรกรรม ตำบลปลายโพงพาง(ภาพที่ ๖) มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับตำบลบางนางลี่ ตำบลสวนหลวง และอำเภอเมือง
ทิศใต้	ติดต่อกับตำบลยี่สาร ตำบลแพรกหนามแดง และอำเภอเมือง
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับตำบลบางขันแตก อำเภอเมือง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับตำบลวัดประดู่ ตำบลบางแค และอำเภอเมือง

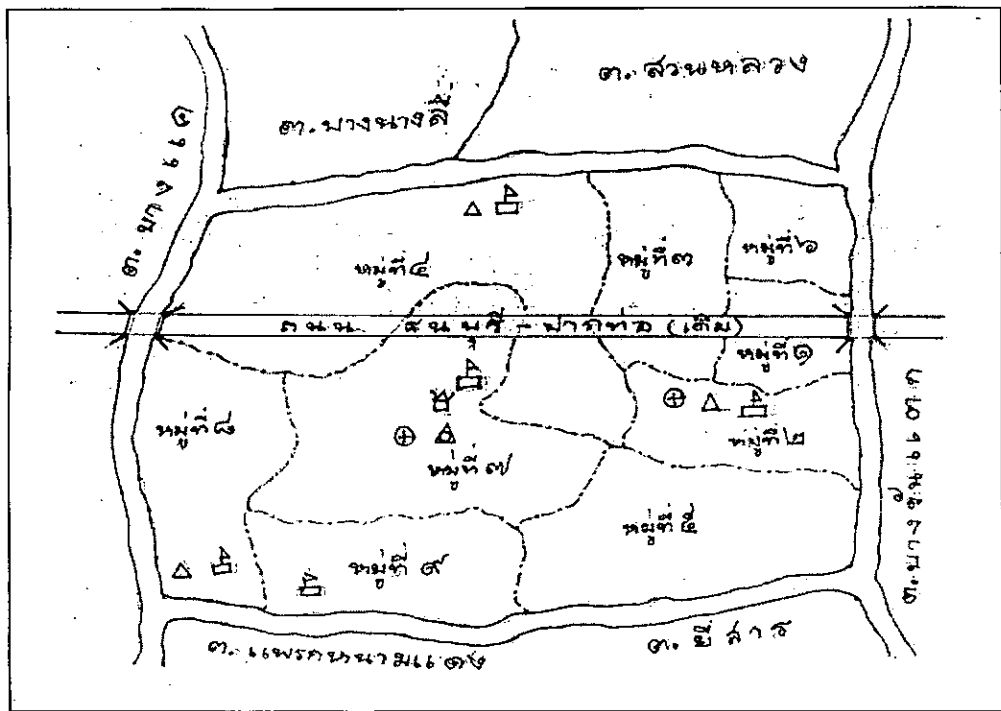

ภาพที่ ๖ แผนที่ตำบลปลายโพงพาง

ที่มา : เอกสารการบรรยายสรุปอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม (อัคราเนนา)

ตำบลปลายโพงพาง เป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) ชั้น ๔ มีรายได้ปี ๒๕๔๕ เป็นเงิน ๔,๕๘๑,๔๐๐ บาท เป็นรายได้ที่ อ.บ.ต. จัดเก็บเอง ๒๔๘,๕๕๐ บาท ส่วนที่เหลือเป็นเงินอุดหนุนและสนับสนุน แบ่งการปกครองออกเป็น ๕ หมู่บ้าน (ภาพที่ ๗) ดังนี้

หมู่ที่ ๑ บ้านปากวน	จำนวน	๑๔๒	ครัวเรือน
หมู่ที่ ๒ บ้านวัดประชา	จำนวน	๑๘๗	ครัวเรือน
หมู่ที่ ๓ บ้านลัดดาช่วย	จำนวน	๑๒๐	ครัวเรือน
หมู่ที่ ๔ บ้านวัดอมรดี	จำนวน	๓๔๓	ครัวเรือน
หมู่ที่ ๕ บ้านคลองขุดเล็ก	จำนวน	๑๐๗	ครัวเรือน
หมู่ที่ ๖ บ้านหน้าวัดนางพิมพ์	จำนวน	๒๖๐	ครัวเรือน
หมู่ที่ ๗ บ้านวัดโลกเกตุ	จำนวน	๒๖๐	ครัวเรือน
หมู่ที่ ๘ บ้านวัดสี่แยก	จำนวน	๑๐๒	ครัวเรือน
หมู่ที่ ๙ บ้านคลองแขก	จำนวน	๑๕๑	ครัวเรือน

ภาพที่ ๗ แผนที่การแบ่งการปกครองทั้ง ๕ หมู่บ้านของตำบลปลายโพงพาง

นับเป็นครัวเรือนทั้งหมด ๑,๗๑๒ ครัวเรือน มีประชากรรวม ๘,๕๒๑ คน เป็นหญิง ๔,๓๘๖ คน เป็นชาย ๔,๑๓๕ คน^๒ รายได้เฉลี่ย ๒๑,๐๐๐ บาท/ครอบครัว/ปี ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ การทำสวนมะพร้าว การทำสวนผลไม้ ลิ้นจี่ ส้มโอ กล้วย โดยมีพื้นที่ในการเกษตร ๖,๘๖๘ ไร่ จากพื้นที่ทั้งหมดของตำบลปลายโพงพาง พืชเศรษฐกิจที่สำคัญที่ผลิตจากการเกษตรได้แก่ มะพร้าวผล มะพร้าวตาล ส้มโอ^๓ คุณภาพชีวิตประชาชน ตำบลปลายโพงพาง ประจำปี ๒๕๔๒ จากการสำรวจข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ.) พบว่าคุณภาพชีวิตบรรลุเป้าหมาย ๒๓ ตัวชี้วัด จากจำนวนตัวชี้วัด ๓๕ ตัวชี้วัด มีโรงงานอุตสาหกรรม ๑๐ แห่ง สถานีบริการน้ำมัน/ก๊าซ จำนวน ๕ แห่ง สภาพทางสังคม มีโรงเรียนมัธยมศึกษา ๑ แห่ง โรงเรียนประถมศึกษา ๓ แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน / ห้องสมุดชุมชน ๘ แห่ง ประปาหมู่บ้าน ๘ แห่ง วัด/สำนักสงฆ์ ๔ แห่งและมัสยิด ๑ แห่ง สถานีอนามัยประจำตำบล/หมู่บ้าน ๓ แห่ง อัตรการมี/ใช้ห้องส้วมร้อยละ ๑๐๐ ด้านความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สิน มีสถานีตำรวจชุมชน ๑ แห่ง องค์การบริหารและองค์กรปฏิบัติที่จัดตั้งไว้ในตำบล ได้แก่ลูกเสือชาวบ้าน ๑ รุ่น องค์กรสตรีระดับตำบล ๑ คณะ องค์กรสตรีระดับหมู่บ้าน ๘ คณะ อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน(อสม.)กลุ่มเกษตรกรปลายโพงพาง ๑ กลุ่ม กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ๒ กลุ่ม กลุ่มอาชีพหัตถกรรมมะพร้าว ๑ กลุ่ม กลุ่มหัตถกรรมกะลามะพร้าว ก้านมะพร้าว ๑ กลุ่ม และองค์กรอาสาสมัครพิทักษ์สิ่งแวดล้อม ๑ รุ่น

๒. ประวัติความเป็นมาของชุมชนปลายโพงพาง

ประมินทร์ แสนประสิทธิ์^๔ ได้กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของชาวบ้านปลายโพงพางว่า ประมาณ ๒,๐๐๐ ปีก่อน พื้นที่ที่ตั้งอยู่บนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำแม่กลองทั้งหมด คงเป็นพื้นที่ทะเล เมืองสมุทรสงครามยังไม่เกิด ผลการสำรวจของนักโบราณคดีไม่พบ โบราณสถานที่มียุคก่อนสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงกล่าวได้ว่า จังหวัดสมุทรสงครามย้อนหลังประมาณ ๒๐๐ ปีต้นสมัยรัตนโกสินทร์

^๒ สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสงคราม. รายงานสถิติจำนวนประชากรและบ้าน รายงานจังหวัด รายงานอำเภอ และรายงานตำบล. (สมุทรสงคราม: ม.ป.พ., ๒๕๔๖) หน้า ๑๖.

^๓ สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม. รายงานข้อมูลการเกษตร ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. (สมุทรสงคราม: ม.ป.พ., ๒๕๔๑) หน้า ๒๕.

^๔ ประมินทร์ แสนประสิทธิ์. พิมพ์เขียวนายรัชช นุญพัค เรื่อง รูปแบบการจัดการหมู่บ้าน การท่องเที่ยวทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. (สมุทรสงคราม: ม.ป.พ., ๒๕๔๔) หน้า ๒๕-๒๘.

จังหวัดสมุทรสงครามยังรวมอยู่กับจังหวัดราชบุรี มีหลวงยกบัตรแห่งมณฑลราชบุรี เป็นผู้ดูแลความทุกข์สุขของประชาชน ปลายรัชกาลสมเด็จพระเจ้าตากสินแห่งกรุงธนบุรี หลวงยกบัตรได้ขออนางสาว “นาค” แต่งงาน บ้านนางสาวนาคอยู่ที่ตำบลบางช้าง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจุบัน คือ ที่ตั้งอุทยาน ร. ๒ อยู่ไม่ไกลจากตำบลปลายโพรงนางสาวนาคต่อมาได้รับสถาปนาเป็นสมเด็จพระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ ๑ ให้กำเนิดลูกชายที่ต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นพระราชโอรส และได้เถลิงราชสมบัติเป็นสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒

มีตำนานเล่าขานต่อๆ กันมาว่า หลวงยกบัตรฯ (รัชกาลที่ ๑) ได้เดินทางโดยเรือไปตามลำคลองต่างๆ ของแม่กลอง ซึ่งรวมถึงคลองต่างๆ ทั้ง ๘ ของตำบลปลายโพรงนางด้วย และมีการขุดขยายคลองต่างๆ ให้กว้างขึ้นในระยนี้เพื่อให้น้ำใส ไหลสะอาด เพียงพอแก่การดำรงชีพ การใช้เรือในการสัญจรไปมา การติดต่อระหว่างชาวบ้าน การขุดขยายคลองทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ทั้งผลไม้ สัตว์น้ำ ชาวบ้านถือว่าบุคคลนี้เป็นยุคแรกของตำบลปลายโพรงนาง

ต่อมาระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๔๘๐ เป็นยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม และการเพิ่มขึ้นของผู้คนที่อาศัยอยู่เดิมและอพยพมาจากต่างถิ่น ทำให้ตำบลปลายโพรงนางขยายตัวจนมีอาณาเขตติดต่อกับตำบลวัดประดู่ ตำบลบางนางลี่ ตำบลยี่สาร และแนวต่อของของตำบลวันดาว อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี มาจนถึงปัจจุบันนี้ มีการเล่าขานต่อๆ กันมาว่า ในช่วงปี พ.ศ. ๒๔๘๗- ๒๔๙๐ มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่งได้รวมตัวกันจัดตั้งเป็นหมู่บ้านที่ปลูกกอไผ่รายล้อมทั้งหมู่บ้าน ในตำบลวัดประดู่อาณาเขตติดต่อกับตำบลปลายโพรงนาง ปฏิบัติการของคนกลุ่มนี้มีลักษณะคล้ายกับผู้อพยพอยู่ในลักษณะที่เรียกว่า “โรบินฮู้ด” ซึ่งหมายถึงการที่คนต่างถิ่นเข้าไปอยู่ในสหรัฐอเมริกาอย่างแอบแฝงและกลมกลืนกันไปในที่สุด โดยคนกลุ่มนี้มีผู้นำชื่อว่า “นายแสวง” ภายหลังได้ชื่อว่า “เสือแสวง” ขุนโจรแห่งบ้านกอไผ่ เป็นคนรูปหล่อ ไม่มีเมีย อยู่ยงคงกระพัน ยังไม่ออกฟันไม้เข้า ภายในอาณาเขตหมู่บ้าน ชาย - หญิงกลางวันจะร่วมกันทำงาน ทำนา ทำไร่ อยู่ร่วมกันเหมือนหมู่บ้านทั่วไป แต่กลางคืนผู้ชายจะออกจากหมู่บ้านไปกันเป็นกลุ่ม หัวหน้ากลุ่มจะไปขอเงินจากคหบดีและผู้มีเงินจากตำบลต่างๆ แม้แต่ตลาดแม่กลอง แล้วนำเงินไปพัฒนาหมู่บ้าน สร้างโรงเรียน สร้างวัด สร้างโรงเรียน และแจกจ่ายคนยากจน ตามคำเล่าคือ ฉายากลุ่มบุคคลนี้ คือ “ขุนโจรบ้านกอไผ่” เสือแสวงได้ถูกฆาตกรรมในปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๘ โดยลูกน้องของเสือแสวงเอง และต่อมาลูกน้องของเสือแสวงในชุมชนบ้านกอไผ่ก็ได้รับการปราบปรามจนหมดสิ้นในเดือนเมษายน ๒๔๙๐ โดยใช้กำลังตำรวจกว่า ๔๐๐ นาย ดำเนินพื้นที่บ้านขุนโจรกอไผ่ จึงเป็นเรื่องเล่าขานในลำคลองต่างๆ ของตำบลปลายโพรงนางมากกว่า ๖๐ ปีหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒

ต่อมา ตำบลปลายโพงพางมีการเปลี่ยนแปลงทั้งการกระจายอำนาจจากราชการ และบทบาทของกำนันผู้ใหญ่บ้านที่เข้ามาดูแลทุกข์สุขของประชาชน ผู้มีส่วนสำคัญในการพัฒนาต่างๆ ทั้งวัด สถานีนามัย โรงเรียน การพัฒนาคู คลอง คือ หลวงพ่อช่อแห่งวัดโลกเกตุ ที่ทุกคนเคารพกราบไหว้ นายธวัช บุญพัด เป็นกำนันผู้นำชุมชนที่ได้อุทิศเวลา อุทิศตนร่วมกับชาวบ้าน ปลายโพงพาง ทำงานด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่อง จริงจังโดยเฉพาะการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการรักษา คู คลองต่างๆ ปัจจุบันตำบลปลายโพงพางได้รับการปรับเปลี่ยนการปกครองจากสภาตำบลมาเป็นการปกครองส่วนท้องถิ่นที่เรียกว่า องค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.)

แต่ในปัจจุบันสภาพของชุมชนตำบลปลายโพงพาง โดยเฉพาะบ้านเรือนที่อยู่ในคลองค่อนข้างเจียบเหงา ตอนกลางวันชาวบ้านส่วนใหญ่จะออกไปทำสวนหรือไปทำงานนอกบ้าน อาจพบเห็นผู้สูงอายุทำงานเล็กๆ น้อยๆ อยู่ได้จนเรือน เช่น นั่งเหลาก้านใบมะพร้าวเพื่อขายทำไม้กวาด แต่บ้านบางหลังก็ไม่มีคนอยู่ ส่วนบุคคลที่รับหน้าที่ในการเป็นสมาชิก หรือตัวแทนงานส่งเสริมของทางราชการจะได้แก่ผู้อยู่ใกล้ชิด กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

บทที่ ๓

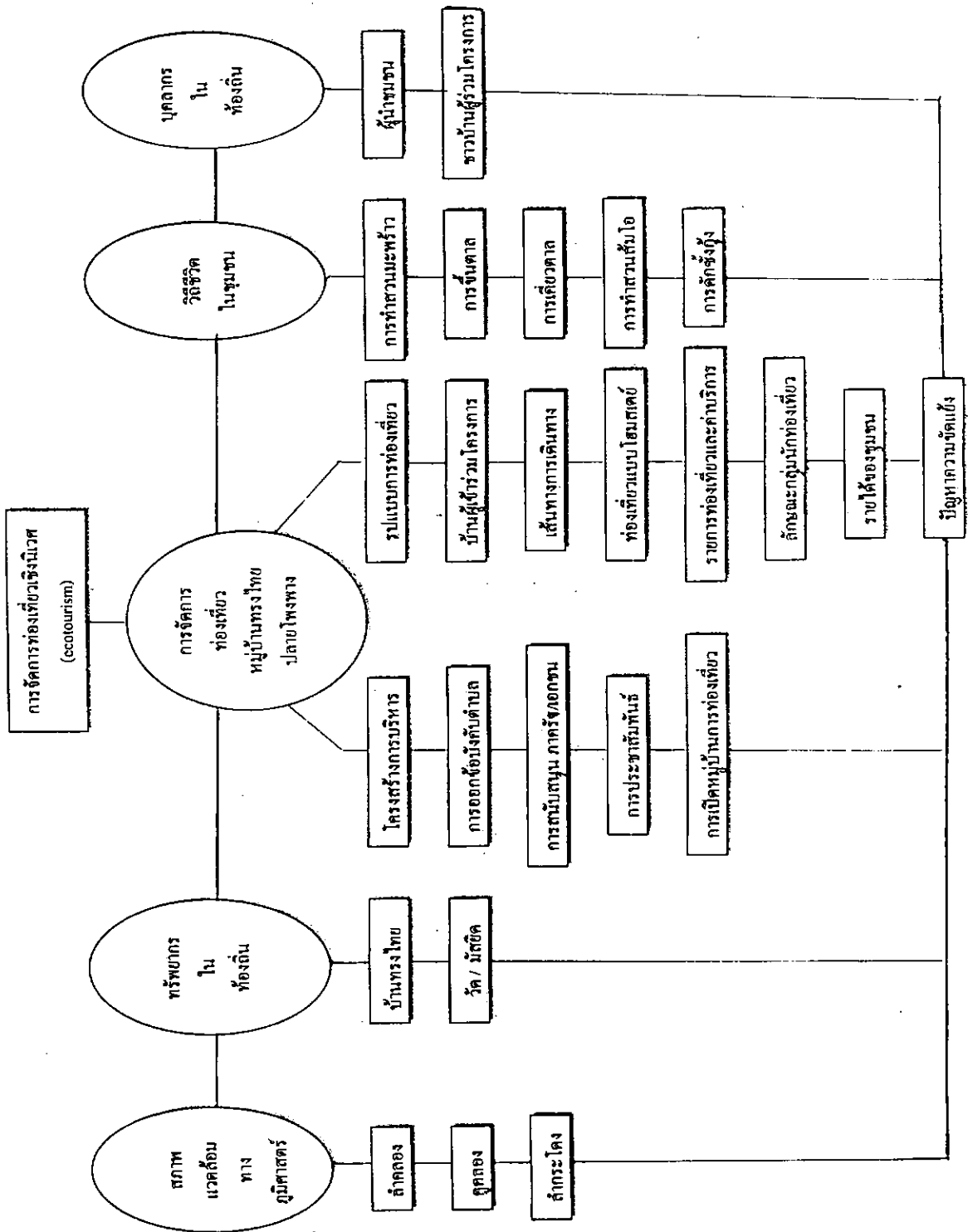
ปัจจัยและการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) คือ การกระบวนการคิดและวางแผนการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน มีองค์ประกอบสำคัญในการจัดการคือ เน้นการท่องเที่ยวที่ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม อีกทั้งครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การท่องเที่ยวในลักษณะนี้แตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบปกติที่มุ่งเน้นความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเป็นหลัก และเน้นการส่งเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่ได้ถูกจำกัดที่ขนาดของการท่องเที่ยว แต่จำกัดที่รูปแบบกิจกรรมและขนาดที่เหมาะสมกับพื้นที่ นักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กสามารถทำลายสิ่งแวดล้อมได้เช่นเดียวกับนักท่องเที่ยวกลุ่มใหญ่หากปราศจากการจัดการที่ดี อีกทั้งการดำเนินการในการจัดการไม่จำเป็นต้องเป็นการจัดการที่ง่าย หรือราคาถูก หรือมีรูปแบบการท่องเที่ยวที่ขากลำบาก แต่หมายถึงต้องมีการจัดการที่ดีมีการรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ มีการประสานความเข้าใจกับนักท่องเที่ยว การสร้างประโยชน์ที่เหมาะสมตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นเป็นพิเศษในการให้การศึกษา และสร้างจิตสำนึกมากกว่าการให้ความพึงพอใจอย่างไม่มีขอบเขตของนักท่องเที่ยว และต้องมีการประสานความเข้าใจกันอย่างเหมาะสมตลอดกระบวนการในการจัดการท่องเที่ยว

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพางในบทที่จะกล่าวนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากการลงสำรวจพื้นที่ สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามหัวข้อ ดังนี้

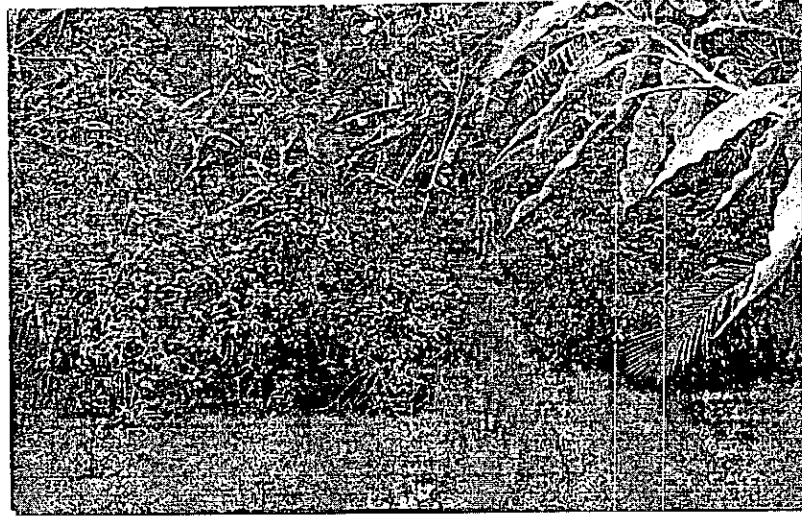
๑. สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์
๒. ทรัพยากรในท้องถิ่น
๓. วิถีชีวิตชุมชน
๔. นุเคราะห์ในท้องถิ่น
๕. การจัดการท่องเที่ยว

แผนภูมิที่ ๒ การจัดการท่องเที่ยวหมู่บ้านทรงไทยปลายโพรงพง

สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์

ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นชุมชนที่มีความร่มรื่น แวดล้อมไปด้วยสวนมะพร้าวและส้มโอ มีคลอง ๗ คลอง ๑๕ ลำประโดง ๑ ลำรางไหลผ่านเข้าไป ถึงหัวกระไดบ้านทุกหลังถ้วนทั่วทุกหัวระแหงจากแม่น้ำลี้กล้ำเป็นคลองแคบ จากคลองเป็นคูตื้น จากคูเป็นลำกระโดง (ภาพที่ ๘)

ภาพที่ ๘ สภาพคลองเป็นคู คูเป็นลำกระโดงเข้าไปเป็นร่องสวน

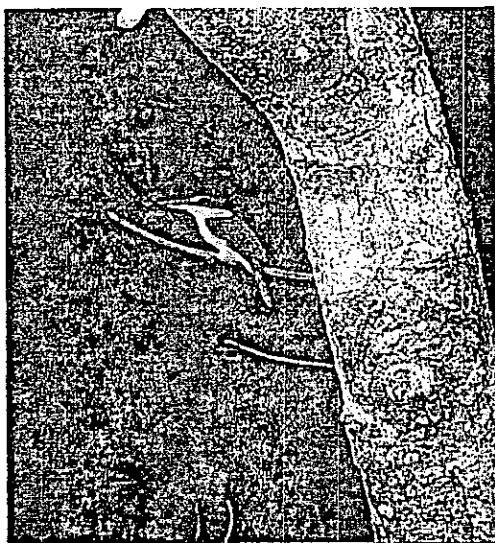
ทำให้การเดินทางไปมาหาสู่สามารถใช้เรือเป็นพาหนะได้อย่างคล่องแคล่ว อีกทั้ง ทิวทัศน์ตามลำคลองที่คดเคี้ยวลัดเลาะผ่านละเมาะไม้และดงต้นจากสลัดด้วยต้นลำพู พืชไม้อื่นๆ ที่ ทอดกิ่งโค้งสองฝั่งคลองเข้าหากันมองเหมือนกับเป็นซุ้มหลังคาโค้งตามธรรมชาติที่มีน้ำใส (ภาพที่ ๙)

ภาพที่ ๙ สภาพต้นจากและพืชพรรณไม้อื่นๆ มองเหมือนซุ้มโค้งธรรมชาติ

เรือแล่นผ่านไปเบื้องล่าง ด้วยความสมดุลของธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ในท้องน้ำและ
ป่าชายเลนริมตลิ่ง บนต้นไม้เป็นที่ชุมนุมของนกหลายชนิด อาทิ นกยางกรอก นกกระเต็นสีฟ้าออกขาว
(ภาพที่ ๑๐) นกด้อยตีวิด นกแซงแซว โผบินโฉบเฉี่ยวให้เห็นอยู่เสมอ

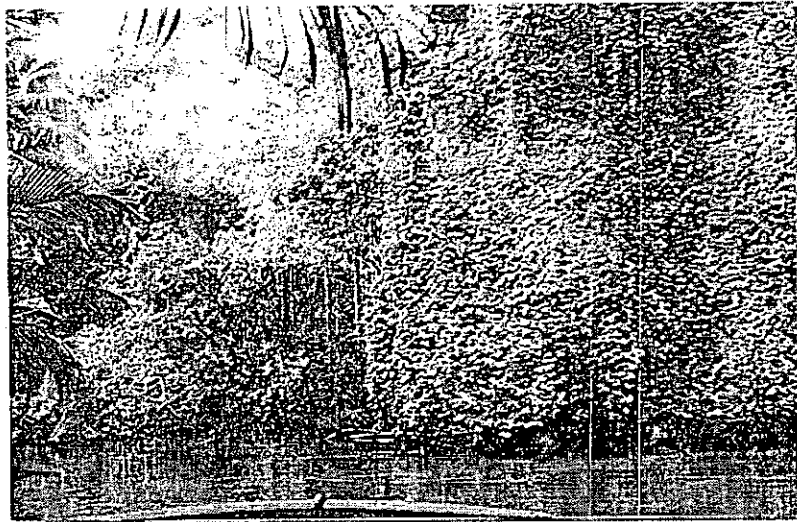

ภาพที่ ๑๐. นกกระเต็นสีฟ้าออกขาว ทำโพรงในต้นไม้ใหญ่ริมน้ำ
ทั้งนี้ยังรวมไปถึงสัตว์ที่อาศัยอยู่ในน้ำนานา ชนิด อาทิ เช่น นกกระยาง นกเป็ดน้ำ
(ภาพที่ ๑๑)

ภาพที่ ๑๑. สภาพแวดล้อมบริเวณริมคลองมีสัตว์หลายชนิดใช้อาศัยหากิน

ในยามค่ำคืนหากเป็นคืนเดือนมืดจะพบเห็นแสงกะพริบวิบๆ วับๆ ของฝูงหิ่งห้อยนับหมื่นที่กระจายเกาะบนกิ่งก้านใบของต้นลำพูชายน้ำ (ภาพที่ ๑๒) การเกาะตัวของหิ่งห้อยบนต้นลำพูที่อยู่บริเวณน้ำจืด น้ำกร่อยมีน้ำทะเลหนุน และมีสภาพเป็นป่าเป็นสภาพแวดล้อมที่ยังไม่ถูกทำลาย

ภาพที่ ๑๒ ต้นลำพูที่ขึ้นอยู่ริมคลองต่างๆ ซึ่งมีตัวแมลงหิ่งห้อยอาศัยอยู่

ตัวหิ่งห้อยหรือหิ่งห้อย มีชื่อเรียกหลายอย่าง บางแห่งเรียก แมงคาเรือง หรือ แมลงแสง บางก็เรียกว่าทิงถ่วง บางก็เรียกหนอนกระสือ ในเขตลุ่มแม่น้ำแม่กลองนี้ นักวิชาการสำรวจพบว่า มี ๕ ชนิด คนพายเรือที่นำชมจะอธิบายว่า^{๓๔} หิ่งห้อยชอบเกาะเฉพาะต้นลำพู เพราะใบลำพูเล็ก ใบไม่มีขน และได้ต้นลำพูมีหอยตัวเล็กมากินอาหารที่บริเวณรากของต้นลำพู ซึ่งอาหารของหอยดังกล่าวจะมีส่วนสัมพันธ์กับอาหารที่หิ่งห้อยชอบ การกะพริบของแสงหิ่งห้อยที่เป็นแสงชีวภาพกะพริบ ไปตามจังหวะหายใจที่สุดเอาออกซิเจนเข้าไปทำปฏิกิริยากับแถบแสงซึ่งมีสารลูซิเฟอริน หิ่งห้อย ตัวเมียมีแถบเรืองแสง ๑ แถบ อยู่ที่ปล้องที่ ๕ หรือที่ ๘ ส่วนตัวผู้จะมีแถบเรืองแสง ๒ แถบ อยู่ที่ปล้องที่ ๕ และ ๖ หรือปล้องที่ ๗ และ ๘ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับชนิดหรือพันธุ์ ประโยชน์ของหิ่งห้อยนั้นสามารถเป็นดัชนีชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม อีกทั้งให้ความสวยงามยามค่ำคืน ในสภาพธรรมชาติหากมีปริมาณมากสามารถจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้

^{๓๔} สมนึก สระคง. สัมภาษณ์. ๑๐ กันยายน ๒๕๔๖.

ลำน้ำ คู คลอง คังกล่าวทำให้ชาวบ้านปลายโพงพางมีวิถีชีวิตที่ต้องใช้เรือพาย ตามลักษณะของสังคมไทยในชนบท (ภาพที่ ๑๓)

ภาพที่ ๑๓ ชาวบ้านปลายโพงพางที่ใช้เรือพายเป็นหลักในการสัญจร

กล่าวโดยสรุปสภาพธรรมชาติโดยทั่วไปของหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพางมีสภาพที่สมบูรณ์ริม ๒ ฝั่งคลอง ซึ่งบริเวณนั้นเป็นจุดที่น้ำเค็มมาเจอกับน้ำจืด ทำให้น้ำในคลองบริเวณนั้นกลายเป็นน้ำกร่อย และมีต้นไม้หลายชนิดขึ้นตามธรรมชาติเช่น ต้นโกกงาง ต้นลำพู เป็นที่อาศัยของหิ่งห้อย แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติบริเวณปลายโพงพาง ซึ่งถือว่าเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว

ทรัพยากรในท้องถิ่น

๑. บ้านทรงไทย

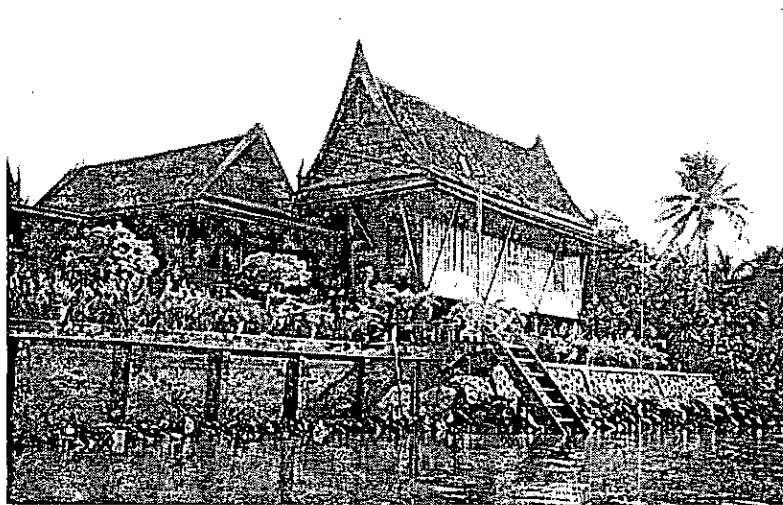
ชาวปลายโพงพวงมีชีวิตที่เรียบง่ายและสงบ ท่ามกลางสวนมะพร้าว ส้มโอและต้นจาก ๒ ฝั่งคลองและลำกระโดง สภาพบ้านเรือนที่พักอาศัยยังคงสภาพเป็นบ้านในสมัยโบราณ คือ “บ้านทรงไทย” เนื่องจากชาวบ้านมีวิถีชีวิตชุมชนอยู่ตามริมน้ำและมีความผูกพันกับแม่น้ำลำคลองอย่างมาก เพราะใช้เป็นทั้งเส้นทางในการสัญจรไปมาในชีวิตประจำวัน จึงสร้างบ้านเรือนอยู่ริมคลองมา แต่โบราณลักษณะของบ้านเป็นเรือนไทยภาคกลางและยังคงรักษาเอกลักษณ์ของ “บ้านทรงไทย” นี้ ไว้มานานกว่า ๑๐๐ ปี โดยเฉพาะตำบลปลายโพงพวงมีลักษณะของเอกลักษณ์บ้านทรงไทยเป็น จำนวนมากถึง ๑๘๕ หลัง

ผู้วิจัยได้ศึกษาลักษณะที่พักของหมู่บ้านปลายโพงพวง พบว่ามีสภาพบ้านเรือนที่พักอาศัย เป็นบ้านทรงไทยอยู่ติดริมน้ำ โดยมีเรือเป็นพาหนะที่ทุกบ้านใช้ในการสัญจรไปมา ซึ่งบางหลัง ได้รับมรดกตกทอดมา มีอายุเก่าแก่กว่า ๒๐๐ ปี บ้านเรือนส่วนใหญ่ปลูกสร้างกันอย่างเรียบง่าย เป็นเรือนไม้ชั้นเดียว ยกพื้นเรือนสูงทำให้ลมพัดผ่านได้สะดวก อากาศภายในบ้านจึงค่อนข้างเย็นสบาย แม้ว่าอุณหภูมิภายนอกบ้านจะร้อน อีกทั้งหลังคาจั่วทรงสูง (ภาพที่ ๑๔) ยังช่วยบรรเทาความร้อนที่ ถ่ายเทลงมาสู่ห้องต่างๆภายในตัวเรือน ส่วนวัสดุผนังหลังคานั้นก็เลือกใช้แตกต่างกันไปตามฐานะ และรสนิยม เช่น ผนังด้วยกระเบื้องว่าว กระเบื้องดินเผา และสังกะสี ชายคาที่ยื่นยาวมีประโยชน์ ในการช่วยป้องกันแสงแดดและสายฝน พื้นที่โล่งด้านหน้าบ้านที่ยื่นเป็นเรือนชานริมน้ำมีขนาดไม่ กว้างขวางนัก(ภาพที่ ๑๕) บ้านทุกหลังยังใช้ประโยชน์จากเรือนชานสำหรับเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ หรือบางหลังได้สร้างหลังคาแผ่ออกมาปกคลุมเรือนชานหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “พะไล” บริเวณ ชานและใต้ถุนบ้านคือสถานที่รวมตัวของคนในครอบครัวซึ่งในยามเย็นหรือยามว่างจากการทำงาน สมาชิกในครอบครัวก็จะมาร่วมวงสนทนากัน และอาจมีเพื่อนบ้านมาเยี่ยมเยือนพูดคุยด้วย

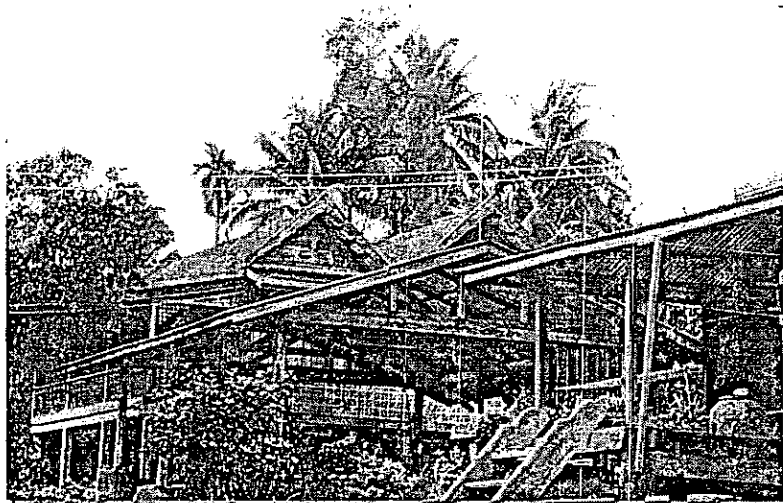
ในปัจจุบันพบว่า การปลูกบ้านทรงไทยหมู่บ้านปลายโพงพวงจะมีการตัดทอนรายละเอียด ในรูปแบบของการสร้างเรือนไทยไปบ้าง เช่น เรือนไทยครึ่งตึกครึ่งไม้ ที่มีการก่ออิฐฉาบปูนใต้ถุน เรือน เป็นห้องต่างๆ ทำบันไดขึ้นบ้านไว้ในชายคา มิให้แดดแดดตากฝน แต่หลังคายังเป็นไทย แบบเดิมหรือหน้าต่างซึ่งแต่เดิมเป็นหน้าต่างไม้เปิดเข้าด้านในตัวเรือนเปลี่ยนเป็นกระจกกระเบื้องบาน

^๒เรือน หรือเพิงโถง ต่อจากเรือนเดิมหรืออยู่ในบริเวณของเรือนเดิม ใช้เป็นที่นั่งเล่นหรือประโยชน์ อื่นๆซึ่งไม่ใช่ห้องนอน

กระทู้ หรือบานเลื่อน บานเกล็ด เพื่อให้มีประโยชน์ใช้สอยตามวิถีชีวิตของความเป็นอยู่ในปัจจุบัน นับว่าเป็นการรักษาเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมไทยไว้ได้ระดับหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามผู้วิจัยพบว่า ชาวบ้านปลายโพงพวงรุ่นหลังๆ ยังนิยมปลูกเรือนไทยเป็นที่อยู่อาศัยมากกว่าบ้านก่ออิฐฉาบปูนแบบบ้านสมัยใหม่ เหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่ผู้วิจัยสอบถาม คือ พวกเขามีความผูกพันและคุ้นเคยกับการอยู่อาศัยภายในบ้านเรือนไทย เรือนพักพิงของปู่ย่าตายายที่อยู่กันมาแต่เดิม โดยบ้านเรือนไทยที่นี้ส่วนใหญ่เป็นเรือนหลังเดี่ยว เรือนไทยหม่อมมีเหลืออยู่น้อยเต็มที คุณตาท่านหนึ่งเล่าให้ฟังว่าก่อนนั้นบ้านเรือนไทยที่นี้ปลูกเป็นเรือนหมู่ คือปลูกเรือนติดกันอย่างน้อย ๒ - ๓ หลัง ต่อมาพอลูกๆ แต่งงานแล้วแยกครอบครัวออกไป พ่อแม่ก็จะแบ่งเรือนให้ลูกๆ ได้นำไปปลูกเป็นเรือนอาศัยกัน ทำให้เรือนหมู่เดิมที่เคยมีอยู่หลายหลังก็แยกกระจายเป็นเรือนหลังข้อมดั่งที่เห็นในปัจจุบัน

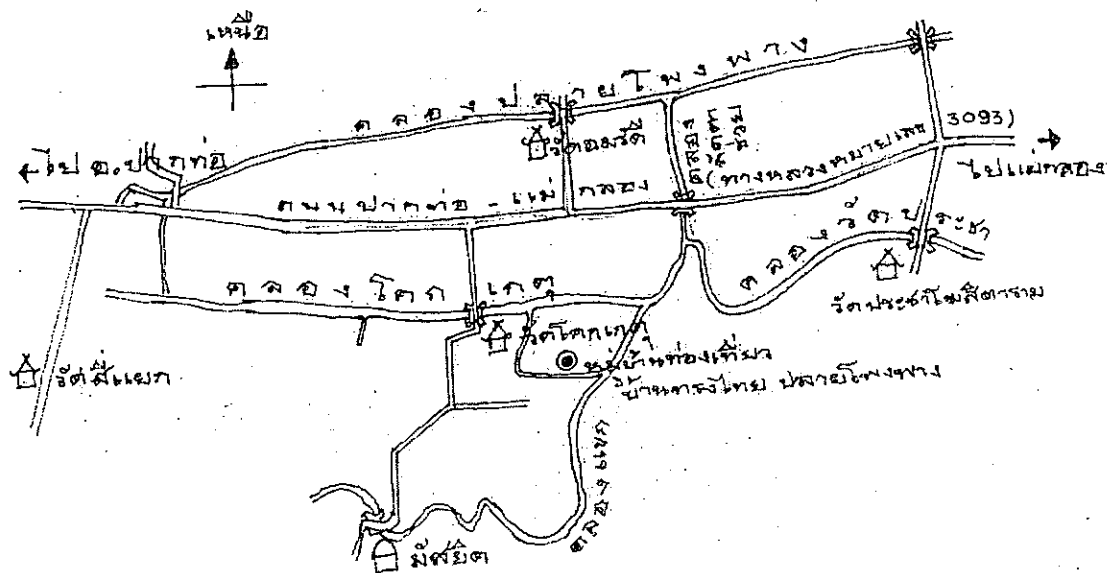
ภาพที่ ๑๔ ลักษณะของบ้านเรือนไทยที่อยู่ตลิ่งริมน้ำ หลังคาหน้าจั่ว

ภาพที่ ๑๕ ด้านหน้าบ้านชั้นเป็นเรือนชานริมน้ำ มีขนาดไม่กว้างขวาง

๒. วัด/มัสยิด

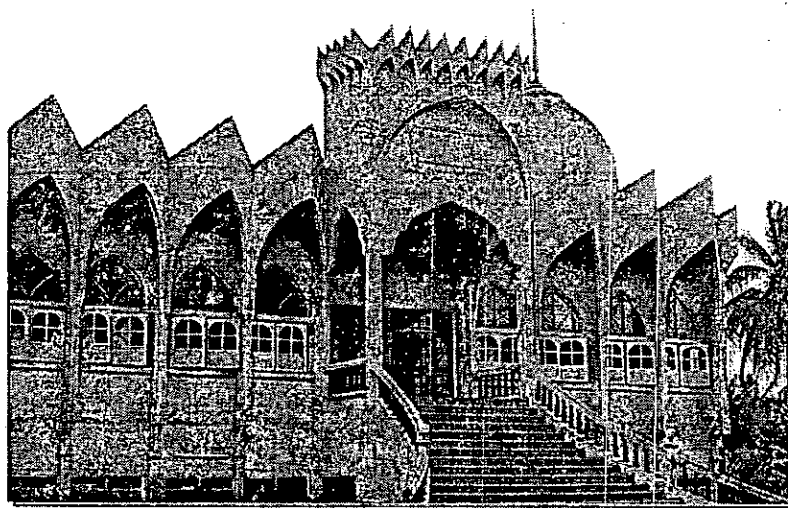
นอกจากบ้านเรือนที่มีเอกลักษณ์ลักษณะของความเป็นไทยแล้ว ยังมีลำน้ำหลายสิบสายที่ยังไม่ได้ถูกถมเป็นถนนแบบกรุงเทพมหานคร หรือ อยูธยา ลำน้ำเหล่านี้ทำให้เกิดวิถีชีวิตที่เรียบง่ายที่เป็นลักษณะเฉพาะของความเป็นอยู่ของชาวพื้นบ้านไทย อันมีลักษณะเป็นชาวไทยในลุ่มน้ำอยู่คั่นน้ำ มีชีวิตความเป็นอยู่ผูกพันกับแม่น้ำลำคลองตั้งแต่เกิดจนตาย และแม่น้ำลำคลองที่ไหลผ่านได้แยกหมู่บ้านออกเป็น ๒ ส่วน แต่สิ่งที่เชื่อมโยงให้ชาวบ้านที่นี่มีความใกล้ชิดและผูกพันเสมือนหนึ่งครอบครัวเดียวกันคือความเอื้ออาทรอันเหนียวแน่นที่พวกเขา ร่วมกันสร้างขึ้นมา ประเพณีก่อนเก่าที่เคยปฏิบัติกันมาก็ได้รับการสืบทอดและร่วมมืออย่างดีจากคนในหมู่บ้าน และในวันสำคัญทางศาสนาทั้งศาสนาพุทธและศาสนาอิสลาม จากการสำรวจพบว่าในตำบลปลายโพงพางมีวัด^{๑๑} (ภาพที่ ๑๖) จำนวน ๔ วัน คือ วัดโคกเกตบุญญศิริ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๗ วัดประชาโฆสิตาราม ตั้งอยู่หมู่ที่ ๒ วัดอมรดี ตั้งอยู่หมู่ที่ ๔ และวัดสี่แยก ตั้งอยู่หมู่ที่ ๘ เมื่อพิจารณาจะเห็นได้ว่าตำบลปลายโพงพางซึ่งมีพื้นที่ตำบลอยู่เพียง ๑๔.๗ ตารางกิโลเมตร แต่มีวัดอยู่หลายวัด แสดงให้เห็นถึงอุปนิสัยของชาวปลายโพงพางว่า มีจิตใจงาม รักในศีลธรรม มีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายทำบุญตักบาตรทุกเช้าโดยทั้งทางบกและทางน้ำ

ภาพที่ ๑๖ แผนที่ตั้งทั้ง ๔ วัดในตำบลปลายโพงพาง

^{๑๑} สถานที่ทางศาสนา โดยปกติมีโบสถ์ วิหาร และที่อยู่ของพระสงฆ์หรือนักบวชเป็นต้น.

นอกจากวัดแล้วยังมีมัสยิด^{๓๔} (ภาพที่ ๑๗) ซึ่งตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๕ ของตำบลปลายโพรงพงซึ่งเป็น
 ที่ประชุมทำศาสนกิจของมุสลิม,สุเหร่า เมื่อพิจารณาแล้วเห็นว่าในตำบลปลายโพรงพงนอกจากจะมี
 ความไทยที่นับถือศาสนาพุทธแล้ว ยังมีชาวไทยมุสลิมอีกส่วนหนึ่งอาศัยอยู่ มีการทำละหมาดใน
 ทุกวัน และในวันศุกร์ ถือเป็น วันสำคัญที่ชาวไทยมุสลิมมารวมกันจำนวนมากที่มัสยิดแห่งนี้เพราะ
 เป็นแห่งเดียวในจังหวัดสมุทรสงคราม

ภาพที่ ๑๗ มัสยิดที่ประชุมทำศาสนกิจของมุสลิม

^{๓๔} ที่ประชุมทำศาสนกิจของมุสลิม, สุเหร่า.

วิถีชีวิตในชุมชน

ชาวตำบลปลายโพงพางสืบสานวิถีชีวิตมาจากบรรพบุรุษมีอาชีพทำสวนมะพร้าว และ น้ำตาลมะพร้าว จากลักษณะสภาพบ้านเรือนที่อยู่ริมน้ำทำให้มีน้ำท่วมทุกปี ส่วนหน้าแล้งจะมี น้ำเค็มจืดขึ้นมาถึงเป็นสาเหตุให้ชาวปลายโพงพางเกือบทุกครัวเรือนมีอาชีพทำสวนมะพร้าว (ภาพที่๑๘) ซึ่งเป็นพืชที่ทนต่อสภาพแวดล้อมดังกล่าวได้ดี การใช้เตาปล่อง หรือ ที่เรียกว่าเตาดาล เคี้ยวน้ำตาล ทำให้สามารถใช้ส่วนต่างๆของมะพร้าวแทบทุกส่วนเป็นเชื้อเพลิงได้ สวนมะพร้าวที่ปลายโพงพาง จึงมีลักษณะค่อนข้างเตียน ไม่มีเศษขยะ ผู้วิจัยได้มีโอกาสเข้าไปในพื้นที่ที่เป็นสวนขกร่องปลูก มะพร้าว พบว่านอกจากการขกร่องปลูกมะพร้าวในตำบลปลายโพงพางแล้วยังพบว่ามีการทำสวน อื่นๆ ผสมอีก เช่น พืชผัก ผลไม้อื่นๆ นอกนั้นพื้นที่ส่วนใหญ่เพิ่งได้รับการปรับปรุงในเรื่อง ถนนหนทางเพื่อให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาสะดวกยิ่งขึ้น การขกร่องสวนของชาวปลายโพงพาง เกิดจากภูมิปัญญาหรือความคิดในเรื่องน้ำกล่าวคือ การขุดลำกระโดงร่องสวน การขอร่องขอยคัน หรือถนนก็เพื่อให้ระบบน้ำเชื่อมโยงกัน ให้มีสภาพคล่องในการเคลื่อนไหลของน้ำ

ภาพที่ ๑๘ ชาวบ้านปลายโพงพางส่วนมากมีอาชีพในการทำสวนมะพร้าว

๑. การทำสวนมะพร้าว

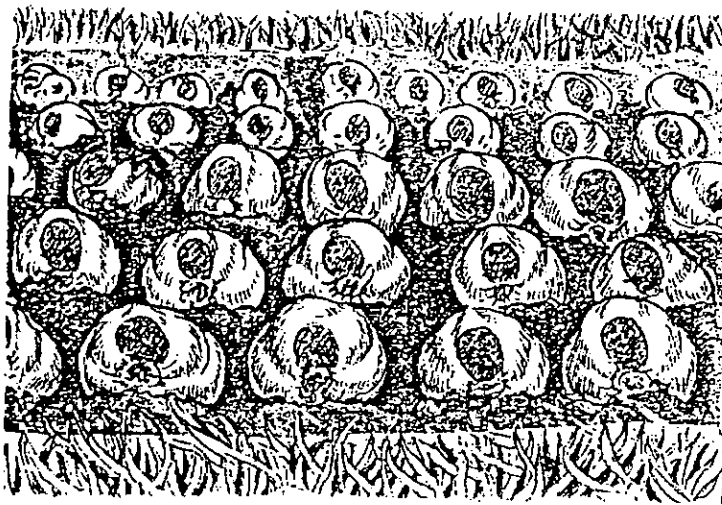
จากการศึกษาอาชีพการทำสวนมะพร้าวของชาวปลายโพงพางพบว่าชาวสวนส่วนมากจะ พิจารณาน้ำตาลต้นใดดีจะเอาไว้ทำพันธุ์ ชาวปลายโพงพางจะปล่อยให้ติดลูกในช่วงฤดู ฝน เมื่อลูกมะพร้าวมีสีเหมือนกำปูปะเล และปลายผลเป็นสีน้ำตาลบ้างแล้ว ไม่อ่อนเกินไปและไม่ แก่เกินไป เนื่องจากถ้าอ่อนเกินไปเมื่อนำไปเพาะหัวจุกและกะลาจะเน่า ถ้าแก่เกินไปหรือปล่อยให้ ตกลงมาเองจะกระเทือนมากอัตราการงอกเป็นต้นไม่ดี และพันธุ์จะกลายเป็น ชาวสวนมะพร้าวจะปีน ต้นขึ้นไปตัดทะลายมะพร้าวที่จะทำพันธุ์นั้น พร้อมนำเชือกขึ้นไปด้วย เพื่อผูกทะลายมะพร้าวแล้ว

แล้วค่อยๆ โยงเชือกลงสู่พื้นดิน จากนั้นใช้มีดคมๆ ปาดเปลือกใกล้หัวจุก (ภาพที่ ๑๘) จากนั้นนำลูกมะพร้าวพันธุ์ไปวางบนดินที่มีความชุ่มชื้นจนมีใบอ่อน ๒-๓ ใบ เป็นเวลาที่มะพร้าวได้กินอาหารที่สะสมอยู่ในรูปของจาวมะพร้าวที่อยู่ภายนอกกะลาหมดแล้ว รากเริ่มกินดินใช้มีดคมๆ มาตัดรากนำไปปลงร่องสวนที่เตรียมดินไว้แล้ว นี่คือหลักการของชาวสวนปลายโพงพางในการปลูกมะพร้าว^{๓๕}

การฉีกหรือปาดหัวมะพร้าวก่อนเพาะ

แปลงเพาะมะพร้าว

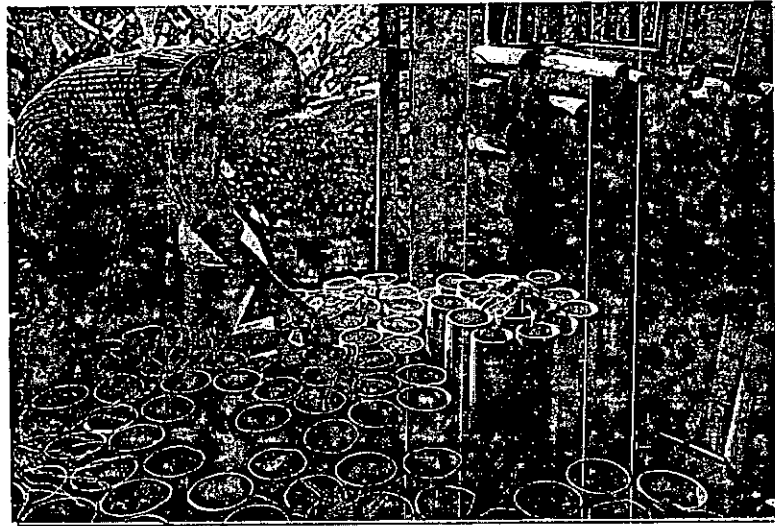
ภาพที่ ๑๘ วิธีการเพาะมะพร้าว

ที่มา : อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายสมศักดิ์ ชัยขวลิต,
(เพชรบุรี: บริษัทเพชรภูมิการพิมพ์, ๒๕๔๒) หน้า ๘๑.

^{๓๕} สมนึก สระคง. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม. ๒๕๔๗.

๒. การขึ้นตาล

ในการขึ้นตาลของชาวสวนมะพร้าว นั้น ก่อนขึ้นตาลชาวสวนมะพร้าวจะเอาไม้พะยอม ไม้เคี่ยม หรือไม้ตะเคียน ที่สับเป็นชิ้นเล็กๆ ใส่ไว้ในกระบอกร่อนน้ำตาล (ภาพที่ ๒๐) เพื่อกันน้ำตาลบูดเพราะต้องแขวนร่อนน้ำตาลไว้หลายชั่วโมง ก่อนที่จะนำมาเคี้ยว และไม้ดังกล่าวยังทำให้น้ำตาล “เป็นตัว” เวลาเคี้ยวอีกด้วย ถ้าไม่ใส่เวลาเคี้ยวน้ำตาลจะไม่แห้งหรือไม่เป็นตัว หรือยืมเป็นน้ำคั้นตัวอย่างรวดเร็ว การขึ้นตาลจะใช้เวลาขึ้นประมาณตีห้าและเสร็จเวลาประมาณเที่ยงวัน เพราะตาลเวลาเช้าจะออกมากกว่าตาลเวลาเย็นเพราะจำนวนชั่วโมงที่แขวนกระบอกร่อนน้ำตาลไว้ตั้งแต่เย็นวันก่อนมาถึงเช้าวันใหม่มากกว่า ต้นไหนตาลออกดีมากที่สุดก็ใช้กระบอกลูกใหญ่กว่าต้นที่ออกน้อย ทั้งนี้ชาวสวนมะพร้าวที่แข็งแรงจะขึ้นตาลได้รอบละประมาณ ๑๐๐-๑๒๐ ต้น แล้วแต่ตาลสูงหรือเตี้ย คิดเป็นน้ำตาลแห้งประมาณ ๒ ปีบ ส่วนชาวสวนผู้หญิงจะขึ้นได้น้อยกว่า แต่ผู้หญิงเก่งๆ ก็ขึ้นได้ไม่แพ้ผู้ชายเหมือนกัน^๖ โดยทั่วไปชาวสวนมะพร้าวจะพักตาลช่วงหน้าแล้ง เพราะตาลก็เช่นเดียวกับคน เมื่อใช้งานหนักก็ต้องพัก ถ้าไม่พักจะออกงวงน้อยลงเล็กลง สั้นลง หรือออกงวงห่างออกไปหรือหมดงวง แต่ถ้ามีดินมากก็ใช้วิธีสลับกัน ก็จะมีตาลให้ทำได้ทั้งปี แต่ถ้ามีน้อยก็อาจทำตาลหกเดือนเจ็ดเดือน แล้วพักสี่เดือนห้าเดือน เพราะตาลจะหมดกำลัง

ภาพที่ ๒๐ การใส่เปลือกต้นพะยอมในกระบอกร่อนน้ำตาลก่อนนำไปร่อนน้ำ

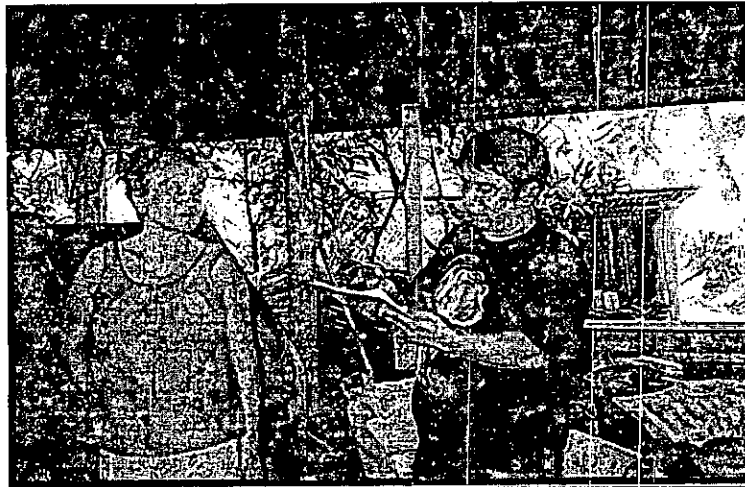
^๖สำเนา ไพโรฤกษ์. สัมภาษณ์. ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๗.

^๗สมนึก สระคง. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗.

๓. การเคี้ยวตาล

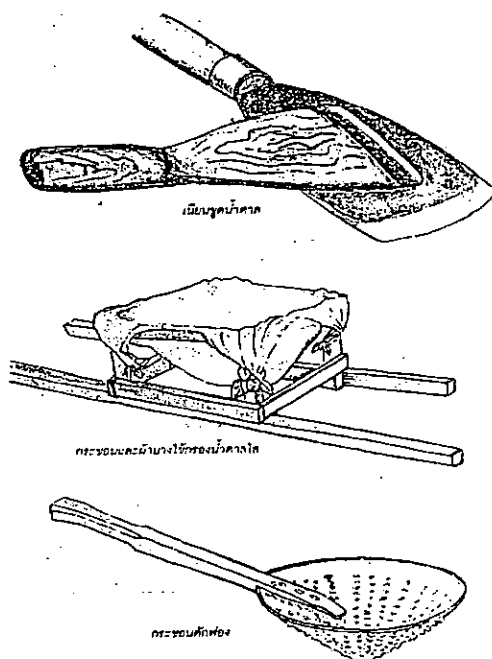
จากการศึกษาพบว่าชาวสวนมะพร้าวต้องใช้เวลามากในการขึ้นตาล เวลาพักระหว่างตาลเข้ากับตาลเย็นจะมีเพียง ๒-๓ ชั่วโมง จึงไม่สามารถทำงานทุกชั้นตอนได้ทั้งหมดคนเคี้ยวตั้งแต่ไปขึ้นตาล เคี้ยวตาล ลวกกระบอก หาพื้น ฯลฯ กระบวนการผลิตน้ำตาลจึงต้องโนแรงงามาก ต้องมีคนในครอบครัว หรือลูกจ้างช่วยด้วย จึงจะเป็นหน่วยการผลิตที่สมบูรณ์ เช่นเดียวกับนางสำภา ไพโรฤกษ์ ที่ทำหน้าที่เคี้ยวน้ำตาลขายอย่างเคียวโดยการรับซื้อน้ำตาลแล้วนำมาเคี้ยว

การเคี้ยวตาล ชาวสวนมะพร้าวจะนำกระบอกน้ำตาลใสมากรองรวม แล้วทพผ่านกรองผ้าขาวบาง ในภาชนะที่เรียกว่า “กระซอน” เพื่อกรองเอาไม้พะยอมที่ใส่ไว้กั้นกระบอกและฝั้แมลงหรือฝุ่นผง หากมี กระทบหนึ่งๆ จะใส่น้ำตาลใสได้ประมาณเกือบ ๓ ปีบ ซึ่งจะเคี้ยวเป็นน้ำตาลแห้งได้ประมาณ ๑๐ กิโล หรือ ๓ กระทะเคี้ยวได้ ๑ ปีบน้ำตาลแห้ง (๓๐ กิโลกรัม) ในหน้าฝนจะใช้เวลาเคี้ยวานกว่าหน้าแล้งเพราะมีน้ำฝนปนอยู่ในน้ำตาลใสและพื้นมักจะมีเปียกชื้น(ภาพที่๒๑-๒๒)

ภาพที่ ๒๑-๒๒ นางสำภา ไพโรฤกษ์ เจ้าของเตาน้ำตาลมะพร้าวทวีศักดิ์

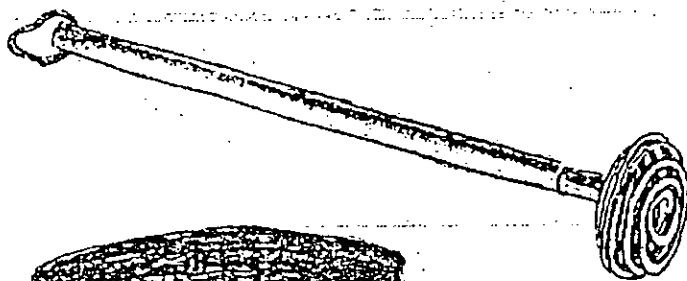
เมื่อเริ่มเคี้ยวตอนที่น้ำตาลไธยังไม้เคี้ยวจะมีฟองมาก ก็จะใช้กระซอนแบบมีด้ามถือตัก ฟองออก เมื่อเริ่มเคี้ยวฟูขึ้นก็จะใช้ กระจัง^๒ หรือ โค ครอบลงไปในกระทะกันไม่ให้น้ำตาลเคี้ยว ออกนอกกระทะ ปรกติน้ำตาลในกระทะจะทยอยเคี้ยวไล่กันไป จากกระทะลูกแรกที่อยู่ใกล้ที่ใส่ ฟืนไล่ไปตามลำดับจนถึงกระทะที่อยู่ใกล้ปล่อง น้ำตาลจะเข้มข้นขึ้นเป็นลำดับ พอเป็นฟองเหนียว เหมือนน้ำลายวัว หรือ เป็นดอกหมาก ไม้สั้นกะทะ ก็นำเอากระจังหรือโคออกแขวน น้ำตาลจะ เป็นสีเหลืองและมีบางส่วนติดอยู่ตามขอบกะทะใช้เขี่ยขนุดลงไปรวมกัน จากนั้นน้ำตาลจะปูดขึ้น คือ เคี้ยวแต่เนื้อขึ้นมากฟองก็จะยุบลง ชาวสวนมะพร้าวจะจับกระทะหมุนไปมาไม่ให้น้ำตาลไหม้ จนเนื้อขึ้นหมดฟอง ยกวางบนขานนอกรถยนต์แล้วใช้เหล็กกระทั้งน้ำตาลหรือลวดกระทั้งน้ำตาล กระทั้งแล้วหมุนวีไปมา เพื่อให้เนื้อน้ำตาลละเอียดเสมอกันและเย็นตัวลง ถ้าไม่กระทั้งน้ำตาลจะแห้ง เหมือนกันแต่เนื้อจะหยาบเป็นเม็ดๆ และมีสีน้ำตาลเหลืองปนอยู่ จากนั้นนำกะทะมาวางบนสามเส้า (ภาพที่ ๒๓-๒๔) แล้วขูดใส่ปีบ หรือหยอดเป็นน้ำตาลปึก

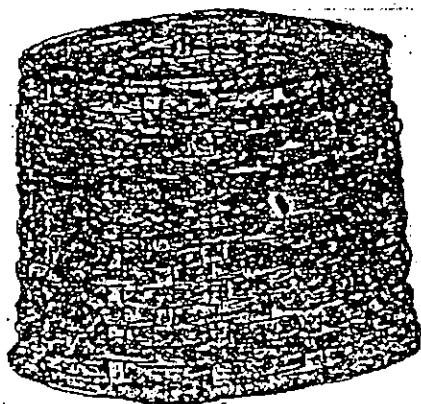
ภาพที่ ๒๓ อุปกรณ์ในการเคี้ยวน้ำตาลมะพร้าว

ที่มา: อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายสมศักดิ์ ชัยชวลิต
(เพชรบุรี: บริษัทเพชรภูมิการพิมพ์, ๒๕๔๒) หน้า ๑๐๕.

^๒ ไม่พบในพจนานุกรม เขียนตามสำเนียงของชาวสวนมะพร้าวปลายโพงพาง

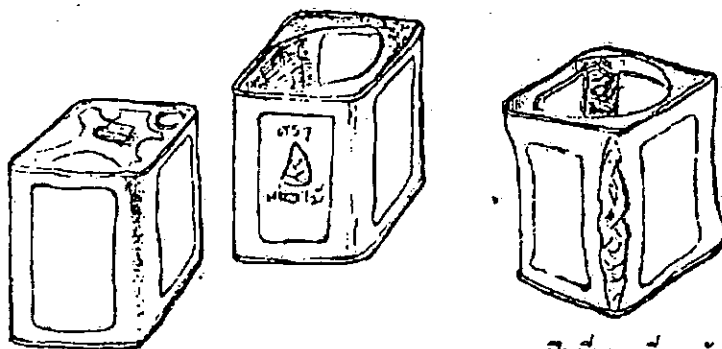

เหล็กกระทิงน้ำตาล
หรือลวดกระทิงน้ำตาล

โคหรือกะวัง ครอบกะทะน้ำตาลกินฟองล้น

ปิ่นหน่อไม้

ปิ่นที่ทุบเหลี่ยมแล้วสำหรับใส่น้ำตาล

ปิ่นน้ำมันก๊าด

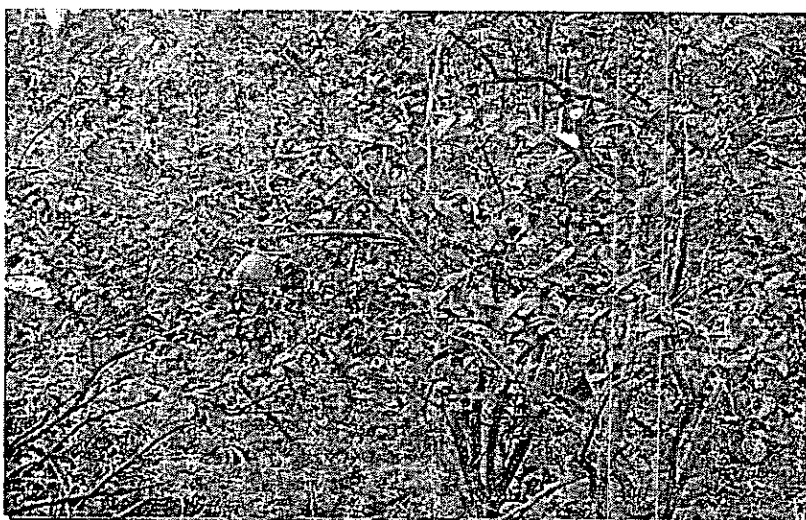
ภาพที่ ๒๔ อุปกรณ์ในการเคี้ยวน้ำตาลมะพร้าว

ที่มา : อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ สมศักดิ์ ชัยชวลิต.

(เพชรบุรี : บริษัทเพชรภูมิการพิมพ์, ๒๕๔๒) หน้า ๑๐๕.

๔. การทำสวนส้มโอ

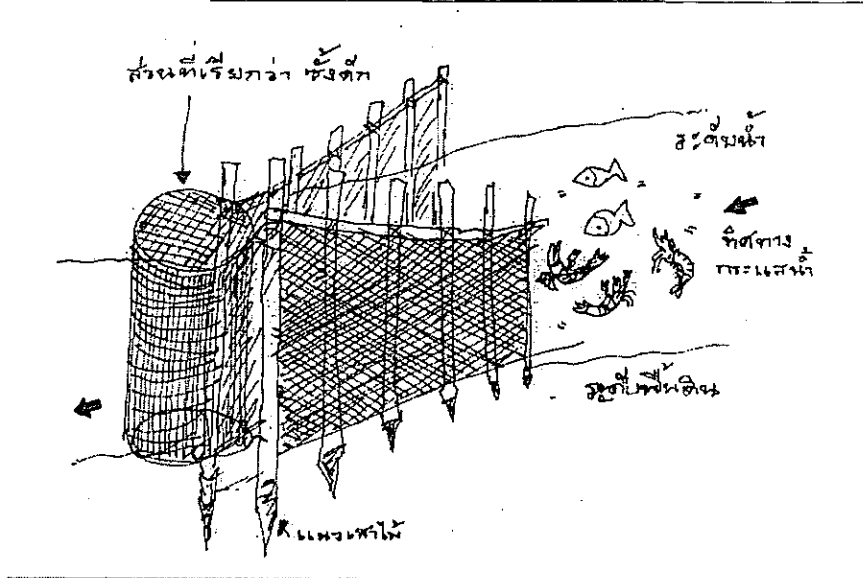
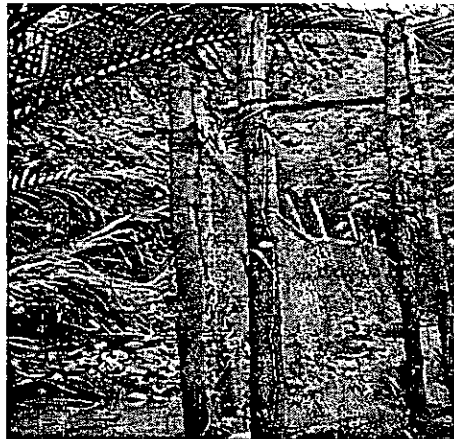
การทำสวนส้มโอ คือ อาชีพหนึ่งของชาวปลายโพรงพางที่ปลูกขึ้นมาแทนที่สวนมะพร้าว ที่สร้างรายได้ดีกว่า ผลตอบแทนมากกว่า ๑๐ เท่าของการทำสวนมะพร้าว เพราะในปัจจุบัน หนึ่งในผลไม้ที่นิยมที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันดี จนกล่าวว่าเป็น “ผลไม้พระเอกของชาวแม่กลอง” คือ ส้มโอ ซึ่งเป็นต้นไม้ยืนต้นที่ปลูกง่าย รักษายาก สามารถปลูกได้ดีในดินเกือบทุกชนิด แต่จะเจริญงอกงามได้คุณภาพดี มีผลดก ควรปลูกในพื้นที่ดินโปร่ง ร่วนซุยกิ่งเหนียว เป็นดินที่ระบายน้ำได้ดี พันธุ์ส้มโอที่นิยมปลูกคือ พันธุ์ขาวใหญ่ ลักษณะผลใหญ่ ทรงกลมแป้น รสชาติหวานกลมกล่อม อมเปรี้ยวเล็กน้อย และมีกลิ่นหอมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ลักษณะต้นของส้มโอรูปทรงต้นสูงโปร่ง กิ่งก้านค่อนข้างยาว ใบสีเขียวเข้มเป็นมัน ด้านใต้ใบมีขนนุ่ม และมีขนาดใหญ่กว่าพันธุ์อื่น ผลผลิตของส้มโอจะมีผลออกมามากตลอดทั้งปี แต่ถ้าจะให้ได้ผลผลิตส้มโอมากจะเป็น “ส้มปี” คือ ออกดอกประมาณเดือน มกราคม – กุมภาพันธ์ ซึ่งจะตัดขายได้ในเดือนสิงหาคม- กันยายน ผลส้มโอที่แก่จัดสีของผลจะจางลงจากที่เขียวเป็นเขียวอมเหลือง ตรงบริเวณก้นผลจะแบนและนูน เมื่อใช้นิ้วมือกดจะบุ๋มลงตามแรงกด ถ้าใช้วิธีตีผลฟังเสียง เสียงจะแตกต่างจากผลอ่อน และต้องเลือกส้มโอผลทรงแป้น มีใบทรงสูงเพราะเปลือกจะหนา น้ำหนักต้องมาก ถ้าต้องการเก็บผลส้มโอไว้ให้นาน ต้องตัดผลที่อายุประมาณ ๖ เดือน จะเก็บไว้ได้ประมาณ ๓๐ วัน แต่ถ้าปล่อยให้แก่มีอายุ ๘ เดือนจะเก็บไว้ได้เพียงไม่กี่วัน การรับประทานส้มโอต้องรอส้มโอที่ตัดทิ้งไว้ ๔ – ๕ วัน รสชาติดีกว่าการรับประทานส้มโอที่ตัดแล้วรับประทานในทันที โดยเรียกกันว่าให้ “ลิ้มต้น” เป็นการนำหลักการทางวิทยาศาสตร์มาประยุกต์กับภูมิปัญญาชาวบ้าน เนื่องจากส้มโอเมื่อถูกสภาพอากาศร้อนจึงเกิดปฏิกิริยาจากการที่ผลส้มโอหายใจมากขึ้น ใช้อาหารที่อยู่ในรูปของน้ำตาลและกรดหมดไปเร็วขึ้น จึงทำให้รสชาติดีขึ้นเพราะปริมาณกรดลดน้อยลงทำให้รสเปรี้ยวหมดไป

ภาพที่ ๒๕ สวนส้มโออาชีพในปัจจุบันที่กำลังแทนที่สวนมะพร้าว

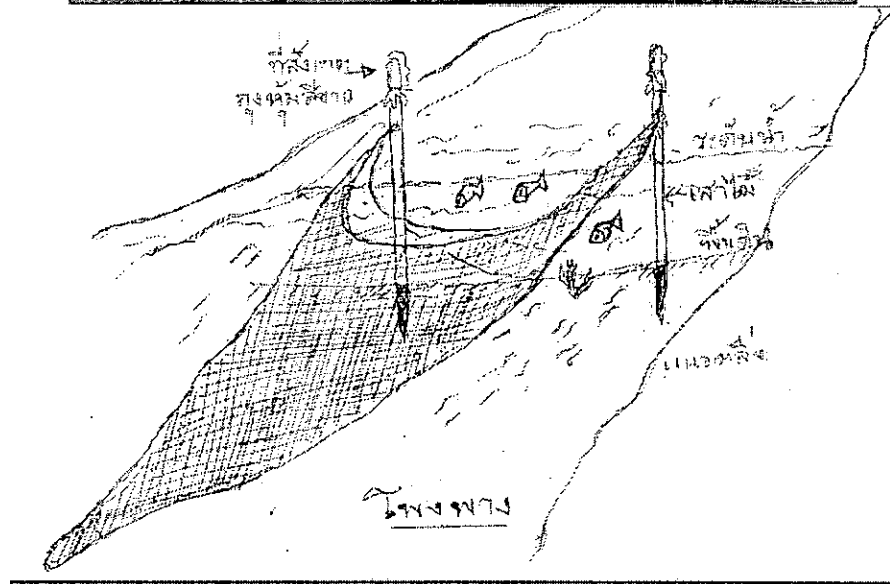
๕. การดักจับกุ้ง

เครื่องมือจับสัตว์น้ำอย่างหนึ่งของชาวบ้านปลายโพงพางที่พบเห็นทั่วไปตลอด ๒ ฝั่ง คลองตั้งแต่คลองแขก คลองโคกเกตุ คลองวัดประชา และไปจนถึงคลองปลายโพงพาง ลักษณะของซั้งจะเป็นส่วนที่ใช้วางแนวตั้งรูปร่างเป็นตะแกรงทรงกระบอก สูงประมาณ ๑.๒๐ เมตร ถึง ๑.๕๐ เมตร เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๐.๔๐ เมตร ถึง ๐.๕๐ เมตร มีช่องเปิดเข้าตาม แนวตั้งของทรงกระบอก ตรงบริเวณจุดปลายของช่องทางกั้นรูปสามเหลี่ยมที่วางด้านหน้าเปิดกว้าง ให้สายน้ำที่ไหลพอกเอากุ้งและสัตว์น้ำอื่นเข้าไปในแนวไปติดกับซั้งที่วางค้ำไว้ตรงปลายสุดของมุม สามเหลี่ยม การดักวางจะนำมาวางไว้ในช่วงที่น้ำขึ้นเต็มแล้ว ซั้งจะวางพอดักกับระดับน้ำ และรอ จนถึงเวลาเช้าก็จะมาเก็บซั้งเพื่อเอากุ้ง ปลา และสัตว์น้ำที่ติดอยู่ออกไปกิน หรือขาย หากมีจำนวนมากพอ(ภาพที่ ๒๖-๒๗)

ภาพที่ ๒๖-๒๗ ซั้งอุปกรณ์ที่ใช้ในการดักจับกุ้งและปลา

นอกจากข้างแล้วยังมีโพงพางเครื่องมือในการดักจับสัตว์น้ำ เช่น ปลาและกุ้ง ที่เป็นวิถีชีวิตของชาวปลายโพงพาง โพงพาง คือ ตาข่ายทำเป็นรูปกรวยเหมือนถุงกาแพที่ยึดไว้กับเสาหรือหลักสองหลัก ซึ่งตั้งไว้ในคลองหรือกลางแม่น้ำ ปล่อยตาข่ายรูปกรวยไหลทอดไปตามกระแสน้ำ เพื่อดักปลาหรือกุ้ง ที่พัดลอยมาตามกระแสน้ำหลุดเข้าไปติดอยู่ในโพงพาง (ภาพที่ ๒๔-๒๕)

ภาพที่ ๒๔ - ๒๕ โพงพางเครื่องมือจับสัตว์น้ำของชาวปลายโพงพาง

กล่าวโดยสรุปชาวตำบลปลายโพงพางทุกคนรู้และเข้าใจการทำสวนมะพร้าว การทำน้ำตาลมะพร้าว การขึ้นตาลและการเคี้ยวตาล การดักจับกุ้งเป็นประสบการณ์การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชาวตำบลปลายโพงพางที่สามารถนำมาให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษา

๔. บุคคลากรในท้องถิ่น

๑ ผู้นำท้องถิ่น

นายประมินทร์ แสนประสิทธิ์ พัฒนาการจังหวัดสมุทรสงคราม ผู้จุดประกายความคิดทำให้เกิดโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

เกิด พ.ศ. ๒๔๘๔ ที่ตำบลร่องจิก อำเภอภูเรือ จังหวัดเลย การศึกษาจบเศรษฐศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และรัฐศาสตรมหาบัณฑิต(บริหารรัฐกิจ)จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เริ่มรับราชการครั้งแรกที่กรมพัฒนาชุมชน ในตำแหน่งเสมียนพนักงานเศรษฐกิจกรรณิ พัฒนาการกรรณิ หัวหน้าแผนก หัวหน้าฝ่าย พัฒนาการจังหวัดพิจิตร น่าน กำแพงเพชร และอุดรธานี ผู้เชี่ยวชาญด้านพัฒนารูปแบบการพัฒนา จนถึงตำแหน่งปัจจุบันก่อนที่จะเกษียณอายุราชการในปี พ.ศ.๒๕๔๕ ซึ่งกว่า ๒๐ ปี เป็นผู้ทำงานเกี่ยวกับปัญหาของชุมชน องค์กรชุมชน กลุ่ม ผู้นำท้องถิ่น จึงเป็นผู้ที่สะสมความคิดอ่านของผู้คนไว้อย่างหลากหลาย การทำงานจะยึดวิธีการพัฒนาที่ แทรกเข้าเป็นชาวบ้านคนหนึ่งในการนั่งฟังชาวบ้านเล่าเรื่องต่าง ๆ ในชุมชน ใช้นอกเวลาราชการพูดคุยและจุดประกายแนวคิดกับชาวบ้านในสิ่งที่มองเห็นแนวทางในการพัฒนา ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องของวิถีชีวิตของชุมชน เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สิ่งแวดล้อมและตำนานพื้นบ้าน

ในการลงสำรวจพื้นที่ภาคสนามของงานวิจัยนี้ ผู้ศึกษาได้พบและพูดคุยกับ นายประมินทร์ แสนประสิทธิ์ พัฒนาการจังหวัดสมุทรสงคราม ที่ถือเป็นนักพัฒนาชุมชนระดับแนวหน้า ที่ได้อุทิศตน เสียสละเวลามาชูจุดประกายความคิดให้กับผู้นำชุมชน จนประชาชนได้รับผลประโยชน์ มีรายได้อันเป็นรากฐานของการสร้างครอบครัว สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง โดยการฟื้นฟูอนุรักษ์บ้านทรงไทย อนุรักษ์คู คลอง ลำกระโดง ลำราง และ วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวปลายโพงพาง เป็นผู้ที่ทำให้ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการนี้เป็นอย่างดี นับตั้งแต่เริ่มโครงการมาถึงปัจจุบัน

นายธวัช บุญพิศ๑๐ กำนันตำบลปลายโพงพาง ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลปลายโพงพาง (อบต.) เป็นลูกชายคนที่ ๘ ของนายชั้น นางเทียบ บุญพิศเกิดที่บ้านเลขที่ ๒๕๑ บ้านโคกเกตุ หมู่ที่ ๑ ตำบลปลายโพงพาง เมื่อวันที่ ๑๗ มิถุนายน ๒๔๙๑ เรียนจบ ป.๔ ที่โรงเรียนวัดโคกเกตุเสริมสมบูรณวงศ์ และจบ ม.๑-๒ จากโรงเรียนชนะวิทยา มัธยมตอนปลายที่ศูนย์ศึกษานอกโรงเรียน เคยบวชเรียนเป็นเณรที่วัดโคกเกตุบุญญศิริ อยู่ ๓ ปี เป็น

^๑ ประมินทร์ แสนประสิทธิ์. พิมพ์เขียนนายธวัช บุญพิศ รูปแบบการจัดหมู่บ้านการท่องเที่ยวไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. (สมุทรสงคราม: ม.ป.พ., ๒๕๔๔) หน้า ๕๘.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน. หน้า ๒๓.

ลูกศิษย์หลวงพ่อแห่งวัดโคกเกตุบุญญศิริอยู่ ๓ พรรษา บวชพระ ๓ พรรษา พ่อ-แม่เป็นชาวสวนปลูกมะพร้าว สัมโง่งขึ้นศาลมาตั้งแต่เด็ก ชีวิตครอบครัวได้สู้ขอและแต่งงานกับนางมะลิ บุญพืด ปัจจุบันมีบุตร-ธิดา จำนวน ๓ คน ชีวิตรับใช้ประชาชนเริ่มเป็นผู้ใหญ่บ้าน เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๒๕ เป็นกำนันเมื่อวันที่ ๒๓ มิถุนายน ๒๕๓๒ -ปัจจุบัน ชีวิตส่วนใหญ่จึงอยู่กับบ้านกับครอบครัวและสวนสัมโง่งในเนื้อที่ประมาณ ๙ ไร่

จากการศึกษาพบว่านายธวัช บุญพืด เป็นผู้นำหมู่บ้านและตำบลที่มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นกับชุมชนและสภาพแวดล้อมในหมู่บ้าน และตำบลในเรื่องของความสะอาดและความสวยงามในบริเวณบ้านและชุมชน ต้องการให้ชาวปลายโพงพางมีรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดี โดยเป็นผู้บุกเบิกจัดทำโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตำบลปลายโพงพาง โดยวิเคราะห์ศักยภาพของทรัพยากรที่มีอยู่แล้ว คือ ธรรมชาติ ๒ ฝั่งคลอง สวนผลไม้ การทำน้ำตาลมะพร้าว และบ้านทรงไทย ในขณะที่ผู้นำอื่นๆ ยังมองไม่เห็นความเป็นไปได้ และไม่คิดว่าจะเป็นไปได้

๒. ชาวบ้านผู้ร่วมโครงการ

ผู้เข้าร่วมโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพาง มีการเปลี่ยนแปลงบางส่วน ในเรื่องขอการเข้าร่วมเพราะเป็นไปด้วยความสมัครใจ ความพร้อมของบ้านพักที่จะให้นักท่องเที่ยวได้

ตารางที่ ๓ แสดงรายชื่อชาวบ้านผู้ร่วมโครงการท่องเที่ยวหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	อายุ	ที่อยู่	บทบาท/หน้าที่
๑	นายธวัช บุญพืด	๕๗ปี	๖ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	ผู้ก่อตั้งโครงการ ท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้าน ทรงไทยปลายโพงพาง
๒	นางมะลิ บุญพืด	๕๗ปี	๖ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	ภรรยานายธวัช บุญพืด และร่วมในการจัดการใน เรื่องบ้านพักโฮมสเตย์
๓	นางทองคำ กฤษณเสรมณี	๔๕ปี	๒๕๓ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	เจ้าของบ้านผู้เข้าร่วม โครงการในการจัดการใน เรื่องบ้านพักโฮมสเตย์

ตารางที่ ๓ แสดงรายชื่อชาวบ้านผู้ร่วมโครงการท่องเที่ยวหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	อายุ	ที่อยู่	บทบาท/หน้าที่
๔	นางสาวอังครา สิงห์จันทร์	๔๕ปี	๒๓๔ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	เจ้าของบ้านผู้ร่วม โครงการในการจัดการใน เรื่องบ้านพักโฮมสเตย์
๕	นางสาวรัชนี ปานมา	๗๗ปี	๒๑๕ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	เจ้าของบ้านผู้ร่วม โครงการในการจัดการใน เรื่องบ้านพักโฮมสเตย์
๖	นางบุญส่ง ยศวิปาน	๖๖ปี	๔/๑ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	เจ้าของบ้านผู้ร่วม โครงการในการจัดการใน เรื่องบ้านพักโฮมสเตย์
๗	นายพุด เมืองรัมย์	๘๐ปี	๕๑ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	เจ้าของบ้านผู้ร่วม โครงการในการจัดการใน เรื่องบ้านพักโฮมสเตย์
๘	นายสมพงษ์ เมืองรัมย์	๖๒ปี	๖๐ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	เจ้าของบ้านผู้ร่วม โครงการในการจัดการใน เรื่องบ้านพักโฮมสเตย์
๙	นางมะลิ ยศวิปาน	๖๕ปี	๕๓ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	เจ้าของบ้านผู้ร่วม โครงการในการจัดการใน เรื่องบ้านพักโฮมสเตย์
๑๐	นายสำราญ นาคพума	๖๗ปี	๑๑๖ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	เจ้าของบ้านผู้ร่วม โครงการในการจัดการใน เรื่องบ้านพักโฮมสเตย์
๑๑	นางอรุณ กลิ่นทอง	๗๓ปี	๑๑๘ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	เจ้าของบ้านผู้ร่วม โครงการในการจัดการใน เรื่องบ้านพักโฮมสเตย์

ตารางที่ ๓ แสดงรายชื่อชาวบ้านผู้ร่วมโครงการท่องเที่ยวหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	อายุ	ที่อยู่	บทบาท/หน้าที่
๑๒	นางสาวอารมณี ประสพแสง	๔๗ปี	๑๔๕ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	เจ้าของบ้านผู้ร่วม โครงการในการจัดการใน เรื่องบ้านพักโฮมสเตย์
๑๓	นางทองดี มาประกอบ	๖๕ปี	๑๐๔/๒ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	เจ้าของบ้านผู้ร่วม โครงการในการจัดการใน เรื่องบ้านพักโฮมสเตย์
๑๔	นายสมศักดิ์ อินทวิเชียร	๗๖ปี	๕๕ หมู่ที่ ๔ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	เจ้าของบ้านผู้ร่วม โครงการในการจัดการใน เรื่องบ้านพักโฮมสเตย์
๑๕	นางทองสุข ยมะสมิต	๕๙ปี	๑๐๐ หมู่ที่ ๖ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	เจ้าของบ้านผู้ร่วม โครงการในการจัดการใน เรื่องบ้านพักโฮมสเตย์
๑๖	นายสมนึก สระคง	๕๒ปี	๑ หมู่ที่ ๒ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	เจ้าของบ้านผู้ร่วม โครงการในการจัดการใน เรื่องบ้านพักโฮมสเตย์
๑๗	นางสาวสมปอง พุ่มเทียน	๕๑ปี	๑๖ หมู่ที่ ๓ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	เจ้าของบ้านผู้ร่วม โครงการในการจัดการใน เรื่องบ้านพักโฮมสเตย์
๑๘	นางลำภา ไพรฤกษ์	๗๑ปี	๖๗/๑ หมู่ที่ ๑ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	เจ้าของบ้านผู้ร่วม โครงการในการจัดการใน เรื่องบ้านพักโฮมสเตย์

การจัดการท่องเที่ยว

๑. นโยบายรัฐบาลด้านการท่องเที่ยว

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ รัฐบาลได้มีนโยบายแก้ปัญหา และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมใน ๔๕ จังหวัด ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยระบุว่าเป็นอุปสรรคในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยว กอปรกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลจึงกำหนดให้มีการรณรงค์ปีท่องเที่ยวไทย ๒๕๔๑ - ๒๕๔๒ (Amazing Thailand ๑๕๕๘ - ๑๕๕๙) เพื่อดึงเงินตราต่างประเทศและสร้างเสริมรายได้ให้แก่ประชาชน ตามคำขวัญ “ไทยช่วยไทย กินของไทย ใช้ของไทย เที่ยวเมืองไทย ร่วมใจประหยัด” นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในระดับครอบครัว ชุมชนและสังคม

กระทรวงมหาดไทยและกรมพัฒนาชุมชนได้สนองตอบนโยบายรัฐบาลในการพัฒนา และฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสนับสนุนปีท่องเที่ยวไทย จังหวัดสมุทรสงครามได้ตอบสนองนโยบายของรัฐบาลดังกล่าวโดยกำหนดนโยบายให้ทุกหน่วยงานของจังหวัดสนับสนุนให้มีการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเป็นรูปธรรม สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสมุทรสงครามได้กระตุ้นให้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และองค์กรประชาชนต่างๆ ให้ตระหนักถึงศักยภาพของหมู่บ้านตำบลในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และใช้เป็นยุทธวิธีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและเสริมสร้างรายได้ของครอบครัว ชุมชน ด้วยศักยภาพของตำบลปลายโพรงพางที่มีทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมในหมู่บ้านที่เอื้อประโยชน์ ผนวกกับพลังการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านดังกล่าวมีความพร้อมมากที่สุด จึงได้รับความเห็นชอบดำเนินการจัดหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวขึ้นที่บ้านโคกเกตุ หมู่ที่ ๗ ตำบลปลายโพรงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เน้นให้นักท่องเที่ยวมาเยี่ยมชมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนที่เรียบง่าย รักสงบ อยู่ในศีลธรรมมีขนบธรรมเนียมประเพณี มีการประกอบอาชีพแบบพออยู่พอกินตามเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดให้นักท่องเที่ยวเข้าพักกับชาวบ้านเพื่อสัมผัสถึงวิถีชีวิตของชาวบ้าน เป็นการนำรายได้เข้าสู่จังหวัดสมุทรสงคราม และประชาชนในท้องถิ่นอีกทางหนึ่ง โดยกำหนดบ้านพักครั้งแรกเป็นบ้านของกำนันธวัช บุญพัด และบ้านของเพื่อนบ้านรวม ๓ คน ทดลองนำร่องให้นักท่องเที่ยวมาพักค้างก่อน หลังจากนั้นได้มีการขยายบ้านพักไปสู่ครัวเรือนบ้านทรงไทย ที่เข้าร่วมโครงการเพิ่มเป็น ๑๔ และ ๒๕ หลังคาเรือน ตามลำดับจากจำนวนบ้านทรงไทยทั้งสิ้น ๑๘๕ หลังคาเรือน

๒. การบริหารการจัดการท่องเที่ยวบ้านทรงไทยปลายโพงพาง

การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านปลายโพงพางนั้น มีการบริหารการจัดการ ดังนี้

๒.๑ ด้านโครงสร้างการบริหารการจัดการ

พบว่านายธวัช บุญพืด ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลปลายโพงพางมีวิธีการคัดเลือกแนวทางการทำงานและการบริหารโครงการ โดยดูจากที่คนอื่นทำมาก่อน ได้นำคณะกรรมการ อบต. และสมาชิกสภา อบต. ไปศึกษาดูงานการจัดหมู่บ้านการท่องเที่ยวที่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน อุทัยธานี เพชรบุรี ราชบุรี เพื่อให้ทุกคนได้รู้ได้เห็นจากสภาพแต่ละพื้นที่จริง โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสมุทรสงครามเป็นผู้ประสานในการดูงานให้ นอกจากนี้ในส่วนตัวของนายธวัช บุญพืดได้เฝ้าหาความรู้อย่างสม่ำเสมอได้เข้าประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการจัดหมู่บ้านการท่องเที่ยวด้วยตัวเองเพื่อรับรู้ข่าวสารทางวิชาการ และพบว่าแต่ละตำบลหมู่บ้านที่ไปศึกษาดูงานมาไม่มีตำบลใด องค์การบริหารส่วนตำบลใด มีระเบียบข้อบังคับที่เป็นแนวทางไว้ชัดเจน ส่วนใหญ่ยังเป็นการจัดการโดยกลุ่มบุคคล ชมรม หรือผู้สนใจเป็นรายๆ ไป บางแห่งก็เป็นไปในลักษณะการจัดการเชิงธุรกิจ ประชาชนทั้งหมู่บ้านไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ และรับรู้โครงการ ทำให้การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนขาดไป

วิธีการตัดสินใจนายธวัช บุญพืด ยึดการจัดประชาคม จัดเวทีชาวบ้าน จึงนำคณะกรรมการบริหารและสมาชิกสภา อบต. เพื่อช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ช่วยกันรับผิดชอบ ดังที่นายสมศักดิ์ ลิ้มโนมนต์^{๑๑} ให้แนวทางการแก้ไขปัญหของหมู่บ้าน ตำบลและชุมชนไว้หลายๆ ครั้ง ได้ขยายผลไปจัดเวทีชาวบ้านทั้งเก้าหมู่บ้าน เสียงส่วนใหญ่เห็นว่าควรให้องค์การบริหารส่วนตำบลเข้ามาบริหารจัดการ นายธวัช บุญพืด ในฐานะประธานกรรมการบริหาร จึงเสนอข้อบังคับตำบลว่าด้วยการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพาง และเสนอข้อบังคับให้นายอำเภออัมพวา^{๑๒} ให้ความเห็นชอบข้อบังคับตำบลดังกล่าวเมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๔๒^{๑๓} ตามข้อบังคับการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทย ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารการท่องเที่ยวภายใต้การกำกับดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบลขึ้น ดังนี้

^{๑๑} ผู้ว่าราชการจังหวัด. จังหวัดสมุทรสงคราม.

^{๑๒} ประสม คำริชอบ. นายอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม.

^{๑๓} ประมินทร์ แสนประสิทธิ์, เรื่องเดิม, หน้า ๑๓.

ผู้บริหารงานการท่องเที่ยว ๗ คน ประกอบด้วย

๑. นายรัช บุญพัก	ประธานกรรมการ
๒. นายสะอาด พึ่งฉิม	กรรมการ
๓. นายอุทัย นาคนิม	กรรมการ
๔. นายนิมิตร อินทหลวง	กรรมการ
๕. นายณรงค์ สระคง	กรรมการ
๖. นายวีระเดช อ้อยทอง	กรรมการ
๗. ว่าที่ ร.ท. จิรวัดน์ อินทะแสน	กรรมการ และเลขานุการ

วิธีการบริหารการจัดการนายรัช บุญพักให้โครงการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นกิจกรรมหนึ่งขององค์การบริหารส่วนตำบล มีข้อบังคับตำบลรองรับการทำงาน ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้องค์กรชุมชนเข้าร่วมด้วย นอกจากครัวเรือนบ้านทรงไทยแล้ว การกำหนดแผนงานโครงการการจัดกิจกรรมของหมู่บ้านจะเข้าประชุมในคณะกรรมการบริหารจัดการที่ประชุม การจัดระเบียบวาระการประชุมในปีแรก จะมีการประชุมคณะกรรมการกันบ่อย เพราะต้องกำหนดรายละเอียดค่าบริการต่างๆ ที่จะบริการนักท่องเที่ยวกรณีที่มีวาระการประชุมที่เกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของประชาชน คณะกรรมการบริหารจัดการท่องเที่ยวนี้จะเชิญปรึกษาด้านนั้นๆ มาให้คำปรึกษาในการประชุมหรือจัดเวทีประชาคมสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อาทิ ผู้บังคับการตำรวจภูธรจังหวัด นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด ประธานหอการค้าจังหวัด ผู้อำนวยการศูนย์การท่องเที่ยวภาคกลางเขตจังหวัดกาญจนบุรี นายอำเภออัมพวา ฯลฯ เป็นต้น

๒.๑.๑ การออกข้อบังคับตำบลเรื่องการจัดการด้านการท่องเที่ยว

หลังจากการประชุมหมู่บ้านในตำบลหลายครั้ง ได้มีการนำข้อบกพร่องในการดำเนินงานหมู่บ้านท่องเที่ยวของที่ต่างๆที่ได้ไปดูงานมาเป็นบทเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลปลายโพงพงาได้เสนอให้มีการออกข้อบังคับตำบล เรื่องการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยตำบลปลายโพงพงา พ.ศ. ๒๕๔๒ และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานจัดการท่องเที่ยว ดำเนินการให้มีแผนการจัดการท่องเที่ยว ของตำบลอย่างเป็นทางการและเป็นรูปธรรมและชัดเจนมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ และเจ้าของบ้านทรงไทยที่เปิดรับนักท่องเที่ยว จัดให้มีการส่งเสริม ฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การละเล่นพื้นบ้านของตำบลเพื่อเป็นแหล่งการศึกษาหาความของประชาชน และประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ให้เข้ามาสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวของตำบลปลายโพงพงา

๒.๑.๒ การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพาง

องค์การบริหารส่วนตำบลปลายโพงพาง ได้ประสานงานขอรับการสนับสนุนจากกรมพัฒนาชุมชนในการบันทึกวีดิทัศน์ เผยแพร่การดำเนินงานทางสถานีโทรทัศน์องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) ช่อง ๕ เป็นผลทำให้มีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจและเริ่มมาเยี่ยมชมการดำเนินงานต่างๆ ที่ยังอยู่ในระหว่างเตรียมการซึ่งก่อให้เกิดผลดีในการปรับปรุงกิจกรรมการท่องเที่ยว และมีการประชาสัมพันธ์ต่อๆ กัน ทำให้มีสื่อมวลชนหลายประเภททั้งสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์รายการต่างๆ มาถ่ายทำรายการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเผยแพร่หมู่บ้านท่องเที่ยวในอนุสาร อสท. ปีที่ ๔๐ ฉบับที่ ๓ ประจำเดือนตุลาคม ๒๕๔๒ เป็นการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวเป็นระยะๆ การประชาสัมพันธ์ที่ชุมชนดำเนินการดังกล่าว ไม่ต้องเสียงบประมาณแต่อย่างใด

๒.๑.๓ การเปิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพาง

หลังจากที่มีการเตรียมความพร้อมมาจนสามารถทดลองเปิดบ้านพักรับนักท่องเที่ยวระยะหนึ่งแล้ว อบต. ปลายโพงพางได้จัดทำพิธีเปิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยระดับตำบล เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๔๒ เป็นการเตรียมพร้อมก่อนที่จะจัดพิธีเปิดเป็นทางการในระดับจังหวัด หลังจากนั้นอีก ๖ เดือน ได้จัดพิธีเปิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยระดับจังหวัด เมื่อวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๔๒ (ภาพที่ ๓๐)

ภาพที่ ๓๐ การเปิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพาง

การประกาศเปิดการท่องเที่ยวบ้านทรงไทยปลายโพงพางอย่างเป็นทางการนี้เป็นการประกาศถึงศักยภาพ และความสามารถของตำบลปลายโพงพางในการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการประชาสัมพันธ์หมู่บ้าน และเป็นเสมือนสัญญาทางสังคมของชาวปลายโพงพาง ในการร่วมมือกันดำเนินการหมู่บ้านท่องเที่ยวให้ยั่งยืนและพัฒนาตลอดไป

๒.๑.๔ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและรัฐวิสาหกิจ

ด้วยศักยภาพและทุนทางสังคมที่มีอยู่ องค์การบริหารส่วนตำบลปลายโพงพงา ได้จัดทำโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เสนอความเห็นชอบจากอำเภอและจังหวัด มีการร่วมกัน กำหนดโครงการ และกิจกรรมพัฒนาจำนวนหลายโครงการ ทั้งในส่วนที่เป็นการใช้งบประมาณของ องค์การบริหารส่วนตำบล และงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชน ดังนี้

๑) การดำเนินงานโดยงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบล

๑. การซื้อที่ดินเพื่อใช้เป็นศูนย์การจัดการท่องเที่ยว เป็นเงิน

๑.๓ ล้านบาท

๒. การจัดสร้างบ้านพักส่งเสริมการท่องเที่ยว ๔ หลัง เป็นเงิน

๑๖๐,๐๐๐ บาท

๓. การสร้างศูนย์ฝึกอาชีพด้านหัตถกรรม ๑ หลัง เป็นเงิน

๖๕๐,๐๐๐ บาท

๔. จัดสร้างป้ายหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยตำบล ปลายโพงพงา ขนาดใหญ่ ๑ ป้ายและป้ายบอกเส้นทางหมู่บ้าน

๒) การดำเนินงาน โดยได้รับงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงาน

อื่นๆ เช่น

๑. การสร้างอาคารศูนย์สาธิตตลาด ๑ หลัง งบประมาณ

โครงการพัฒนาตำบล ๔๔๐,๐๐๐ บาท

๒. การปรับปรุงบริเวณที่ตั้งศูนย์กลางท่องเที่ยวพื้นที่ประมาณ

๓ ไร่ งบประมาณโครงการพัฒนาตำบล ๔๔๐,๐๐๐ บาท

๓. จัดซื้ออุปกรณ์เครื่องมือสำหรับผลิตผลิตภัณฑ์จากไม้ มะพร้าวและเครื่องมือทำเฟอร์นิเจอร์ งบประมาณโครงการพัฒนาตำบล ๔๔๐,๐๐๐ บาท

๔. การฝึกอบรมเพิ่มพูนทักษะหัตถกรรมจากกะลามะพร้าว งบประมาณโครงการตามแผนยุทธศาสตร์ร่วมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง จากกรมการพัฒนาชุมชน ๑๕๐,๐๐๐ บาท ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒

๕. การฝึกอบรมเพิ่มพูนทักษะหัตถกรรมจากกะลามะพร้าวและ ก้านมะพร้าว งบประมาณการเพิ่มการใช้จ่ายภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจประจำปี จากกรมการพัฒนาชุมชน ๑๐๐,๐๐๐ บาท

๖. การขุดकुคลองและร่องสวนจัดแปลงเกษตรผสมผสานแนว ทฤษฎีใหม่จำนวน ๑๐ ราย งบประมาณจากสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ๒๑๗,๐๐๐ บาท

๗. การเสนอโครงการปรับปรุงภูมิทัศน์คลองโคกเกตุ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวรองรับงบประมาณสนับสนุนจากกองทุน เพื่อการลงทุนทางสังคมหรือกองทุนชุมชนใน ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นเงิน ๒,๒๕๐,๐๐๐ บาท สำหรับกิจกรรมดังนี้ คือ

๑) การสร้างศาลาทรงไทยศูนย์บริการนักท่องเที่ยว จำนวน ๑ หลัง

๒) การสร้างทางเดินเท้าไม้ระแนงตามแนวฝั่งคลอง

๓) การฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว

กล่าวโดยสรุปได้ว่าการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพาง เกิดขึ้นด้วยปัจจัย ๓ ประการคือ ปัจจัยที่ ๑ นโยบายรัฐบาลระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๑ - ๒๕๔๒ ที่ต้องการแก้ปัญหาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ปัจจัยที่ ๒ ความเหมาะสมของสภาพภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง และประการที่ ๓ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่ได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากรัฐวิสาหกิจ ที่มีหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยตรง คือ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.) หน่วยงานภาครัฐ คือ จังหวัดสมุทรสงคราม และการร่วมมือดำเนินการของชุมชน คือ ชาวบ้านและผู้นำท้องถิ่น

๒.๒ ด้านการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยว

การศึกษาการจัดการของหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ตำบลปลายโพงพาง เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) ที่มุ่งเน้นการใช้แหล่งธรรมชาติ เพื่อรักษาระบบนิเวศโดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นเป็นพิเศษ ซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มุ่งให้เกิดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวและทรัพยากรต่างๆ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (conservation tourism) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่จะพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (sustainable tourism) ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน (environmentally sustainable development)^{๑๔}

ผู้วิจัยได้ศึกษาสถานการณ์การท่องเที่ยวในหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลปลายโพงพาง จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นเวลานานเกือบ ๒ ปี เนื่องจากเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในการอบรมต่างๆ ตั้งแต่ระยะแรกเริ่มโครงการ เช่น การอบรมผู้แทนส่วนราชการในจังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตามยุทธศาสตร์เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง จากการศึกษาพบว่าตำบลปลายโพงพาง สามารถเปิดบ้านทรงไทยต้อนรับนักท่องเที่ยวให้มาพักค้างด้วยได้นับเป็นความสำเร็จระดับหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งของชุมชนในการคิดเรียนรู้ร่วมกัน วางแผนร่วมกันดำเนินการร่วมกัน และรับผลประโยชน์ร่วมกันกลุ่มผู้นำซึ่งนำ โดยกำนันหรือประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) คณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลและชาวตำบลปลายโพงพาง ได้มีการประชุมปรึกษาหารือกัน เพื่อปรับปรุงและสร้างสรรค์กิจกรรมต่างๆ ที่เอื้อประโยชน์ต่อการเป็นหมู่บ้านเชิงอนุรักษ์ที่สมบูรณ์และยั่งยืน

การศึกษาในด้านการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยว มีรายละเอียดที่ศึกษา ดังนี้

๑. บ้านผู้เข้าร่วมโครงการ
๒. การคมนาคม
๓. กิจกรรมการท่องเที่ยว
๔. ค่าบริการการท่องเที่ยว
๕. สภาพของกลุ่มนักท่องเที่ยว
๖. รายได้ของชุมชน

^{๑๔} การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. จดหมายข่าวการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. ๑๒ (กรกฎาคม ๒๕๔๐)

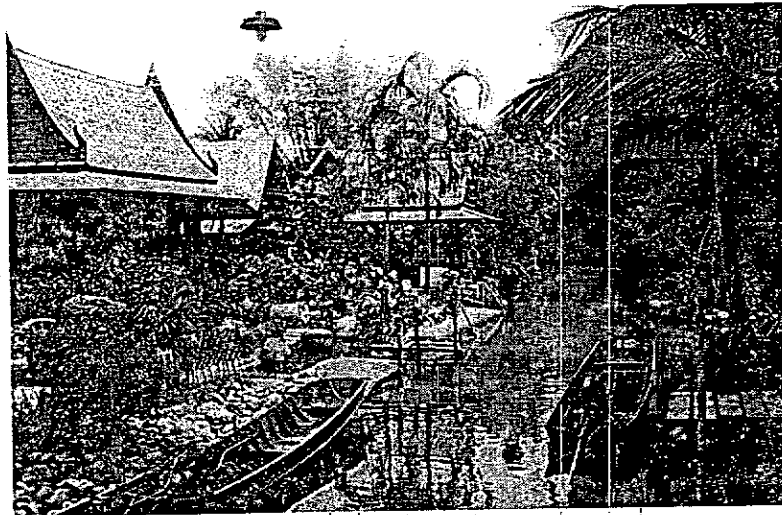

๑-๒) บ้านนายธวัชและนางมะลิ บุญพัก^{๑๑}

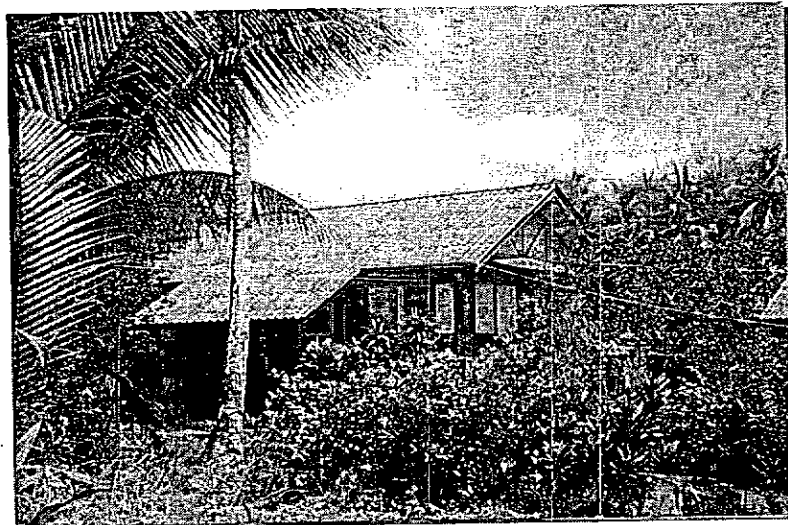
ภาพที่ ๑๒ สภาพบ้านของนายธวัชและนางมะลิ บุญพัก

บ้านเลขที่ ๖ หมู่ที่ ๗ ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นบ้านทรงไทย หลังแรก เมื่อผ่านเข้าสู่หมู่บ้านประตูดโคกเกตุมาประมาณ ๕๐๐ เมตร บ้านจะอยู่ริมน้ำ เป็นลำกระโดงแยกเข้ามาจากคลองแขก ลักษณะบ้านเป็นเรือนทรงไทย ชั้นเดียวยกสูงจากพื้นเล็กน้อย มีบ้านเรือนทรงไทยข้างเคียงอีก ๒ หลัง นอกจากนั้นจะมีอาคารปลูกเป็นศาลาใช้ต้อนรับนักท่องเที่ยว เรียกว่า ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ใช้เป็นที่รวมรับประทานอาหารเช้า อาหารกลางวัน และการจัดกิจกรรมกลุ่ม การประชุมกลุ่มย่อย การพักผ่อนเรือ รวมถึงการลงเล่นน้ำในคลอง ใช้เป็นจุดพักเรือของนักท่องเที่ยว เพื่อลงเรือไปชมหิ่งห้อย ชมสภาพวิถีชีวิต ดูการเคี้ยวตาลจากเตาตาล และลงเรือไปชมแหล่งท่องเที่ยวทางน้ำ อาทิ อุทยาน ร.๒ ตลาดน้ำท่าคา วัดภุมรินทร์กุฎีทอง เป็นต้น

^{๑๑} ธวัช บุญพัก และมะลิ บุญพัก. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗.

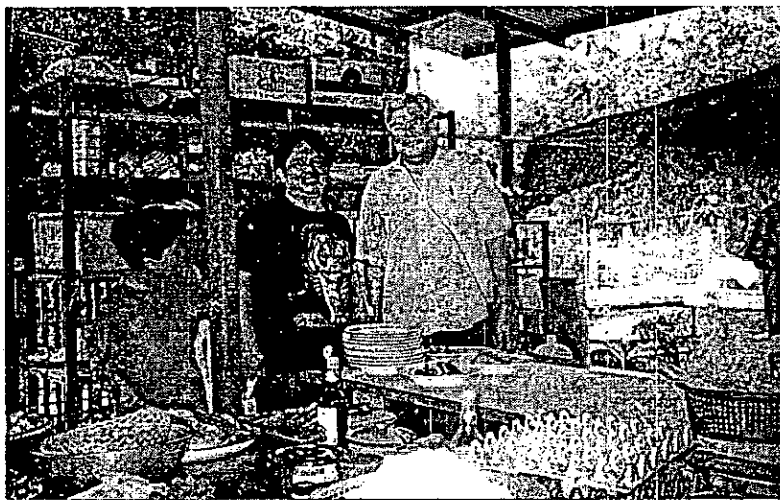

ภาพที่ ๓๓ สภาพบ้านส่วนหนึ่งที่ใช้เป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

ภาพที่ ๓๔ สภาพบ้านเรือนไม้ค้ำหลังศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

สภาพเรือนไม้ค้ำหลังศูนย์บริการนักท่องเที่ยวลักษณะเป็นเรือน ไม้ชั้นเดียว ยกพื้นสูง จากประมาณ ๑ เมตร และมีห้องปรับอากาศ สำหรับนักท่องเที่ยว ที่ไม่คุ้นกับสภาพอากาศร้อน เรือนหลังนี้ ไว้บริการนักท่องเที่ยวที่ไม่ชอบพักไกล หรือต้องลงเรือ กลุ่มผู้มาพักส่วนใหญ่เป็นผู้มา ทำการศึกษาวิจัยสภาพพื้นที่ นักศึกษาที่มาเก็บข้อมูลไปนำเสนอผลงาน

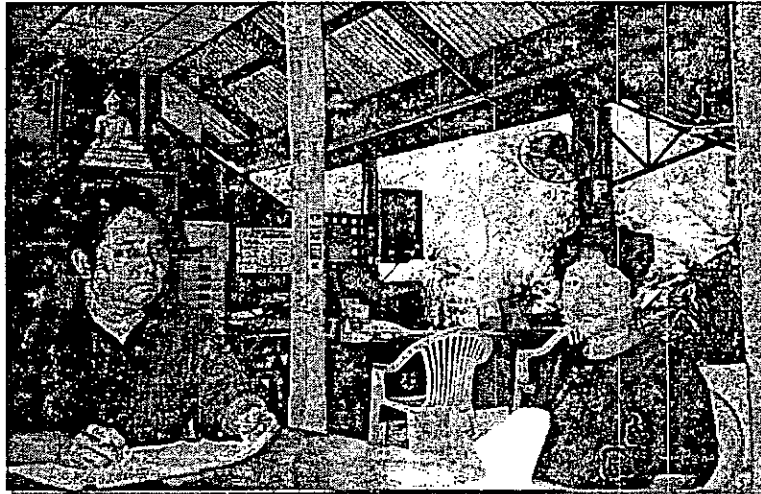
ภาพที่ ๓๕ สัมภาษณ์นายวิชา บุญพัก

นายวิชา บุญพัก อดีตกำนันตำบลปลายโพรงพาง ปัจจุบันเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงครามตัวแทนจากอำเภออัมพวา และประธานชมรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพรงพาง ผู้บุกเบิกโครงการและจัดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ ให้สัมภาษณ์ว่า แนวคิดในการจัดตั้งครั้งนี้ เริ่มโครงการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพรงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๒ ด้วยเล็งเห็นว่าในปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวมากมาย ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ท่องเที่ยวตามสถานที่ต่างๆ ในจังหวัดใกล้เคียง เช่น ตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี หาดชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ผ่านไปผ่านมา ผ่านเลยจังหวัดสมุทรสงครามไปหมด ไม่ได้แวะเที่ยวกัน จึงเป็นที่น่าเสียดายโอกาสที่จะสร้างชื่อเสียงและศักยภาพของจังหวัดสมุทรสงคราม ตลอดจนส่งเสริมรายได้และอาชีพให้กับประชาชนในท้องถิ่น อีกทั้งจังหวัดสมุทรสงครามมีสถานที่ท่องเที่ยวมากมายแต่ยังไม่มีที่พัก จึงมีความคิดว่า อำเภออัมพวา มีบ้านทรงไทยเป็นจำนวนมาก น่าจะจัดเป็นที่พักแบบโฮมสเตย์ได้ เพื่อเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและอนุรักษ์บ้านทรงไทย และยังเป็น การเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการ โดยรับนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวและพักค้างคืน พาไปดูหิ้งห้อย พาชมสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัด ตอนเช้ามีการตักบาตรพระที่หน้าบ้าน และศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านริมคลอง บ้านพักโฮมสเตย์เป็นที่พักสำหรับใช้รองรับนักท่องเที่ยว ที่ต้องการใกล้ชิดธรรมชาติและสัมผัสกับธรรมชาติที่สวยงาม ทั้งยังได้ศึกษาและสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ อีกด้วย โดยเน้นการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมเป็นหลัก มีการศึกษาวิถีชีวิตไทยในลำคลอง บ้านทรงไทยริมคลอง ชมเตาตาล ชั่งคักกึ่ง และกิจกรรมอื่นๆ รวมทั้งได้ชมความสวยงามของหิ้งห้อยที่ปัจจุบันหาชมได้ยาก

เมื่อแรกเริ่มโครงการใหม่ๆ หลายฝ่ายไม่เห็นด้วยเพราะเป็นการยากที่จะดึงนักท่องเที่ยวให้มาเที่ยวได้ เพราะศักยภาพของจังหวัดและตำบลมีไม่มากพอ แม้แต่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลปลายโพงพงเองก็ไม่ร่วมด้วย ของงบประมาณสนับสนุนก็ไม่ได้ เรียกว่าไม่ให้ความร่วมมือในเรื่องใดๆ ด้านนายธวัชเองก็ไม่ท้อแท้ ได้รวบรวมสมาชิกก่อตั้งชมรมผู้นุรักษ์บ้านทรงไทยปลายโพงพงได้ประมาณ ๒๐ กว่าคน (ในปัจจุบันมี ๕๐ กว่าคน) ระดมทุนจัดทำโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านทรงไทยปลายโพงพง ในรูปแบบโฮมสเตย์ขึ้น ในปัจจุบันลงทุนไปแล้ว ๕ แสนกว่าบาท แต่ได้ผลคุ้มค่า เพราะประสบความสำเร็จด้วยดี แต่ก็ยังไม่ได้รับความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลปลายโพงพง เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลยังมองไม่เห็นถึงความเป็นไปได้ของโครงการ มีแต่อำเภออัมพวา และจังหวัดสมุทรสงครามโดยเฉพาะกรมพัฒนาชุมชนที่ให้การสนับสนุน รับเป็นที่ปรึกษาและช่วยเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ปัจจุบันมีบ้านทรงไทยปลายโพงพงของตำบลปลายโพงพงนี้เข้าร่วมโครงการจำนวน ๒๕ หลัง ที่จัดเตรียมไว้สำหรับต้อนรับนักท่องเที่ยวโดยมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และต่างประเทศ ยิ่งเฉพาะชาวจีน ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา ฮอลแลนด์ สวีเดน อังกฤษ สิงคโปร์ และมาเลเซียมาใช้บริการกันมากเป็นพิเศษ เฉลี่ยแล้วประมาณอาทิตย์ละ ๒๐-๕๐ คน โดยเฉพาะวันเสาร์หรือวันอาทิตย์และวันหยุดพิเศษจะมีนักท่องเที่ยวใช้บริการกันมาก บางครั้งบ้านทรงไทยที่จัดไว้รับรองไม่พอ ต้องขยายไปบ้านทรงไทยที่ไม่ได้ร่วมโครงการเพิ่มเติม

ในส่วนของผู้เข้าร่วมโครงการนั้น เริ่มแรกในการจัดตั้งโครงการ มีการจัดประชุมอบรมให้กับผู้เข้าร่วมโครงการ โดยให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ ผู้เข้าร่วมโครงการจะต้องเตรียมความพร้อมของบ้านตนเอง ดูแลรักษาความสะอาดของบ้าน มีห้องน้ำที่สะอาด มีความจริงใจ เอื้ออาทรและซื่อสัตย์ ทำให้นักท่องเที่ยวที่มาพักรู้สึกปลอดภัยและไว้วางใจ ในการเข้าพักอาศัย โดยมีการจัดประชุมอาทิตย์ละ ๑ ครั้ง ในช่วงแรกๆ ของการจัดตั้งโครงการ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้พูดคุย เสนอความคิดเห็นต่างๆ และซักถามข้อสงสัย เพื่อที่จะนำไปเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา แต่ในช่วงหลังจะเรียกประชุมก็ต่อเมื่อมีข้อมูลและข่าวสารใหม่ๆ มาแจ้งให้กับผู้เข้าร่วมโครงการรับทราบเป็นครั้งๆ ไป

ภาพที่ ๓๖ นางมะลิ บุญพัด อายุ ๕๓ ปี ภรรยาผู้บุกเบิกโครงการ

นางมะลิ บุญพัด ภรรยาของกำนันธวัช บุญพัด ได้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ว่า การเริ่มโครงการครั้งแรกหลังจากที่มีการไปชมแหล่งท่องเที่ยวอื่นแล้ว ได้มาทดลองเปิดให้พักครั้งแรกเปิดพักที่บ้านกำนันก่อน แล้วเปิดอีก สองหลัง รวมเป็นสามหลัง จนกระทั่งเปิดโครงการจริง ได้มีบ้านพักที่จัดสร้าง จากงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบลปลายโพรงพาง อีกจำนวน ๔ หลัง ระยะเวลาที่เปิดโครงการดังกล่าว กำนันธวัช บุญพัด ทำหน้าที่เป็นประธานองค์การบริหารส่วนตำบลอีกหน้าที่หนึ่ง ทำให้การทำงานสะดวก เมื่อเปิดโครงการแล้ว ได้ขยายจำนวนบ้านพักมากขึ้น ได้จำนวนเกือบ ๒๕ หลัง ในปัจจุบันมีการลดจำนวนบ้านพักลง เนื่องจากบ้านพักบางหลังมีการเพิ่มจำนวนลูกหลานมากขึ้น บางหลังอยู่ในที่ห่างไกลเนื่องจากทางเข้าออกของเรือไม่สะดวก น้ำในคลองขอยแห้งตลอด บางหลังเจ้าของบ้านไม่บริการนักท่องเที่ยวเช่น ประหยัดไฟฟ้า ไม่เปิดพัดลม เปิดไฟฟ้าน้อยดวงไม่เปิดหน้าต่าง ทำให้บ้านพักมีอากาศร้อน ปัจจุบันมีบ้านที่ให้พักประมาณ ๑๘ หลัง การจัดบริการที่พัคนักท่องเที่ยว มีหลายราคาโดยจะขึ้นอยู่กับค่าบริการ รายการที่นิยม เป็นแบบแพ็คเกจ (package) ราคา ๗๐๐ บาท เที่ยว ๒ วัน ๑ คืน พร้อมอาหาร ๒ มื้อ และค่าบริการเรือเหมาลำพาเที่ยว ๓ รอบ เริ่มจากรอบในพาเที่ยวชมเตาตาลและชมวิถีชีวิตชาวสวนริมคลอง รอบนอกพาเที่ยวอุทยาน ร. ๒ ตลาดน้ำท่าคา วัดกุมรินทร์ภูมิทอง มีมัคคุเทศก์นำเที่ยว รอบกลางคืนพาชมหิ่งห้อย คนเรือเป็นคนอธิบาย อาหารบริการมือเช้าและเย็น รายการเที่ยวดังกล่าว นักท่องเที่ยวมาถึงเที่ยงวันเสาร์ ค้าง ๑ คืน และเที่ยวต่อวันอาทิตย์จนถึงเวลาประมาณ บ่ายสามโมง ช่วงเปิดโครงการใหม่ ค่าที่พักเก็บนักท่องเที่ยง ๒๕๐ บาท ไม่รวมค่าเรือ ค่าใช้จ่ายอื่น ปัจจุบันจ่ายค่าบ้านที่ร่วมโครงการ วันละ ๑๒๐ บาท ต่อหัวต่อวันแต่ถูกเรียกปรับขึ้นเป็น ๒๐๐ บาท

การจัดกิจกรรมของนักท่องเที่ยวที่มาพัก ส่วนใหญ่จะให้มาร่วมที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว มีการลงเล่นน้ำในคลอง การฝึกพายเรือ มีคาราโอเกะให้ร้องเพลง ระหว่างเรือเรือมารับไปชมหิ่งห้อย การเข้าร่วมโครงการแล้ว ทำให้มีรายได้เสริม และเป็นการปรับปรุงบ้านที่พักของตนเอง ขั้นตอนในการเข้าร่วมโครงการ กำนันธวัช บุญพัด จะไปดูว่าบ้านที่ขอร่วม มีความพร้อมหรือไม่ มีคุณสมบัติที่พอให้นักท่องเที่ยวพัก บ้านพักในโครงการ เฉพาะบ้านอาจารย์อัจฉรา สิงจันทร์ กับที่บ้านกำนัน มีอยู่ ๒ หลัง ที่มีเครื่องปรับอากาศหรือแอร์ คิดเพิ่มเป็นค่าแอร์ ตัวละ ๒๐๐ บาท ต่อวัน บ้านที่เข้าร่วมปกติจะทำห้องน้ำก่อน ส่วนอื่นปรับปรุงภายหลัง ปัญหาความขัดแย้งของกลุ่มในโครงการ มีเฉพาะปัญหาค่าใช้จ่าย ตัวอย่างเช่น การขอขึ้นค่าบ้านพัก จาก ๑๒๐ บาท เป็น ๒๐๐ บาท การขอขึ้นค่าเรือ รอบใน ๒๕๐ บาท ปรับเป็น ๓๐๐ บาท รอบนอกลำละ ๘๐๐ บาท ไม่มีไกด์ และลำละ ๑๐๐๐ บาท พร้อมไกด์ ค่าเรือพาดูหิ่งห้อย ๒๕๐ บาท ปรับเป็น ๓๐๐ บาท ราคาต่อรอบ (ไป - กลับ) ทำให้กระทบค่าใช้จ่ายส่วนกลาง ค่าจ้างคนครัวปรุงอาหาร สัปดาห์ละ ๕๐๐ บาท ค่าคนล้างจาน ๒ คน ๒๐๐ บาท ค่าคนล้างแก้ว ๑๐๐ บาทต่อวัน ค่าคนปูที่นอน ทำความสะอาดบ้าน และเสิร์ฟอาหาร วันเสาร์อาทิตย์ ๑๒๐ บาท วันธรรมดา ๑๐๐ บาท ค่าติดต่อทางโทรศัพท์ ประมาณ ๕๐๐๐ - ๖๐๐๐ บาทต่อเดือน ค่าไฟฟ้าที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ๕๐๐๐ บาทต่อเดือน ค่าน้ำประปา ๕๐๐ - ๖๐๐ บาทต่อเดือน ค่าอาหารมือเย็น โด๊ยะละ ๖๐๐ บาท จำนวน ๖ ที่นั่ง อาหาร ๕ - ๖ อย่าง พร้อมผลไม้ตามฤดูกาล ข้าวจัดเต็มให้จนอิ่ม อาหารเช้าเป็น ข้าวต้มมีกับ หรือข้าวต้มเครื่อง

รายการอาหารไทยที่ให้บริการ ๑ ชุด เป็น น้ำพริกปลาทุ กุ้งสดตำลึง ผักรวมมิตร ปลาช่อนทอดมะเขือยาวผัด ยอดมะพร้าวผัดเผ็ด ไข่กุ้ง หมู ไก่ หรือปลาหมึก และผลไม้ อาจมีการปรับเปลี่ยนรายการเป็น แกงส้ม ทดแทนรายการได้

ปกตินักท่องเที่ยวจะมาพักวันเสาร์ แต่บางครั้งก็มาวันธรรมดา ช่วงฤดูฝนนี้ นักท่องเที่ยววันน้อย เสาร์ที่ผ่านมามีจำนวน ๓๐ - ๔๐ คน

ความยั่งยืนของโครงการคิดว่าอยู่ได้ และหากไม่มีกำนันมาดูแลแล้ว ก็ให้ลูกชายมาดูแล ต่อให้ดำเนินการตลอดไป เพราะปัจจุบันได้

ในส่วนปัญหาสภาพสิ่งแวดล้อม ขยะไม่ค่อยมี มีการรณรงค์ไม่ให้มีการทิ้งขยะลงในคลอง แต่ขยะที่เห็นอาจจะเกิดจากเวลาน้ำขึ้น กระแสน้ำพาขยะจากที่อื่นมา สวะที่มาจากข้างนอก และในช่วงฤดูนี้ ประมาณเดือนแปดน้ำจะน้อยมาก จนเป็นน้ำตายน น้ำไม่เคลื่อนไหว เรือออกไปไม่ได้ น้ำทะเลไม่หนุน เดือนต่อไปน้ำมากตามปกติ

๓) บ้านนางทองคำ กฤษณะเศรณี^{๑๔}

ภาพที่ ๓๗ สภาพของบ้านนางทองคำ กฤษณะเศรณี

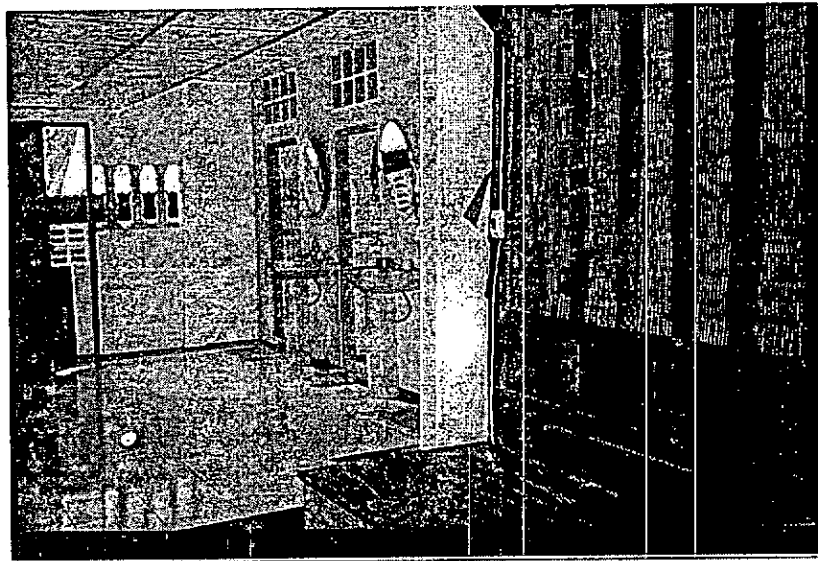
บ้านเลขที่ ๒๓๕ หมู่ที่ ๖ ตำบลปลายโพงพาง อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ลักษณะเป็นเรือนทรงไทย ทำด้วยไม้ ใต้ถุนสูง ประมาณ ๒ เมตร เสาเรือนเป็นเสาปูนกลม เดิมเป็นเสาไม้ แต่หุงพัง เปลี่ยนมาประมาณ ๑-๒ ปี โดยรอบบ้านมีต้นไม้ปลูกให้ความร่มรื่น มีต้นส้มโอ และพันธุ์ไม้อื่นๆ ด้านหน้าบ้านหันลงคลองและมีผนังเขื่อนปูนกันริมตลิ่ง

ภาพที่ ๓๘ นางทองคำ กฤษณะเศรณีอายุ ๗๕ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว ส้มโอ

^{๑๔} ทองคำ กฤษณะเศรณี. สัมภาษณ์. ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๗.

นางทองคำ กฤษณะเสรณี ให้สัมภาษณ์ว่า เริ่มเข้าโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านทรงไทย ปลายโพงพาง ตั้งแต่เริ่มโครงการ ช่วงนั้นยังอยู่กับสามีคือ ครูเฉลิม กฤษณะเสรณี เพิ่งเสียชีวิตไป ประมาณ ๒ ปี ขั้นตอนในการเข้าร่วม มีการอบรมพาไปดูงาน การอบรมจะให้ทำอะไรบ้าง ดูแลอาหารว่าง เช่น กาแฟ น้ำแข็ง มีการซื้อเครื่องนอนใหม่ ๖ ชุด ประกอบด้วยหมอน ที่นอน มุ้ง มีการปรับปรุงบ้านหลังเข้าร่วมโครงการแล้ว เป็นเงิน ๕๗๐,๐๐๐ บาท ทำทางเดินคอนกรีตรอบบ้าน เปลี่ยนเสาเรือนเดิมใช้ไม้เปลี่ยนใช้ปูนแทน ทำห้องน้ำใหม่ ๒ ห้อง (ภาพที่ ๓๕) กิจกรรมที่จัดให้มีการลงเล่นน้ำ แต่ถ้าช่วงน้ำแห้งก็ไม่ได้เล่น ความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับรายได้ รายได้ดีมากในช่วงแรกๆ ประมาณเดือนละ ๕๐๐๐ - ๖๐๐๐ บาท ราคาที่ให้ ๑๐๐ บาท ต่อหัวต่อวัน กำลังปรับเปลี่ยนเป็น ๑๒๐ ต่อหัวต่อวัน แต่ต้องทำของใส่บาตรในช่วงเข้าพรรษา วันพระหยุดหรือวัดมีกิจกรรมอื่น ในระยะนี้แขกจะน้อยลง การจัดแขกมาพักจะใช้ระบบหมุนเวียน แบ่งปันกันไปทีอื่น แต่แขกบางคนจะร้องขอพักอยู่ใกล้ ๆ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพราะฝนตกลงเรือลำบาก. บางครั้งน้ำในคลองแห้งทำให้เรือติดต่อสัญจรไม่สะดวก ความขัดแย้งมีปัญหา ในการแย่งแขกที่มาพัก แขกติดต่อโดยตรงกับที่บ้านพัก ไม่ผ่านศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ปัจจุบันนี้ได้แยกออกไปแล้ว แต่ก็มีปัญหาแขกมาพักจำนวนน้อย ต้องอาศัยแขกที่เคยมาเท่านั้น

ภาพที่ ๓๕ สภาพห้องน้ำใหม่ ๒ ห้องของบ้านนางทองคำ กฤษณะเสรณี

๔) บ้านนางสาวอังฉรา สิงห์จันทร์^{๑๑}

ภาพที่ ๔๐ สภาพบ้านนางสาวอังฉรา สิงห์จันทร์

บ้านเลขที่ ๒๓๔ หมู่ที่ ๗ ตำบลปลายโพรงพาง อำเภอมัทพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ลักษณะเป็นเรือนทรงไทย แต่ปลูกแบบบ้านสองชั้น ส่วนชั้นล่างไม่ได้กันเป็นห้อง แต่ใช้เป็นห้องโล่ง ไว้ใช้งานอเนกประสงค์ และใช้พักผ่อนในเวลากลางวัน ชั้นบนของบ้านปรับปรุงห้องบางห้องเป็นห้องพักแบบสมัยใหม่มีเครื่องปรับอากาศ ไว้บริการสำหรับนักท่องเที่ยวที่ไม่คุ้นเคยกับสภาพอากาศร้อน ด้านหน้าบ้านหันลงคลอง ที่ริมคลองตรงทำน้ามีศาลาทรงไทย และมีเขื่อนปูนกันริมตลิ่ง

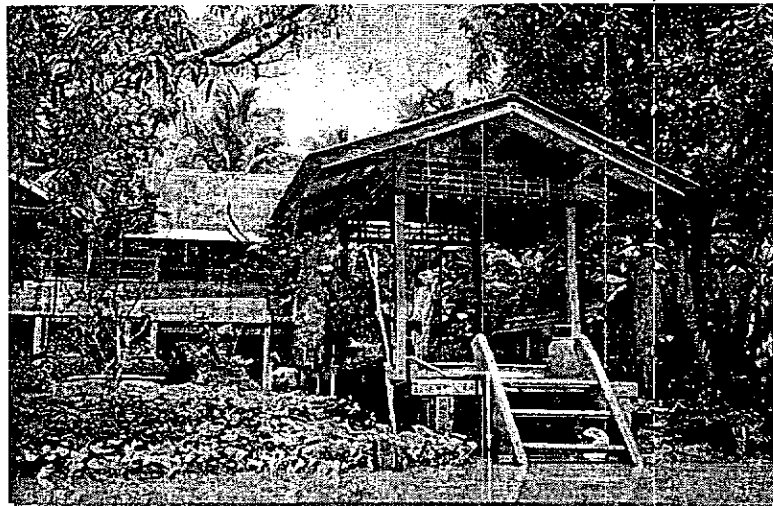

ภาพที่ ๔๑ นางสาวอังฉรา สิงห์จันทร์อายุ ๔๕ ปี อดีตผู้ช่วยพยาบาล

^{๑๑} อังฉรา สิงห์จันทร์. สัมภาษณ์. ๒๑ สิงหาคม .๒๕๔๗.

นางสาวอัจฉรา สิงห์จันทร์ ให้สัมภาษณ์ว่า เข้าร่วมโครงการการจัดการท่องเที่ยวบ้านทรงไทย ปลายปางพาง เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ คิดว่าพอมีรายได้ เป็นการกระจายรายได้ คนในท้องถิ่นมีรายได้เพิ่มขึ้นด้วย หมายถึงคนเรือ คนขายของให้นักท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมเตรียมห้องพัก ทำความสะอาดบ้าน ส่วนการลงเล่นน้ำก็แล้วแต่นักท่องเที่ยว มีห่วงยางให้ การเป็นอยู่แบบเดิม มีรายได้จากที่ให้นักท่องเที่ยวพัก หัวละ ๑๐๐ บาท ขั้นตอนการปฏิบัติในการเข้าร่วมก็เป็นบ้านทรงไทยอยู่ริมน้ำ ตนเองลาออกจากอาชีพพยาบาลมาเพื่อมาดูแลมารดา และเห็นว่าโครงการนี้ดี อยู่ใกล้ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว บ้านเป็นเรือนทรงไทย อยู่ริมน้ำ จึงขอเข้าร่วมโครงการกับกำนัน ปัญหาความขัดแย้งในโครงการ ตนเองไม่มีความขัดแย้งแต่อย่างใด และเข้าร่วมโครงการไม่นาน ส่วนความยั่งยืนของโครงการ คิดว่าจะไปได้เรื่อยๆ เพราะคนที่มาพัก จะพูดว่าให้อนุรักษ์บ้านไว้ ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม การกำจัดขยะเราเตรียมที่ไว้ให้นักท่องเที่ยวเก็บใส่

๕) บ้านนางเกลี้ย ปานมา และนางสาวรัชณี ปานมา^{๒๐}

ภาพที่ ๔๒ สถาปัตยกรรมบ้านนางเกลี้ย ปานมา

บ้านเลขที่- ๒๑๕ หมู่ที่ ๗ ตำบลปลายปางพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ลักษณะเป็นเรือนทรงไทย ใต้ถุนเรือนยกพื้นสูง ประมาณ ๑.๕๐ เมตร ใช้เป็นที่เก็บสิ่งของ เครื่องใช้ต่าง ๆ บริเวณรอบ ๆ บ้านเป็นสวนมะพร้าว ตัวเรือนหันหน้าลงคลอง ช่วงระหว่างเรือนกับศาลาท่าน้ำ ทำยกพื้นด้วยไม้ ลักษณะแบบสะพานไม้ต่อเชื่อม สูงจากพื้นประมาณ ๐.๘๐ เมตร เพื่อใช้เดินถึงกันได้สะดวก ไม่มีเขื่อนกั้นริมตลิ่ง ลักษณะแบบชนบทดั้งเดิม

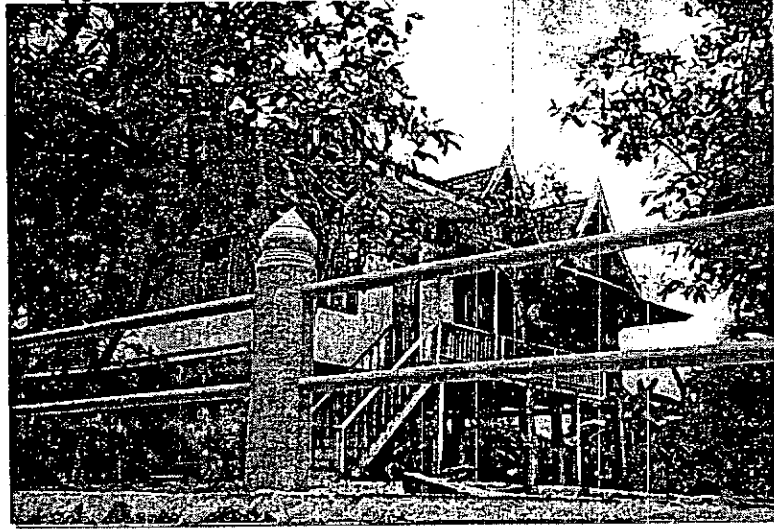
^{๒๐} รัชณี ปานมา, สัมภาษณ์, ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๗.

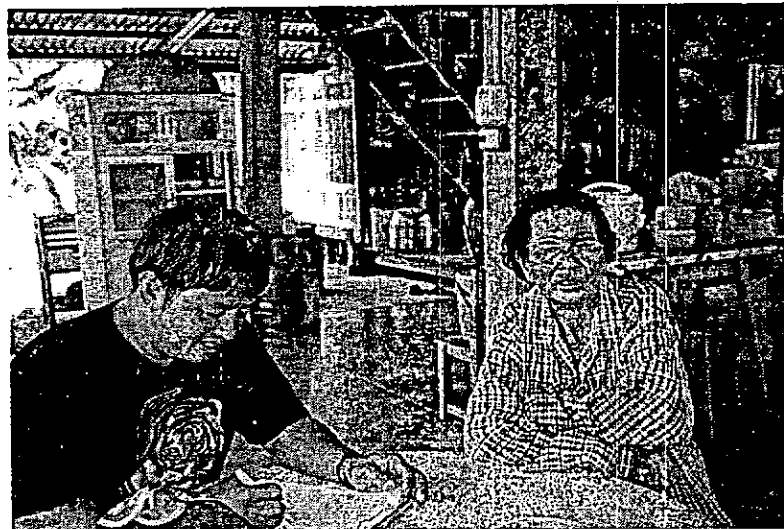
ภาพที่ ๔๓ นางสาวรัชณี ปานมาอายุ ๕๐ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว

นางสาวรัชณี ปานมา ให้สัมภาษณ์ว่า เข้าร่วมโครงการการจัดการท่องเที่ยวบ้าน
ทรงไทยปลายโพงพาง ตั้งแต่เปิดโครงการ โดยเดิมจะอยู่ในกลุ่มแม่บ้านของตำบลปลายโพงพาง
บ้านนี้ปกติไม่มีคนอยู่มาก เด็กไม่มี อยู่กัน ๓ คน เห็นว่าเหมาะสมที่จัดเป็นที่พักให้นักท่องเที่ยว
ก่อนเข้าโครงการจะมีการอบรม เดือนละ ๑ ครั้ง หรือ สองสัปดาห์ต่อ ๑ ครั้ง จัดซื้อเครื่องนอน
ใหม่ จำนวน ๓ - ๔ ชุด ห้องน้ำปรับปรุงเล็กน้อย เพราะมีอยู่แล้ว จากของดั้งเดิมที่เคย เป็นห้องน้ำ
ที่ลงจากเรือนไปอยู่นอกบ้าน มาอยู่บนเรือนเพื่อสะดวกในการใช้งาน กิจกรรมที่จัดให้นักท่องเที่ยว
ที่มาพักลงเล่นน้ำ ในคลองแขกที่อยู่หน้าบ้าน กางมุ้งให้นอน จัดนอนแบบนอนมุ้งรวม หรือแยก
มุ้ง ตามความต้องการที่นักท่องเที่ยวมาพักแต่ละกลุ่ม เมื่อเข้าร่วมโครงการจะได้รับค่าใช้จ่ายคอบ
แทนต่อหัว ๑๐๐ บาท การดูแลนักท่องเที่ยวที่พักก็เหมือนลูกหลาน การเข้าร่วมโครงการทำให้
รู้จักแลกเปลี่ยนความรู้กับนักท่องเที่ยว ว่าที่บ้านเขาทำอะไร อยู่อย่างไร เล่าเรื่องให้ฟัง และทำให้
ไม่เจ็บเหงา ปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งในกลุ่มที่ร่วมโครงการไม่มี มีแขกหรือนักท่องเที่ยวมาก็จัด
ให้ ไม่มีมาพักก็อยู่ตามปกติไป ความยั่งยืนของโครงการเชื่อว่าได้อยู่ได้ เพราะมีคนมาจากที่ไกลๆ
เช่น จากภาคใต้ จังหวัดนครศรีธรรมราช ปัญหาเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมต่างๆ นักท่องเที่ยวไม่ทำ
สกปรก มีการจัดเตรียมถังขยะไว้ให้ใส่ สมัยเริ่มต้นโครงการใหม่ๆ เคยทำอาหารให้ กินกับข้าว
อะไร ก็แบบเดียวกัน จัดลักษณะนี้ได้ประมาณ ๒ - ๓ ครั้ง แล้วจากนั้นก็เปลี่ยนไปทำอาหารที่บ้าน
กำนัน เนื่องจากการจัดเตรียมอาหารไม่ทัน เพราะนักท่องเที่ยวที่มาพักไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน
กว่าจะรู้ว่ามียกนักท่องเที่ยวมาพักก็เมื่อเรือมาถึง โทรศัพท์ยังไม่มาติดตั้ง

๖) บ้านนางบุญส่ง ยศวิปาน^{๒๑}

บ้านเลขที่ ๔/๑ หมู่ที่ ๗ ตำบลปลายโพรงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ลักษณะเป็นเรือนทรงไทยประยุกต์ ปลูกสองชั้น ชั้นบนแบ่งเป็นสองส่วน ส่วนหนึ่งเป็นเรือนทรงไทย อีกส่วนหนึ่งเป็นเรือนไม้หลังคาเป็นทรงปั้นหยา ชั้นล่างเป็นส่วนใต้ถุนโล่ง และมีห้องครัว ห้องน้ำ ในชั้นล่าง ด้านหน้าบ้านหันลงคลอง รอบบ้านมีการปลูกพันธุ์ไม้ ต้นไม้ใหญ่แต่ไม่มากนัก มีเขื่อนปูนกั้นริมตลิ่ง

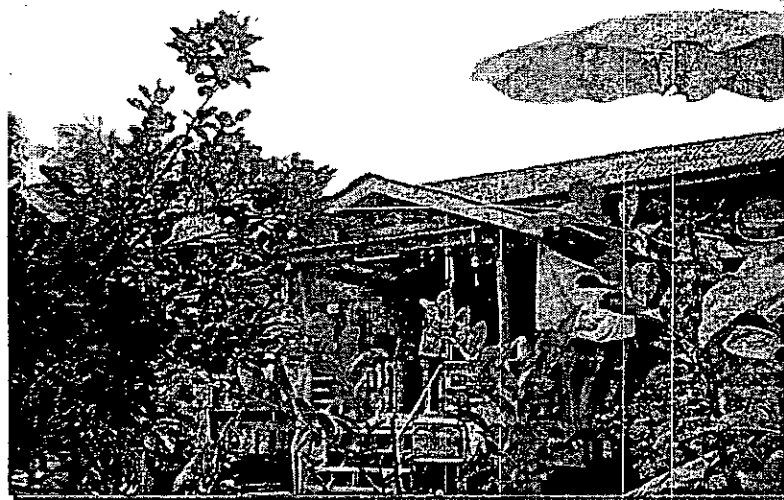
ภาพที่ ๔๕ นางบุญส่ง ยศวิปานอายุ ๖๖ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว

^{๒๑} บุญส่ง ยศวิปาน. สัมภาษณ์. ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๗.

นางบุญส่ง ยศวิปาน ให้สัมภาษณ์ว่า เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านทรงไทย ปลายโพงพางตั้งแต่เริ่มโครงการ เดิมตนเองเป็นกลุ่มแม่บ้าน อบรรมกลุ่มแม่บ้านแล้วก็เข้าร่วมโครงการ มีเจ้าหน้าที่ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือ ททท. ได้มาอบรมที่บ้านกำนันชวีช บุญพืด มีการพาไปดูงานด้านโฮมสเตย์ที่โคราช แต่ของบ้านเรามีดีตรงที่มีน้ำ วิวเรือ เล่นน้ำ มีวิถีชีวิตก่อนเข้าร่วมโครงการมีการปรับปรุง ทำความสะอาดบ้าน ดูแลห้องน้ำซึ่งมีมาแต่ครั้งพ่อแม่ยังอยู่ ตนเองพักอยู่คนเดียว ลูก ๆ เข้าไปอยู่กรุงเทพ ฯ ในการจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยว มีเรือให้หัดพาย ห่วงยางให้ลงเล่นน้ำ กลุ่มที่มาพักบ่อยเป็นนักศึกษาปีสุดท้ายจากเกษตรแม่โจ้ แพร่ และเกษตรแม่โจ้ เชียงใหม่ ความเปลี่ยนแปลงหลังเข้าร่วมโครงการ มีรายได้จากคนมาพัก ๑๐๐ บาท ต่อหัวต่อวัน จดบัญชีชื่อไว้ ปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มไม่มี มีการเรียกประชุมกลุ่มบ้าง แต่ ๓ เดือน ตั้งแต่หลังสงกรานต์ปีนี้ ยังไม่มีการเรียกประชุม ความยั่งยืนของโครงการยังพอไปได้ ช่วงนี้ตนเองหยุดรับแขกที่จะมาพักก่อน เพราะไม่มีใครช่วยดูแล ปัจจุบันนักท่องเที่ยวลดน้อยลง เนื่องจากราคาน้ำมันแพง โรคไข้หวัดคนกระบาด ปัญหาเศรษฐกิจอื่นๆ

๗) บ้านนางไกล่และนายพุด เมืองรมย์^{๒๖}

ภาพที่ ๔๖ สภาพบ้านนางไกล่และนายพุด เมืองรมย์

บ้านเลขที่ ๕๑ หมู่ที่ ๗ ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ลักษณะบ้านตั้งอยู่ริมน้ำ เป็นเรือนไม้ชั้นเดียว หลังคาทรงปั้นหยา ยกพื้นสูงประมาณ ๑.๒๐ เมตร ตัวเรือนด้านหน้าหันลงคลอง รอบบ้านปลูกต้นไม้และไม้ประดับให้ความร่มเย็น

^{๒๖} พุด เมืองรมย์. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗.

ภาพที่ ๔๑ นายพุม เมืองรัมย์อายุ ๘๐ ปี อาชีพทำสวนผลไม้

นายพุม เมืองรัมย์ให้สัมภาษณ์ว่า เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านทรงไทยปลาย โพงพางมาได้ประมาณ ๕ ปีแล้ว โดยใช้ชื่อของภรรยาชื่อ นางไกล่ เมืองรัมย์ ก่อนการเข้าร่วมโครงการมีการปรับปรุงสร้างห้องน้ำข้างบน ๒ ห้อง ใช้เงินไปประมาณห้าหมื่นบาทเศษ มีการซื้อเครื่องนอน หลังเข้าร่วมโครงการ ได้รายได้จากนักท่องเที่ยวที่พัก จำนวน ๑๐๐ บาท ต่อคนต่อวัน การจัดเตรียมอาหารให้นักท่องเที่ยว จำพวกกาแฟ จัดเตรียมอาหารสำหรับตัดขาตรให้ด้วยการมาพักจะได้คนมาพัก จำนวน ๒ - ๔ คน ต่อเดือน พอมีรายได้แต่จำนวนไม่มาก เป็นค่าใช้จ่ายบ้าง เพราะปัจจุบันไม่ได้ทำอะไรแล้ว การมาอยู่ของแขกที่พักไม่ได้รับกวนอะไร เพราะกว่าจะกลับจากคูหึ่งห้อยก็เกือบ สามทุ่มกว่าแล้ว ปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ไม่มี ความยั่งยืนของโครงการจะมีนานหรือไม่ อาจไม่แน่นอน เพราะมีการแข่งขันกันมากขึ้น เช่น บ้านเรื่อริมคลอง ปัญหาขยะมีบ้างเล็กน้อย ปัญหาเสียงเรือ โดยปกติก็ได้ยินจนชินแล้ว ส่วนเรื่องความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวยังไม่เห็นเหตุการณ์เกิดขึ้น

๘) บ้านนายสมพงษ์ เมืองรัมย์^{๒๐๑}

ภาพที่ ๔๘ สภาพบ้านนายสมพงษ์ เมืองรัมย์

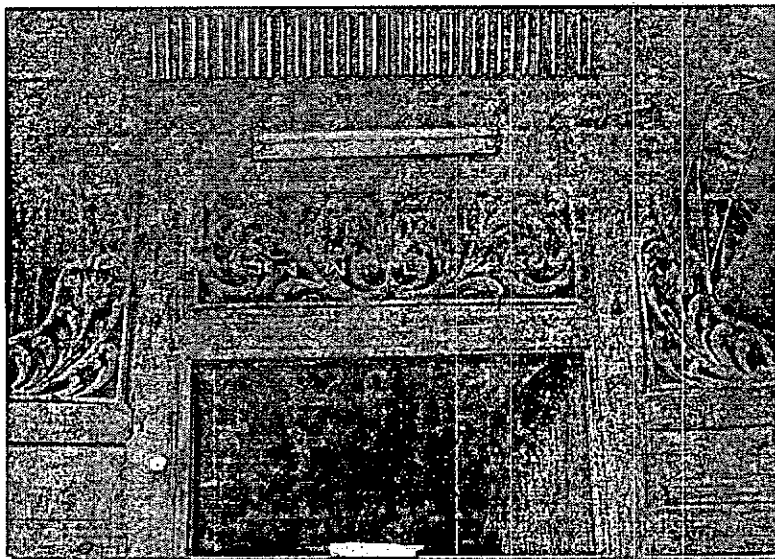
บ้านเลขที่ ๖๐ หมู่ที่ ๗ ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ลักษณะบ้านตั้งอยู่ริมน้ำ เป็นเรือนทรงไทยทำด้วยไม้ ชั้นเดียว ยกพื้นสูง ประมาณ ๑.๕๐ เมตร สภาพบ้านโดยรอบปลูกต้นไม้และไม้ประดับให้ความร่มเย็น บ้านปลูกห่างจากทำน้ำ มีทางเดินทำเป็นสะพานไม้ทอดยาวค่อลงไปทำน้ำ ไม่มีเขื่อนกั้นตลิ่งริมน้ำ

ภาพที่ ๔๙ นายสมพงษ์ เมืองรัมย์ อายุ ๖๒ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว

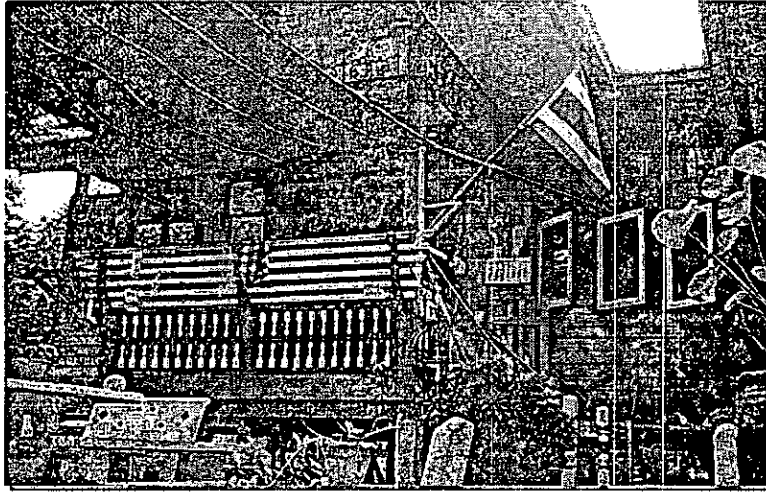
^{๒๐๑} สมพงษ์ เมืองรัมย์. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗.

นายสมพงษ์ เมืองรัมย์ ให้สัมภาษณ์ว่า เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านทรงไทย ปลายโพงพาง ประมาณปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ตั้งแต่เริ่มโครงการ มีนายประมินทร์ แสนประสิทธิ์ นักพัฒนาการจังหวัดได้เข้ามาริเริ่มจัดให้มีโครงการดังกล่าว จากการที่กำนันธวัช บุญพืด ได้รับรางวัลชนะเลิศ การประกวดบ้านทรงไทยจากทางจังหวัด บ้านตนเองมีสาวโสดอยู่ ๓ คน เรียกว่า บ้านสามสาว ๒๐๐ ปี ใช้ชื่อร่วมโครงการบ้านนางสาวบุปผา เมืองรัมย์ ซึ่งเป็นที่สาวตนเอง การเข้าร่วมโครงการ มีการอบรม แนะนำวิธีการ และการมีโกด์ หรือมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ถึงวิธีการจัดให้นักท่องเที่ยวพักอย่างไร การเตรียมเครื่องนอนให้สะอาด การทำห้องน้ำมีอยู่เดิมให้สะอาด พร้อมใช้งาน ห้องน้ำมีอยู่ห้องเดียว ปัจจุบันมีเพียงห้องเดียว ยังใช้อยู่ เวลาที่มีแขกมาพักหลายคนจะมีปัญหาการแย่งใช้ห้องน้ำ รายได้จากการเข้าร่วมโครงการ ได้ ๑๐๐ บาทต่อคนต่อวัน ซึ่งปกติจะมาพักค้าง ๑ คืนในวันเสาร์ มีรายได้เสริมบ้าง ปัจจุบันรายได้ลดลง เนื่องจากมีคู่แข่งเปิดที่พักลักษณะใกล้เคียงจำนวนมากแห่ง เช่น บ้านท้ายหาด บ้านเรือริมคลอง บ้านชมเดือน บ้านผู้ใหญ่หีบ บ้านนายไชยยันต์ อยู่ศิริ โกส้วัดกุมนรินทร์ แยกที่พักจึงแยกไปพักที่แห่งอื่น ปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มไม่มีทั้งจากนักท่องเที่ยวและชาวบ้าน

ภาพที่ ๕๐ ประตูทางเข้าบ้านนายสมพงษ์ เมืองรัมย์ แกะฉลุตลอดปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๘ เท่าอายุบ้าน

๘) บ้านนางมะลิ ยศวิปาน^{๒๔}

ภาพที่ ๕๑ สภาพบ้านนางมะลิ ยศวิปาน

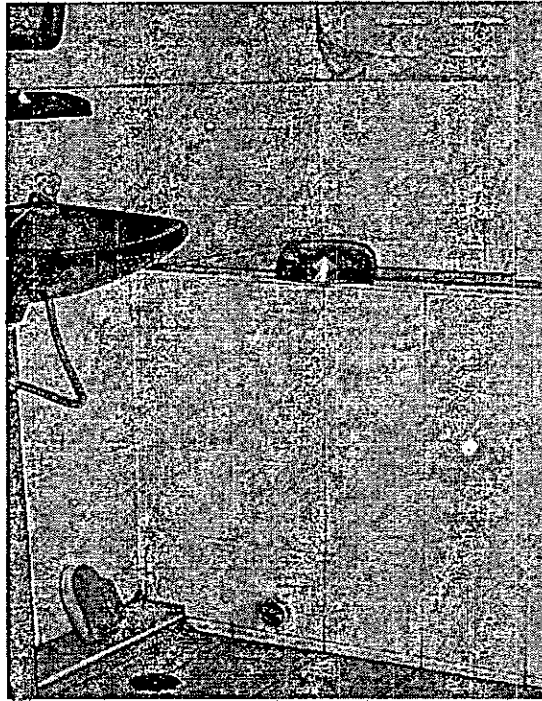
บ้านเลขที่ ๕๓ หมู่ที่ ๗ ตำบลปลายโพรงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ลักษณะบ้านตั้งอยู่ริมน้ำ เป็นเรือนไม้ สองชั้น แบบเรือนไทยประยุกต์ ตัวเรือนมีหน้ามุขยื่นติดชายน้ำ เป็นบ้านที่ทำการค้าขายด้วย สภาพบ้านโดยรอบปลูกต้นไม้ ไม้ประดับให้ความร่มเย็น เป็นบ้านที่อยู่ลึกจากคลองโคกเกตุเข้าไปประมาณ ๑๐๐ เมตร ชาวบ้านถิ่นนี้เรียก คลองซอยที่แยกเข้าไปว่า “อู” หมายถึง คลองซอยส่วนแยกที่ไม่ทะลุเชื่อมต่อกับคลองอื่น

ภาพที่ ๕๒ นางมะลิ ยศวิปาน อายุ ๖๕ ปี อาชีพทำสวนผลไม้

^{๒๔} มะลิ ยศวิปาน. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗.

นางมะลิ ยศวิปาน ให้สัมภาษณ์ได้ความว่า เข้าร่วมโครงการตั้งแต่แรก มีบ้านร่วมโครงการในช่วงแรกประมาณ ๕ หลังคาเรือน ก่อนเข้าร่วมตนเองเป็นกลุ่มแม่บ้าน ได้รับรางวัลแม่บ้านดีเด่น โครงการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยว เริ่มขึ้นจากการประชุมกลุ่มร่วมกัน มีการไปดูงานตามสถานที่ต่าง ๆ จำได้ว่าเป็นที่โคราช แห่งหนึ่ง และที่อื่นอีกหลายแห่งแต่จำไม่ได้แล้ว การประชุมมีการเสนอข้อคิดเห็นกัน จนกระทั่งตกลงเปิดบ้านพักให้กับนักท่องเที่ยว ในการเตรียมบ้านพัก จัดให้มีห้องน้ำเพิ่มอีก ๒ ห้อง นักท่องเที่ยวที่มาพักจะให้มีการเล่นน้ำในคลอง พายเรือ ส่วนในเวลาเช้าจัดอาหารเตรียมให้นักท่องเที่ยวใส่บาตร ความเปลี่ยนแปลงหลังเข้าร่วมโครงการ ทำให้มีรายได้เสริมเป็นค่ากับข้าว มีรายได้เพิ่มบ้าง ได้แลกเปลี่ยนความรู้ต่าง ๆ ได้รู้จักคนมากขึ้น ปัญหาเรื่องความปลอดภัยไม่มี การเข้าร่วมไม่ได้เพิ่มเติมอะไรมาก มีการเข้าอบรม และซื้อเครื่องนอนเพิ่มเติมกว่าอยู่เปล่า ๆ ปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มที่เข้าร่วมโครงการไม่มี แต่มีเรื่องที่ตนเองนึกน้อยใจว่าบางทีที่บ้านใหญ่มีแขกมากแต่ที่บ้านไม่ใคร่มีแขกมาพัก ส่วนความยั่งยืนของโครงการจะอยู่ไปได้อย่างไรเพราะเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ปัญหาขยะไม่ได้เกิดจากนักท่องเที่ยว ขยะมีการรองรับและเอาขยะเก็บไปเผาหลังร่องสวน

ภาพที่ ๕๓ สภาพห้องน้ำที่ทำใหม่เพิ่มเป็น ๒ ห้องของบ้านนางมะลิ ยศวิปาน

๑๐) บ้านนายสำรวย นาคพุด^{๒๔}

ภาพที่ ๕๔ สภาพบ้านนายสำรวย นาคพุด

บ้านเลขที่ ๑๑๖ หมู่ที่ ๗ ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ลักษณะบ้านตั้งอยู่ริมน้ำ เป็นเรือนสมัยใหม่สองชั้น ผนังปูน สภาพบ้านโดยรอบปลูกต้นไม้และไม้ประดับให้ความร่มเย็นด้านที่ติดริมน้ำทำผนังเขื่อนคอนกรีตกัน เพื่อป้องกันไม่ให้กระแสน้ำทำตลิ่งทรุด

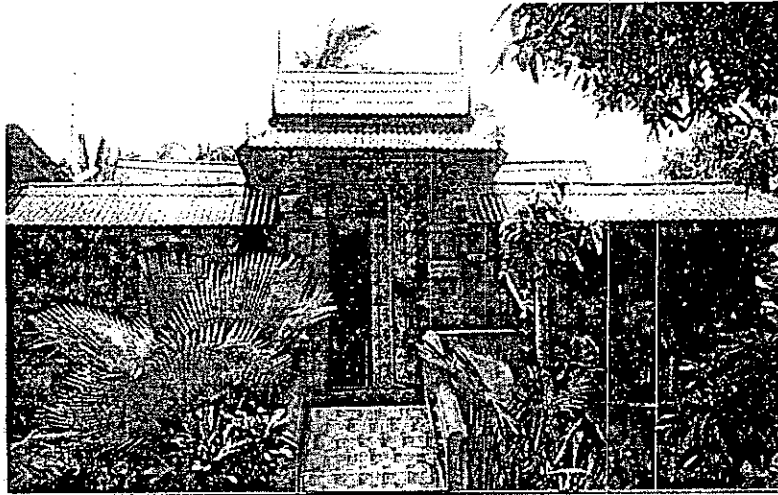

ภาพที่ ๕๕ นายสำรวย นาคพุด อายุ ๖๗ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว

^{๒๔} สำรวย นาคพุด. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗.

นายสำรวจ นาคพุด ให้สัมภาษณ์ว่า เริ่มเข้าโครงการการจัดการท่องเที่ยวบ้านทรงไทย ปลายโพงพาง ตั้งแต่ ๕ - ๖ ปี แล้ว จำได้ว่าครั้งแรกแขกที่มาพักเป็นนักท่องเที่ยวชาวฝรั่ง ๒ คน ตนเองเป็นญาติกับกำนันธวัช บุญพิศ ก่อนเข้าร่วมโครงการ บ้านเป็นแบบนี้ คือรูปทรงสมัยใหม่ มีชั้นบนเป็นไม้เก่า ซึ่งเคยเป็นเรือนไทย แต่ไม่ใช่รูปทรงแบบทรงไทย ห้องที่ให้แขกพักเป็นห้อง พัฒนภรรยา เคยมี ๑ รายที่แขกมาดูบ้านแล้วก็กลับไป คิดว่าอาจไม่ชอบ รายได้จากแขกพักจะ ได้รับหัวละ ๑๐๐ บาทต่อคน ช่วงเทศกาลสำคัญมีการพักตลอด เข้ามีกาแพให้ มีอาหารตักบาตร ให้ พระจะมาจากวัดโลกเกตุ ครั้งที่เข้าร่วมโครงการ มีการเตรียมเครื่องนอน โดยซื้อใหม่ ผลที่เกิดขึ้นหลังเข้าร่วมโครงการ มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ระยะเวลาเปิดโครงการช่วงแรกมีแขกมาก ปัจจุบันแขกน้อยลง เรื่องความขัดแย้งในกลุ่มไม่มี ความยั่งยืนของโครงการ ปัจจุบันจะลดลง เพราะมีแหล่งอื่นๆ เข้ามาแทรก ปัญหาอื่น ๆ ในเรื่องการกำจัดขยะ มีการเตรียมถังใส่ให้นักท่องเที่ยว และนำมากำจัดเอง

๑๑) บ้านนางอรุณ กลิ่นทอง^{๒๖}

ภาพที่ ๕๖ - สภาพบ้านนางอรุณ กลิ่นทอง

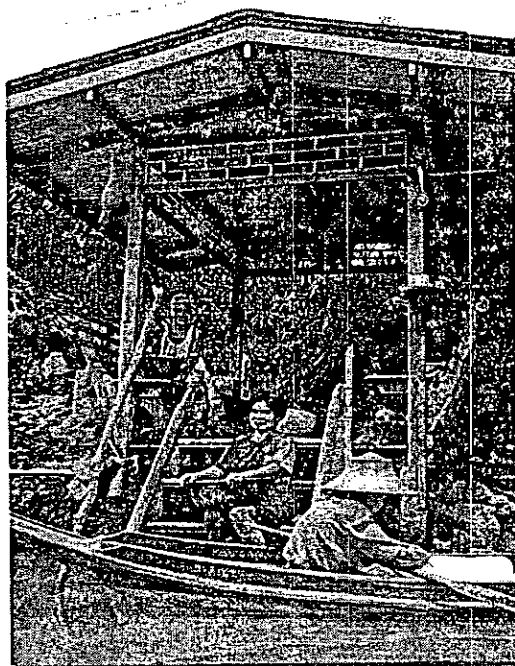
บ้านเลขที่ ๑๑๘ หมู่ที่ ๗ ตำบลปลายโพรงทาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ลักษณะบ้านตั้งอยู่ริมน้ำ เป็นเรือนทรงไทย ชั้นเดียว ยกพื้นสูง ประมาณ ๑.๕๐ เมตร สภาพเรือนไทยค่อนข้างสมบูรณ์ แต่บันไดขึ้นบ้านเปลี่ยนจากบันไดไม้ เป็นบันไดปูน ไปด้วยกระเบื้องเซรามิก ส่วนที่เป็นชานเรือน ได้ถูกปรับเปลี่ยนเป็นส่วนมุงหลังคาแทนเพื่อป้องกันฝน บริเวณโดยรอบบ้านปลูก ต้นไม้ พันธ์ไม้ และไม้ประดับให้ความร่มเย็น จากบันไดปูนมีทางเดินต่อเชื่อมกับทำน้ำ ซึ่งมีศาลาทรงไทยตั้งอยู่ริมทำน้ำและมีผนังเชื่อมคอนกรีตกันตลิ่ง

^{๒๖} อรุณ กลิ่นทอง. สัมภาษณ์. ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๗.

ภาพที่ ๕๗ นางอรุณ กลิ่นทอง อายุ ๗๑ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว

นางอรุณ กลิ่นทอง ให้สัมภาษณ์ว่า เริ่มเข้าโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านทรงไทย ปลายโพรงทางตั้งแต่เริ่มโครงการ เดิมตนเองเป็นกลุ่มแม่บ้าน ลูกเสื่อชาวบ้าน เมื่อมีการริเริ่มโครงการดังกล่าว จึงเข้าร่วม โดยกำนันธวัช บุญพัทธ์ มาชักชวน ต่อมาเมื่อเจ้าหน้าที่ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย มาอบรมและพาไปเที่ยวโคราช เมืองพิมาย บ้านด่านเกวียน และเที่ยวล่องแพที่เมืองกาญจนบุรี ไปประมาณ ๔๐ กว่าคน เมื่อกลับมาแล้วได้ทำความสะอาดบ้าน ที่นอน หมอนมุ้ง หีองน้ำ แยกส่วนห้องสุขาอีกส่วนหนึ่ง ขั้นตอนในการเข้าร่วมเป็นบ้านทรงไทย หรือบ้านไม้ ก็ได้ อยู่ริมน้ำ กิจกรรมของนักท่องเที่ยวที่มาพักให้มีการลงเล่นน้ำ ว่ายน้ำได้เมื่อก่อนเดือนละหนึ่งพันถึงสองพันบาท บางครั้งก็มากกว่า แต่ปัจจุบันยังไม่ได้ ทั้งเดือนไม่มี จัดห้องพักแยกสัดส่วน ห้องมุ้งลวดและกางมุ้ง ถ้าแขกมามากก็นอนกางมุ้ง พัดลมเอาเข้าไปได้ ความเป็นอยู่หลังเข้าร่วมโครงการ รู้สึกดี ไม่เดือดร้อนอะไร มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ที่ไหนมีอะไรบ้าง เมื่อก่อนมีการเรียกประชุม ระยะเวลาไม่ค่อยมี ปัญหาข้อขัดแย้งในกลุ่มไม่มี แต่ขอให้มีคนมาพักเท่านั้น แต่ก็ไม่ได้ ว่ายน้ำมากขึ้น ความยั่งยืนของโครงการ ขณะนี้ยังไม่มี เพราะคนมาเป็นครอบครัวจะไม่มาพักที่บ้าน ถ้าเป็นนักศึกษาจึงจะมาถึง ขณะนี้เดือนสิงหาคม ยังไม่มีนักท่องเที่ยวมาพักเลย ส่วนปัญหา ขยะ มีที่เก็บให้ ชาวบ้านจะไม่มาพัก ส่วนใหญ่เป็นคนทำงาน มีการดื่มกินกันเล็กน้อย ไม่ส่งเสียงดังรบกวนอะไร เวลาจะกินจะขออนุญาตก่อน

๑๒) บ้านนางสนม ประสบแสง^{๒๓}

ภาพที่ ๕๘ สภาพบ้านนางสนม ประสบแสง

บ้านเลขที่ ๑๔๕ หมู่ที่ ๗ ตำบลปลายโพรงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ลักษณะบ้านตั้งอยู่ริมน้ำ บ้านเป็นเรือนทรงไทย ชั้นเดียว ใต้ถุนสูง ประมาณ ๑.๕๐ เมตร มีทางเดินต่อเชื่อมระหว่างบันไดหน้าบ้านลงสู่ศาลาท่าน้ำด้านหน้าบ้าน บริเวณรอบบ้านปลูกพันธุ์ไม้ ต้นไม้ และไม้ประดับต่างๆ เพื่อความร่มเย็น ด้านหน้าบ้านริมตลิ่งไม่มีเขื่อนกัน

^{๒๓} สนม ประสบแสง. สัมภาษณ์. ๑๕,๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๗.

ภาพที่ ๕๘ นางสาวอรมน์ ประสบแสง อายุ ๔๑ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว

นางสาวอรมน์ ประสบแสงให้สัมภาษณ์ว่าเริ่มเข้าโครงการมา ๒ ปี ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๕ จนถึงปัจจุบัน ใช้ชื่อของมารดาชื่อ นางสนม ประสบแสง เรียกว่าบ้านป่าสนม ในช่วงที่เริ่มโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านทรงไทยปลายโพงพาง กำนันธวัช บุญพิศเคยมาชักชวน แต่ไม่ได้สมัคร ต่อมาภายหลังจึงไปสมัคร ก่อนสมัครต้องจัดเตรียมเครื่องนอนเพิ่ม ห้องน้ำมีอยู่เดิม ๑ ห้องใหญ่ ถ้ามาพักมากก็เปิด ๒ ห้อง หลังเข้าร่วมโครงการแล้ว มีรายได้เพิ่มบ้างเป็นค่าน้ำค่าไฟฟ้า เงินจ้างคนคอยหุงข้าวในสวน มีสภาพวิถีชีวิตดีขึ้น ได้แลกเปลี่ยนความคิดกับนักท่องเที่ยวที่มาพัก ได้ศึกษาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มไม่มี ความยั่งยืนของโครงการ คิดว่ามีไปเรื่อยๆ เพราะมีนักท่องเที่ยวมาพักอยู่เรื่อย ช่วงเทศกาลจะมากพักมาก ปัญหาระบบนิเวศในส่วนนี้ยังไม่ทราบ แต่ถ้าเป็นปัญหาการรบกวนของนักท่องเที่ยวก็มีบ้าง โดยเฉพาะในเวลากลางคืนที่มีเรือนำเที่ยวพานักท่องเที่ยวเล่นเรือไปมา ส่วนขยะจากนักท่องเที่ยวไม่มี ขยะจะเกิดจากบ้านในชุมชนบางบ้าน

๑๓) บ้านนางทองดี มาประกอบ^{๒๔}

ภาพที่ ๖๐ สภาพบ้านนางทองดี มาประกอบ

บ้านเลขที่ ๑๐๔/๒ หมู่ที่ ๗ ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ลักษณะบ้านอยู่ริมน้ำ ตัวเรือนเป็นบ้านแบบสมัยใหม่ สองชั้น ชั้นบนทำด้วยไม้ สภาพโดยรอบปลูกไม้ประดับ และต้นไม้ ให้ความร่มเย็น มีทางเดินต่อเชื่อมระหว่างบ้านมาถึงที่ท่าหน้า มีศาลาทรงไทยทำด้วยไม้ตั้งอยู่ติดทำน้ำและมีเขื่อนคอนกรีตกั้นตลิ่ง

นางทองดี มาประกอบ ให้สัมภาษณ์ว่า เดิมรับจ้างแจวเรืออยู่ในโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวบึงทรงไทยปลายโพงพาง ต่อมาได้ขอสมัครเข้าร่วมโครงการกับกำนันชวีช บุญพัศ ก่อนเข้าร่วมได้ทำห้องน้ำเพิ่ม ๑ ห้อง แบ่งกันได้ทุนบ้านให้เป็นสัดส่วน สร้างศาลาทรงไทยริมน้ำ ราคา ๕๐,๐๐๐ บาท ก่อสร้างเขื่อนคอนกรีตป้องกันตลิ่ง ราคา ๕๐,๐๐๐ บาท กิจกรรมที่จัดเตรียมให้ คือ การจัดอาหารตักบาตร ส่วนกิจกรรมอื่นๆ ไม่มี มีรายได้หัวละ ๑๒๐ บาท โดย ๒ เดือนจะไปรับเงินค่ารายได้จากบ้านกำนัน ในช่วงเทศกาลจะมีคนมาพักมาก หลังเข้าร่วมโครงการ ได้รู้จักคนมากขึ้น รู้จักชาวต่างประเทศ รายได้เพิ่มขึ้นกว่าเดิม ปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มไม่มี เรื่องใจผู้ร้ายไม่มี เพราะคนที่มาทำร้าย หลบหนียาก ความยั่งยืนของโครงการ คิดว่าอยู่ได้ดี กระแสตอบรับจากสังคมทั่วไปให้ความสำคัญ การได้รู้ถึงบ้านเขาเป็นอย่างไรบ้านเราเป็นแบบนี้ มีการจัดที่พักให้

^{๒๔} ทองดี มาประกอบ. สัมภาษณ์. ๑๕.๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๗.

และการมีนักท่องเที่ยวมามาก เรือของนักท่องเที่ยวก่อให้เกิดเสียงรบกวนบ้าง ส่วนขยะทางเราจะจัดเตรียมถังรองรับไว้ให้นักท่องเที่ยวที่มาพักค้างเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางกลับไปแล้วนำไปจัดการเผากันเอง ขยะที่เห็นในคลองจะมาจากที่อื่น ไหลมาตามน้ำขึ้นลง เป็นขยะที่เกิดจากนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวชมและกลับในวันเดียวกันเป็นส่วนใหญ่

ภาพที่ ๖๑ นางทองดี มาประกอบ อายุ ๖๕ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว

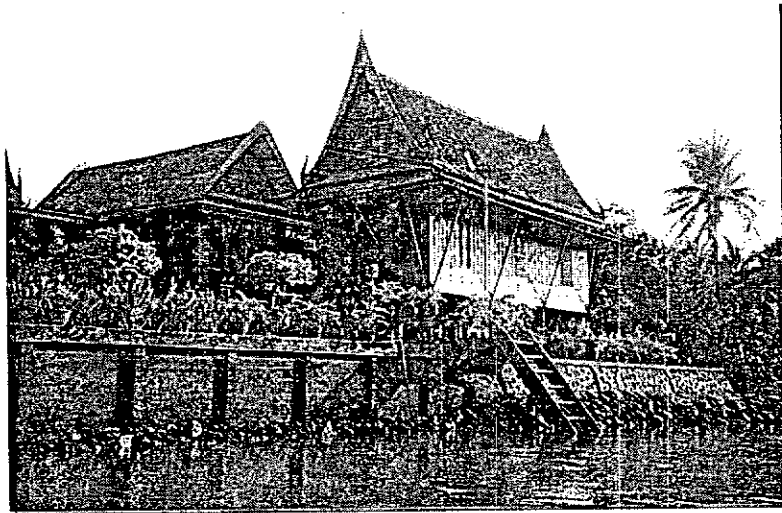
๑๔) บ้านนายสมศักดิ์ อินทวิเชียร^{๒๕}

ภาพที่ ๖๒ นายสมศักดิ์ อินทวิเชียร อายุ ๗๖ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว

บ้านเลขที่ ๕๕ หมู่ที่ ๔ ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ลักษณะบ้านอยู่ริมน้ำ เป็นเรือนทรงไทย ชั้นเดียว ใต้ถุนสูง ประมาณ ๒.๐๐ เมตร มีหน้ามุขยื่น ตรงบันไดทางขึ้นบ้าน มีทางเดินทำด้วยปูนต่อเชื่อมกับเรือนทรงไทย สภาพโดยรอบมีต้นไม้ ไม้ประดับ ปลูกให้ความร่มเย็น ด้านที่ติดกับทำนํามีศาลาไม้ และมีเขื่อนคอนกรีตกั้นตลิ่ง

นายสมศักดิ์ อินทวิเชียร ให้สัมภาษณ์ว่าเข้าร่วมโครงการการจัดการท่องเที่ยวบ้านทรงไทยปลายโพงพาง ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๔๔ กำนันชวช บุญพัด มาชักชวน ประกอบกับเห็นกำนันให้สัมภาษณ์ออกรายการทีวีว่า การต้อนรับนักท่องเที่ยวไม่มีอะไรมากให้ต้อนรับเสมือนญาติของเราเท่านั้น จึงได้เข้าร่วมโครงการ ก่อนเข้าร่วมมีการจัดเตรียมเครื่องนอน พัดลม ส่วนห้องน้ำมีอยู่เดิมแล้ว พื้นเรือนมาทำใหม่บางส่วนในภายหลัง การจัดกิจกรรมในที่พักไม่มีนักท่องเที่ยวไปใช้บริการที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ความเปลี่ยนแปลงในเรื่องรายได้เพิ่มขึ้นบ้าง การจ้ดนักท่องเที่ยวมาพักโดยหมุนเวียนกัน ในเรื่องความเป็นอยู่ไม่มีการรบกวน การมาพักอยู่ที่บ้านใช้เวลาไม่มาก เพราะกลับจากคูหึ่งห้อยประมาณสามทุ่มเศษแล้ว ที่บ้านพักจัดเตรียมที่นอนไว้ให้ มีการพูดคุยกัน มีความรู้สึกดี ชอบการได้แลกเปลี่ยน ได้พูดคุยกับนักท่องเที่ยวที่มาพัก ปัญหาความขัดแย้งภายในไม่มี อยู่กันอย่างปกติ เคยมีปัญหาบ้างเฉพาะเรื่องการแย่งแขก ที่บ้านใกล้บ้านกำนัน นักท่องเที่ยวที่มาไม่ได้สร้างความเดือดร้อนอะไร เรื่องขยะต่างๆ นักท่องเที่ยวจะเก็บใส่ถังที่เตรียมไว้ให้ ในส่วนขยะที่ลอยมา เป็นขยะที่มาจากที่ต่างๆ ไม่ใช่ของนักท่องเที่ยว

^{๒๕} สมศักดิ์ อินทวิเชียร. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗.

๑๕) บ้านนางทองสุข ยมะสมิต^{๓๐}

ภาพที่ ๖๓ สภาพบ้านนางทองสุข ยมะสมิต

บ้านเลขที่ ๑๐๐ หมู่ที่ ๖ ตำบลปลายโพรงพาง อำเภอมัฒนา จังหวัดสมุทรสงคราม ลักษณะบ้านตั้งอยู่ริมน้ำ เป็นเรือนทรงไทยชั้นเดียว ยกพื้นสูง ประมาณ ๑.๕๐ เมตร ตัวเรือน ตั้งคิคนาย้านานกับริมน้ำ สภาพบ้านโดยรอบปลูกต้นไม้และไม้ประดับให้ความร่มเย็น สภาพเรือนไทยค่อนข้างสมบูรณ์ ด้านที่ติดริมน้ำทำเขื่อนคอนกรีตกันคลื่น เพื่อป้องกันไม่ให้กระแสน้ำ ทำดลิ่งทรุด

ภาพที่ ๖๔ นางทองสุข ยมะสมิต อายุ ๕๕ ปี อาชีพข้าราชการครู

^{๓๐} ทองสุข ยมะสมิต. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗.

นางทองสุข ชมะสมิต ให้สัมภาษณ์ว่า เริ่มเข้าร่วมโครงการการจัดการท่องเที่ยวบ้าน
ทรงไทยปลายโพงพาง เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๒๕๔๕ เดิมไม่ได้คิดที่จะเข้าร่วม แต่จากการที่
นักท่องเที่ยวมาจอดหยุดเรือดำรูปบ้าน เข้ามาขอดูภายในบ้านหลายครั้งเข้าจึงมีความคิดว่าการเข้า
ร่วมโครงการ โดยให้นักท่องเที่ยวเข้าพักโดยตรงก็จะได้สะดวกมากขึ้น ประกอบกับกำนันรัชช บุญพัด
ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มโครงการดังกล่าวได้มาชักชวน ชื่นชอบและคุณสมบัติของบ้านที่ร่วมโครงการที่
สำคัญต้องเป็นบ้านทรงไทย ตั้งอยู่ริมน้ำ สะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวมาพัก การจัดเตรียมเครื่อง
นอนให้พอสำหรับนักท่องเที่ยว การสร้างห้องน้ำเพิ่ม ๑ ห้อง และห้องสุขาเพิ่ม ๑ ห้องแยกจากกัน
ในการพักของนักท่องเที่ยวไม่ได้รับความสะดวกเป็นอย่างใด เพราะจะมาเข้าพักเฉพาะวันเสาร์
วันธรรมดา ซึ่งหมายถึงวันจันทร์ถึงศุกร์ มาพักบ้างแต่จำนวนน้อยครั้ง การมาพักทางศูนย์บริการ
นักท่องเที่ยวจะให้ค่าตอบแทน ในราคา ๑๐๐ บาทต่อหัว ต่อคน ต่อคืน การจัดกิจกรรมส่วนใหญ่
นักท่องเที่ยวจะไปใช้บริการที่ศูนย์ ที่บ้านเราจะจัดให้มีการตักบาตรพระ ใช้อาหารและสิ่งของที่
เราจัดเตรียมไว้ถวาย ปัญหาเรื่องความขัดแย้งในกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ ไม่มี มีนักท่องเที่ยว
หมุนเวียนส่งมาให้บ้าง จำนวนมากน้อยตามควร ปัญหาเกี่ยวกับขยะกับนักท่องเที่ยวจะไม่มี ส่วน
ใหญ่ปัญหาขยะจะเกิดจากคนในท้องถิ่นมากกว่า การทิ้งถุงพลาสติก ขยะที่สูญสลายยาก มีเสียง
เรือบกวนเล็กน้อย ได้ยินเสียงบ่นของชาวบ้านทั่วไปบอกว่า กระแสคลื่นของเรือจะแรงทำให้เสา
เรือนพัง ตลิ่งพังบางจุด เรือที่ใช้ขายของปัจจุบันจะมีน้อยลงไปแล้ว เพราะคนสัญจรทางเรือไม่
มาก คนใช้ทางถนนมากกว่า สำหรับความยั่งยืนของโครงการนั้น ถ้าเป็นการทำเพื่อส่วนรวม
กระจายรายได้ให้ท้องถิ่นจะอยู่ได้ยั่งยืนกว่าที่เป็นส่วนตัว เพราะปัจจุบันมีที่อื่นๆ มากขึ้น

๑๖) บ้านนายสมนึก สระคง^๓

ภาพที่ ๖๕ สภาพบ้านนายสมนึก สระคง

บ้านเลขที่ ๑ หมู่ที่ ๒ ตำบลปลายโพรง่าง อำเภอมัทพวา จัหวัดสมุทรสงคราม บ้านอยู่ริมน้ำ ลักษณะบ้านเป็นเรือนทรงไทยแบบประยุกต์ ชั้นบนเป็นเรือนทรงไทย ทำด้วยไม้ และต่อหน้ามุงเป็นศาลาทรงไทย ชั้นล่างเป็นบ้านปูนก่อผนังคอนกรีต ด้านหน้าหันลงคลอง ด้านที่อยู่ติดกับคลองจะทำผนังกันตลิ่งโดยใช้ก้อนหินใหญ่ก่อเรียงเพื่อป้องกันกระแสน้ำทำให้พื้นดินทรุด ด้านนอกตัวบ้านมีห้องน้ำอีก ๑ ห้องแยกส่วนไว้เพื่อบริการนักท่องเที่ยวที่อาจมาพักจำนวนมาก

ภาพที่ ๖๖ นายสมนึก สระคง อายุ ๕๒ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว

^๓ สมนึก สระคง. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๖.

นายสมนึก สระคงให้สัมภาษณ์ความว่า เข้าร่วมโครงการการจัดการท่องเที่ยวบ้านทรงไทยปลายโพงพาง จากการชักชวนของกำนันธวัช บุญพิศ มีการปรับปรุงบ้านก่อน เดิมบ้านยังเป็นเรือนไม้ทรงไทยแบบชั้นเดียวมียกพื้นสูง ภายหลังเสาเรือนไม้ผุพัง หลังคาสังกะสีมีรอยร้าว สภาพเรือนเก่ามาก จึงคิดปลูกเรือนใหม่โดยทำเป็นเรือนไทยประยุกต์ ชั้นล่างเป็นแบบปูนชั้นบนเป็นเรือนไทย เมื่อสร้างเรือนใหม่ แล้วจึงเข้าร่วมโครงการ ฯ ประมาณหลังสงกรานต์ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ เดิมมีอาชีพทำสวนมะพร้าวและรับจ้างนำเรือมาบริการนักท่องเที่ยวที่มาพักบ้านกำนันธวัช บุญพิศ การปลูกเรือนใช้เงินประมาณ ๘ แสนบาท หลังเข้าร่วมมีรายได้จากการรับนักท่องเที่ยวที่มาพักที่บ้านตนเอง หัวละ ๑๐๐ บาท จัดเตรียมเครื่องนอนให้ อาหารว่างในตอนเช้าเป็น กาแฟ และจัดเตรียมอาหารสำหรับตักบาตรพระ การจัดเตรียมอาหารใส่บาตรปกติตนเองจะใส่อยู่แล้ว เพียงแค่ให้นักท่องเที่ยวได้เป็นผู้ถวายแทน ไม่ได้เคื้อคร้อนในส่วนนี้ ส่วนใหญ่ผู้มาพักเข้าในคืนวันเสาร์ เฉลี่ยประมาณ ๑๐ คนต่อเดือน สำหรับขั้นตอนในการเข้าร่วม จะต้องเตรียมตัวในเรื่องห้องน้ำให้เพียงพอ ไม่มีการทำหนังสืออะไร หลังเข้าร่วมโครงการดังกล่าว ทำให้มีรายได้เพิ่มเติมขึ้น แม้อำนาจพาเรือขายของในคลองก็สามารถขายของให้นักท่องเที่ยวได้ ไม่มีปัญหาความขัดแย้งในกลุ่มผู้ร่วมโครงการ ฯ ได้รับการจัดนักเที่ยวเข้าพัก แบบหมุนเวียนกันมา ในขณะที่ให้สัมภาษณ์เป็นฤดูฝน มีนักท่องเที่ยวน้อย ประกอบกับระยะหลังมีการแข่งขันการจัดที่พักแบบนี้ในพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้ผู้มาพักน้อยลง ในเรื่องการรักษาสภาพแวดล้อม การกำจัดขยะ แต่เดิมมีการใช้หอกกระจายข้าวของหมู่บ้านเปิดให้ข้อมูล มีการณรงค์ ทำให้เกิดการจัดเก็บขยะขึ้น มีเรือเก็บขยะเศษสวะที่ลอยในลำคลอง ส่วนขยะพวกผลมะพร้าวหล่น ใบหล่น ที่ลอยมาเป็นเรื่องธรรมชาติ ส่วนนักท่องเที่ยวที่มาพักจะเก็บขยะลงที่จัดเตรียมไว้ให้ ในช่วงเวลานี้น้ำจะลดมาก ปกติทุกปีในเดือนเจ็ด และเดือนแปดทางจันทรคติ น้ำในคลองจะลดลงมากจนเกือบแห้งขอด ช่วงที่น้ำลดการสัญจรทางเรือในคลอง ลำกระโดง จะใช้ไม่ได้ต้องรองจนกว่าน้ำจะขึ้น เช่นช่วงเช้า น้ำจะเริ่มลดตั้งแต่สองโมงหรือแปดนาฬิกาไปเรื่อยจนเกือบสี่โมงเย็นน้ำจึงจะเริ่มขึ้นอีกครั้งอย่างนี้ไปตลอดเดือน สำหรับเรื่องความปลอดภัยปกติ ผู้คนละแวกนี้ไม่เคยมีขโมย ผู้มาพักอยู่ด้วยความสบายใจ และเจ้าของบ้านก็ไม่ได้กลัวนักท่องเที่ยวที่มาพักจะทำอันตราย นักท่องเที่ยวที่มาพักปกติจะเป็นคนไทยมากเป็นอันดับหนึ่ง ส่วนชาวต่างประเทศจะเป็นคนญี่ปุ่น กับชาวตะวันตกมาพักจำนวนมากเป็นอันดับสอง

๑๓) บ้านนางสาวสมปอง พุ่มเทียน^{๑๒}

ภาพที่ ๖๗ สภาพบ้านของนางสาวสมปอง พุ่มเทียน

บ้านเลขที่ ๑๖ หมู่ที่ ๓ ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ลักษณะบ้านเป็นแบบเรือนทรงไทยประยุกต์ ชั้นบนเป็นเรือนทรงไทย ทำด้วยไม้ ชั้นล่างเป็นผนังปูนแบบบ้านสมัยใหม่ รอบตัวบ้านมีต้นไม้และไม้ประดับปลูกให้ความร่มรื่น ด้านหน้าบ้านหันลงน้ำ ติดกับริมน้ำมีศาลาทรงไทย

ภาพที่ ๖๘ นางสาวสมปอง พุ่มเทียน อาชีพรับราชการครู

^{๑๒} สมปอง พุ่มเทียน. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗.

นางสาวสมปอง พุ่มเทียน ให้สัมภาษณ์ความว่า เดิมไม่คิดที่จะให้นักท่องเที่ยวพัก ต่อมาเห็นความสำคัญของโครงการจัดการท่องเที่ยวบ้านทรงไทยปลายโพงพาง โดยตนเองอาศัยอยู่จังหวัดสมุทรสงคราม การที่ได้ร่วมพัฒนาจึงเท่ากับส่งเสริมให้คนรู้จักจังหวัดนี้มากขึ้น ประกอบกับที่บ้านมีความพร้อมในเรื่องบ้านที่จะจัดเป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยวได้ และกำนันธวัช บุญพิศ ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มโครงการดังกล่าวได้ชักชวน ขั้นตอนต่อมาในการเข้าร่วมก็เริ่มไปสมัครกับกำนัน หลังจากสมัครแล้วกำนันจะมาตรวจสอบว่าที่บ้านเป็นบ้านทรงไทย ตั้งอยู่ริมน้ำ มีห้องน้ำพอเพียงสำหรับนักท่องเที่ยวที่จะมาพัก เดิมมีห้องน้ำ ๒ ห้อง ปรับปรุงเพิ่มใหม่อีก ๑ ห้อง ไม่มีขั้นตอนยุ่งยากในการสมัคร เมื่อสมัครแล้ว เริ่มเปิดได้ทันที เข้าร่วมโครงการครั้งแรกเมื่อวันที่ ๓ มีนาคม ๒๕๔๕ ที่บ้านจัดให้นักท่องเที่ยวพักในจำนวน ๓ ห้อง ห้องหนึ่งพัก ๓ คน อีกสองห้องพักได้ห้องละ ๕ คน แต่ถ้านักท่องเที่ยวมาเยอะ จะจัดที่พักแบบนอนกางมุ้งให้ที่ห้องโถงเพิ่มได้อีก ปัจจุบันจะมีนักท่องเที่ยวที่มาพักเฉลี่ยประมาณ ๘ คนต่อเดือน เข้าพักในวันเสาร์ พักค้าง ๑ คืน กลับในวันอาทิตย์ เราจะทราบว่ามียกนักท่องเที่ยวมาพักเมื่อทางศูนย์บริการนักท่องเที่ยวโทรศัพท์บอก หลังจากบอกแล้วเรื่อก็นำนักท่องเที่ยวมา การจัดกิจกรรมของที่นี่จะให้นักท่องเที่ยว ฝึกพายเรือ เล่นน้ำในคลอง การให้นักท่องเที่ยวตักบาตรพระ หลังเข้าร่วมโครงการ มีรายได้เพิ่มมากขึ้น เล็กน้อย นำมาใช้เป็นค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า จะได้ประโยชน์จากการที่ได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น นักท่องเที่ยว ได้รู้จักกันเพิ่มมากขึ้นทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ เมื่อนักท่องเที่ยวกลับไปต่างประเทศแล้ว ยังมีการติดต่อกันอยู่เสมอ จะมีสมุดให้นักท่องเที่ยวที่มาพัก บันทึกลงในสมุดเยี่ยมเพื่อลงข้อคิดเห็นต่าง ๆ รวมถึงการบันทึกชื่อ ที่อยู่ของนักท่องเที่ยวให้ไว้ในสมุด การบันทึกข้อคิดเห็นดังกล่าวเพื่อนั่นความพึงพอใจ ที่จะนำมาปรับปรุงให้กับนักท่องเที่ยวที่มาพักที่บ้านแห่งนี้ต่อไป ปกติบ้านนี้จะรับนักท่องเที่ยวที่เป็นชาวต่างประเทศบ่อย เพราะการที่เป็นครู มีความรู้ในด้านภาษาพอควร จะอธิบายให้นักท่องเที่ยวเข้าใจมากขึ้น รวมถึงการจัดให้พักเป็นเวลาหลายวัน หรือที่เรียกว่า Long stay จะให้ชาวต่างประเทศมาพักที่นี่ นักท่องเที่ยวที่มาพักมีความปลอดภัยสำหรับนักท่องเที่ยวชายที่มาพักที่บ้าน จะไม่กลัวมาทำอันตราย เพราะรอบบ้านมีบ้านของพี่ชายพักอาศัยอยู่ ความขัดแย้งระหว่างผู้เข้าร่วมโครงการไม่มี ความยั่งยืนของโครงการได้สอบถามจากนักท่องเที่ยว หรือที่นักท่องเที่ยวลงสมุดเยี่ยมไว้คือการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยมีการรักษาความสะอาด การเก็บขยะในคลอง รวมถึงการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมต่างๆ ให้คงอยู่คู่ตีตามธรรมชาติ

๑๘) บ้านนางสำเภา ไพรฤกษ์^{๓๓}

ภาพที่ ๖๕ สภาพบ้านนางสำเภา ไพรฤกษ์

บ้านเลขที่ ๖๗/๑ หมู่ที่ ๑ ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ลักษณะบ้านอยู่ริมน้ำ เป็นเรือนทรงไทยประยุกต์ สองชั้น ชั้นบนเป็นเรือนทรงไทยทำด้วยไม้ ชั้นล่างเป็นผนังปูน รอบบริเวณบ้านปลูกต้นไม้ ไม้ประดับ ให้ความร่มเย็น ด้านหน้าบ้านหันลงคลองที่ทำน้ำมีศาลาทรงไทย ไม่มีเขื่อนคอนกรีตกั้นตลิ่ง

ภาพที่ ๗๐ นางสำเภา ไพรฤกษ์ อายุ ๗๑ ปี อาชีพทำสวนมะพร้าว

^{๓๓} สำเภา ไพรฤกษ์. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗.

นางสำเนา ไพฤกษ์ ให้สัมภาษณ์ว่า เริ่มเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านทรงไทย ปลายโพงพาง ได้ประมาณ ๒ เดือน เหตุผลที่เข้าโครงการ เพราะปกติ ข้างหลังบ้านจะมีเตาตาล ชื่อ เตาดาลทิวส์คี่ ซึ่งเป็นจุดที่ก้านธวัช บุญพิศ ให้ทางโครงการพานักท่องเที่ยวมาชมวิถีชีวิต การผลิตน้ำตาลมะพร้าว โดยนำน้ำตาลสดมาเคี่ยวจนได้น้ำตาลปีบ น้ำตาลที่นี้คัดสรรจากน้ำตาลสด มาเคี่ยวจนได้น้ำตาล เนื้อดี ประทับใจตรา ดอกงาปี หรือตรา นกยูง การทำน้ำตาลลูกชายจะเป็นคน ดูแล และตนเองก็ช่วยทำด้วย การเข้าร่วมโครงการต้องเป็นบ้านทรงไทย ตั้งอยู่ริมน้ำ จัดเตรียม บ้านให้สะอาด เตรียมเครื่องนอนให้พร้อม หลังเข้าร่วมโครงการมีความเปลี่ยนแปลง มีรายได้เพิ่ม จากการขายน้ำตาล บ้านนี้ได้ออนรับแขกเพียงครั้งเดียว จำนวน ๔ คน ได้ค่าตอบแทน จำนวน ๑๐๐ บาท ต่อหัวต่อวัน ปัญหาความขัดแย้งไม่มี เพราะเข้าร่วมโครงการใหม่

กล่าวโดยสรุปจากการศึกษาสัมภาษณ์ชาวบ้านผู้ร่วมเข้าโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้าน ทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม โดยการสัมภาษณ์แนวลึกกับ หัวหน้าครอบครัวแต่ละครอบครัวที่ร่วมเข้าโครงการรวมทั้งหมด ๑๘ หลังคาเรือน สามารถสรุป การสัมภาษณ์ได้ดังนี้

๑. ความรู้ความเข้าใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพาง

เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ (homestay) คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่มีการ อนุรักษ์สภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ให้คงต่อไป ทั้งเป็นการท่องเที่ยวที่ทำให้ นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ และสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนนั้นๆ ในขณะที่ให้ชุมชน ในท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยว และได้ผลประโยชน์จากการจัดที่พักแบบโฮมสเตย์ และควรมีการจัดการที่ยั่งยืนในด้านการจัดการที่พักโฮมสเตย์ เช่น มีการจัดสรรนักท่องเที่ยวให้แก่ บ้านที่เข้าร่วมโครงการอย่างกระจายทั่วถึงกัน หากมีการกระจายที่ไม่ทั่วถึงกันอาจทำให้เกิดปัญหา ตามมาได้

๒. แนวคิดในการเข้าร่วมโครงการของบ้านผู้เข้าร่วมโครงการ

เจ้าของบ้านผู้ร่วมโครงการเห็นว่าการที่นายธวัช บุญพิศ ประธานชมรมการท่องเที่ยวเชิง นิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพาง ชักชวนให้เข้าร่วมโครงการเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว นั้นเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการ และยังเป็น การอนุรักษ์ เผยแพร่วัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สภาพแวดล้อม อันเป็นการป้องกันมิให้วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่เหล่านี้สูญหายไป

๓. บทบาทของบ้านผู้เข้าร่วมโครงการ (การจัดที่จัด, กิจกรรม)

เจ้าของบ้านผู้เข้าร่วมโครงการให้ความเห็นว่า ต้องมีการเตรียมความพร้อมของแต่ละบ้าน ที่เจ้าบ้านต้องจัดเตรียมไว้สำหรับนักท่องเที่ยวที่จะมาพักอยู่ด้วย เพื่อให้เกิดความประทับใจในการมาพักผ่อนในครั้งนี้ คือ มีการจัดเตรียมที่นอน ห้องน้ำที่สะอาด และบ้านพักแต่ละหลังจะต้องสะอาด ทำให้นักท่องเที่ยวที่มาพักรู้สึกดี เต็มใจที่จะพักด้วย และที่สำคัญ คือ เรื่องความปลอดภัยเพื่อให้นักท่องเที่ยวจะได้พักได้อย่างสบายใจ และยังมีการจัดกิจกรรมไว้ให้ด้วย คือ มีการพาไปชมสวนผลไม้ เก็บผลไม้จากสวนให้รับประทาน และมีการจัดเตรียมของต้อนรับให้นักท่องเที่ยวที่ต้องการจะเข้าพักในตอนเช้า

๔. ด้านการเปลี่ยนแปลงหลังจากการเข้าร่วมโครงการ (รายได้หรือวิถีชีวิต)

เจ้าของบ้านผู้เข้าร่วมโครงการเห็นว่า การที่ได้เข้าร่วมโครงการในครั้งนี้ทำให้มีรายได้เสริมเพิ่มมากขึ้นประมาณเดือนละ ๑,๐๐๐ บาท และยังทำให้ได้พบปะผู้คนมากขึ้น ทำให้ได้แลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมกัน สำหรับวิถีชีวิตไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงใดๆ คือ ยังมีการดำรงชีวิตแบบดั้งเดิมหลังจากเข้าร่วมโครงการได้มีการสร้างห้องน้ำใหม่เพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว และเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกอีกทางหนึ่ง

๕. ด้านขั้นตอนและข้อปฏิบัติในการเข้าร่วมโครงการ

เจ้าของบ้านผู้เข้าร่วมโครงการเห็นว่า การที่นายรัช บุญพิศ ได้มาสอบถามว่าจะเข้าร่วมโครงการในครั้งนี้ ทำให้เกิดความสนใจและรับฟังเกี่ยวกับโครงการ เมื่อตัดสินใจเข้าร่วมโครงการได้มีการลงชื่อ และฟังการบรรยายการจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ (homestay) มีการฟังการอบรมอาทิตย์ละครั้ง เพื่อให้ชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการเกิดความรู้ความเข้าใจการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และมีการส่งผู้เข้าร่วมโครงการบางส่วนไปศึกษาการจัดการที่พักแบบโฮมสเตย์ (นอกสถานที่)

๖. ด้านผลที่เกิดขึ้นหลังเข้าร่วมโครงการ ในด้านการจัดการ

เจ้าของบ้านผู้ร่วมเข้าโครงการส่วนใหญ่เห็นว่าหลังจากที่ได้เข้าร่วมโครงการแล้ว จะต้องมีการปรับปรุงบ้านใหม่เพื่อให้อาณาเขตดีขึ้น มีการสร้างห้องน้ำใหม่ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักท่องเที่ยว และมีการแบ่งแยกสัดส่วนที่พักของตนเองและนักท่องเที่ยว เพื่อให้ นักท่องเที่ยวรู้สึกมีเวลาเป็นส่วนตัวในช่วงเวลาพักผ่อน และเพื่อเป็นการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวต้องการมาพัก

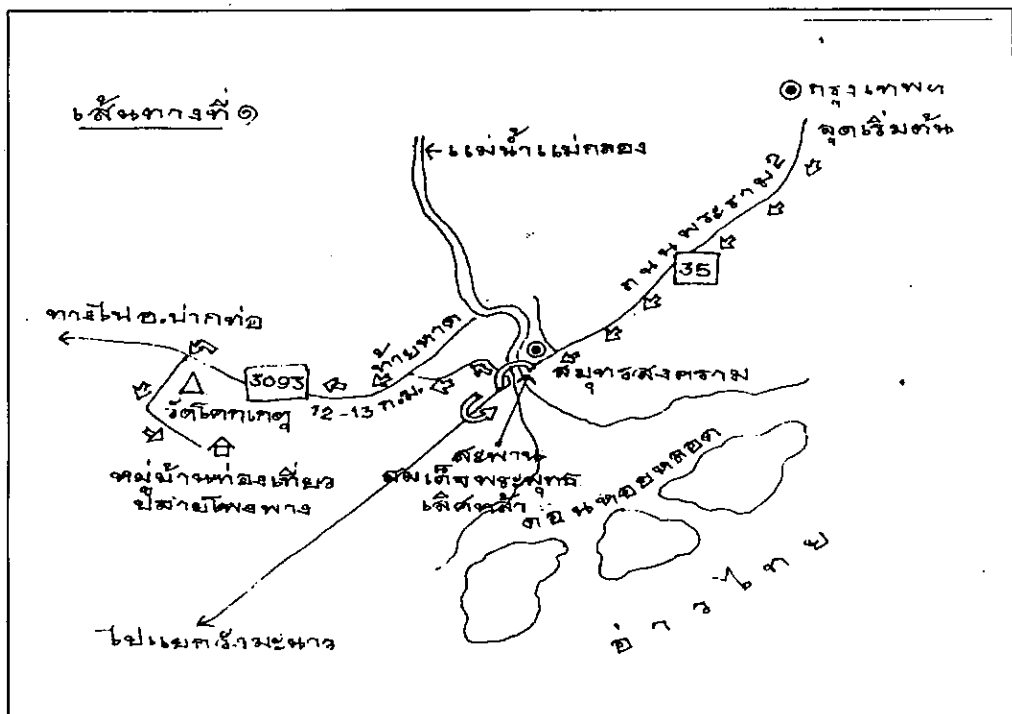
๒. การคมนาคม

เส้นทางการเดินทางเข้าหมู่บ้านปลายโพงพาง

ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจเส้นทางการเดินทางไป หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทย ปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่ามีทั้งหมด ๓ เส้นทาง ดังนี้

เส้นทางที่ ๑

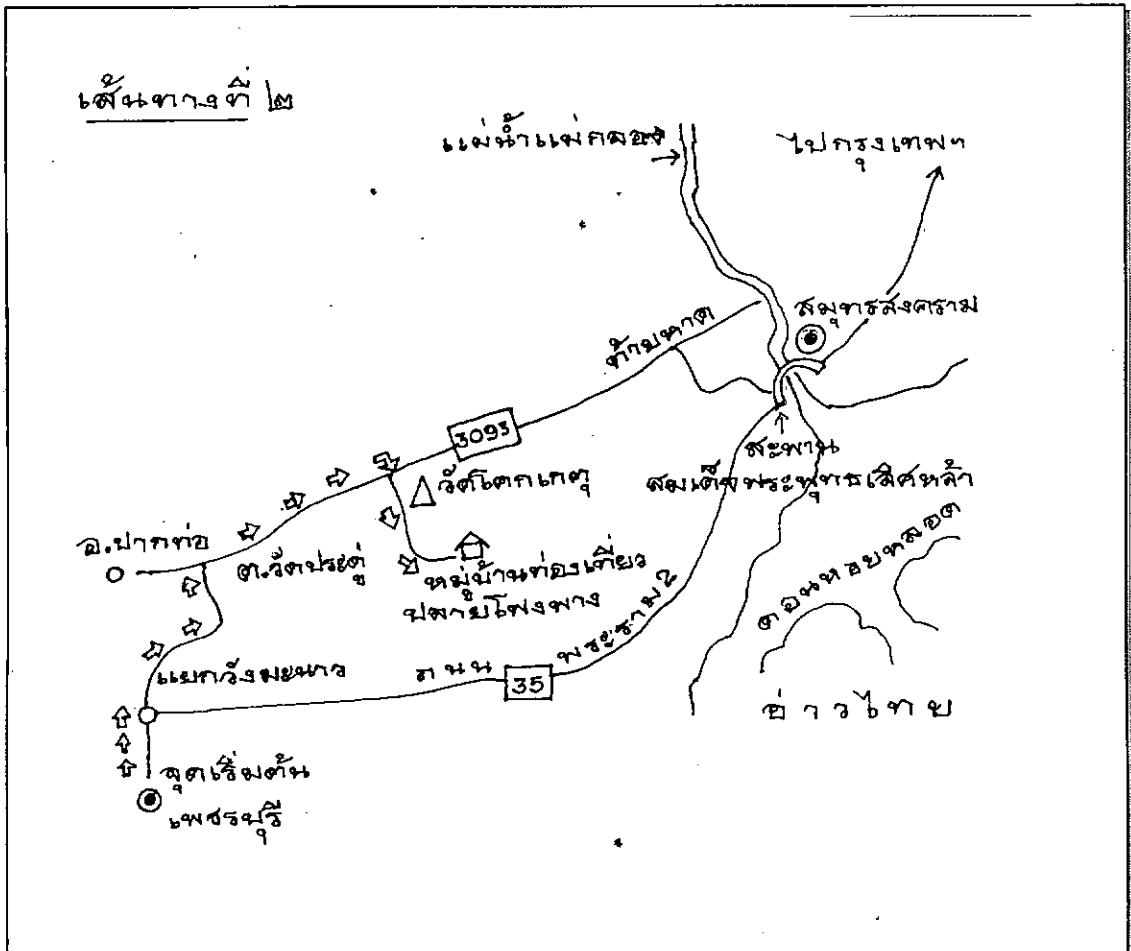
การเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปจังหวัดสมุทรสงคราม โดยรถโดยสารประจำทางออกจาก สถานีขนส่งสายใต้ รถประจำทางกรุงเทพฯ - แม่กลอง มีหลายบริษัทที่รถโดยสารปรับอากาศ และแบบ พัดลม หรือปรับอากาศส่วนตัว ไปตามถนนหมายเลข ๓๕ หรือ ถนนพระราม ๒ ผ่าน เส้นทางไปจังหวัดสมุทรสงคราม ระยะทางประมาณ ๖๔ กิโลเมตร ไม่ต้องแวะตัวเมืองจังหวัด สมุทรสงคราม ข้ามสะพานสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ไปประมาณ ๒๐๐ เมตร เลี้ยวซ้าย แล้วกลับรถได้สะพาน ไปเข้าเส้นทางหมายเลข ๓๐๕๓ ถนน สายสมุทรสงคราม - ปากท่อ (เส้นเดิม) โดยแยกจากถนนพระราม ๒ ไประยะประมาณ ๑๒ กิโลเมตร เห็นป้ายชุมชนประดู่ วัดโคกเกตุ เลี้ยวซ้ายไประยะประมาณ ๕๐๐ เมตร ถึงหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทย ปลายโพงพาง

ภาพที่ ๑๑ เส้นทางไปหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพางเส้นทางที่ ๑

เส้นทางที่ ๒

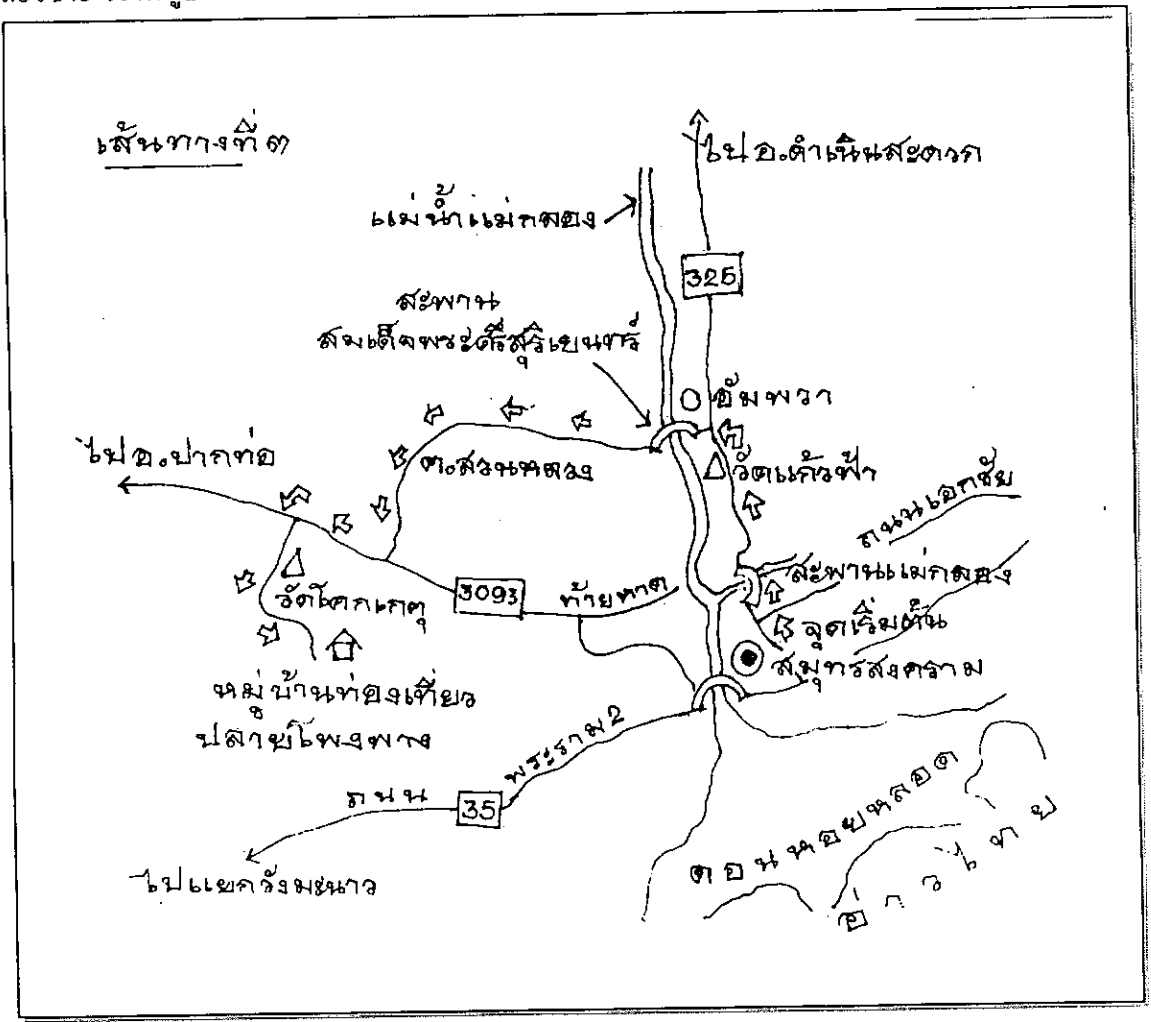
เส้นทางจากจังหวัดเพชรบุรี มุ่งหน้าเข้ากรุงเทพฯ ตัดแวงเข้าจังหวัดสมุทรสงคราม โดยรถโดยสารประจำทางสายกรุงเทพฯ - เพชรบุรี หรือจะขับรถยนต์ส่วนตัวไปตามเส้นทาง เพชรบุรี - สมุทรสงคราม ทางเข้ากรุงเทพฯ ใช้ช่องทางซ้ายสุดขึ้นสะพานลอยเพื่อเข้าสู่ถนนพระราม ๒ หรือถนนหมายเลข ๓๕ เมื่อลงสะพานลอยไปประมาณ ๒ กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายเข้าอำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ตามถนนหมายเลข ๓๐๕๓ ประมาณ ๓ กิโลเมตรถึงสามแยก เลี้ยวซ้ายจะไปอำเภอปากท่อ เลี้ยวขวาตามถนนหมายเลข ๓๐๕๓ ป้ายบอกทางไปสมุทรสงคราม เส้นทางผ่านตำบลวัดประดู่ เข้าเขตตำบลปลายโพงพาง มีป้ายใหญ่ องค์การบริหารส่วนตำบลปลายโพงพางยินดีต้อนรับ ขับต่อไปประมาณ ๒ กิโลเมตร เห็นซุ้มประตูวัดโคกเกตุ เลี้ยวขวาเข้าหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพาง

ภาพที่ ๑๒ เส้นทางไปหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพางเส้นทางที่ ๒

เส้นทางที่ ๓

เส้นทางจากตัวเมืองสมุทรสงครามไปตามถนน หมายเลข ๓๐๕๓ ถึงสามแยกหน้าเทศบาลเมืองสมุทรสงคราม เลี้ยวซ้ายไปตามถนนหมายเลข ๓๒๕ เส้นทางสมุทรสงคราม - ดำเนินสะดวก ราชบุรี ข้ามสะพานคลองแม่กลองไปประมาณ ๔ กิโลเมตร ผ่านวัดแก้วฟ้า เข้าสู่เขตอำเภออัมพวา เลี้ยวซ้ายข้ามสะพานสมเด็จพระศรีสุริเยนทร์ ผ่านตำบลสวนหลวง สองข้างทางเป็นสวนมะพร้าว และผ่านสะพานข้ามคลองหลายแห่ง มีป้ายบอกเส้นทางไปหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพาง เป็นระยะ ผ่านตำบลบางขันแตก ตำบลท้ายหาด เข้าถนนสมุทรสงคราม - ปากท่อหมายเลข ๓๐๕๓ เลี้ยวขวาประมาณ ๔ กิโลเมตร ถึงชุมประต้วัดโลกเกตุ เลี้ยวซ้าย เข้าหมู่บ้านท่องเที่ยวบ้านทรงไทยปลายโพงพาง

ภาพที่ ๗๓ เส้นทางไปหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพางเส้นทางที่ ๓

๓ กิจกรรมการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ (homestay)

ผู้วิจัยได้พักในบ้านของอาจารย์ทองสุข ยมะสมิต ซึ่งเป็นบ้านทรงไทยชั้นเดียวสวยงามมาก ยกพื้นสูง ประมาณ ๑.๕๐ เมตร ตัวเรือนตั้งติดชายน้ำขนานกับริมน้ำ สภาพบ้านโดยรอบปลูกต้นไม้และไม้ประดับให้ความร่มรื่น ด้านที่ติดริมน้ำมีศาลาท่าน้ำ มีเขื่อนคอนกรีตกั้นตลิ่งเพื่อป้องกันไม่ให้กระแสน้ำทำตลิ่งทรุด ทั้งนี้โดยกำนันธวัช บุญพัค เป็นผู้ประสานในการจัดที่พักอาศัยไว้ให้ ช่วงเย็นได้เวลาอาหารผู้ที่มาพักตามบ้านต้องมารวมตัวกันที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ซึ่งอยู่ใกล้กับบ้านกำนันธวัช บุญพัค เพื่อรับประทานอาหารเช้า จัดเตรียมอาหารไว้เป็นชุด อาหารมีประมาณ ๔ รายการ ถึง ๕ รายการ พร้อมมีน้ำดื่มไว้ให้ เมื่อรับประทานอาหารเช้าเสร็จ จะมีผลไม้ในท้องถิ่นปกติก็เป็นส้มโอ ส้มเขียวหวาน และผลไม้ตามฤดูกาล อาทิ เงาะ มังคุด เป็นต้น เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจแล้วมีเวลาพูดคุยกันตามสมควร (ภาพที่ ๑๕)

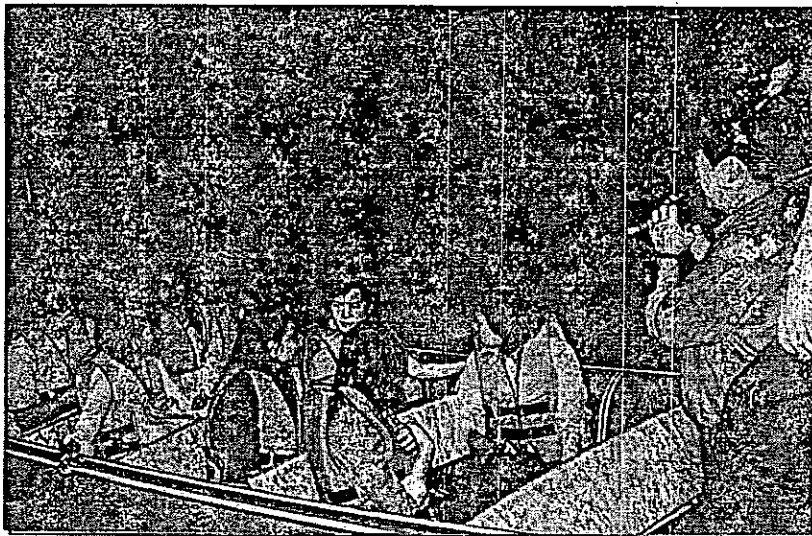

ภาพที่ ๑๕ การรับประทานอาหารเช้าที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวบ้านกำนันธวัช บุญพัค

แล้วจะพาผู้พักไปชมหิ้งห้อย เรื่องมารับไปเป็นกลุ่ม ประมาณ ๕ - ๑๐ คน ค่อยทำตามแต่ขนาดเรือ เรือที่ใช้เป็นเรือที่มีเครื่องยนต์ด้านท้าย มีเสียงดังพอควร ยิ่งถ้าตอนเร่งเครื่องเสียงจะดังไปไกล (ภาพที่ ๑๖ - ๑๗)

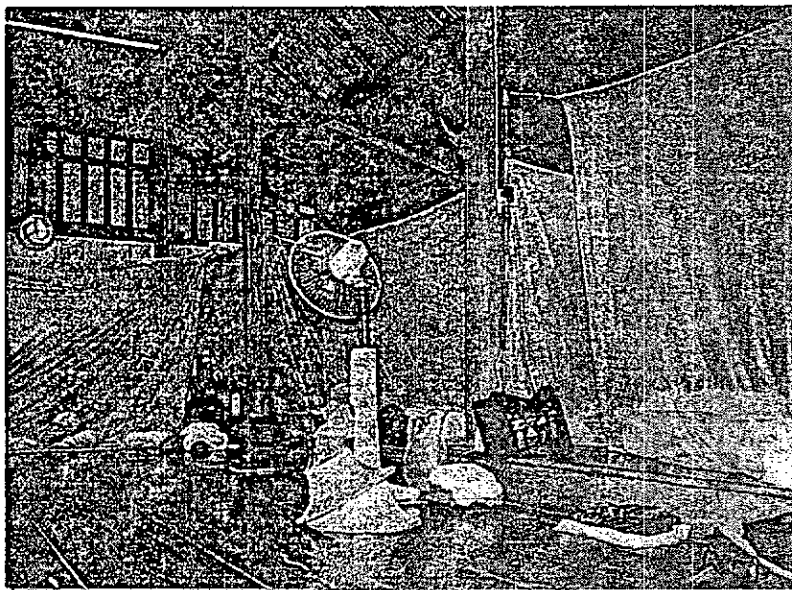
ภาพที่ ๗๖ หัวค่ำเรือจะมารับนักท่องเที่ยวไปชมหิ่งห้อย

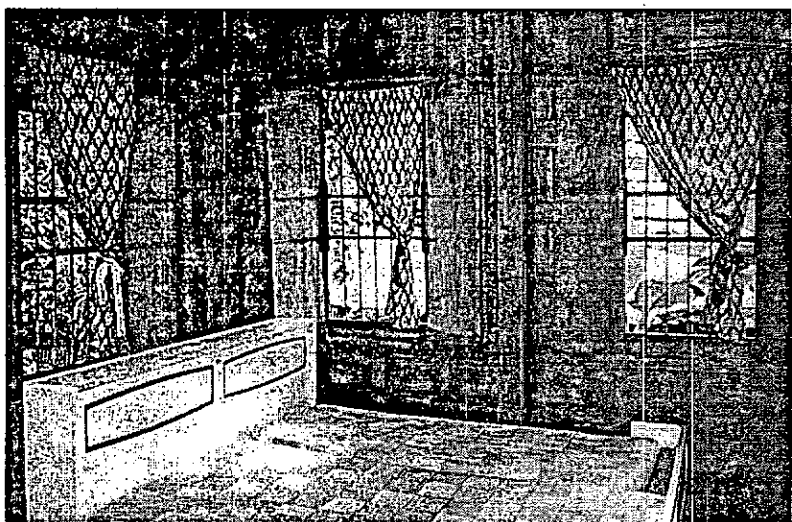
ภาพที่ ๗๗ เรือที่มารับไปเป็นกลุ่มประมาณ ๕-๑๐ คน แล้วแต่ขนาดของเรือ

เรือรับนักท่องเที่ยวที่มาพักออกไปชมหิ่งห้อยในบริเวณที่ห่างจากศูนย์บริการนักท่องเที่ยวไป ระยะทางประมาณ ๒ - ๓ กิโลเมตร ลัดเลาะออกจากคลองซอยที่เรียกว่าลำกระโดง ไปเข้า คลองใหญ่ ผ่านบ้านเรือนหลายหลัง บางหลังยังมีคนนั่งอยู่ที่ริมกระเบื้องชานน้ำนิ่งพูดคุยกัน หรือไม่ ก็เฝ้าดูรายการโทรทัศน์ แต่หลายหลังก็หลับไปแล้ว เมื่อชมความงดงามของแสงหิ่งห้อย ที่อยู่บน ต้นลำพูริมน้ำ เรือมีเข้าใกล้จุดชมหิ่งห้อยจะต้องดับเครื่องยนต์ ก่อนและจอดชมอยู่ห่างๆ ไม่ให้ เสียงเรือไปรบกวนการอาศัยของหิ่งห้อย กลับจากนำชมหิ่งห้อยก็กลับมาที่ศูนย์บริการแล้วแยกกัน ไปตามที่พักของแต่ละกลุ่ม

กลับมาถึงที่พัก เจ้าของบ้านและลูกหลานที่พักอาศัยออกมาช่วยกันปูเสื่อ ทางมุ้งนอนบนพื้น กระดาน (ภาพที่ ๗๘-๗๙) บ้านที่มีพื้นที่กว้างขวางมากเพราะทางมุ้งแบบนอน ๓ คน ได้กว่า ๑๐ หลัง เจ้าของบ้านและลูกหลานทางมุ้งนอนเหมือนกัน แต่แยกออกไปเป็นสัดส่วน ในบ้านมี เครื่องใช้ไม้สอยแบบชนบทที่ใช้กัน มีนอกลาน มีครีไฟฟ้า บนฝาบ้านมีรูปถ่ายต่างๆ ขาวดำ แฉวน อยู่ประปรายทั่วไป ส่วนโทรทัศน์ สังเกตว่ามีตั้งกระจายอยู่หลายมุม เพราะบ้านนี้ครอบครัวใหญ่มี ลูกหลานมาก ส่วนแสงไฟฟ้ามีใช้กันแบบบ้านในชนบทคือไม่สว่างนัก

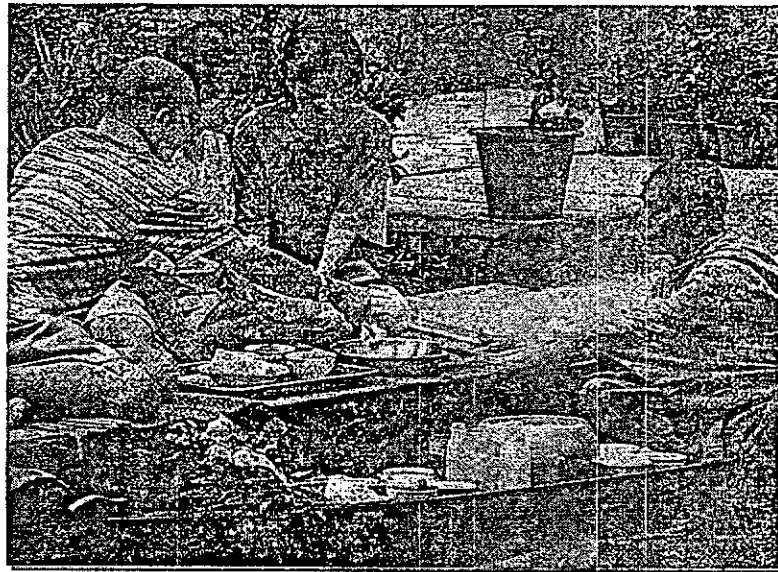

ภาพที่ ๗๘ สภาพที่พักที่ทางมุ้งให้กับนักท่องเที่ยว

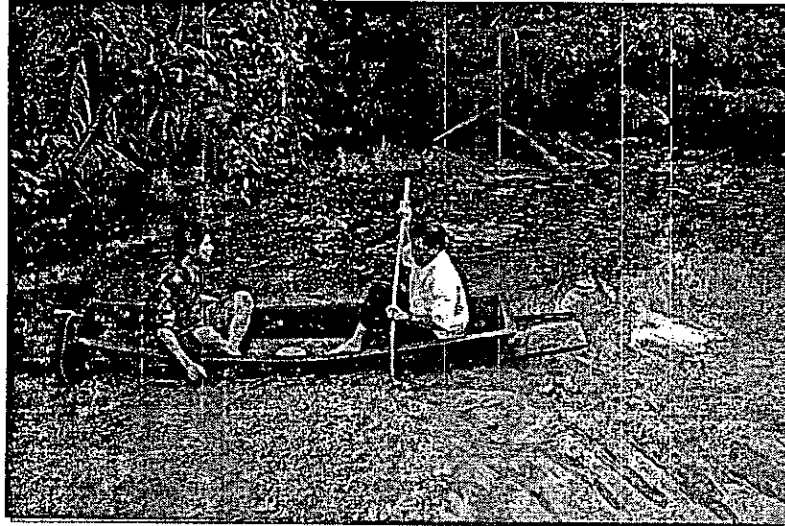
ภาพที่ ๗๙ สภาพที่พักอีกบ้านผู้ร่วมโครงการอีกหลังหนึ่ง

ตอนเช้า หลังจากเก็บที่นอนเรียบร้อยแล้ว เจ้าของบ้านจะเตรียมอาหารไว้ให้นักท่องเที่ยวทำบุญตักบาตร พระภิกษุจะพายเรือมาตามคลอง ลำกระโดง ผ่านหน้าบ้านเพื่อรับบาตรเป็นประจำ ทุกเช้าของวิถีชีวิตบ้านไทยที่อยู่ริมคลอง (ภาพที่ ๘๐) เสร็จแล้วสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิมของบ้านทรงไทยริมคลองตามอัธยาศัย และได้เวลาอาหารเช้าเรือจะมารับแล้วพาไปที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเพื่อร่วมรับประทานอาหารเช้า

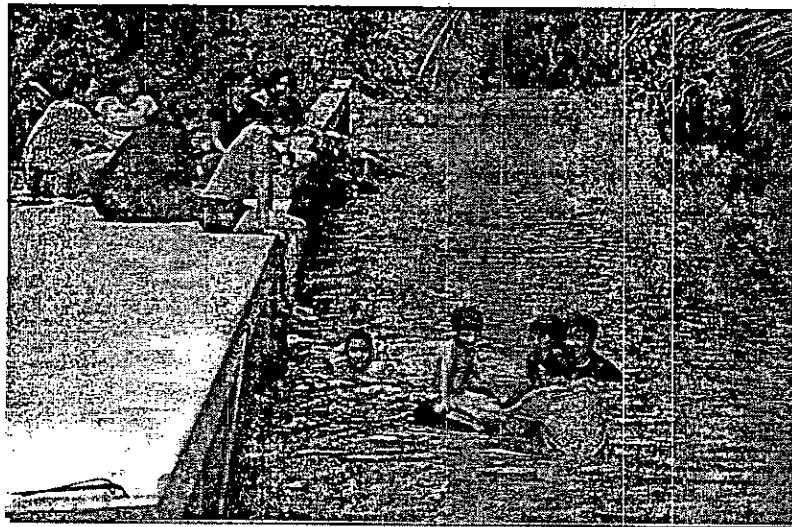

ภาพที่ ๘๐ ร่วมทำบุญตักบาตรพระภิกษุมารับบาตรทางเรือในเวลาเช้า

ตอนสายมีการพานั่งเรือเที่ยวชมวิถีชีวิตไทยในลำคลอง บ้านทรงไทยริมคลอง ชมเตาตาล ชั่งดักกุ้ง สวนส้มโอ ฝึกหัดพายเรือ นำเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของอำเภอทางลำคลอง เช่น อุทยาน ร.๒ ตลาดน้ำท่าคา กำบางกุ้ง วัดภุมรินทร์กุฎีทอง และพิพิธภัณฑวัดเขายี่สาร เป็นต้น ส่วนช่วงเวลาอาหารกลางวันจะรับประทานตามสะดวก ของนักท่องเที่ยว โดยจะหาซื้อรับประทานกันเอง จากเรือขายกล้วยเดี่ยว เรือขายส้มตำ ที่พายผ่านมา จนถึงเวลา กลับมาช่วงเย็นทำกิจกรรม เช่น ลงเล่นน้ำ พายเรือ (ภาพที่ ๘๑-๘๒) ถึงเวลาพักรับประทานอาหารเย็น และพักผ่อนคืน บ้านทรงไทยปลายโพงพาง

ภาพที่ ๘๑ กิจกรรมพายเรือเล่นช่วงเย็นของนักท่องเที่ยว

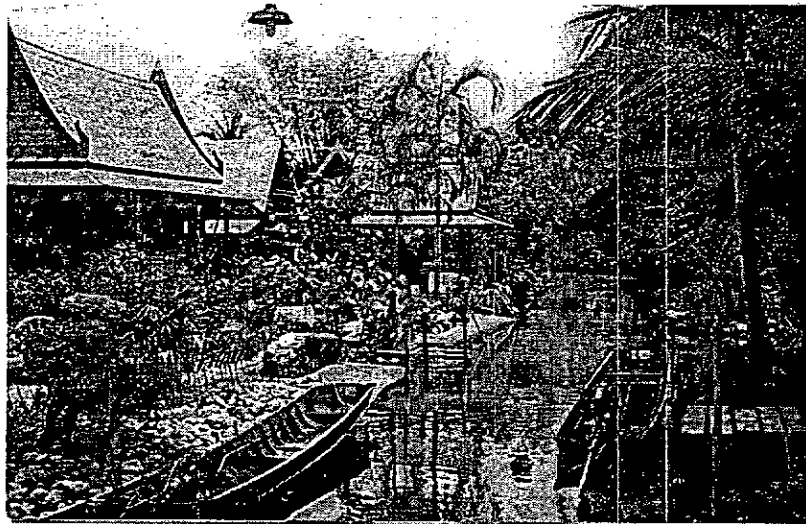
ภาพที่ ๘๒ กิจกรรมภายในครอบครัวที่ลงเล่นน้ำของนักท่องเที่ยว

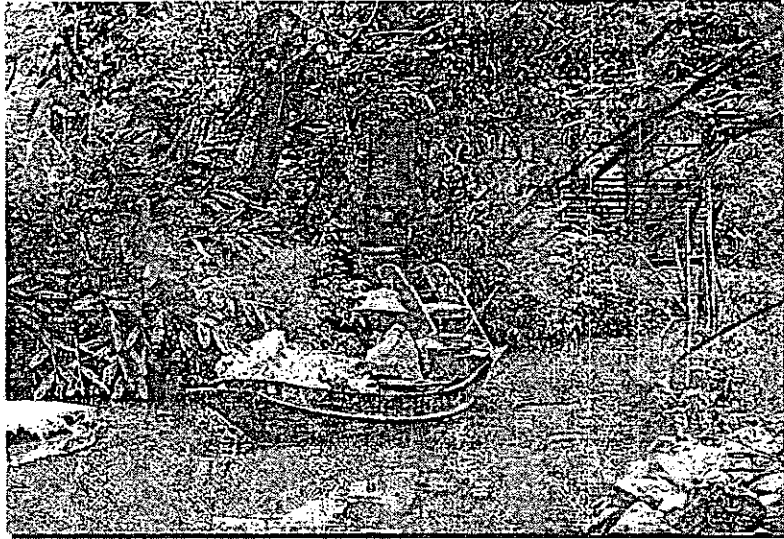
ภาพที่ ๘๓ ทิวทัศน์ตามลำคลองที่คดเคี้ยวตัดเลาะผ่านละมေးไม้ ๒ ฟังคลอง

ลักษณะคลอง อำเภออัมพวา มีแม่น้ำแม่กลองไหลผ่านกลางและมีตำบลหลายตำบล ทั้งสองฝั่งแม่น้ำ อุทยาน ร. ๒ อยู่ตำบลอัมพวา ชื่อเหมือนกับชื่ออำเภอ อยู่ฝั่งซ้ายแม่กลอง ส่วนตำบลปลายโพรงพวง อยู่ฝั่งขวา ทั้งสองฟากฝั่งแม่กลอง มีคลองซอยแยกออกไปจำนวนมาก และทะลุติดต่อกันได้ การกำหนดฝั่งซ้ายขวาถือเอาการขึ้นหันหน้ามองไปตามสายน้ำไหล คลองที่อยู่ทางด้านฝั่งซ้าย ได้แก่ คลองบางน้อย คลองบางจาก คลองอัมพวา คลองผีหลอก คลองสุนัขหอน

ภาพที่ ๘๔ ลักษณะบ้านทรงไทยริมคลองที่ใช้เป็นที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว

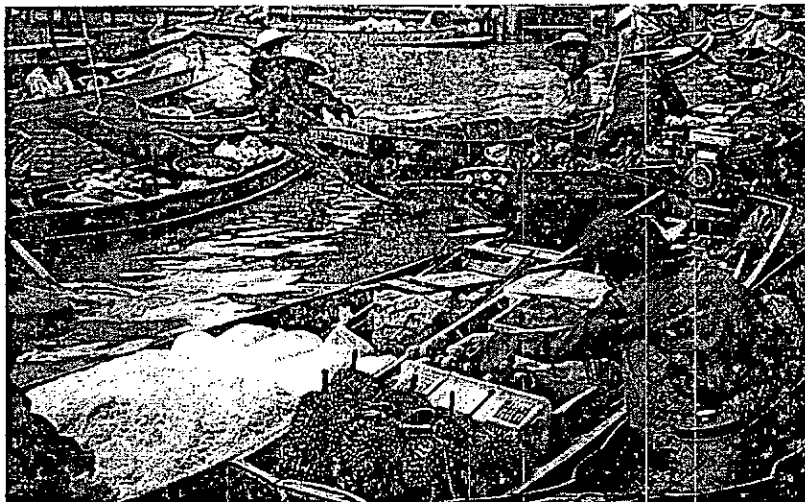
คลองลัดจวน เป็นต้น ส่วนฝั่งขวา ได้แก่ คลองแควอ้อม คลองบางแค มีวัดปรกตั้งอยู่ คลองบางกุ้ง มีค่ายบางกุ้ง คลองบางลี่ เป็นคลองใหญ่อยู่ฝั่งตรงข้ามกับอุทยาน ร.๒ บริเวณปากคลอง มีวัดกุฎุมรินทร์ กุฎิทองตั้งอยู่ เป็นต้น

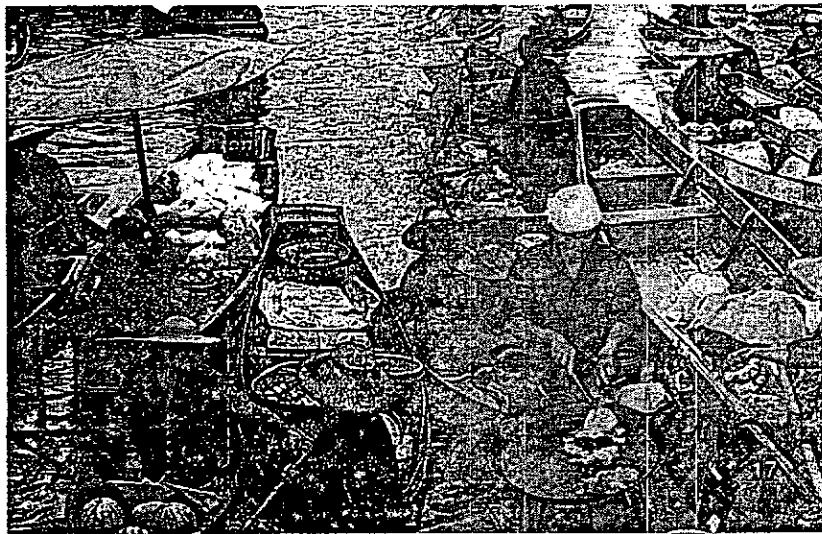
ภาพที่ ๘๕ แม่ค้าเรือเร่ขายอาหาร

ภาพที่ ๘๖ บรรยากาศริมคลอง แม่ค้าเรือเร่กัวยเตี๋ยว

ภาพที่ ๘๗ ตลาดน้ำท่าคา วิถีชีวิตของคนริมน้ำ

ภาพที่ ๘๘ สภาพตลาดน้ำมีทั้งอาหาร ผลไม้ และพืชสวนต่างๆ ในท้องถิ่นนำมาขาย

ตลาดน้ำท่าคาอยู่บริเวณคลองพันลา ตำบลท่าคา อำเภอบ้านกรวด เป็นกิจกรรมหนึ่งที่นักท่องเที่ยวต้องการมาเที่ยวชมวิถีชีวิตของคนริมน้ำ ที่ยังมีความเป็นธรรมชาติ แม้อำเภอนำผลผลิตจากพืชสวนของตนมาแลกเปลี่ยนกัน ปัจจุบันการแลกเปลี่ยนสินค้ายังมีอยู่บ้างและจำนวนน้อย การค้าของบริเวณนี้เป็นแม่ค้าแบบสมัครเล่น ไม่ใช่การค้าขายแบบถาวรเหมือนกับแม่ค้าเรือแถวตลาดน้ำดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี และยังคงรักษาสภาพตลาดน้ำแบบดั้งเดิมไว้ได้ดี เป็นตลาดน้ำที่มีวันนัดหมายที่แน่นอนตายตัวของชาวบ้านแลกเปลี่ยนสินค้า พบปะพูดคุยกัน คือ จะมีในวันขึ้น และแรม ๒ ค่ำ ๗ ค่ำ และ ๑๒ ค่ำ ของทุกเดือน

ภาพที่ ๑๖๒ การเคี้ยวน้ำตาลมะพร้าว ผลิตภัณฑ์พื้นเมืองของชาวอัมพวา

การเที่ยวชมสภาพวิถีชีวิต การเคี้ยวน้ำตาลมะพร้าวแม่กลอง นับได้ว่าเป็นจุดที่น่าสนใจที่สุด การประกอบอาชีพดั้งเดิมคือ การทำสวนมะพร้าว ถ้าการปลูกมะพร้าวที่เอาผลมารับประทาน รายได้ของชาวบ้านได้จากการขายลูกมะพร้าว * ส่วนการเคี้ยวน้ำตาล เป็นการนำน้ำหวานจากยอดวงมะพร้าวหรือเรียกว่าจั่นมะพร้าว ซึ่งป่าดงวงไว้ให้น้ำหวานไหลออกมาเก็บไว้ในกระบอกไม้ไผ่ที่นำขึ้นไปรองรับไว้ แล้วจะเก็บน้ำหวานที่ได้มาเคี้ยวออกมาเป็นน้ำตาลมะพร้าว เตาที่ใช้เคี้ยวน้ำตาลจะเรียกว่า เตาตาล การสาธิตการทำน้ำตาลมะพร้าวสำหรับให้นักท่องเที่ยวเยี่ยมชมมีอยู่หลายแห่ง เช่น เตาตาทวน เตาตาลดี เตาทวี เตากาหลง เตาไทยเดิม เป็นต้น ส่วนในบ้านเรือนทั่วไปจะมีเตาตาลเล็กๆ ที่ใช้เคี้ยวตาล ให้ชม การทำงานจริง ซึ่งไม่ได้มีการสาธิตแต่อย่างใด

๔ รายการและค่าบริการท่องเที่ยว

คณะกรรมการดำเนินการงานจัดการท่องเที่ยวตำบลปลายโพรงพง ได้ตกลงร่วมกันในการกำหนดรายการท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเที่ยวแบบไป- กลับเพียง ๑ วัน และรายการสำหรับผู้ที่ต้องการพักค้าง ดังนี้

รายการที่ ๑

- ท่องเที่ยว ๑ วันไม่พักค้างคืน ตั้งแต่เวลา ๐๘.๐๐ น. ๑๘.๐๐ น. เสียค่าบริการคนละ ๓๐๐ บาท กิจกรรมท่องเที่ยวมีดังนี้

- นำเที่ยวชมวิถีชีวิตไทยในลำคลอง บ้านทรงไทย ชมเตาตาล ช้างคักกึ่ง สวนส้ม ฝึกหัดพายเรือ

- นำเที่ยวชมสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงของอำเภอทางลำคลอง เช่น อุทยาน ร.๒ ตลาดน้ำท่าคา ค่ายบางกุ้ง วัดกุฎีทอง พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดเขายี่สาร

- บริการอาหารเย็น ๑ มื้อ

รายการที่ ๒

ท่องเที่ยว ๑ วัน ๑ คืน พักค้างบ้านทรงไทย รับบริการตั้งแต่ ๐๘.๐๐ น. วันแรก ถึงเวลา ๐๕.๐๐ น. ของวันที่ ๒ ค่าบริการคนละ ๓๕๐ บาท ดังนี้

วันแรก

- นำชมวิถีไทยในลำคลอง บ้านเรือนทรงไทย ชมเตาตาล ช้างคักกึ่ง สวนส้มโอ

ฝึกหัดพายเรือ

- นำชมสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงทางเรือภายในอำเภอและจังหวัดสมุทรสงคราม เช่น อุทยาน ร.๒ ตลาดน้ำท่าคา ค่ายบางกุ้ง วัดกุฎีทอง พิพิธภัณฑ์วัดเขายี่สาร (มีบริการให้เลือก ๓ เส้นทาง)

- บริการอาหารเย็น และพักค้างคืนที่บ้านทรงไทย (มีบริการนำชมหิ้งห้อยยามราตรีตาม อรรถาศัย)

วันที่ ๒

- ดั้นเข้าร่วมตักบาตรพระภิกษุที่มารับบิณฑบาตทางเรือ

- รับประทานอาหารเช้า และสนทนาแลกเปลี่ยนร่วมเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิมของบ้านทรงไทย

- บริการอาหารเช้า ๑ มื้อ และอาหารเย็น ๑ มื้อ ไม่รวมอาหารกลางวันและค่าเรือ บริการนำเที่ยว

รายการที่ ๓

ท่องเที่ยว ๒ วัน พักค้างบ้านทรงไทย ๑ คืน รับประทานอาหารตั้งแต่ ๐๘.๐๐ น. วันแรก ถึงเวลา ๑๖.๐๐ น. ของวันที่ ๒ รายการท่องเที่ยวเหมือนกับรายการที่ ๒ ค่าบริการคนละ ๕๐๐ บาท แต่เพิ่มระยะเวลาในการท่องเที่ยวถึงเวลา ๑๖.๐๐ น.

อัตราค่าบริการเรือท่องเที่ยวหมู่บ้านอนุรักษ์บ้านทรงไทยปลายโพงพง

อัตราค่าบริการเรือขึ้นอยู่กับจำนวนและความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยจัดบริการเรือทั้งขนาดเล็กและใหญ่ไว้บริการ ดังนี้

๑. เรือหางยาว บริการเที่ยวรอบนอก วัดภูมรินทร์กุฎีทอง อุทยาน ร.๒ ค่าบางกึ่ง จำนวนไม่เกิน ๑๒ ที่นั่ง ๑ เที่ยว ราคา ๗๐๐ บาท
๒. เรือหางยาวบริการท่องเที่ยวรอบนอก เที่ยวชมตลาดน้ำท่าเสา พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านเขายี่สาร จำนวนไม่เกิน ๑๒ ที่นั่ง ๑ เที่ยว ราคา ๘๐๐ บาท
๓. เรือเล็กบริการท่องเที่ยวรอบตำบลปลายโพงพง ชมบ้านทรงไทยและบรรยากาศ ริมคลอง ชมเตาตาล และซั้งคักกุ้ง จำนวนไม่เกิน ๖ ที่นั่ง ๑ เที่ยว ราคา ๓๐๐ บาท
๔. เรือพายเล็กบริการท่องเที่ยวรอบหมู่บ้านโคกเกตุ จำนวนไม่เกิน ๔ ที่นั่ง ๑ เที่ยว ราคา ๒๐๐ บาท
๕. เรือบริการชมหิ่งห้อยยามค่ำคืน จำนวนไม่เกิน ๔ ที่นั่ง ๑ เที่ยว ราคา ๓๐๐ บาท

๕. สภาพของกลุ่มนักท่องเที่ยว

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลการท่องเที่ยวที่ผ่านมาของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์บ้านทรงไทยปลายโพรงพง พบว่ามีสภาพของกลุ่มนักท่องเที่ยวประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑. กลุ่มนักท่องเที่ยวที่เข้ามาภายใต้การรณรงค์และประชาสัมพันธ์ โดยทางหน่วยงานของทางราชการ เช่น สำนักงานจังหวัดสมุทรสงคราม สำนักงานเกษตรจังหวัด การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หน่วยงานราชการในพื้นที่ และนักวิชาการ เป็นต้น กลุ่มนักท่องเที่ยวดังกล่าวจะเข้ามาตามโครงการที่หมู่บ้านประชาสัมพันธ์ ผ่านหน่วยงานต่าง ๆ และอีกส่วนหนึ่งต้องการเข้ามาศึกษาวิจัย เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว และจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยเข้ามาในลักษณะของการอบรมต่าง ๆ กลุ่มนี้มีทั้งที่พักค้างคืนและไม่พักค้างคืน

๒. กลุ่มนักท่องเที่ยวอิสระ เป็นนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยว โดยจะศึกษา การใช้ชีวิตประจำวันของชาวบ้านริมคลอง นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ไม่มีไกด์นำเที่ยว การเดินทางมาท่องเที่ยวตามข้อมูลข่าวสารจากสื่อสารมวลชน โดยเฉพาะสื่อจากโทรทัศน์ หรือได้รับคำบอกเล่าจากนักท่องเที่ยวที่เคยมาก่อนที่เข้ามาพักแรมค้างคืนร่วมกับชาวบ้าน

๓. นักท่องเที่ยวกลุ่มเล็กๆ ที่มีไกด์นำเที่ยว เป็นกลุ่มท่องเที่ยวอิสระกลุ่มละ ๔-๕ คน ที่มาเป็นกลุ่มครอบครัว หรือ กลุ่มเพื่อน เดินทางมาเที่ยวในจังหวัดและติดต่อหาไกด์นำเที่ยวจากศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของหมู่บ้าน หรือจากศูนย์บริการนักท่องเที่ยวของจังหวัด นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ต้องการความสงบ ไม่เคยเห็นวิถีชีวิตของชุมชน และต้องการสัมผัสสภาพวิถีชีวิตไทยริมน้ำ เช่น การฝึกหัดพายเรือ การใช้ซั้งคักกึ่ง การทำน้ำตาลจากมะพร้าว เป็นต้น นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมีทั้งกลุ่มที่มาพักในหมู่บ้าน และกลุ่มที่ไม่พัก

๔. นักท่องเที่ยวที่มาเป็นกลุ่มใหญ่ (กลุ่มคณะทัวร์) เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ซื้อโปรแกรมทัวร์ตั้งแต่ต้นเดินทางจากกรุงเทพฯ จากบริษัททัวร์ที่มีเครือข่ายโยงใยกับธุรกิจอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวหลายอย่าง เช่น โรงแรม สถานที่ท่องเที่ยวตามจังหวัดต่างๆ นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้จะมีขนาดใหญ่ประมาณกลุ่มละ ๒๐ - ๓๐ คน ซึ่งทำให้เกิดปัญหาการจัดการด้านที่พักไม่เพียงพอสำหรับการจัดการท่องเที่ยว เนื่องจากบ้านพักแต่ละหลังจะจัดพักได้ไม่เกิน ๕ - ๗ คน แต่บางหลังอาจจะพักได้จำนวนมาก แต่จะไม่สะดวกในด้านห้องน้ำที่มีไม่เพียงพอ เพื่อป้องกันปัญหาด้านนี้ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวจะต้องเตรียมการด้านที่พักให้เพียงพอไว้ล่วงหน้า หากนักท่องเที่ยวมาจำนวนมาก จำเป็นต้องขยายที่พักมากขึ้น ปัญหาที่อาจตามมาอีกคือบริการในเรื่องอื่น เช่น เรือรับส่งไม่เพียงพอ อาจแบ่งจำนวนหลายเที่ยวแต่ก็จะทำให้ล่าช้า เป็นต้น

๖. รายได้ของชุมชน

ผลจากการศึกษาเห็นได้ว่าการที่ชุมชนได้เข้าร่วมมีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำจัดการ โครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ทำให้มีรายได้เสริมมากขึ้นประมาณเดือนละ ๑,๐๐๐ บาท และยังทำให้ได้พบปะผู้คนมากขึ้น ทำให้มีการแลกเปลี่ยนความรู้และวัฒนธรรมกัน สำหรับวิถีชีวิตไม่ได้เปลี่ยนแปลงใดๆคือ ยังมีการดำรงวิถีชีวิตแบบเดิมหลังจากเข้าร่วมโครงการได้มีการสร้างห้องน้ำใหม่เพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว และเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกอีกทางหนึ่ง

บทที่ ๔

ปัจจัย และผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อสภาพแวดล้อม

ในบทนี้จะกล่าวถึง ปัจจัยและผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของการท่องเที่ยวบ้านทรงไทย ปลายโพพาง โดยพิจารณาในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในปัจจุบันทรัพยากรการท่องเที่ยวดังกล่าวหมายถึง สิ่งดึงดูดใจที่ก่อให้เกิดการเดินทางท่องเที่ยว ซึ่งนอกจากจะเป็นวัตถุประสงค์และเป็นส่วนหนึ่งของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่จะ “ขาย” ให้แก่นักท่องเที่ยว อาจจะกล่าวได้ว่าเป็น “สินค้า” ที่มีคุณลักษณะพิเศษที่สามารถดึงดูดให้ “ลูกค้า” หรือนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามา “ซื้อ” กันถึงที่ตั้งอยู่ของสินค้า

การท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อมเป็นสองเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องกัน ปัญหาการท่องเที่ยวและปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน บางครั้งอาจกล่าวได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้นได้ การเจริญเติบโตและพัฒนาการท่องเที่ยวในปัจจุบันนอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การสร้างอาชีพ การพัฒนาระบบการคมนาคมขนส่ง และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆแล้ว การท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดผลกระทบในทางลบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งผลกระทบทางด้านกายภาพ เช่น ปัญหาการทำลายทัศนียภาพ ปัญหาด้านมลภาวะ และผลกระทบทางด้านสังคม เช่น ปัญหาค่าครองชีพ ปัญหาการเปลี่ยนแปลงคตินิยม และรวมถึงผลกระทบทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งในขณะเดียวกันปัญหาสิ่งแวดล้อมก็จะส่งผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเช่นเดียวกัน

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา การณรงค์เพื่อส่งเสริมสังคม ได้ถูกนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติตลอดจนการส่งเสริมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติอย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ หรือในระดับโลก เพราะเมื่อพิจารณาถึงวิกฤติการณ์สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น จะเห็นได้ว่าปัจจัยพื้นฐานของปัญหาไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหากแต่เป็นเพราะมนุษย์สร้างขึ้น ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติหรือปัญหามลพิษต่างๆจึงเป็นสิ่งที่ทุกคนในสังคมต้องร่วมรับผิดชอบเพื่อทำให้สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติมีสภาพสมบูรณ์เหมือนเดิม เพื่อเอื้อต่อการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพของทุกคนในสังคม นั้นหมายถึงสิ่งที่มนุษย์สร้างปัญหาขึ้นมนุษย์ต้องเป็นผู้แก้ไขปัญหานั้น

ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่อย่างจำกัด จึงต้องมีการจัดการอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดความสมดุล การจัดการอย่างมีระบบคือการรู้จักใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำนวนน้อยให้เกิดประโยชน์สูงสุด และต้องพยายามรักษาสภาพของทรัพยากรนั้นให้คงอยู่นานที่สุด เช่น สภาพภูมิศาสตร์ที่สวยงามของตำบล ปลายโพพาง ที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่มีคลอง คู ลำกระโดง จำนวนมาก เป็นจุดที่กระแสน้ำเค็มและ กระแสน้ำจืดไหลลงมาพบกัน มีสภาพการขึ้นลงของน้ำ มีน้ำขังอยู่บางจุดตลอดเวลา ทำให้พื้นที่ บริเวณดังกล่าว เป็นลักษณะป่าชายเลนมีพืชพรรณไม้ จำพวก ป่าแสม โกงกาง ต้นจาก ตลอด แนวสองฝั่งคลอง คู ลำกระโดง ก่อให้เกิดระบบนิเวศทางธรรมชาติอันสมบูรณ์ที่เอื้อต่อการอยู่อาศัยของสัตว์น้ำจำพวก กุ้ง หอย ปู และปลา เมื่อมีแหล่งอาหารในพื้นที่น้ำ ย่อมมีสัตว์อื่น เช่น นกน้ำ นกกินปลา สัตว์เลื้อยคลานที่ชอบอาศัยสภาพความชื้นและ เช่น ตัวเงินตัวทอง^{๓๔} มาอาศัย อยู่จำนวนมาก รวมถึงสัตว์จำพวกแมลง เช่น หิ่งห้อย^{๓๕} ความสมดุลที่มีอยู่ปัจจุบันพบว่าปริมาณ สัตว์เหล่านี้กำลังลดจำนวนลง เนื่องจากสภาพของระบบนิเวศกำลังปรับเปลี่ยนระบบนิเวศใน ความหมายทางทฤษฎีของ อี พี โอดัม(E.P.Odum) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงแทนที่ในแต่ละ ขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลง เป็นการปรับสภาพของระบบนิเวศ หากระบบยังเกื้อกูลกันได้ แต่ หากระบบไม่สามารถทดแทนกันได้ นั้นย่อมหมายถึงจุดเริ่มต้นที่มนุษย์กำลังได้รับผลกระทบของ ระบบนิเวศในด้านที่เสียหาย

ปัจจัยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อสภาพแวดล้อม

การศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมู่บ้านทรงไทยปลายโพพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ได้เติบโตและขยายวงกว้างเป็นที่รู้จักอย่างรวดเร็ว ด้วยสื่อต่างๆ เนื่องจากมีปัจจัยดังกล่าวที่กล่าวไว้แล้ว คือ

๑. สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์

จากการศึกษาพบว่าลักษณะของสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ มีสภาพธรรมชาติริมสอง ฝั่งคลองที่สมบูรณ์ โดยบริเวณดังกล่าวนี้เป็นจุดที่กระแสน้ำเค็มมาเจอกับกระแสน้ำจืด ทำให้น้ำ ในคลองบริเวณนั้นกลายเป็นน้ำกร่อย ก่อเกิดลักษณะป่าชายเลน และมีดินไม้หลายชนิด ขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ต้นโกงกาง ต้นแสม ต้นลำพู รวมทั้งสัตว์น้ำประเภท กุ้ง หอย ปู และเป็นที่ยอาศัย

^{๓๔} สัตว์ชนิดหนึ่งคล้ายจะกวด แต่ใหญ่กว่า หางแบนอย่างหางจระเข้ ถือกันว่าขึ้นเรือนใครแล้วทำให้ไม่เป็นมงคล

^{๓๕} แมลงชนิดหนึ่ง(Lampyris noctiuca) ในวงศ์ Lampyridae มีแสงเรือง ๆ ที่ก้น.

ของนกน้ำ นกกินปลา และตัวแมลงหึ่งห้อย แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติ บริเวณตำบลปลายโพพงพาง ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยแรกที่เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว

๒. ทรัพยากรในท้องถิ่น

จากการศึกษาพบว่าหมู่บ้านปลายโพพงพาง เป็นหมู่บ้านที่มีทรัพยากรในท้องถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ไทย คือ เป็นบ้านทรงไทยที่มีลักษณะทั่วไปของเรือนไทยภาคกลาง อยู่ติดริมน้ำ มีหลังคาหน้าจั่วทรงสูง ชายคาชั้นยาว มีชานเรือนกว้าง เป็นเรือนยกพื้นใต้ถุนสูง ลักษณะเป็นไม้ทั้งหลังและไม่ใช้ตะปู ซึ่งเป็นภูมิปัญญาไทยในสมัยก่อนที่มีการออกแบบแต่ละหลังที่แน่นอนและคล้ายคลึงกันเป็นส่วนใหญ่ บางหลังได้รับมรดกตกทอดมา มีอายุเก่าแก่กว่า ๒๐๐ ปี อีกทั้งมีวัดที่ชาวบ้านนับถือเก่าแก่ อีกทั้งมีสยัคที่มีแห่งเดียวในจังหวัดสมุทรสงครามเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาชม

๓. วิถีชีวิตชุมชน

สภาพวิถีชีวิตของชาวบ้านริมฝั่งคลองที่ดำเนินไปอย่างเรียบง่ายหรือเรียกว่า “สายน้ำคือชีวิต” คือ การใช้น้ำในลำคลองอุปโภค เช่น อาบน้ำ ล้างหน้า แปรงฟัน ซักผ้า ล้างจานชาม เป็นต้น ในการประกอบอาชีพของชาวบ้าน เช่น การจับปลา ดักกุ้ง ทำสวน ยังคงต้องพึ่งพาอาศัยสายน้ำอยู่ การศึกษาพบว่า ชาวชุมชนปลายโพพงพางเป็นชาวอยุธยาส่วนหนึ่งที่อพยพมาครั้งสมัยอยุธยาตอนปลาย ลักษณะคนไทย ที่ชุมชนนี้ ชายมีรูปร่างสูงใหญ่ หญิงมีรูปร่างสันทัด มีนิสัยโอบอ้อมอารี คือนับผู้มาเยือนเสมอและมีลักษณะการไหว้ที่อ่อนช้อยงดงาม ตลอดจนมีวัฒนธรรมประเพณีใกล้เคียงกับชาวอยุธยา

๔. ผู้นำชุมชน

การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวบ้านทรงไทยปลายโพพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามพบว่าความสำเร็จในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชนแห่งนี้เกิดจาก การมีผู้นำตามธรรมชาติที่เข้มแข็งและการได้รับความร่วมมือของชาวบ้านปลายโพพงพาง ซึ่งในอนาคตถ้ามีการเปลี่ยนผู้นำการจัดการท่องเที่ยวจะดำรงอยู่ต่อไปได้มากหรือน้อย และถ้าชุมชนมีการพัฒนามากขึ้นการพัฒนาจะมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ว่าจะยั่งยืนหรือไม่ เพราะสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนย่อมปรับเปลี่ยนไปตามการพัฒนาของชุมชน

๕. การจัดการ

จากการศึกษาพบว่าการจัดที่พักในรูปแบบของโฮมสเตย์(homestay) ที่มีบ้านพักของชาวบ้านไว้คอยบริการนักท่องเที่ยวที่ต้องการใกล้ชิดกับธรรมชาติที่สวยงาม ศึกษาและสัมผัสวิถีชีวิต

ความเป็นอยู่ของชุมชนในท้องถิ่น โดยใช้บ้านทรงไทยที่มีอยู่แล้วเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวร่วมกับกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นได้แก่ การนั่งเรือชมหิ่งห้อยในตอนกลางคืน การศึกษาพระตำมา บินเขาตทางเรือตอนเช้า การเที่ยวชมเตาตาล การชมสภาพวิถีชีวิตของชาวสวนมะพร้าว เป็นต้น จากการร่วมมือของชาวบ้านท้องถิ่นทำให้เกิดรายได้เข้าสู่ชุมชน อันเนื่องมาจากการเปิดบ้านให้นักท่องเที่ยวเข้าพัก และรายได้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ จากการท่องเที่ยว

กล่าวโดยสรุปปัจจัยสำคัญทั้ง ๕ ประการดังกล่าว มีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่หมู่บ้านปลายโพงพางเป็นอย่างมาก ทั้งผลกระทบในด้านดี หรือด้านเสียหายต่อชุมชน ซึ่งเกิดจากการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนของปัจจัยทั้ง ๕ ประการนี้เป็นสำคัญ

ผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อสภาพแวดล้อมของการท่องเที่ยว

เมื่อก้าวถึงผลกระทบของการท่องเที่ยว โดยทั่วไปมักจะมองถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นโดยทันที เช่น ผลกระทบด้านการเพิ่มรายได้ การสร้างงาน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ฯลฯ ทั้งที่ผลกระทบในด้านอื่นๆ ก็มีอยู่ไม่น้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลกระทบทางด้านสังคม วัฒนธรรม ซึ่งเป็นผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างช้าๆ จนคนส่วนใหญ่เกือบไม่ได้มองเห็นว่า เป็นผลที่เกิดจากการท่องเที่ยวหรือกิจกรรมท่องเที่ยว แม้แต่หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเอง ก็ไม่ได้คาดคิดถึงผลกระทบในด้านนี้มาก่อน ทั้งนี้จะเห็นได้จากแผนพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย แผนแรกซึ่งได้เริ่มจัดทำเมื่อปีพ.ศ. ๒๕๑๕ แผนฉบับดังกล่าว ได้กล่าวเฉพาะการพัฒนาทางด้านกายภาพ เพื่อให้เกิดความสะดวกสบาย และความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวสูงสุด และเน้นให้มีการพัฒนาทางด้านกายภาพ เพื่อให้เกิดความสะดวกสบาย และความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวสูงสุด และเน้นให้มีการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมในเชิงรูปธรรมเท่านั้น โดยไม่ได้มีการกล่าวถึงการเตรียมตัวประชาชนในท้องถิ่นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้เลย ซึ่งผลการดำเนินงานส่งเสริมการท่องเที่ยวภายหลังมีแผนพัฒนาการท่องเที่ยวฉบับแรกแล้วปรากฏว่าประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง ธุรกิจการท่องเที่ยวได้มีการขยายตัวมาก จนทำให้แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ที่เคยมีความสวยงามตามธรรมชาติเกิดความเสื่อมโทรมลงมาก ขณะเดียวกันการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวก็ดูเหมือนจะไม่ได้ตกถึงมือประชาชนในท้องถิ่นเท่าที่ควร นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นก็เป็นที่น่าตกใจว่า เป็นผลมาจากธุรกิจการท่องเที่ยวด้วยเช่นกัน การศึกษาในประเด็นนี้เกี่ยวกับผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่ามีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมทั้งด้านดีและด้านเสีย ดังนี้

๑. ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนบ้านทรงไทยปลายโพงพงด้านดี

๑) ชาวบ้านมีรายได้มากกว่าเดิม

ในการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาพบว่า ชาวบ้านปลายโพงพงมีความเห็นว่าการท่องเที่ยวไม่ได้สร้างปัญหาแก่ตนเอง ในทางตรงข้ามกลับมีผลด้านบวกทางเศรษฐกิจ คือ ชาวบ้านปลายโพงพงมองว่าการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านกลับทำให้ชาวบ้านปลายโพงพงมีหนทาง มีรายได้มากกว่าเดิม รายได้เหล่านี้ มาจากค่าที่พัก ค่าเช่าเรือ ค่าขายของ เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านปลายโพงพงเห็นว่าเป็นรายได้เสริมสำหรับค่าใช้จ่ายในครอบครัว ดังนั้นในส่วนของชาวบ้านปลายโพงพงแล้วเห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นเรื่องดี

๒) การปรับปรุงบ้านพักให้สะดวก และทันสมัย

การเข้าของบ้านผู้ร่วมโครงการ พยายามปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยวผู้มาพักเป็นอย่างดี สังเกตได้ว่า ชุมชนหมู่บ้านปลายโพงพงมีความเจริญทันสมัยมากขึ้น ผู้เป็นเจ้าของบ้านต้องการให้แขกที่มาพักกลับมาพักค้างบ้านของตนเองอีกจึงมีการลงทุนตกแต่ง สร้างห้องน้ำ ห้องครัวใหม่ และปรับปรุงบริเวณบ้าน ให้มีความร่มรื่น และส่วนราชการได้ดำเนินการสร้างถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ศาลาที่พัก ฯลฯ เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาพักมีความสะดวกยิ่งขึ้นทำให้มีรายได้เข้ามาเสริมอีกทางหนึ่ง

๓) เสริมสร้างความรักในท้องถิ่นและความภาคภูมิใจของชุมชน

สร้างความรักและความภาคภูมิใจให้แก่คนในหมู่บ้านปลายโพงพง ได้รับการยกย่องจนส่งผลให้เกิดความพยายามรักษาทรัพยากรและสภาพแวดล้อมต่างๆ ในหมู่บ้านปลายโพงพง การมีความภูมิใจในบ้านของตนเองที่สามารถอดผู้อื่นว่ามีบ้านสวยงามและอยู่สบาย รายได้ไม่ใช่เรื่องหลักในการให้บริการเพราะชาวบ้านท้องถิ่นแห่งนี้มีรายได้จากอาชีพทำสวนมะพร้าว สวนผลไม้เป็นทุนเดิมแล้ว จากความภูมิใจดังกล่าวจึงเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นไปอยู่ที่อื่น ในขณะเดียวกันยังมีความเจริญและความสะดวกสบายมากขึ้นเท่าไรก็มีผลกระทบมาก เช่น ปัญหาขยะ ปัญหาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพ ปัญหาระบบนิเวศของพืช สัตว์ที่อาศัยอยู่ริมน้ำ อีกทั้งมีคนต่างถิ่นย้ายเข้ามาอยู่มาก ทำให้เกิดปัญหาตามมา

๔) ส่งเสริมความเข้าใจและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างเชื้อชาติ

การดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลกระทบด้านวัฒนธรรมที่เป็นด้านบวก คือ การท่องเที่ยวจะช่วยลดช่องว่างทางวัฒนธรรมระหว่างคนต่างชาติต่างภาษา โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวจากประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งเข้าใจว่าประเทศไทยมีวิถีชีวิตที่ล้าหลัง เมื่อได้มาเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นไทย เห็นการต้อนรับ การบริการ ก็เข้าใจและชื่นชอบ เป็นการกระตุ้นให้คนไทยด้วยกันได้มี

การอนุรักษ์ เกิดการฟื้นฟูสืบทอดวิถีชีวิตของบรรพบุรุษไว้เพื่อเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ และเป็นการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม เกิดการส่งเสริมการผลิตและจำหน่ายงานศิลปวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว ส่วนที่เป็นด้านลบ คือ อาจเข้าใจวัฒนธรรมแบบไม่ถูกต้อง มองคนไทยที่ไม่สวมเสื้อผ้าว่าเป็นคนไม่มีความเจริญ เนื่องจากไม่เข้าใจถึงสภาพอากาศของคนเมืองร้อน ทำให้คนไทยไม่นิยมสวมเสื้อ โดยเฉพาะคนในชนบท นอกจากนี้วัฒนธรรมในการรับประทานอาหารบางอย่างเช่น กบ ู หรือสัตว์เลื้อยคลานอื่น อาจถูกชาวต่างชาติมองว่าเป็นคนไทยไม่มีการอนามัยที่ดี เป็นต้น

๕) การสร้างธุรกิจสำหรับขายนักท่องเที่ยว

การดำเนินโครงการการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพาง ปัจจุบันถือว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง มีคนไทยในประเทศรู้จักมากขึ้น และรวมถึงชาวต่างประเทศทั้งในทวีปยุโรป อเมริกา และประเทศในกลุ่มชาวเอเชียด้วยกัน ทราบถึงการดำเนินการและสนใจมาแวะพักอยู่บ่อยครั้ง การดำเนินการโครงการนี้ จัดว่าเป็นธุรกิจชุมชนรูปแบบหนึ่งเพราะเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จากการที่มีการจัดที่พักให้นักท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ (homestay) สำหรับบริการนักท่องเที่ยวเพื่อให้เข้าใจวัฒนธรรมของคนไทย และเผยแพร่เอกลักษณ์ไทยคือบ้านทรงไทย ทำให้มีเอกชนบางกลุ่มสนใจเข้ามาดำเนินการธุรกิจการจัดที่พักในรูปแบบใกล้เคียงกัน ร่วมใช้ทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่ด้วยกัน แต่การกระจายรายได้ของภาคธุรกิจเอกชนไม่ได้ส่งเสริมรายได้หลักของชุมชนแต่อย่างใด ซึ่งธุรกิจเหล่านี้ได้แก่ ธุรกิจบ้านเรือริมคลอง มีลักษณะเป็นร้านอาหารและการจัดสถานที่พักค้างแบบโรงแรม ส่วนธุรกิจโฮมสเตย์บ้านผู้ใหญ่หยิบ มีลักษณะใกล้เคียงกับการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง แตกต่างเฉพาะการดำเนินการที่ผลประโยชน์ไม่เข้าสู่ชุมชนส่วนใหญ่ เป็นต้น

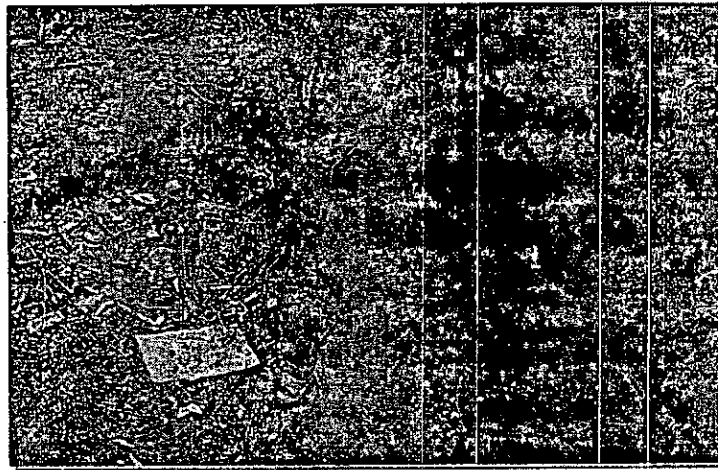
๒. ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนบ้านทรงไทยปลายโพงพงาด้านเสีย

ผลจากการศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ (homestay) มีการนำนักท่องเที่ยวเข้ามาพักค้างในบ้านของผู้เข้าร่วมโครงการ เพื่อศึกษาและสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในท้องถิ่นมีกิจกรรมที่จัดขึ้นได้แก่ การพักค้างร่วมกับชาวบ้าน การศึกษาธรรมชาติ นั่งเรือชมหิ่งห้อย ดักบาตรพระที่มาบิณฑบาตทางเรือ ชมเตาตาล เล่นน้ำ พายเรือ เป็นต้น เมื่อนำมาวิเคราะห์ถึงผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมในการจัดการท่องเที่ยวสามารถสรุปได้ ดังนี้

๑) ปัญหาขยะ

ปัญหาขยะที่เพิ่มขึ้นจากการมาเข้าพักอาศัยของนักท่องเที่ยว มีการซื้อสิ่งของเข้ามาอำนวยความสะดวกทั้งอาหารขบเคี้ยว อาหารว่าง และขยะจากสิ่งของส่วนตัว จำพวก กล่องสบู่ กล่องแปรงสีฟัน ยาสีฟัน เครื่องใช้อื่นๆ ของนักท่องเที่ยวที่พักค้าง จากการสัมภาษณ์เจ้าของบ้านที่ร่วมเข้าโครงการจำนวน ๑๘ หลังพบว่าไม่เป็นปัญหาเนื่องจากการได้มีการจัดการที่ดี เช่น การจัดที่รองรับขยะวางไว้ในจุดต่างๆ ของที่พัก อีกทั้งนักท่องเที่ยวที่มาพักค้างส่วนมากเป็นนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ต้องการเข้ามาศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน เช่น นักวิชาการ อาจารย์ นักศึกษา ข้าราชการ เป็นต้น ส่วนนักท่องเที่ยวที่มาชมแบบไปกลับในวันเดียวได้นำพาชนะที่ใช้ห่ออาหาร ถุงพลาสติกบรรจุอาหาร กล่องโฟมใส่อาหาร กระจังเครื่องคั้นประเภทน้ำอัดลมต่างๆ เป็นขยะเหลืออยู่ในพื้นที่ การดำเนินจัดที่รองรับขยะมีจำนวนจุดตั้งวางไม่พอเพียง บางครั้งไกลเกินไปไม่สะดวกที่จะเดินไปถึง อีกทั้งนักท่องเที่ยวที่ไปกลับไม่ทราบจุดที่ทิ้งขยะอยู่จุดใด ทำให้มีการทิ้งไว้ในที่ต่าง ๆ บางทีเกิดความมึนงง จนถึงกับโยนทิ้งลงไปในแม่น้ำ ถ้าคลอง ขยะจึงมากขึ้น รวมทั้งการจัดเก็บเป็นไปด้วยความยากลำบาก เรือที่ใช้สำหรับเก็บขยะยังไม่มี รถยนต์เก็บขยะมีจำนวนน้อยและรถไม่สามารถเข้าถึงจุดเก็บขยะที่อยู่ห่างไกลหรือจุดที่รถยนต์เข้าไปไม่ได้เนื่องสภาพพื้นที่เป็นลูกคลื่น ลำกระโดง

ผลจากสัมภาษณ์บ้านผู้ร่วมโครงการพบว่า พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่พบในเส้นทางตามลำคลอง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ที่มาพักค้างและศึกษาวัฒนธรรม วิถีชีวิตความเป็นอยู่มีการปรับตัวไม่สร้างปัญหาที่มีผลกระทบต่อการท่องเที่ยว ยกเว้นนักท่องเที่ยวแบบเข้าไปเย็นกลับจะสร้างปัญหาด้านขยะ การทำลายพันธุ์ไม้ การส่งเสียง พบร่องรอยจากกิจกรรมการรับประทานอาหารที่นำมาจากที่ต่างๆ ก่อนเข้ามาเที่ยวชม มีขยะประเภทพลาสติก เป็นขยะที่พบมากที่สุด ในเส้นทางเดินเรือ ซึ่งขยะเหล่านี้จะถูกสะสมอยู่ในแม่น้ำ ลำคลอง ปัญหาของขยะดังกล่าวข้างต้น นอกจากจะทำให้เสียทัศนียภาพของเส้นทางแล้วยังอาจเป็นอันตรายต่อสัตว์ที่อาศัยอยู่ในลำคลองที่อาจกินขยะเหล่านี้ไปด้วย

ภาพที่ ๕๐-๕๑ สภาพขยะที่ตกค้างจากการท่องเที่ยวตามริมน้ำ

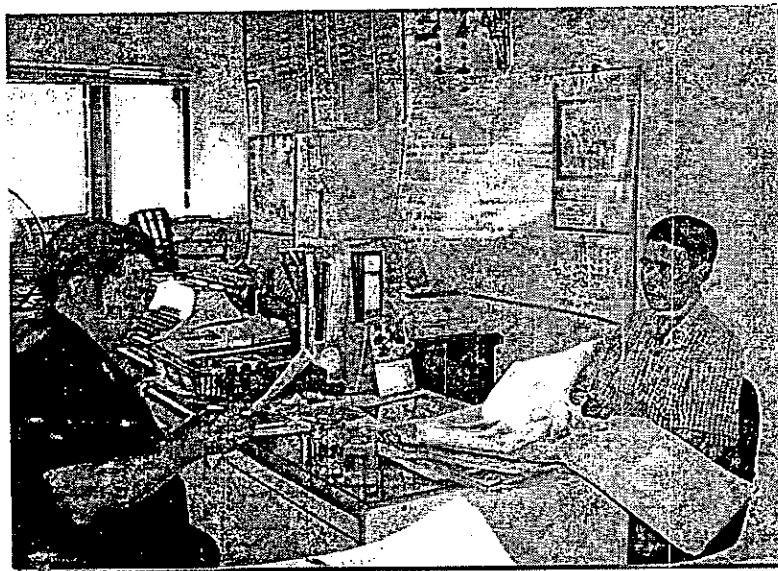
๒) การมีร้านอาหารเพิ่มขึ้น

จากการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมากขึ้น ทำให้ชุมชนตื่นตัวกับการหารายได้โดยการเปิดร้านค้าขายอาหารให้กับนักท่องเที่ยวแบบไปกลับ การเปิดร้านอาจจะเป็นร้านเล็ก ๆ ในหมู่บ้านหรือบางคนเช่าเรือพายเปิดขายอาหาร สำหรับชาวบ้านในพื้นที่บางคนเปลี่ยนอาชีพจากการทำสวนมะพร้าว สวนผลไม้ เปลี่ยนมารับจ้างในร้านอาหาร เป็นคนปรุงอาหาร คนส่งอาหาร คนล้างจาน ร้านค้าได้เพิ่มขึ้นตามริมคลอง นอกจากปัญหาขยะที่เกิดขึ้นแล้ว ได้ทำให้ทัศนียภาพตามริมคลองไม่น่ามอง รวมถึงป้ายโฆษณาสินค้าเครื่องคืมซูกำลัง เครื่องคืมจำพวกน้ำอัดลมได้บดบังความงามของธรรมชาติ ส่วนนักท่องเที่ยวที่พักค้างในรูปแบบโฮมสเตย์(homestay) ได้มีการจัดรับประทานอาหารที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวจัดไว้ให้ ลักษณะของการดำเนินการในส่วนนี้มีการจัดการเกี่ยวกับระบบการรองรับขยะไว้ ตลอดถึงการคำนึงถึงการรักษาสภาพแวดล้อมไว้ด้วย เพราะการที่นักท่องเที่ยวมาอยู่ในจุดนี้จะมีการศึกษาว่าร้านอาหารของที่ตั้งอยู่ในพักได้ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมดีเพียงใด .

๓) การใช้สารเคมีในการเกษตรมากขึ้น

ในการสำรวจพื้นที่การเกษตรของตำบลปลายโพรงพวง^๖ (ภาพที่ ๕๐) มีพื้นที่ ๖,๕๖๘ ไร่ จากพื้นที่ทั้งหมด ๘,๕๒๐ ไร่ พืชเศรษฐกิจที่สำคัญได้แก่ มะพร้าวผล มะพร้าวตาล (ใช้ทำน้ำตาลมะพร้าว) และส้มโอ ผลจากการเปลี่ยนอาชีพจากการทำสวนมะพร้าวมาเป็นสวนผลไม้ จำพวก ส้มโอ มะม่วง ชมพู่ กระท้อน ทำให้ชาวสวนผลไม้มีการเปลี่ยนวิธีการทำสวนผลไม้เพื่อเพิ่มผลผลิตของตนที่จะขายให้กับนักท่องเที่ยว ได้เปลี่ยนแปลงจากดั้งเดิมที่ใช้ปุ๋ยคอกปุ๋ยอินทรีย์ปรับมาเป็นปุ๋ยเคมีมากขึ้นเพื่อเร่งผลผลิต มีการใช้สารเคมีกำจัดแมลงรบกวนมากขึ้น การใช้สารเคมีต่างๆ จำนวนมากย่อมทำให้มีสารเคมีบางส่วนตกค้างและไหลลงสู่แม่น้ำ คูคลองมากขึ้น สภาพน้ำเสียหายยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดมลพิษในน้ำมากขึ้น ปัจจุบันชาวบ้านเริ่มรับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงหันกลับไปใช้ปุ๋ยอินทรีย์ตามแบบเดิม^๗ ใช้ลักษณะการขึ้นดินจากร่องสวนมาใส่ต้นไม้ที่ปลูก ซึ่งเป็นปุ๋ยอินทรีย์จากภูมิปัญญาของบรรพชนให้ไว้ นำมาใช้ประโยชน์แทนการใช้ปุ๋ยเคมี

ภาพที่ ๕๒ สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

^๖สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม. รายงานข้อมูลการเกษตร ตำบลปลายโพรงพวง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. (สมุทรสงคราม: ม.ป.พ, ๒๕๔๗). หน้า ๑๘.

^๗สุรพล กล้ากลืน. เจ้าหน้าที่บริหารงานการเกษตรอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. สัมภาษณ์. ๒๔ มีนาคม ๒๕๔๗.

๔) ความสกปรกของลำน้ำ

สิ่งปฏิกูลจากเศษอาหารที่เพิ่มมากขึ้น จากการมีร้านอาหารมากขึ้น สารเคมีจากน้ำยาล้างจาน ไขมันจากการปล่อยน้ำเสียลงคูคลอง คราบน้ำมันจากเครื่องยนต์เรือที่เพิ่มมากขึ้นจากการวิ่งเรือรับส่งนักท่องเที่ยว ซึ่งเครื่องยนต์เรือส่วนใหญ่เป็นเครื่องยนต์ดีเซล เครื่องยนต์เบนซิน ซึ่งมีการรั่วไหลของน้ำมันจากเครื่องยนต์ลงสู่แม่น้ำ ลำคลอง คู ลำราง ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพน้ำที่ใสสะอาดเปลี่ยนแปลง โดยการรั่วไหลของน้ำมันจะมีผล คือ คุณสมบัติของน้ำมันจะลอยอยู่เคลือบผิวหน้าของน้ำทำให้ออกซิเจนในอากาศไม่สามารถถ่ายเทไปในน้ำได้ ก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตในน้ำ และมีผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างมาก กล่าวคือ เมื่อออกซิเจนจากอากาศไม่สามารถซึมแพร่ผ่านลงไปใต้น้ำได้ สิ่งมีชีวิตในน้ำเริ่มขาดออกซิเจน ถ้ามีปริมาณของน้ำมันที่ไหลลงสู่ลำน้ำเพิ่มมากขึ้นยิ่งทำให้ผลกระทบต่อปริมาณออกซิเจนในน้ำมากขึ้นเท่านั้น ในที่สุดจะส่งผลให้สิ่งมีชีวิตตายและกระทบต่อสมดุลของระบบนิเวศในน้ำ การปล่อยรกร้างของพื้นที่สวนมะพร้าว เนื่องจากไม่มีคนดูแลทำให้เศษใบมะพร้าว ผลมะพร้าวตกลงในคู คลอง สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมา ก่อให้เกิดความสกปรกแก่ลำน้ำมากขึ้นและยังส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในคูคลองให้มีจำนวนลดน้อยลงอีกด้วย

๕. การพังทลายของฝั่งคลอง

ผลจากการศึกษาสภาพทางภูมิศาสตร์ของตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม มีลักษณะพื้นที่เป็น คู คลอง ลำกระโดง จำนวนมาก ที่ไหลเชื่อมต่อลงทะเล ชาวบ้านในท้องถิ่นจึงปลูกบ้านเรือนอยู่ริมน้ำเพื่อสะดวกในการติดต่อไปมาหาสู่กัน วิถีชีวิตของชาวบ้านมีการสัญจรทางน้ำเป็นหลัก ในสมัยโบราณเรือจะใช้เรือพาย เรือแจว ไม่มีเรือที่ใช้เครื่องยนต์ ต่อมาเมื่อความเจริญได้พัฒนาเข้ามาเรือจึงได้ถูกพัฒนาเป็นเรือที่มีเครื่องยนต์ เรือหางยาว เรือท้องแบนขนาดใหญ่ แล่นจำนวนมากขึ้น สภาพเดิมของตลิ่งชายน้ำจะเป็นเพียงดินเหนียวหรือดินธรรมดา มีก้อนหินเรียงกันไว้บางส่วน ไม่มีการสร้างเขื่อนคอนกรีตในลักษณะที่แข็งแรง การก่อสร้างเขื่อนดังกล่าว ทำให้ทัศนียภาพระหว่างบ้านเรือนไม้กับแนวกันเขื่อนมีความขัดแย้งชัดเจนขึ้น ภาพตลิ่งธรรมชาติเดิมได้หายไป ต่อมามีการพัฒนาพื้นที่ตำบลแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยว และการจัดสร้างที่พักให้นักท่องเที่ยว จึงเริ่มมีเรือของนักท่องเที่ยวแล่นเข้ามาในลำคลอง คู ลำกระโดง จำนวนมากขึ้นอีก เรือต่างๆ ดังกล่าวทำให้เกิดคลื่นน้ำขนาดใหญ่ และมีความแรง เมื่อเกิดคลื่นแล้วกระแสน้ำจะพัดดินของตลิ่งชายฝั่งคลองให้ทลายลงเรื่อยๆ และจากการที่มีเรือที่ใช้เครื่องยนต์ใหญ่ขึ้นทำให้เกิดคลื่นน้ำที่กระทบกระแทกตลิ่งแรงยิ่งขึ้น รวมถึงเสาของบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ริมน้ำถูกคลื่นเรือมากระแทกทำให้เสาเรือนผุร่อนเสียหาย

๖) มลภาวะทางเสียง

การท่องเที่ยวของตำบลปลายโพรงมีการใช้การสัญจรทางน้ำเป็นจุดขายให้แก่นักท่องเที่ยว ในการชมธรรมชาติ ๒ ฟังคลอง ซึ่งในอดีตการใช้เรือของชาวบ้านเป็นเรือลำเล็กๆ เช่น เรือพาย เรือแจว ไม่มีการใช้เครื่องยนต์ ต่อมาเมื่อมีการนำความเจริญและเทคโนโลยีเข้ามาในชุมชน จึงเริ่มมีการใช้เครื่องยนต์ประกอบเข้ากับเรือเป็นเรือหางยาว เรือท้องแบนและเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมาก จึงมีการใช้เรือขนาดใหญ่และเรือที่มีความเร็วมากขึ้น จำนวนเรือที่มากขึ้นทำให้มีการนำเครื่องยนต์มาใช้มากขึ้นเป็นเงาตามตัว และเรือที่ใช้เครื่องยนต์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดมลพิษทางเสียง รวมถึงเสียงพูดคุยของนักท่องเที่ยวที่นั่งอยู่ในเรือ เสียงร้องแสดงความชื่นชม ดีใจของนักท่องเที่ยวที่พบเห็นภาพประทับใจ เสียงที่เกิดขึ้นดังกล่าวส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของชาวบ้านในยามค่ำคืน แม้ว่าจากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่ จะบอกว่าเสียงเครื่องยนต์เรือจะเป็นเสียงที่ได้ยินอยู่ประจำ แต่การที่มีเรือเพิ่มจำนวนมากขึ้นในการสัญจร และมีเรือของนักท่องเที่ยวที่ไปชมหิ่งห้อยในช่วงเวลากลางคืนอีกส่วนหนึ่ง จำนวนเรือที่มีปริมาณมากดังกล่าวทำให้เกิดมลพิษทางเสียงขึ้น จากการสังเกตคนเรือที่คุมเครื่องยนต์จะรับฟังเสียงได้ไม่ชัดเจนจะดับเครื่องยนต์แล้วยังต้องพูดด้วยเสียงเสียงที่ดังกว่าปกติ ส่วนชาวบ้านริมคลองที่สัมภาษณ์บางส่วนที่มีอายุน้อย การพูดคุยก็ต้องใช้เสียงที่ดังกว่าปกติ จึงอาจกล่าวได้ว่าชาวบ้านได้รับผลกระทบจากมลภาวะทางเสียงบ้างแล้ว แต่ชาวบ้านอาจคิดว่าเป็นเรื่องปกติของร่างกายที่อายุมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป ผลกระทบในด้านเสียงที่เกิดขึ้นทำให้กระทบกับระบบนิเวศทั่วไปของชุมชน ดังเห็นได้จาก การหลบหนีของสัตว์ที่อาศัยอยู่ตามริมน้ำและในน้ำ เช่น การย้ายถิ่นฐานของหิ่งห้อย ผลจากการนำนักท่องเที่ยวมาพักในหมู่บ้านทรงไทยปลายโพรงลงไปดูความงดงามของแสงหิ่งห้อยในยามค่ำคืนยิ่งหากเป็นคืนเดือนมืดจะทำให้นักท่องเที่ยวได้เห็นแสงกะพริบของฝูงหิ่งห้อยนับหมื่นที่กระจายเกาะบนกิ่งก้านใบของต้นลำพูชายน้ำ นับว่าเป็นจุดขายอีกจุดหนึ่งที่สำคัญ เพราะนักท่องเที่ยวที่อยู่ในเมืองจะไม่เคยพบเห็นกับภาพของแสงหิ่งห้อยจำนวนมากดังกล่าวทำให้นักท่องเที่ยวตื่นตะลึงและส่งเสียงอุทานขึ้นอย่างไม่ตั้งใจ ซึ่งการส่งเสียงดังกล่าวส่งผลกระทบต่อหิ่งห้อยที่กำลังผสมพันธุ์ และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กับต้นลำพูไม่พอใจเพราะเสียงดังดังกล่าวรบกวนการพักผ่อน จึงมีการโค่นต้นลำพูทิ้งไปเพื่อไม่ให้หิ่งห้อยมาอาศัย ซึ่งการโค่นต้นลำพูดังกล่าวเป็นการทำลายระบบนิเวศทางธรรมชาติของชุมชน

แม้ว่าชาวตำบลปลายโพรงจะมีศักยภาพในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อีกทั้งมีผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวเป็นแรงจูงใจให้เกิดกิจกรรมและโครงการใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังขาดการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายในวงกว้าง เพื่อทำการรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น เริ่มแรกของโครงการนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างชาติให้ความสนใจบ้านทรงไทย และวิถีชีวิตไทยในหมู่บ้านปลายโพรง แต่เมื่อมีสื่อมวลชนที่วิมาทำข่าวเรื่องของหิ้งห้อย นักท่องเที่ยวเลยหันมาสนใจแต่หิ้งห้อยอย่างเดียว

มะลิ บุญพิศ^๔ เล่าว่า

“หิ้งห้อยมันกินหอยน้ำกร่อย...แต่ตอนนี้แฉนี้ (คลองแขก) น้ำเริ่มจืด เพราะมีการสร้างเขื่อนกั้นน้ำเค็ม ที่วัดประชาโฆษิตาราม กับคลองขุดเล็ก หิ้งห้อยที่เคยมีชุกชุมเลขหายไปพร้อมกับน้ำกร่อย ทั้งที่หอยพวกนั้นยังพอมืออยู่”

“ตอนนี้เลยต้องพาแขกที่มาพัก ลงเรือไปดูหิ้งห้อยแถวคลองนางตะเคียน กับคลองคอกจัน ไปได้ใช้เวลา ๒ ชั่วโมง ออกเรือตอนทุ่มตรง กลับมาถึงนี้ ๓ ทุ่ม ถ้าเป็นเรือดำเล็กนั่งได้ ๕-๖ คน คิดค่าเรือลำละ ๓๐๐ บาท ถ้าใหญ่ นั่งได้ ๑๕ คน คิดลำละ ๘๐๐ บาท”

“หิ้งห้อยมันเกาะอยู่ตามคันลำพุริมน้ำหลายคัน ส่องแสงสวยเหมือนไฟกะพริบตามคันคริสต์มาส เวลาเข้าไปดู เราต้องดับเครื่องยนต์เรือมาแต่ไกล แล้วค่อยๆ ลอยเรือเข้าไปดูใกล้”

“แต่เห็นมีคนไปดูหนักเข้า เจ้าของซึ่งไม่มีรายได้อะไร หรืออาจจะรำคาญ เลขฟันคันลำพุทิ้งซะ ๒ คัน เดียวนี้มันต้องอพยพไปอยู่ที่อื่น ไกลขึ้นไปอีก”

ปัญหาที่น่าคิดก็คือ การท่องเที่ยวในลักษณะเช่นนี้ จะเป็นการรบกวนหิ้งห้อย หรือทำลายธรรมชาติแวดล้อมบริเวณนั้นหรือไม่

สุระ พิมพะสาตี^๕ ได้อธิบายว่า

“ที่จริงแมลงชนิดนี้มีอยู่เกือบทั่วโลก แต่จะพบมากในประเทศเขตร้อนชื้น เช่น ไทย พม่า มาเลเซีย เวียดนาม ลาว กัมพูชา และอินเดีย มีเพียงในเขตทะเลทรายเท่านั้น ที่ยังไม่มีใครรายงานว่าพบหรือไม่”

^๔ มะลิ บุญพิศ. สัมภาษณ์. ๑๓ มีนาคม ๒๕๔๔.

^๕ นักกีฏวิทยา ๔ ผู้ช่วยวิจัยกลุ่มงานอนุกรมวิธานแมลง กองกีฏและสัตววิทยา กรมวิชาการเกษตร. ไทยรัฐ ๕๒,๑๕๘๑๗ (๑๒ พฤษภาคม ๒๕๔๔) หน้า ๕.

“ศักยภาพในการใช้พื้นที่ซึ่งมีหิ้งห้อยชุกชุม พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว อย่างบางประเทศ เคยทำมาก่อนหน้าเรา ควรต้องศึกษาให้รู้ถึงวงจรชีวิต และพฤติกรรมของมันอย่างถ่องแท้ซะก่อน ไม่งั้นนั่นแทนที่จะเป็นการส่งเสริม อาจกลายเป็นการทำลายมัน โดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์”

“ดูอย่างที่ซาราวัค มาเลเซีย เขามีรายการจัดโปรแกรมให้นักท่องเที่ยวชมหิ้งห้อยยามราตรี มาก่อน มีการบริหารจัดการที่ค่อนข้างรัดกุมมาก ตั้งแต่การนำนักท่องเที่ยวเข้าไปชมหิ้งห้อยในพื้นที่ จะใช้วิธีแบ่งทัวร์ออกเป็นชุดๆ ทบอยกันเข้าไปดูที่ละกลุ่มย่อย ไม่ใช่แห่เข้าไปพร้อมกันรวดเดียว ๔-๕ ลำเรือ เรือที่ใช้จัดทัวร์หิ้งห้อย ก็เป็นเรือชนิดใช้เครื่องยนต์ไฟฟ้า มีเสียงเงียบมาก หรือกลมกลืนกับสภาพแวดล้อม ที่สำคัญ ก่อนเข้าไปชมจะกำหนดเป็นกติการ่วมกันว่า ทุกคนต้องอยู่ในความสงบ ไม่ส่องไฟฉาย การใช้แฟลชถ่ายรูป ทิ้งขยะลงน้ำ ส่งเสียงคุยโววาย หรือร้ายที่สุด จับมันคิดมือมา พูด่งๆ จะต้องทำทุกวิถีทาง ที่ไม่เป็นการรบกวนหิ้งห้อย ขณะที่มันกะพริบแสงเพื่อจับคู่ผสมพันธุ์ รวมทั้งไม่ควรทำอะไรก็ตาม ที่ไปเพิ่มมลพิษให้แก่สภาพแวดล้อมบริเวณนั้น”

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาวิจัยและผลกระทบปัญหาดังที่กล่าวมาแล้วทั้งด้านดีและด้านเสียของสภาพแวดล้อมในการจัดการท่องเที่ยวหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผู้วิจัยเห็นว่าควรมีการแสวงหาวิธีการและมาตรการที่เหมาะสมเพื่อสกัดกั้นปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง ปัญหาความเสื่อมโทรมของผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการท่องเที่ยวเป็นปัญหาใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน โดยส่วนรวมในหมู่บ้านตำบลปลายโพงพาง ซึ่งการแก้ไขปัญหาจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาควรทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวในเรื่องต่างๆ การแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าเพียงอย่างเดียวไม่อาจทำให้บรรลุผลสำเร็จได้ และที่สำคัญคนในชุมชนเองควรทำความรู้จักและเข้าใจในปัญหาสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันด้วย

ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยต่อไปจึงควรมีการศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ อันจะมีผลต่อการรับรู้ปัญหาของนักท่องเที่ยวในเรื่องเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น ความสำคัญของสิ่งแวดล้อม การรักษาสิ่งแวดล้อม ประโยชน์ของการรักษาสิ่งแวดล้อม ผลเสียจากการขาดการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อที่จะได้ทราบถึงพฤติกรรมภายในและความรู้สึกนึกคิดต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวมีต่อสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังมีประโยชน์ในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวควบคู่ไปด้วยเพื่อให้สิ่งแวดล้อมคงสภาพอยู่ อีกทั้งเพื่อนำมาประยุกต์หาแนวทางในการป้องกันและปรับปรุงแก้ไขปัญหาดังๆ รวมทั้งกระตุ้นให้หน่วยงานที่รับผิดชอบทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเห็นความสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมและพร้อมที่จะแก้ไขในทุกสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นผลดีสำหรับชุมชนต่อไป

บทที่ ๕

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

หมู่บ้านปลายโพงพาง ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะเหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ(ecotourism) สภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้าน เป็นวิถีชีวิตของชุมชนดั้งเดิมที่สืบสานวิถีชีวิตมาจากบรรพบุรุษ เช่น การทำสวนผลไม้ การขึ้นตาล การเกี่ยวน้ำตาลมะพร้าว ซึ่งเป็นชีวิตที่เรียบง่าย รักสงบ ดำรงอยู่ในศีลธรรมเพราะอยู่กับวัดและมัสยิด ในสภาพสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปทำให้สภาพแวดล้อม และการประกอบอาชีพมีการปรับเปลี่ยนเปลี่ยนแปลง ผลักดันให้คนในชุมชนบางส่วนออกไปทำงานนอกบ้าน เช่น การค้าขาย การรับจ้าง ทำงานตามโรงงานในพื้นที่ใกล้เคียง มีการสร้างถนนเชื่อมโยงระหว่างหมู่บ้าน แต่ชาวปลายโพงพางก็ยังคงดำเนินวิถีชีวิตในบ้านเหมือนอย่างเดิมไม่เปลี่ยนแปลง นับว่าเป็นการอนุรักษ์สภาพวิถีชีวิตความเป็นไทยที่ยั่งยืน

การศึกษาเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม” ผู้วิจัยต้องการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง รวมถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว ที่มีต่อสภาพสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านปลายโพงพาง เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวอื่นต่อไป โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้

๑. เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

๒. เพื่อศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน

ผู้วิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดขอบเขตพื้นที่ของตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ตามการแบ่งพื้นที่การปกครองของกระทรวงมหาดไทย รวมตลอดถึง คลอง กู ลำกระโดง ที่เชื่อมโยงติดต่อตำบลข้างเคียงที่อาจกระทบต่อสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านที่ศึกษา เก็บข้อมูลจากผู้นำชุมชน นักพัฒนาชุมชน เจ้าของบ้านทรงไทยที่เข้าร่วมโครงการ นักท่องเที่ยว ประชาชนที่อยู่ในชุมชน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และรายงานผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

แนวความคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ของทัลคอตต์ พาร์สันส์ ซึ่งกล่าวว่า การปฏิบัติการทุกระบบประกอบด้วยหน้าที่พื้นฐาน ๔ ประการ คือ การปรับตัว การจะบรรลุเป้าหมาย การบูรณาการ การดำรงไว้มาใช้เป็นกรอบในการทำความเข้าใจและอธิบายลักษณะของชุมชนปลายโพงฟาง ที่สามารถดำรงวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ได้โดยไม่ต้องทิ้งบ้านเรือนตนเองไปทำงานในเมือง โดยปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้บรรลุถึงการรักษาสภาพความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม การสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และเอกลักษณ์ความเป็นไทย

ทฤษฎีสักยภาพในการพัฒนาและการแพร่กระจาย ของ พอล ดี เรโนลด์ (Paul D เรโนลด์) ซึ่งกล่าวว่าความเจริญพัฒนาของชุมชนใด ๆ ขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ องค์กร สังคม ผู้นำของชุมชน และการศึกษาของชุมชนนั้น รวมทั้งการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชุมชนนั้นกับโลกภายนอก ทฤษฎีดังกล่าวสามารถนำมาเป็นกรอบว่าชุมชนใดชุมชนหนึ่งจะมีการพัฒนา หรือก้าวหน้าได้นั้นจะต้องมีปัจจัยหลายอย่างสนับสนุน เช่น การพัฒนาหมู่บ้านปลายโพงฟาง จะต้องประกอบไปด้วย ปัจจัยดังที่กล่าวมาข้างต้น และจะต้องเป็นองค์ประกอบที่จะต้องผสมผสานศักยภาพเข้าด้วยกัน

ทฤษฎีนิเวศวิทยาของ อี พี โอดัม (E.P.Odum) ซึ่งกล่าวว่าการเปลี่ยนแปลงแทนที่มีส่วนช่วยให้เกิดสภาพสมดุลและสภาพคงตัวมากยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงในแต่ละขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลงแทนที่ เท่ากับเป็นการปรับสภาพของชุมชนทางนิเวศให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง สามารถนำมาอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านปลายโพงฟางอันจะเป็นผลทางระบบนิเวศต่อชุมชนแห่งนั้น

การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงฟาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่ามีข้อค้นพบตามทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ในการทำความเข้าใจและอธิบายลักษณะของชุมชนปลายโพงฟางที่สามารถดำรงวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ได้โดยไม่ต้องทิ้งบ้านเรือนตนเองไปในเมืองเพื่อหางานทำ โดยปรับตัวให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลง เพื่อให้บรรลุถึงแนวคิดความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม การสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และเอกลักษณ์ความเป็นไทยกล่าวคือ ชุมชนใดชุมชนหนึ่งจะมีการพัฒนา หรือก้าวหน้าได้นั้นจะต้องมีปัจจัยหลายอย่างสนับสนุน เช่น การพัฒนาหมู่บ้านปลายโพงฟาง จะต้องประกอบไปด้วย ปัจจัยดังที่กล่าวมาข้างต้น และจะต้องเป็นองค์ประกอบที่จะต้องผสมผสานศักยภาพเข้าด้วยกันตามทฤษฎี

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านปลายโพงพาง มาศึกษาวิเคราะห์ถึงผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต่อสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านปลายโพงพาง เพื่อเป็นแนวทางนำไปเป็นรูปแบบ และปรับเปลี่ยนพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในหมู่บ้านอื่นๆ ต่อไป โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว และสามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

๑. การศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

พบว่าจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพางเกิดขึ้นได้ด้วยปัจจัย ๓ ประการ คือ

ปัจจัยที่ ๑ นโยบายของรัฐบาลระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๔๑-๒๕๔๒ ที่ต้องการแก้ไขปัญหาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม

กล่าวคือในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ รัฐบาลได้มีนโยบายแก้ปัญหาและฟื้นฟูแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมใน ๔๕ จังหวัด ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยระบุว่าเป็นอุปสรรคในภาคอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่วอปรกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจของประเทศ รัฐบาลจึงกำหนดให้มีการรณรงค์ปีท่องเที่ยวไทย ๒๕๔๑ - ๒๕๔๒ (Amazing Thailand ๑๕๕๘ - ๑๕๕๙) เพื่อดึงดูดเงินตราต่างประเทศและสร้างเสริมรายได้ให้แก่ประชาชน ตามคำขวัญ “ไทยช่วยไทย กินของไทย ใช้ของไทย เที่ยวเมืองไทย ร่วมใจประหยัด” นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนทั้งในระดับครอบครัว ชุมชนและสังคม

กระทรวงมหาดไทยได้มอบหมายให้ทุกตำบลที่มีความพร้อมจัดหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวขึ้น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสมุทรสงครามได้กระตุ้นให้องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และองค์กรประชาชนต่างๆ ให้ตระหนักถึงศักยภาพของหมู่บ้านตำบลในการพัฒนาการท่องเที่ยวอนุรักษ์ และใช้เป็นยุทธวิธีในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและเสริมสร้างรายได้ของครอบครัว ชุมชน ด้วยศักยภาพของตำบลปลายโพงพางที่มีทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมในหมู่บ้านที่เอื้อประโยชน์ ผนวกกับพลังการมีส่วนร่วมของประชาชนในหมู่บ้านดังกล่าวมีความพร้อมมากที่สุด จึงได้รับความเห็นชอบดำเนินการจัดหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวขึ้นที่บ้านโลกเกตุ หมู่ที่ ๗ ตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ปัจจัยที่ ๒ คือ ความเหมาะสมทางสภาพภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง

จากการศึกษาพบว่าพื้นที่ที่ทำการศึกษาคือ ตำบลปลายโพงพางเป็น ๑ ใน ๑๒ ตำบลของอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เป็นชุมชนที่ร่มรื่นแวดล้อมด้วยสวนมะพร้าวและส้มโอ มีคลอง ลำกระโดงและลำรางไหลผ่านหมู่บ้าน เอื้อประโยชน์ในการทำสวนมะพร้าว ชาวตำบลปลายโพงพางสืบสานวิถีมาจากบรรพบุรุษอาชีพทำสวนมะพร้าวและน้ำตาลมะพร้าว ทุกคนรู้และเข้าใจการทำน้ำตาลมะพร้าว การขึ้นตาลและการเคี่ยวตาล การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของชาวตำบลปลายโพงพาง แวดล้อมด้วยสวนมะพร้าว ส้มโอและต้นจาก ๒ ฝั่งคลองและลำกระโดง สภาพบ้านเรือนที่พักอาศัยยังคงสภาพเป็นบ้านสมัยโบราณ คือ “บ้านทรงไทย” เป็นเอกลักษณ์ที่ชาวปลายโพงพางพยายามรักษาไว้ให้ลูกหลานสืบเนื่องยาวนานกว่า ๒๐๐ ปี รวมทั้ง ๘ หมู่บ้าน มีเรือนทรงไทย ๑๖๕ หลังคาเรือน

ปัจจัยที่ ๓ คือ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้รับการช่วยเหลือสนับสนุนจากรัฐวิสาหกิจที่มีหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยตรง คือ องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) หน่วยภาครัฐ คือ จังหวัดสมุทรสงคราม และการร่วมมือดำเนินการของชุมชน คือ ชาวบ้านและผู้นำท้องถิ่น

กล่าวคือการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย(ททท.) ในฐานะที่ต้องรับผิดชอบดูแลการท่องเที่ยวของชาติโดยตรง ซึ่งมีบทบาทที่จะต้องสนองตอบแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยมีนโยบายหลักที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ๓ ข้อ คือ

ข้อ ๑ การขยายแหล่งท่องเที่ยวให้กระจายไปในท้องถิ่นเพื่อเป็นการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวให้ถึงประชากรในทุกภูมิภาค

ข้อ ๒ การอนุรักษ์และฟื้นฟูสมบัติวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คงความเป็นเอกลักษณ์ของไทยไว้ด้วยอย่างดีที่สุด

ข้อ ๓ การส่งเสริมให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมอันเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

จากแนวนโยบายดังกล่าว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้นำมาดำเนินโครงการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการไว้ ๓ ประการคือ

ประการที่ ๑ เพื่อให้การท่องเที่ยวของประเทศไทยพัฒนาไปสู่ทิศทางแบบยั่งยืน

ประการที่ ๒ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการสร้างจิตสำนึก และความเข้าใจต่อการท่องเที่ยวอย่างได้

ความรู้และมีความรับผิดชอบ

ประการที่ ๓ เพื่อคงไว้ซึ่งคุณภาพที่ดีของแหล่งท่องเที่ยว และคุณภาพชีวิตของชุมชน ในท้องถิ่นที่แหล่งท่องเที่ยวตั้งอยู่

กล่าวโดยสรุป จากปัจจัยดังกล่าวข้างต้นทำให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้าน ทรงไทยปลายโพงพางขึ้นในตำบลปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ผล การศึกษาพบว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพางมีการจัดการ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

๑. ด้านโครงสร้างการบริหารจัดการ

ผลการศึกษาพบว่า ตำบลปลายโพงพางตระหนักถึงศักยภาพที่เป็นปัจจัยในการท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง แต่ไม่มีความรู้ในเรื่องดำเนินการบริหารจัดการ ต้องอาศัยการเรียนรู้จากภายนอกชุมชน โดยการ ไปศึกษาดูงานแบบอย่างมาจากที่อื่นที่ทำมาก่อน มีการนำคณะกรรมการบริหารส่วนตำบล และ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลปลายโพงพาง ไปศึกษาดูงานการจัดหมู่บ้านท่องเที่ยวที่จังหวัด เชียงราย เชียงใหม่ ลำพูน อุทัยธานี กาญจนบุรีและเพชรบุรี เพื่อให้ทุกคนได้รู้เห็นจากสภาพ แต่ละพื้นที่จริงๆ และพบว่าแต่ละตำบล หมู่บ้านที่ไปศึกษาดูงานมา ไม่มีที่ใดมีระเบียบข้อบังคับ ที่เป็นแนวทางไว้ชัดเจน ส่วนใหญ่ยังเป็นการจัดการโดยเป็นกลุ่มบุคคลหรือชมรมผู้ที่สนใจเป็น รายๆ ไป วิธีการตัดสินใจจัดการจัดประชาคม จัดเวทีชาวบ้านเพื่อช่วยกันคิดช่วยกันทำ ช่วยกัน รับผิดชอบ

๒. ด้านการจัดการรูปแบบ

ในเรื่องการจัดการมีรูปแบบ พบว่าการจัดการเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบ “โฮมสเตย์” (homestay) คือ จัดแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีการจัดเตรียมพร้อมที่พักไว้สำหรับบริการ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาพัก รวมทั้งดูแลเรื่องความสะดวกของที่พัก และห้องน้ำ นอกจากนี้ได้มี การมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวกับเจ้าของบ้าน มีการจัดกิจกรรมให้ นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ สัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนท้องถิ่นนั้น ขณะที่ชุมชนใน ท้องถิ่น ได้มีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวและได้ผลประโยชน์ตอบแทนจากการจัดที่พักแบบ “โฮมสเตย์”

ส่วนสภาพพื้นที่ที่ทำการศึกษามีผู้วิจัยพบว่าภาพรวมโดยทั่วไปของพื้นที่ตำบลปลาย โพงพางนี้มีศักยภาพที่เป็นปัจจัยให้มีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

๑. สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์

มีสภาพธรรมชาติที่สมบูรณ์ริม ๒ ฝั่งคลอง ซึ่งบริเวณนั้นเป็นจุดที่น้ำเค็มมาเจอกับน้ำจืด ทำให้น้ำในคลองบริเวณนั้นกลายเป็นน้ำกร่อย และมีต้นไม้หลายชนิดขึ้นตามธรรมชาติ เช่น ต้นโกกง ต้นลำพู เป็นที่อาศัยของหิ่งห้อย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของสภาพธรรมชาติ ตำบลปลายโพพาง จึงเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

๒. ทรัพยากรในท้องถิ่น

บ้านทรงไทยปลายโพพางเป็นหมู่บ้านที่มีลักษณะบ้านพักเป็นบ้านทรงไทย ซึ่งบางหลังได้รับมรดกตกทอดมา มีอายุเก่าแก่กว่า ๒๐๐ ปี เป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาชมบ้านทรงไทยที่มีลักษณะเป็นไม้ทั้งหลังและไม่ใช้ตะปู ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของคนไทยในสมัยก่อนที่ออกแบบบ้านได้เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศและสภาพภูมิประเทศของประเทศไทย

๓. วิถีชีวิตในชุมชน

สภาพวิถีชีวิตของชาวบ้านริมฝั่งคลองที่ดำเนินไปอย่างเรียบง่ายหรือที่เรียกว่า“สายน้ำคือชีวิต” คือ การใช้น้ำในลำคลองอุปโภค เช่น อาบน้ำ ล้างหน้า แปรงฟัน ซักผ้า ล้างจาน เป็นต้น ในการประกอบอาชีพของชาวบ้าน เช่น การจับปลา คักกุ้ง ทำสวน ยังต้องพึ่งพาอาศัยสายน้ำอยู่

๔. ผู้นำชุมชน

ผลการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวบ้านทรงไทยปลายโพพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยวเกิดจากการมีผู้นำที่เข้มแข็งและการร่วมมือของชาวบ้านปลายโพพาง ซึ่งในอนาคตถ้ามีการเปลี่ยนผู้นำการจัดการท่องเที่ยวจะดำรงอยู่ต่อไปได้หรือไม่ ถ้าชุมชนมีการพัฒนามากขึ้น การพัฒนาจะมีผลกระทบต่อการท่องเที่ยวว่าจะยั่งยืนหรือไม่ เพราะสภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามการพัฒนา

๕. การจัดการ

พบว่ามีจัดการที่พักในรูปแบบของโฮมสเตย์ (homestay) ที่มีบ้านพักของชาวบ้านไว้คอยบริการนักท่องเที่ยวที่ต้องการใกล้ชิดกับธรรมชาติที่สวยงาม ศึกษาและสัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในท้องถิ่นโดยใช้บ้านทรงไทยที่มีอยู่แล้วเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวร่วมกับกิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้นได้แก่ นั่งเรือชมหิ่งห้อย ดักบาตรพระที่มาบิณฑบาตทางเรือ ชมเตาตาล เป็นต้น จากการร่วมมือของชาวบ้านทำให้เกิดรายได้จากการท่องเที่ยว ถือเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมของชาวบ้านให้นักท่องเที่ยวได้รู้จัก และทำให้เกิดการเรียนรู้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันจน

นำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม เพื่อสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว อันนำไปสู่ความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

๒. การศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อสภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน

จากการศึกษาวิจัยผลกระทบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต่อสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านปลายโพงพาง ผู้วิจัยพบดังนี้

ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนบ้านทรงไทยปลายโพงพางด้านดี

๑. ชาวบ้านมีรายได้มากกว่าเดิม

ในการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาพบว่า ชาวบ้านปลายโพงพางมองว่าการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านปลายโพงพางมีหนทาง มีรายได้มากกว่าเดิม รายได้เหล่านี้ มาจากค่าที่พัก ค่าเช่าเรือ ค่าขายของ เป็นต้น ซึ่งชาวบ้านปลายโพงพางเห็นว่าเป็นรายได้เสริมสำหรับค่าใช้จ่ายในครอบครัว ดังนั้นในส่วนของชาวบ้านปลายโพงพางแล้วเห็นว่าการท่องเที่ยวเป็นเรื่องดี

๒. การปรับปรุงบ้านพักให้สะดวก และทันสมัย

การเข้าของบ้านผู้ร่วมโครงการ พยายามปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยวผู้มาพักเป็นอย่างดี สังเกตได้ว่า ชุมชนหมู่บ้านปลายโพงพางมีความเจริญทันสมัยมากขึ้น ผู้เป็นเจ้าของบ้านต้องการให้แขกที่มาพักกลับมาพักค้างบ้านของตนเองอีกจึงมีการลงทุนตกแต่ง สร้างห้องน้ำ ห้องครัวใหม่ และปรับปรุงบริเวณบ้าน ให้มีความร่มรื่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวที่มาพักมีความสะดวกยิ่งขึ้นทำให้มีรายได้เข้ามาเสริมอีกทางหนึ่ง

๓. เสริมสร้างความรักในท้องถิ่นและความภาคภูมิใจของชุมชน

สร้างความรักและความภาคภูมิใจให้กับคนในหมู่บ้านปลายโพงพาง ส่งผลให้เกิดความพยายามรักษาทรัพยากรและสภาพแวดล้อมต่างๆ ของการท่องเที่ยวให้สวยงาม เป็นที่ได้รับการยกย่องสำหรับหมู่บ้านปลายโพงพาง การมีความภูมิใจในบ้านที่พักอาศัย จากความภูมิใจดังกล่าวจึงเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการอพยพย้ายถิ่น ไปอยู่ที่อื่น

๔. ส่งเสริมความเข้าใจและแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมระหว่างเชื้อชาติ

ผลจากการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีการจัดในรูปแบบโฮมสเตย์ (homestay) คือ การเรียนรู้ชีวิตแลกเปลี่ยนแนวความคิดร่วมกันระหว่างคนต่างชาติกับคนไทย อีกทั้งยังเป็นการ

ช่วยลดช่องว่างทางวัฒนธรรมระหว่างคนต่างชาติต่างภาษา เป็นการกระตุ้นให้คนไทยมีการอนุรักษ์ และฟื้นฟูศิลปทอผ้าวิถีชีวิตของบรรพบุรุษไว้เพื่อเป็นจุดขายให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้

๕. การสร้างธุรกิจสำหรับขายนักท่องเที่ยว

การดำเนินโครงการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพาง ปัจจุบันถือว่าประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง และเป็นธุรกิจชุมชนรูปแบบหนึ่งเพราะเป็นการเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ทำให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จากการจัดที่พักให้นักท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์(homestay) ซึ่งทำให้มีเอกชนบางกลุ่มสนใจ มีการจัดที่พักในรูปแบบใกล้เคียงกัน และร่วมใช้ทรัพยากรท้องถิ่นที่มีอยู่ด้วยกัน แต่รายได้ของภาคธุรกิจเอกชนไม่ได้กระจายรายได้ให้คนในชุมชนแต่อย่างใด ซึ่งธุรกิจเหล่านี้พบที่ บ้านเรอริมคลอง โฮมสเตย์บ้านผู้ใหญ่หีบ เป็นต้น

ผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมของชุมชนบ้านทรงไทยปลายโพงพางด้านเสีย

๑. ปัญหามลพิษ

ปัญหามลพิษที่เพิ่มขึ้นส่วนใหญ่เกิดจากนักท่องเที่ยวที่มาชมแบบไปกลับในวันเดียว มีการนำภาชนะห่ออาหารมาใช้ เช่น ถูพลาสติก กล่องโฟม มากกว่านักท่องเที่ยวที่มาพักค้างในหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง เพราะนักท่องเที่ยวที่พักค้างส่วนมากเป็นนักท่องเที่ยวที่ศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านและตระหนักถึงปัญหาการรักษาสภาพสิ่งแวดล้อมในการท่องเที่ยวก่อนมาเที่ยวอยู่ก่อนแล้ว

๒. การมีร้านอาหารเพิ่มขึ้น

เกิดจากนักท่องเที่ยวแบบไปกลับเข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมาก ทำให้มีร้านค้าเพิ่มขึ้นเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่ไม่ได้รับประทานอาหารที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวแบบพักค้าง การมีร้านเพิ่มขึ้นเป็นผลทำให้เกิดปัญหามลพิษและทัศนียภาพตามริมคลองไม่สวยงาม รวมถึงป้ายโฆษณาสินค้าเครื่องคัมพูกำลัง เครื่องคัมพูจ้าวกน้ำอัดลมได้บดบังความงามของธรรมชาติ

๓. การใช้สารเคมีในการเกษตรมากขึ้น

เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวในหมู่บ้านปลายโพงพางเกิดขึ้น เป็นผลทำให้มีการเปลี่ยนอาชีพจากการทำสวนมะพร้าวมาเป็นสวนผลไม้ และมีการเปลี่ยนวิธีการทำสวนผลไม้เพื่อเพิ่มผลผลิตของตนที่จะขายให้กับนักท่องเที่ยว ได้เปลี่ยนแปลงจากดั้งเดิมที่ใช้ปุ๋ยคอกปุ๋ยอินทรีย์มาปรับเป็นปุ๋ยเคมีมากขึ้นเพื่อเร่งผลผลิต มีการใช้สารเคมีกำจัดแมลงรบกวนมากขึ้น ซึ่งการใช้สารเคมีต่างๆ

จำนวนมากย่อมทำให้สารเคมีดังกล่าวตกค้างไหลลงสู่แม่น้ำ คูคลองมากขึ้น สภาพน้ำเสียหายยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดมลพิษในน้ำมากขึ้น

๔. ความสกปรกของลำน้ำ

ผลจากการจัดการให้มีการท่องเที่ยวของหมู่บ้านเกิดขึ้น ทำให้สภาพชุมชนมีการตั้งร้านอาหารเพิ่มขึ้น สิ่งปลูกสร้างจากสิ่งเหล่านี้จึงเพิ่มมากขึ้นเช่น เศษอาหาร สารเคมีจากน้ำยาล้างจาน ไขมันจากเศษอาหาร สิ่งปลูกสร้างดังกล่าวได้ปล่อยลงคูคลอง การขนส่งนักท่องเที่ยวโดยทางเรือจำนวนมากขึ้น คราบน้ำมันจากเครื่องยนต์เรือที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งเครื่องยนต์เรือส่วนใหญ่เป็นเครื่องยนต์ดีเซล เครื่องยนต์เบนซิน ทำให้มีการรั่วไหลของน้ำมันจากเครื่องยนต์ลงสู่แม่น้ำ ลำคลอง คู ลำราง ย่อมส่งผลกระทบต่อสภาพน้ำที่ใสสะอาดเปลี่ยนแปลง การรั่วไหลของน้ำมันมีผล คือ คุณสมบัติของน้ำมันจะลอยอยู่เคลือบผิวหน้าของน้ำ ทำให้ออกซิเจนในอากาศไม่สามารถถ่ายเทไปในน้ำได้ ก่อให้เกิดอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตในน้ำและมีผลกระทบต่อระบบนิเวศอย่างมาก สิ่งต่างๆที่กล่าวมาก่อให้เกิดความสกปรกแก่ลำน้ำมากขึ้นและส่งผลกระทบถึงสัตว์น้ำที่อาศัยอยู่ในคูคลอง ให้มีจำนวนลดน้อยลง อีกด้วย

๕. การพังทลายของฝั่งคลอง

ผลการศึกษาพบว่า ชาวบ้านผู้เข้าร่วมการโครงการนอกจากมีการปรับปรุงสภาพบ้านพักและห้องน้ำแล้ว สิ่งที่ต้องดำเนินการอีกด้านคือ การจัดทำเขื่อนกั้นตลิ่งป้องกันการพังทลายของฝั่งคลองซึ่งทำให้ทราบว่า สภาพของตลิ่งคลองย่อมได้รับผลกระทบจากการที่มีเรือของนักท่องเที่ยววิ่งเข้าออกมากขึ้นในลำคลอง คู ลำกระโดง ทำให้กระแสน้ำของน้ำที่มีจำนวนมาก และมีความแรง การเกิดคลื่นแล้วกระแสน้ำจะพัดดินของตลิ่งชายฝั่งคลองให้ค่อยๆ ทลายลง และจากการที่มีเรือขนาดใหญ่และใช้เครื่องยนต์ใหญ่ขึ้นทำให้เกิดคลื่นน้ำที่กระทบตลิ่งแรงยิ่งขึ้น รวมถึงเสาบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ริมน้ำถูกคลื่นเรือมากระแทกทำให้เสาผุกร่อนเสียหาย

๖. มลภาวะทางเสียง

การท่องเที่ยวของตำบลปลายโพงพางมีการใช้สัญจรทางน้ำเป็นจุดขายให้กับนักท่องเที่ยวได้ชมธรรมชาติ ๒ ฝั่งคลอง ซึ่งในอดีตการใช้เรือของชาวบ้านเป็นเรือดำเล็ก ๆ เช่น เรือพาย เรือแจว ไม่มีการใช้เครื่องยนต์ ต่อมาเมื่อมีการนำความเจริญของเทคโนโลยีเข้ามาในชุมชน จึงเริ่มมีการใช้เครื่องยนต์ประกอบเข้ากับเรือเป็นเรือหางยาว เรือท้องแบนและเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนมากจึงมีการใช้เรือขนาดใหญ่และเรือที่มีความเร็วมากขึ้น จำนวนเรือที่มากขึ้นทำให้มีการนำเครื่องยนต์

มาใช้มากขึ้นเป็นเงาตามตัว และเรือที่ใช้เครื่องยนต์ดังกล่าวส่งผลให้เกิดมลพิษทางเสียง รวมถึงเสียงพูดคุยของนักท่องเที่ยวที่นั่งอยู่ในเรือ เสียงร้องแสดงความชื่นชม

อภิปรายผล

จากข้อสรุปผลการวิจัยทั้ง ๒ ข้อที่ทำการศึกษาข้างต้น ทำให้ทราบถึงปัญหาและผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมต่างๆ ที่เกิดขึ้น

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศนับเป็นรูปแบบของการสร้างโอกาสให้กับชุมชนท้องถิ่น ในการมีส่วนร่วมในกระบวนการการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งเพื่อความยั่งยืนของชุมชน ของธรรมชาติแวดล้อม และวัฒนธรรมในการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามนี้ ผู้วิจัยได้ค้นคว้าเพื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนอยู่ ๔ ประการด้วยกัน คือ

๑. ความสมบูรณ์ของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะต้องกระตุ้นและให้ชุมชนตระหนักถึงการเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากร และทำให้สภาพแวดล้อมธรรมชาติมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นกว่าเดิม ในพื้นที่ของตำบลปลายโพงพางมีศักยภาพเป็นสวนผลไม้ที่ร่มเย็น และเขียวจีแวดล้อมด้วยคลอง ลำกระโดงและลำราง มีการอนุรักษ์นก ว่างปลา โป่ง เฝิร์น กัลยไม้ เพื่อปรับสภาพเส้นทางเดินให้เหมาะสมแก่นักท่องเที่ยว นั้นหมายความว่า ความสมบูรณ์ของธรรมชาติสิ่งแวดล้อมมีแนวโน้มที่ดีขึ้นเป็นลำดับ

ในกรณีการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านทรงไทยปลายโพงพาง อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามนี้นับว่าเป็น โชคดีที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพหรือความพร้อมที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทำรายได้ให้กับชุมชนบ้านทรงไทยปลายโพงพางและจังหวัดต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม สถานการณ์การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยรวมในอนาคต เป็นการคาดหวังเป้าหมายสูงสุด หรือผลของการพัฒนาที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนทั้งระบบ เพื่อให้สามารถตอบสนองกระแสความต้องการด้านอนุรักษ์

๒. การกระจายรายได้

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศยังไม่เพียงแต่เป็นการสร้างรายได้ และอาชีพเสริมให้กับชาวบ้านปลายโพงพางเท่านั้น แต่ยังคงสร้างความเป็นธรรมในด้านการกระจายรายได้ให้ทั่วถึงเพื่อให้สมาชิกชาวบ้านทุกคน ได้รับผลจากการท่องเที่ยว ในพื้นที่ของโครงการเริ่มมีการหักรายได้ส่วนหนึ่งหรือประมาณร้อยละ ๑๐ จากการท่องเที่ยวเพื่อจัดตั้งกองทุนของชุมชน อีกทั้งยังมีการสร้างระบบหมุนเวียนในด้านของการบริการที่พัก และการบริการนักท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นๆ เช่น เรือเป็นต้น การผูกขาดรายได้จากการท่องเที่ยวเริ่มคลายตัวลงไปในรูปแบบที่เป็นธรรมมากขึ้น

๓. โครงการพัฒนาชุมชน

การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านนำไปสู่การประชุมปรึกษาหารือ เพื่อนำเอาเงินรายได้จากกองทุนชุมชนมาใช้เพื่อดำเนินโครงการพัฒนา เช่น การให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนเรียนดีในหมู่บ้าน เป็นต้น ในปัจจุบัน โครงการพัฒนาชุมชนยังไม่ได้ดำเนินการอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม

๔. กระบวนการเรียนรู้

ในหมู่บ้านตำบลปลายโพงพาง การทำงานของคณะกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านได้สร้างให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการเรียนรู้เชิงเทคนิค เช่น การบริหาร การจัดการ บัญชี การฝึกอบรมภาษา การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อธุรกิจชุมชน ไปจนถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับจารีตประเพณีเดิม การจัดการความขัดแย้ง และการฝึกอบรมผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ เพื่อให้เข้ามารับหน้าที่การบริหารจัดการท่องเที่ยวของชุมชน

ตัวชี้วัดการพัฒนาทั้ง ๔ ประการ แสดงให้เห็นว่า การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพางเป็นทางเลือกที่มีความเป็นไปได้สูงยิ่ง สำหรับใช้เป็นกรอบในการสร้างโอกาสเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ภาพรวมของการเปลี่ยนแปลง ปัญหา ข้อจำกัดการเปลี่ยนแปลง

ในรอบทศวรรษที่ผ่านมาประเทศไทยมักถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าความสามารถในการแข่งขันด้านการผลิตในระดับนานาชาติได้ลดลงโดยลำดับ เนื่องจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น จีน และ เวียดนาม เริ่มพัฒนาฐานการผลิตที่ใช้แรงงานเข้มข้นขึ้นมาแข่งขัน ปัญหาดังกล่าวทำให้รัฐบาลหันมาดำเนินนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเต็มที่ เพื่อหารายได้มาชดเชยกับภาคการผลิตที่มีคู่แข่งที่มีศักยภาพทัดเทียม หรือได้เปรียบกว่า การให้ความสำคัญกับภาคการบริโภค หรือภาคบริการมากขึ้นนี้เอง ทำให้พื้นที่ทั้งหมดของประเทศถูกกระทำให้กลายเป็นสินค้าสำหรับสนองอุตสาหกรรมท่องเที่ยว การท่องเที่ยวได้กลายเป็นธุรกิจที่มีอำนาจต่อรองสูงมาก โดยเฉพาะกับชาวบ้านและชุมชนที่มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเดิมที่ถูกบุคคลภายนอกเข้าไปจัดการเปลี่ยนแปลงตามอำเภอใจ ถูกซื้อพื้นที่หรือนำกลับมาใหม่ให้มีสถานะเป็นเพียงสินค้า หรือจุดขายแก่นักท่องเที่ยว

ปัจจุบันชาวบ้านและชุมชนถูกเรียกร้องจากสังคมและรัฐบาลมากขึ้น ให้ช่วยกันรักษาหรืออนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้คงสภาพเป็นธรรมชาติมากที่สุด เพื่อให้นักท่องเที่ยวมาดูแลในขณะเดียวกันกลับไม่สร้างกลไกที่จะช่วยให้เกิดความเป็นธรรมแก่ชาวบ้าน และท้องถิ่นของพื้นที่มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ที่เกิดจากธุรกิจการท่องเที่ยวจะตกอยู่ในมือของนักธุรกิจ หรือผู้นำโดยที่ชาวบ้านได้รับค่าตอบแทนเพียงเล็กน้อย ดังนั้น ประเด็นปัญหาความเป็นธรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญ ที่จะช่วยสร้างหรือเพิ่มแรงจูงใจให้กับชาวบ้านและชุมชนในท้องถิ่น ให้รักษาสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตชุมชนอย่างแข็งแกร่ง ซึ่งเป็นจุดขายอันสำคัญต่อธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในปัจจุบัน เนื่องจากผลตอบแทนที่เป็นธรรมจะเป็นหลักประกันว่า เมื่อชาวบ้านและชุมชนได้เสียสละเวลาและพลังงานไปในการอนุรักษ์ทรัพยากร หรือลดการใช้ลงแล้วจะได้ผลตอบแทนอย่างที่พึงจะได้รับตามหลักความเป็นธรรมทางสังคม

การถูกจำกัดสิทธิการใช้ทรัพยากรและสภาพแวดล้อม ทำให้กระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมหยุดชะงักโดยที่ไม่มีผลตอบแทนที่เหมาะสมนั้น นอกจากจะเป็นการเอารัดเอาเปรียบหรือเรียกร้อยกับชาวบ้านจนมากเกินไปแล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาการถูกลดคุณค่าความเป็นมนุษย์ลงไปด้วย กล่าว คือ ชาวบ้านและวัฒนธรรมชุมชนถูกตีตราราคาประดุจเป็นสินค้าในตลาดไม่ได้เคารพหรือให้ความสำคัญกับวิถีชีวิตชาวบ้านมากไปกว่ามองว่าเป็นจุดขาย ส่วนชาวบ้านก็ถูกจัดแจงให้มีฐานะเสมือนเป็นพนักงานที่ต้องเอาอกเอาใจ และทำตามความประสงค์ของเจ้าของกิจการเท่านั้น ไม่ได้เป็นเจ้าของบ้านที่พึงได้รับเกียรติตามฐานะ

การมองเฉพาะด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ไม่ได้มองไปถึงศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน การมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑ ไม่ได้คำนึงถึงว่าสิ่งต่างๆ เหล่านี้เข้าไปแล้วจะมีผลกระทบอย่างไรต่อชีวิตความเป็นอยู่จนกระทั่งมาถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕ ในปัจจุบันรัฐบาลเริ่มเข้าใจและให้ความสำคัญกับสภาพสังคมและวิถีชีวิตของชาวบ้านมากขึ้น

จากการที่มีการริเริ่มทำโครงการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้น ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมประชุมหารือ และได้รับความรู้เรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศว่าเป็นทางเลือกใหม่ที่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากการท่องเที่ยวแบบเดิม ปรากฏว่าชาวบ้านต่างเห็นด้วยและยินดีที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ผ่านการบริหารการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เน้นให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันมาบริหารจัดการกันเอง โดยมีหน่วยงานต่างๆ มาร่วมเรียนรู้ และติดต่อประสานงานให้แก่ชาวบ้าน เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาของการเตรียมตัว และเริ่มกิจการในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ทำให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การสร้างงาน สร้างอาชีพ การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐานของชุมชน ขณะเดียวกันก็ ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเนื่องจากการท่องเที่ยวต้องใช้ทรัพยากรทั้งธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนเป็นทุนในการดำเนินงาน ปัจจุบันมีการเรียกร้องให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวไม่ว่ารัฐบาล ผู้ประกอบการ นักอุตสาหกรรม และประชาชนในท้องถิ่นต้องมีความ รับผิดชอบและร่วมมือกันหันมาทบทวนการใช้ต้นทุนทางสังคมให้เป็นไปตามทิศทางที่ถูกต้อง แนวทางหนึ่งที่น่ามาแก้ปัญหา คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในรูปแบบของ การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (ecotourism) ซึ่งมีหลักการสอดคล้องกับหลักการพัฒนาชุมชน ๒ ประการ คือ

๑. ในเรื่องของการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นการบริหารจัดการการท่องเที่ยวตลอดกระบวนการเพื่อก่อประโยชน์ในท้องถิ่น คือ การกระจายรายได้การยกระดับคุณภาพชีวิตและการนำผลตอบแทนมาบำรุงรักษาแหล่งท่องเที่ยว เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

๒. ในเรื่องของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เป็นการให้การศึกษาและการเรียนรู้ เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่นแก่ผู้เกี่ยวข้อง คือ ชุมชน นักท่องเที่ยว และผู้ประกอบการ

จากปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่สำคัญการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง ดังต่อไปนี้

ประการแรก นโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่บ้านทรงไทยปลายโพงพาง ควรให้คำนึงถึงประเด็นในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

๑. ส่งเสริมให้ชุมชนในท้องถิ่นตำบลปลายโพงพางมีส่วนร่วมในการวางแผน และการจัดการท่องเที่ยว และได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งทางตรงและทางอ้อมให้มากกว่านี้

๒. ส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและวิถีชีวิตวัฒนธรรม โดยเน้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ มีระบบการสื่อสารที่ดี และให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว

๓. สร้างจิตสำนึกด้านการท่องเที่ยว โดยมุ่งให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ การเรียนรู้เกี่ยวกับความสมดุลของระบบนิเวศเป็นสำคัญ

๔. ดำเนินการให้มีการวางแผน และปรับปรุงพัฒนาองค์การการจัดการด้านการ พัฒนาการท่องเที่ยวให้มีประสิทธิภาพ ปรับปรุงกฎระเบียบและการประสานงานระหว่าง ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น

๕. ดำเนินการส่งเสริมการตลาดท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่ และขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่

ประการที่สอง ควรมีการกระจายอำนาจการจัดการทรัพยากรและสภาพแวดล้อม โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนในท้องถิ่นได้มีสิทธิในการควบคุม วางแผนในการจัดทรัพยากรและ สภาพแวดล้อมของตนเอง โดยมีการมอบอำนาจให้องค์กรชุมชนทำหน้าที่ควบคุม และดูแล การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสภาพแวดล้อมตามแผนงานและมาตรการที่กำหนด โดย องค์กรชุมชนชุมชน โดยหน่วยงานของรัฐทำหน้าที่กำกับดูแลและส่งเสริมทางด้านเทคนิค และเงินทุน

ประการที่สาม ควรมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยน และการเรียนรู้ให้กับชุมชนอย่าง ต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอบรมในเรื่องของระบบนิเวศของสภาพแวดล้อม ความ หลากหลายทางชีวภาพ เช่น หิ้งห้อย ต้นไม้ เฟิร์น กกล้วยไม้ และสัตว์น้ำที่อยู่ในคลอง ลำ กระโดง เพื่อให้ชุมชนพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้และการสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้อย่าง เป็นระบบ และมีประสิทธิภาพ

ประการที่สี่ ควรส่งเสริมให้องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามามีบทบาทในด้านการ ประสานงานระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับภาคเอกชนและหน่วยงานของรัฐ เพื่อสร้างเครือข่าย ของชุมชนท้องถิ่นให้กว้างขวาง และครอบคลุมพื้นที่ในระดับจังหวัดและภูมิภาค

ประการที่ห้า ควรส่งเสริมให้มีการทำงานวิจัยและพัฒนาในด้านของการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ ในระบบต่างๆ เพิ่มขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

บรรณานุกรม

กาญจนา แก้วเทพ. “สิ่งแวดล้อมที่เป็นที่มาและที่ (ควรจะ) เป็นไป.” วารสารนิเทศศาสตร์.

๑๖ (ตุลาคม - ธันวาคม ๒๕๔๑): ๒๓.

กรมส่งเสริมคุณภาพ และสิ่งแวดล้อม, กองส่งเสริมและเผยแพร่. ความรู้สิ่งแวดล้อม.

กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมคุณภาพ และสิ่งแวดล้อม, ๒๕๔๖.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. คู่มือแนวทางการจัดที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท.

กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๔๔.

_____. จดหมายข่าวการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. ๑๒ (กรกฎาคม ๒๕๔๐)

_____. นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ – ๒๕๓๙
ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่งจำกัด,
๒๕๓๙.

_____. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อประชาชนท้องถิ่นจังหวัดภูเก็ต. กรุงเทพฯ:
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๖.

_____. ๒๕ ปี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: งานพัฒนาข่าวสารกองบริการ
ท่องเที่ยว สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๕.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย.
การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: รายงานผลการดำเนินงานขั้น
สุดท้าย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย,
๒๕๔๒.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ผลกระทบต่อสถานที่ท่องเที่ยว.

กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๐๐.

ชูวิทย์ สิริเวชกุล. “การท่องเที่ยวเชิงชุมชนและการจัดการ Homestay.” *จุฬาสารการท่องเที่ยว*.

๒๐, ๒ (เมษายน – มิถุนายน ๒๕๔๔): ๑๒.

ณรงค์ ฌ เชียงใหม่. *มลพิษสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.ปรี้นติ้งเฮาส์, ๒๕๒๕.

ทองคำ กฤษณะเศรษฐี. *สัมภาษณ์*. ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๖.

ทองดี มาประกอบ. *สัมภาษณ์*. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๖.

ทิวา ศุภจรรยา. *สิ่งแวดล้อมกับการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๑.

เทียนชัย มัชฌมาน. (ผู้แปล) “The Effects of Tourism On Socio - Cultural Values”

Annals of Tourism Research. (November – December 1976): 5.

ธนิดา เจนประเสริฐ และคณะ. รายงานการวิจัยการจัดการที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท หรือ โฮมสเตย์ (Homestay) กรณีศึกษา: บ้านทรงไทยปลายโพงพาง จังหวัดสมุทรสงคราม. นครปฐม: คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์, สถาบันราชภัฏ นครปฐม, ๒๕๔๖.

ธเรศ ศรีสถิตย์. “การพัฒนาสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน.” ใน *สู่สมดุลย์*. หน้า ๒๖. กรุงเทพมหานคร:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

ธวัช บุญพืด. *กำนันตำบลปลายโพงพาง ประธานกรรมการบริหาร อบต.ปลายโพงพาง*

สัมภาษณ์. ๑๐, ๓๐ กรกฎาคม, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๖.

นาท ตันทวีรุฬห์ และพูลทรัพย์ สมุทรสาคร. *สถานภาพความหลากหลายทางชีวภาพ*. กรุงเทพฯ:

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๓๘.

นิคม จารุมณี. การท่องเที่ยวและการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
ไอเดียนสโตร์, ๒๕๓๖.

บริษัทบริการข้อมูลผู้จัดการ และสถาบันนโยบายศึกษา. แผนลงทุนจังหวัดสมุทรสงคราม.
ม.ป.ท., ม.ป.พ., ม.ป.ป., (อัดสำเนา)

บุญส่ง ยศวิปาน. สัมภาษณ์. ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๗.

ปัญญา เมฆบุตร. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๓๗.

ประทุม สุวดี. รายงานผลการวิจัยเรื่องการสร้างงานในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ:
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๑.

ประมินทร์ แส่นประสิทธิ์. พัฒนาการจังหวัดสมุทรสงคราม. สัมภาษณ์. ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๔๔.

_____ .พิมพ์เขียวนายรัช บุญพัทธ์ รูปแบบการจัดการหมู่บ้านการท่องเที่ยวทรงไทยปลายโพงพงาง
อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. สมุทรสงคราม: ม.ป.พ., ๒๕๔๔.

ปรีชา อุปโยคิน และสุริยา วีรวงศ์. ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่างประเทศต่อด้านสังคมและ
วัฒนธรรมของไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐.

รุสดี อากมานนท์. โครงการศึกษาผลกระทบการท่องเที่ยวเดินป่า. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕.

ผู้เข้ารับการอบรมหลักสูตรนักวิจัยทางสังคมศาสตร์ รุ่นที่ ๑๗. รายงานวิจัยเรื่อง ผลกระทบของ
การท่องเที่ยวต่อประชาชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๒๕.
(อัดสำเนา)

พุด เมืองรมย์. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗.

พูนพิศ อมาตยกุล. วัฒนธรรมไทยในแม่กลอง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๑.

มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์. สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส
เสด็จตรวจการณ์คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๔๕๕-๒๔๖๐. ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ
พระพรหมมุนี ณ เมรุหน้าพลับพลาอิสริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส. ๑๐ มิถุนายน ๒๕๓๗.

มธุรส ปราบไพรี. “โฮมสเคย์กับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ.” จุลสารการท่องเที่ยว. ๒๐, ๔
(ตุลาคม – ธันวาคม ๒๕๔๔): ๒๔.

มะลิ บุญพืด. สัมภาษณ์. ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๔๔, ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗.

มะลิ ยศวิปาน. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗.

มุลนิธิประไพ วิริยะพันธุ์. “เส้นทางค้าหม้อตาล.” มุลนิธิประไพ วิริยะพันธุ์. ๔ (มกราคม – เมษายน
๒๕๔๒): ๔.

ยงยุทธ จรรย์รักษ์. “การพัฒนาสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน.” ใน สู่มมดูลย์. หน้า ๒๕.
กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ยศ สันตสมบัติ. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการจัดการทรัพยากร.
เชียงใหม่: โรงพิมพ์นพบุรีการพิมพ์, ๒๕๔๔.

ร่ำไพพรรณ แก้วสุริยะ. “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แผน + นโยบาย เสนอที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.”
ใน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย,
๒๕๔๓. (อัครำนา)

วิจิตร ณ ระนอง. “การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.” วารสารธุรกิจท่องเที่ยว. ๑๒, ๕ (กันยายน ๒๕๔๔):
๑๘.

วิชัย เทียนน้อย. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๐.

วินัย วีระวัฒนานนท์. มนุษย์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา. กรุงเทพฯ: คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๕.

วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์. “ทรัพยากรการท่องเที่ยวและผลกระทบของการท่องเที่ยว.” ใน การท่องเที่ยว.
หน้า ๕๐-๕๑. กรุงเทพฯ: ภาคพัฒนาตำราเอกสารวิชาการหน่วยศึกษานิเทศก์, ๒๕๓๓.

ศักดิ์สิทธิ์ ตรีเดช. “ความเป็นไปได้ของการพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมแบบยั่งยืน.” ใน สุขุมดุสิต
หน้า ๒๕. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. องค์การและการจัดการ. กรุงเทพฯ: ธรรมสารโรงพิมพ์, ๒๕๔๕.

ศิริ ฮามสุโพธิ์. สังคมวิทยาการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๓.

ศรีศักร วัลลิโภดม. “ชีวิตวัฒนธรรมกับความเชื่อในสังคมไทย.” ใน มองอนาคต: บทวิเคราะห์เพื่อ
การปรับเปลี่ยนทิศทางสังคมไทย. กรุงเทพฯ: มูลนิธิภูมิปัญญา, ๒๕๔๓.

_____. สยามประเทศ: ภูมิหลังของประเทศไทยตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์จนถึงสมัยกรุงศรีอยุธยา
ราชอาณาจักรสยาม. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๓๔.

ศาลารัฐบาลมณฑลราชบุรี. สมุตราชนบุรี. ม.ป.ท., ม.ป.พ., ม.ป.ป.

เสกสรรค์ ขงวนิชย์. ภูมิศาสตร์การท่องเที่ยว. ขอนแก่น: ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์
และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๖.

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย, การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบาย
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย,
๒๕๔๐.

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. บทคัดย่อโครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทพัฒนา
การท่องเที่ยวไทยสำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๕. (พ.ศ.๒๕๔๕-
๒๕๔๘). [ออนไลน์]. เข้าถึงได้จาก: <http://www.tat.or.th/masterplan/draft.html/>
(22 April 2002)

สมนึก สระคง. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗.

สมปอง พุ่มเทียน. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗.

สมพงษ์ เมืองรัมย์. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗.

สมศักดิ์ อินทรวีเชียร. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗.

สมสุข มัจฉาชีพ. นิเวศวิทยา. กรุงเทพมหานคร: เจริญรัฐการพิมพ์, ๒๕๒๘.

สายพะโยม สมสุข. “หลักการและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน.” เอกสารประกอบการ
บรรยาย ณ องค์การบริหารส่วนตำบลปลายโพงพาง. (๑๒ กรกฎาคม ๒๕๔๔)

สำเภา ไพรรฤกษ์. สัมภาษณ์. ๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๗.

ตำรวจ นาคพูน. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. แม่น้ำลำคลองสายประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๓๕.

สุเทพ สุนทรเกสัช. ทฤษฎีสังคมวิทยาร่วมสมัย. เชียงใหม่: โกลบอลวิชั่น, ๒๕๔๐.

สุรพล กล้ากลิ่น. เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม. สัมภาษณ์.
๑๕ มีนาคม ๒๕๔๗.

สุรจิต ชีรวาทย์. “น้ำและลม.” ใน อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพนายสมศักดิ์ ชัยสวัสดิ์.
เพชรบุรี: บริษัทเพชรภูมิการพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๒.

สุวัฒน์ คุ้มวงษ์. “Homestay.” อนุสาร อ.ส.ท. ๓๕, ๓ (ตุลาคม ๒๕๓๗): ๑๗.

สวัสดิ์ โนนสูง. “สรรพชีวิตไม่หยุดนิ่งในสิ่งแวดล้อมที่แปรเปลี่ยน.” วารสารเวชศาสตร์
สิ่งแวดล้อม. ๔ (มิถุนายน-สิงหาคม ๒๕๔๒): ๑๒๕.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. ทฤษฎีสังคมวิทยา การสร้าง การประเมินค่า และการใช้ประโยชน์.
พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

เสรี วังสีไพจิตร. จุดหักเหของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวชนวนให้เกิดขบวนการนิเวศวิทยาทางการเมือง.
นครศรีธรรมราช: โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช,
๒๕๓๕.

สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, หน่วยวิจัย. รายงานวิจัยเรื่อง บทบาทของอุตสาหกรรม
การท่องเที่ยวในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: องค์การส่งเสริม
การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๐.

สำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม. รายงานข้อมูลการเกษตร ตำบลปลายโพงพาง
อำเภอมัทวา จังหวัดสมุทรสงคราม. สมุทรสงคราม: ม.ป.พ., ๒๕๔๗.

สำนักงานสถิติจังหวัดสมุทรสงคราม. รายงานสถิติจำนวนประชากรและบ้าน รายงานจังหวัด
รายงานอำเภอ และรายงานตำบล. สมุทรสงคราม: ม.ป.พ., ๒๕๔๖.

อัจฉรา สิงห์จันทร์. สัมภาษณ์. ๒๑ มีนาคม ๒๕๔๗.

อรุณ กลิ่นทอง. สัมภาษณ์. ๒๑ มีนาคม ๒๕๔๗.

อารมณีย์ ประสบแสง. สัมภาษณ์. ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗.

ภาษาอังกฤษ

Bormemeier, J.et al. “ Ecotourism for Forest Conservation and Community Development.”

Proceedings of an International Seminar Held in Chiang Mai, Thailand.

Bangkok: RECOFCT and FAO,1997.

ภาคผนวก

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

ชาวตำบลปลายโพงพางและผู้เกี่ยวข้อง

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	อายุ	สถานที่สัมภาษณ์	วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์
๑	นายวิชา บุญพืด	๕๗ปี	๒๕๓ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	๑๐ กรกฎาคม ๒๕๔๔ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๔๔ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗
๒	นางมะลิ บุญพืด	๕๗ปี	๖ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	๑๐ กรกฎาคม ๒๕๔๔ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗
๓	นางทองคำ กฤษณะเสริม	๔๕ปี	๒๓๕ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๗
๔	นางสาวอัจฉรา สิงจันทร์	๔๕ปี	๒๓๔ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๗
๕	นางสาวรัชณี ปานมา	๗๘ปี	๒๑๕ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๗
๖	นางบุญส่ง ยศวิปาน	๖๖ปี	๔/๑ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๗
๗	นายพุด เมืองรัมย์	๘๐ปี	๕๑ หมู่ที่ ๗ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (ต่อ)

ชาวตำบลปลายโพงพางและผู้เกี่ยวข้อง

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	อายุ	สถานที่สัมภาษณ์	วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์
๘	นายสมพงษ์ เมืองรัมย์	๖๒ปี	๖๐ หมู่ที่ ๗ ค.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗
๙	นางมะลิ ขศวิปาน	๖๕ปี	๕๓ หมู่ที่ ๗ ค.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗
๑๐	นายสำรวย นาคพุด	๖๗ปี	๑๑๖ หมู่ที่ ๗ ค.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗
๑๑	นางอรุณ กลิ่นทอง	๗๓ปี	๑๑๘ หมู่ที่ ๗ ค.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๗
๑๒	นางสาวอรุณ ประสพแสง	๔๗ปี	๑๔๕ หมู่ที่ ๗ ค.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗
๑๓	นางทองดี มาประกอบ	๖๕ปี	๑๐๔/๒ หมู่ที่ ๗ ค.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗
๑๔	นายสมศักดิ์ อินทวิเชียร	๗๖ปี	๕๕ หมู่ที่ ๔ ค.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (ต่อ)

ชาวตำบลปลายโพงพางและผู้เกี่ยวข้อง

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	อายุ	สถานที่สัมภาษณ์	วัน/เดือน/ปีที่สัมภาษณ์
๑๕	นางทองสุข ชมะสมิต	๕๕ปี	๑๐๐ หมู่ที่ ๖ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗
๑๖	นายสมนึก สระคง	๕๒ปี	๑ หมู่ที่ ๒ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗
๑๗	นางสาวสมปอง พุ่มเทียน	๕๓ปี	๑๖ หมู่ที่ ๓ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	๑๕ สิงหาคม ๒๕๔๗
๑๘	นางสำเภา ไพโรฤกษ์	๗๑ปี	๖๗/๑ หมู่ที่ ๑ ต.ปลายโพงพาง อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๗
๑๙	นายประมินทร์ แสนประสิทธิ์	๕๕ ปี	๒๖/๒๐๘ ถ.เทอดพระเกียรติ ม.ธนากรวิลล่า ซอย๕/๒ อ.บางกรวย จ.นนทบุรี	๑๒ กรกฎาคม ๒๕๔๔
๒๐	นายสุรพล กล้ากลิ่น	๔๘ ปี	สำนักงานเกษตรอำเภอ อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	๑๕ มีนาคม ๒๕๔๗

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	พันตำรวจโทสมบัติ เชื้อทหาร
ประวัติการศึกษา	ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต(ศศ.บ.) สาขา รัฐศาสตร์(การปกครอง) มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปีการศึกษา ๒๕๒๔
สถานที่ทำงาน	สถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี